

LENDAVA

LENDAVA

občínaközségcommune

LENDAVA LENDVA

Meščanske hiše v starem mestnem jedru
z zvonikom katoliške cerkve svete Katarine
Polgárházak a belvárosban a Szent Katalin
r.k. templom barokk tornyával
Bourgeois houses and the belfry of the
Catholic Church of Sv. Katarina in the old
town centre

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

908(497.4 Lendava)

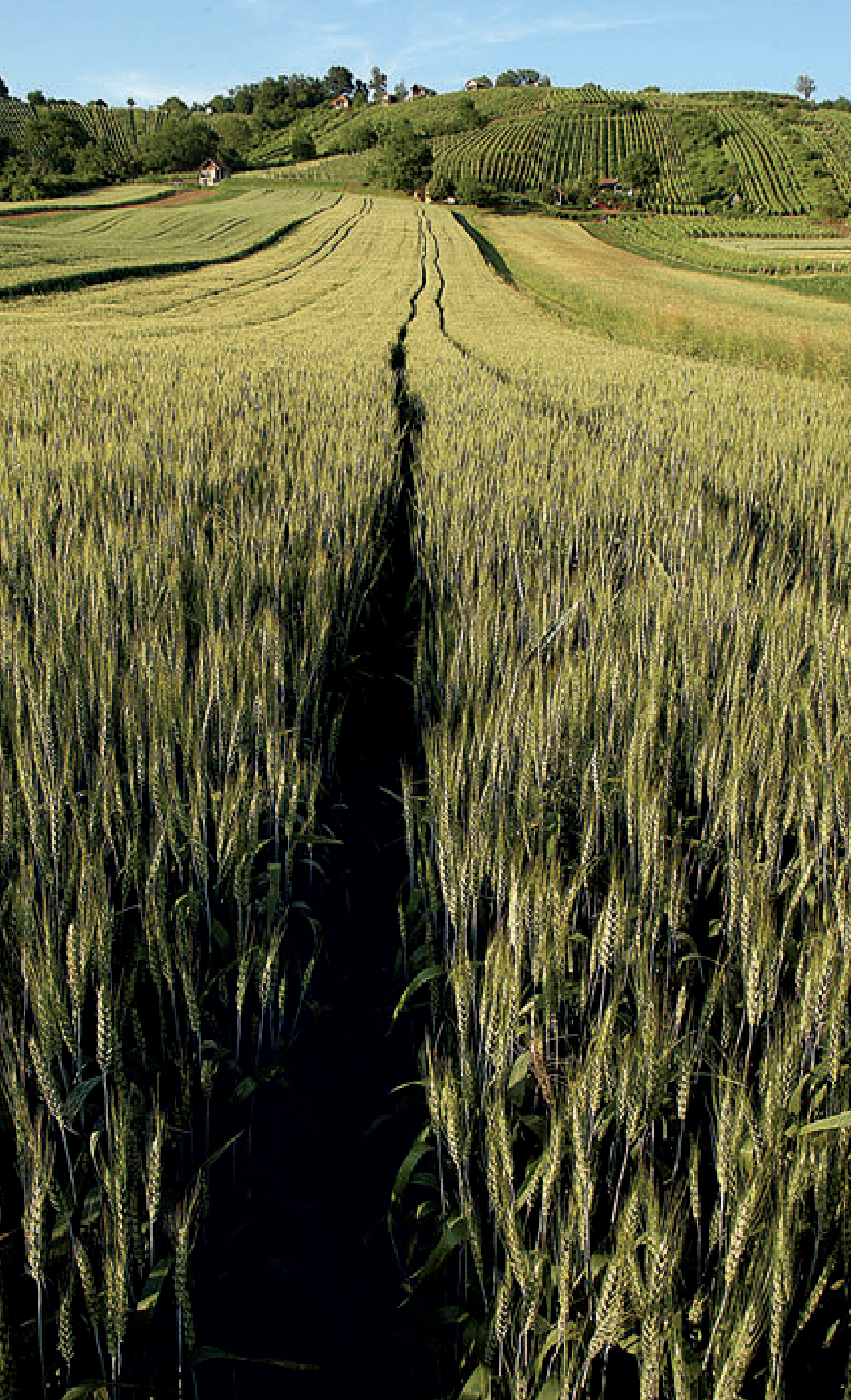
OBČINA Lendava = Lendva Község = Lendava commune /
[uredila Franci Just, Feri Lainšček ; prevod v madžarščino Andreja
Kovač, Marijana Sukič; prevod v angleščino Liana Miholič ;
fotografije Jože Suhadolnik, Arhiv Galerije-Muzeja Lendava]. –
Murska Sobota : Franc-Franc, 2005. – (Zbirka Monografije)

ISBN 961-219-083-6

1. Vzp. stv. nasl. 2. Just, Franci 3. Lainšček, Feri

COBISS.SI-ID 55117057

Občina Lendava je bila ustanovljena leta 1998 z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij. Območje občine meri 123 km² ter obsega 17 krajevnih skupnosti oziroma 23 naselij. Občina ima status narodnostno mešane občine, saj v njenih naseljih – razen Benice in Hotize – ob večinskem slovenskem narodu živi avtohtona madžarska narodnostna skupnost. Občina ima 12.083 prebivalcev, od tega jih je približno 5.300 madžarske narodnosti.

Lendva községet - mint közigazgatási egységet - 1998-ban alapították a községek alapításáról és területi meghatározásáról szóló törvény módosításával. A község területe 123 km², amely 17 helyi közösségre és 23 településre terjed ki. Lendva község nemzetiségi összetétele szempontjából vegyes községnek számít, hiszen településein – kivéve Benicát és Hotizát – a többségi szlovén lakosság mellett az autonóm magyar nemzeti közösség tagjai is élnek. A község lakossága 12083 fő, melyből közel 5300 fő magyar nemzetiségű.

The Lendava commune was founded in 1998 with The Law on Changes and Annexes to the Law on Founding the Communes and Determining Their Areas. The commune comprises 17 local communities – 23 settlements in the area of 123 square kilometers. It has the status of ethnically diverse commune. In all the settlements except Benica and Hotiza there is also the autochthonic Hungarian national community besides the majority Slovenian nation. 12,038 people live in the Lendava commune, 5,300 are Hungarian nationality.

Razvoj nekega kraja je podoben neprekinjenemu valovanju, kjer se z različno intenziteto menjavajo plime in oseke, vzponi in padci. Gre za valovanja, vpeta v raznoliko zgodovinsko dogajanje, ki je za razvoj nekega območja bolj ali manj ugodno. Vse to dogajanje pa ni zgolj naključno, saj so njegovi nosilci predvsem ljudje, ki ga tako ali drugače pomembno usmerjajo. Tako je tudi z našo lokalno skupnostjo in z nami, njenimi občani.

Ugodne razmere za bivanje na območju današnje Občine Lendava je človek zaznal že več kot tri tisoč let pr. n. št. Naseljevali so ga Kelti, Rimljani, slovanska in avarska plemena. Del »takratne Evrope« smo bili že na samem začetku, ko so tod gradili prve cerkve in gradove, in tudi pozneje. Organiziranje prvih sejmov in tiskanje prvih knjig pričata o gospodarski smelosti in duhovni širini naših prednikov. Poseben pečat so Lendavi in njeni okolici vtisnili turški vpadi. Tudi poznejša stoletja so zapustila sledove, ki jih danes razbiramo iz naše materialne in duhovne kulturne dediščine. Kljub različnim neizmerno bogatim zgodovinskim obdobjem se najraje vračamo v čas avstro-ogrske sprave in razvoja meščanstva. To je bil v »dolnjelendavskem okraju« čas gospodarskega, kulturnega in duhovnega razcveta, bogatega družabnega življenja, močne judovske skupnosti in pravega sožitja.

Tudi nam vojne niso prinesle nič dobrega. Še posebej ne tiste v 20. stoletju. Z njimi so se spreminjale meje in oblastniki, ljudje pa so odhajali: v izgnanstvo, na fronto, na sezonsko delo ...

Po drugi svetovni vojni je v drugi polovici 20. stoletja naftna industrija odprla Lendavi in okolici nove razvojne možnosti. Življenje je postajalo lažje in okolje zanimivo tudi za kadre od drugod. Razvoj dogodkov pa nam ni bil posebej naklonjen zaradi »železne zaves«, ki je začasno prekinila naravne povezave z Madžarsko.

Življenje v Občini Lendava postopoma uravnava normalnejši družbeno-zgodovinski tokovi. S polnimi pljuči bomo zadihali, ko bodo odpravljene vse ovire za sodelovanje v tem multikulturnem prostoru. Takrat se bo v polni meri udeležil tukajšnji človek s svojo ustvarjalnostjo ter hotenji.

Zadnje desetletje je tudi v kraje naše lokalne skupnosti vneslo veliko sprememb. Težko jim sledimo, a se kljub temu imamo za del slovenske zgodbe o uspehu. Spopadamo se z gospodarskimi in demografskimi težavami. Rešitev vidimo v turizmu, storitvenih dejavnostih ter v sožitju z okolju prijazno industrijo. Svojo

prihodnost gradimo na meščanski tradiciji, moči multikulturnega prostora ter na razvojni paradigmi, ki v ospredje postavlja trajnostni razvoj in človeka. Z uporabo potencialov našega okolja in visoko motiviranih ljudi, ki v ustvarjalnem vzdušju sodelujejo med sabo in vzpostavljajo tesne povezave s širšim prostorom, si obetamo, da bo kakovost življenja v naši lokalni skupnosti vzplimovala.

Želimo si, da bi se to plimovanje dotaknilo slehernega člana naše lokalne skupnosti in tudi tistih, ki k nam prihajajo. Monografija Občine Lendava, ki jo imate v rokah, želi biti kažipot do nas: pokazati želi, kdo smo, od kod prihajamo in kam smo namenjeni. S sliko in besedo predstavlja reprezentativne koščke naše preteklosti in sedanjosti. Je povabilo na sprehod po lendavskih ulicah in okoliških krajih, na ogled naših kulturnih in naravnih znamenitosti, naših športnih in etnografskih prireditev, na sproščen oddih v naših zdraviliščih in nenazadnje tudi k intenzivnemu vključevanju v naše okolje. Je povabilo, da postanete del naše zgodbe.

*mag. Anton Balažek,
župan Občine Lendava*

Egy táj fejlődése az örök hullámmozáshoz hasonlítható, ahol a különböző időszakokban egymást váltják az eltérő intenzitású apályok és dagályok. A történelem során voltak kedvező és kevésbé kedvező korszakok, de mindaz, ami történt, nem a véletlen műve, hiszen ezen eseményeket azok résztvevői, az emberek befolyásolják és irányítják. Így van ez a mi tájunkkal, a mi lakóinkkal és Lendva községgel is.

Az ember már idősámításunk előtt háromezer évvel felismerte vidékünk kedvező életfeltételeit. Éltek itt kelták, rómaiak, valamint különböző szláv és avar törzsek. Már a kezdet kezdetén, az első templomok és várak építéskor része voltunk az »akkori Európának«, és része vagyunk ma is. Az első vásárok szervezése, az első könyvek nyomtatása elődeink gazdasági merészségéről és szellemi sokrétűségéről tanúskodik. A török portyázások sajátos nyomot hagytak a középkori Lendva és környéke arculatán. A későbbi századok hagyatékát ma rendszerezzük tárgyi és szellemi kulturális örökségünkről. A végtelenül gazdag és eltérő történelmi időszakok ellenére legszívesebben az osztrák-magyar kiegyezés és a polgárosodás idejéhez térünk vissza. Ez volt az »alsólendvai járás« gazdasági, kulturális és szellemi virágzásának, a gazdag társasági életnek, az erős zsidó közösségnek és igazi együttélésnek az időszaka.

A háborúk számunkra sem hoztak semmi jót. Különösen a 20. századi háborúk nem. Velük változtak meg a határok és a hatalmak, a lakosságot pedig elüldözték a frontra, szezonmunkára.

A második világháború után, a 20. század második felében a kőolajipar új fejlődési lehetőségeket nyitott Lendván és környékén. Az élet könnyebb lett, a vidék pedig mások számára is vonzóbbá vált. Az események alakulása számunkra kevésbé kedvezett, hiszen a »vasfüggöny« ideiglenesen megszakította a természetes összeköttetést Magyarországgal.

A Lendva község területén élők élete fokozatosan kedvezőbb, emberközpontú társadalmi-történelmi mederbe kerül. Teli tüdővel majd akkor lélegezhetünk fel, ha eltüntetünk minden akadályt, amely korlátozhatja az együttműködést ebben a multikulturális térségben. Az itteni ember akkor fog teljes mértékben kibontakozni alkotásaival és akaratával.

Az elmúlt évtized a helyi közösség számára is rengeteg változást hozott. Bár nehezen követjük, mégis a szlovén történelem sikereinek részesei lehetünk. Gazdasági és demográfiai gondokkal küszködünk. A megoldást az idegenforgalomban, a szolgáltatási

tevékenységekben, a környezetbarát iparral való együttélésben látjuk. Jövőnket a polgári hagyományokra, a multikulturális térség erejére és fejlődési paradigmáira építjük, amely előtérbe helyezi az állandó fejlődést és az emberi jólétet. Helyi közösségünk életminőségének fellendítése érdekében célunk, hogy a vidék meglévő lehetőségeinek, valamint az együttműködő emberek kellő motiváltságának kihasználásával szorosabb kapcsolatot alakítsunk ki tágabb környezetünkkel.

Kívánjuk, hogy ez a fellendülés a helyi közösség minden tagját és a hozzánk érkezőket is érintse. Lendva község monográfiája, melyet kezükben tartanak, útjelző szerepet kíván betölteni, bemutatja, kik vagyunk, honnan érkeztünk és merre tartunk. A szavak és a képek segítségével feleleveníti múltunk és jelenünk érdekes részleteit. Meghívó egy sétára a lendvai utcákon és környező tájakon kulturális és természeti nevezetességeink megtekintésére, a sport és néprajzi rendezvényeinken való részvételre, kellemes kikapcsolódásra fürdőinkben, és nem utolsósorban intenzív bekapcsolódásra invitál mindennapi életünkbe. Meghívás arra, hogy önök is részünkké váljanak.

*mag. Balažek Anton,
polgármester*

The development of a town is like a continuous wave motion, it is ebb and flow and ups and downs. All these are included in historic course of events, which are sometimes more and sometimes less beneficial for the town. However this course is not coincidental, because it is the people, who turn it. The same is true for our local community and for us, its members.

How beneficial the living conditions are in the area of today's Lendava commune was known already in 3000 BC. It was settled by Celts, Romans, Slavic tribes etc. We were a part of »the then Europe« at the very beginning, when the first churches and castles were built, and we have been a part of Europe all this time.

Organization of the first fairs and printing the first books bear witness of economic courage and broadmindedness of our predecessors. The Turkish attacks stamped Lendava and the vicinity. Also the following centuries left tracks, which can be read from our material and spiritual cultural heritage. Despite many incredibly rich historic periods we prefer the time of Austro-Hungarian reconciliation and the development of the bourgeoisie. For »Dolnja Lendava district« this was the time of economic, cultural and spiritual prosperity, rich social life, a strong Jewish community and a real coexistence.

Wars have never brought any good; especially those in the 20th century did not. They changed borders and rulers, they made people leave; to exile, to the front, to other countries to survive.

The oil industry opened new development opportunities for Lendava and the vicinity in the 20th century. It made life easier and the area interesting for trained specialists from other places. However the »iron curtain« cut natural connections with Hungary and slowed down the course of development.

Life in the Lendava commune is slowly stabilized under normal social-historic conditions. We will feel relieved when all obstacles for co-operation in this multicultural region are done away with. Only then the creative people of this region will be fulfilled.

The last decade has brought many changes into our community. They are not easy to follow, but we still feel a part of »Slovenian story of success«. We have to fight with economic and demographic difficulties. We see the solution in tourism, services and in coexistence with environment-friendly industry. We build our future on the civil tradition, on the power of multi-cultural area and on the paradigm, which focuses on people and on stable

development. Using the potential of our region and highly motivated people, who creatively co-operate with each other and with other regions and states, we hope to make the standard of living in our local community rise.

We hope this rise will reach and touch every member of our community and also those who intend to come. The Monograph of the Lendava commune, which you hold in your hands, wants to be a signpost showing who we are, where we come from and where we are heading. Using words and pictures it introduces representative parts of our history and the present times. It is an invitation; for a walk along the streets of Lendava and through the vicinity, for sightseeing, to sports and ethnographical events and to spas. And last but not least it is an invitation for you to become a part of our life.

*MA Anton Balažek,
Mayor*

Mesto v objemu meja

Kdor pije vodo iz Ledave, bo vedno hrepenel po njej, pravi ljudski rek. Koliko jih je odšlo, koliko se jih ni nikoli vrnilo, koliko jih je pozabilo podobe otroštva, poletno »lenobnost« hribov nad mestom, pisano pohotnost jesenskih goric, deviško belo bleščanje zime!

Menjavanje letnih časov, ljudstva, ki so se naselila in odselila, podobe, spomini, izginjajoča preteklost ... Avari, Iliri, Kelti, Rimljani, Slovani, Madžari. »Utemeljitelji« so mesto poimenovali z različnimi imeni: Halicanum, Lindau, Lindbaukirch, Lindva, Dolnja Lendava in pozneje Lendava, odvisno od vladarja, ki se je na cesti ljudstev in etničnih skupin, v katerih se še ni vzbudila narodna zavest, utaboril ob vznožju trdnjave.

Da je bila tod utrdba z naseljem že v 12. stoletju, priča dokument iz leta 1192. V poznejših stoletjih se je naselje razvilo v mesto s tržnimi pravicami in se v 20. stoletju razširilo proti severu in jugu, tako da se je v njem število prebivalcev ustalilo med 3.500 do 4.000. Tudi pogosta preseljevanja te demografske podobe niso bistveno spremenila.

Čeprav mesto največje kulturne dosežke in pridobitve beleži v 20. stoletju, pa so mu značilno duhovno podobo vtisnili že prejšnji rodovi. Graščaki – Haholdi, kasnejši Bánffyji, Esterházyji in kratek čas Nádasdyji – so bili ljubitelji umetnosti, lahko bi rekli kar zasvojeni z »novim« (npr. Bánffyji), s sodobnimi stremljenji. O tem priča tudi lendavski dvorec / grad. Bili so bogati mecen, ki so k sebi vabili različne umetnike, najraje slikarje in pesnike. Gáspár Ráskai je tu ustvaril svojo najlepšo epsko pesnitev o Frančišku Viteškem. Na željo svojega priljubljenega pridigarja Györgya Kulcsárja je Nikolaj Bánffy pripeljal v Doljno Lendavo tiskarja Hoffhalterja, ki je v letih 1573–1574 tu, v Alsólindvi, natisnil tri še danes cenjene inkunabule.

Bitka proti Turkom leta 1603 priča o junaškem upor, naselja in okolice. Celo več, je lep primer združevanja ljudstev v pokrajini ob Muri. Čakovski Zrinskiji so se tudi ob drugih priložnostih izkazali za dobre sosede.

V času urbanizacije naselja v 2. polovici 19. in na prehodu tega v 20. stoletje se je mestno življenje resnično razživel. Ne le častitljive in arhitekturno še danes impozantne meščanske hiše, tudi majhni, drobni prežitki tistega časa pričajo o širjavah, ki so se takrat dotaknile Ledave. Takšen je npr. oglas tiskarja G. Kardosa v takratnem lendavskem časopisu Alsó-Lendvai Hiradó: »Vabila, zaročni listki, posetnice, plesni programi in osmrtnice izdelani v eni uri«. V nizkonakladnem časopisu majhnega mesta, znanega po tedenskih sejmih, trgovinah in točenju pijače, najdemo tudi reklamo za sadje in zelenjavo, ki bi zbujala pozornost še danes, kaj šele pred stoletjem: »Novost! Zgodnja prikuha! Velecenjenim bralcem dajem na cenjeno znanje, da se v moji trgovini dobijo sveža karfiola, artičoke, grah itn. po najugodnej-

ši ceni.« Podpis: »Samu Schwarcz, trgovec s pšenico in začimbami«. (Morda je tržnica tisti prostor, ki mestu najbolj primanjkuje. Prostor, kjer se srečujejo poti in ljudje, se izmenjujejo informacije.)

Ob naraščajočih storitvenih dejavnostih je v mestu na prelomu 19. in 20. stoletja zrasla dežnikarna Hungária, ki je zaposlovala skoraj sto ljudi. Pozneje so ustanovili tudi žago in lesnopredelovalni obrat, klavnico in mesno predelovalnico. Prihod železnice leta 1890 je prispeval k razmahu trgovine in industrije. V tem času je mesto – po 350 letih – spet dobilo tiskarno. Tokrat Balkányevo. V njej so natisnili veliko lepih razglednic, časopisov in knjig. V tem času je tudi cvetelo gostišče, pozneje gostišče s prenočišči Krona.

Kar je z arhitekturnega vidika resnično pomembno, je obstajalo že v tem času. Še danes vzbuja spoštovanje niz secesijskih hiš na Glavni ulici (njeno ime se je večkrat spreminjalo) z župnijsko cerkvijo in s klasicistično stavbo poleg nje, ki je kljub iztrošenemu videzu prava paša za oči. Tudi Krona in stara občinska zgradba sta doživeli že boljše čase. Impozantne so tudi stavba nekdanje meščanske šole, mestna knjižnica in evangeličanska cerkev. So kot kapljice, ki iz preteklosti pronicajo v sedanost in utirajo pot v prihodnost. Stara Spodnja ulica z arhitekturnim biserom kulturno palačo in z revitalizirano sinagogo prevzema podobo mestnega središča.

Hkrati je ta konec 19. in začetek 20. stoletja čas v srce segajoče nočne glasbe z baklami in vznesenimi zdravicami. Tudi to je kazalo, da se proces meščanizacije mesta krepi. Mesto je imelo vse, kar je za okrajno središče in njegovo družbeno vlogo potrebno: arhiv, notariat, veliko obrtniških in storitvenih dejavnosti, častniški kazino, gledališko skupino, žensko društvo, nedeljske šole, bale, bralna društva itn.

V duhovnem pogledu je Lendava mesto odprtosti in sprejemanja. Ti razsežnosti, ki izhajata iz panonskega značaja, povečujeta možnosti, da bo mestece, ki je bilo dolgo prezrto ter obravnavano kot obmejno in obrobno, postalo regionalno središče. S ponovno vzpostavitvijo cestnih, železniških, gospodarskih, kulturnih, izobraževalnih in drugih povezav, ki so bile velikokrat prekinjene zaradi norosti zgodovine, z izkoriščanjem turistično-gostinskih možnosti (vinski turizem, zdravilni vrelci ...) in z odpirajočimi se mejami mesto z okolico postaja privlačno za turiste in vlagatelje. Upravičiti želi nekdanji središčni položaj in doseči temu pripadajoče spoštovanje ter prestiž. Pogoj za to pa so odprtost, dojemljivost za znamenja časa, sprejemanje novih vrednot, kot so multikulturni prostor, ustvarjalno srečevanje in sobivanje več kultur. Želimo dokazati, da lahko izpolnimo še zdaleč ne enostavno zahtevo po »odprtem mestu«.

Od starejših sem slišal: mesto je sprejemalo vse, tudi tiste, ki so se sem pripeljali samo malo pokukat. A korenine so pognali samo trdovratni in privilegirani. Tisti, ki so jih očarale ceste, tlakovane z mačjimi glavami, dvoriščni vhodi, konjski privozi, majhne, z levi okrašene utrdbe ... »Če bi ta prizorišča zaupnosti in ljubezni znala govoriti!« bi lahko zavzdihnili.

Kalejdoskop se vrti, slike preteklosti, slike sedanjosti. Na neki razglednici z začetka 20. stoletja je tudi že prihodnost, slikovno sporočilo iz prihodnosti: cepelini nad potokom Ledavo, parnik na njem, veliko drvečih, prhutajočih vozil, vizije, ki se bodo morda uresničile.

Moj Bog, osupnem, kako malo spominov imamo tudi mi, ki smo se o mestu metodično »učili«. Na primer spominov iz dobe včasih mirnih, včasih nemirnih srečevanj na »osvajalni poti«. Kdo bi vedel povedati, kakšen je pravilni vrstni red: Kelti, Rimljani, Slovani, Madžari? Sploh pa, ali nam je vse to potrebno vedeti, razen morda arheologom, zgodovinarjem? Etnično vrvenje pa je le dalo imenitno doto: lendavsko grozdje in vino in veliko še do danes nerazvozlanih skrivnosti, kakršna je npr. predpona imena jarek / borosznak. Se mesto razprostranja od tu, iz tega magično-mitskega jedra, iz predzgodovinske dobe?

Bili so, ki so se naveličali malomeščanskega miljeja in so mesto zapustili. Odšli so za vedno, kot je to storil György Mayer Zala. Druge je k sebi priklenilo z verigo, ki je ni bilo moč pretrgati, in ga niso nikoli zapustili. Tudi tedaj ne, ko so bili daleč stran od njega, oklepali so se ga z domoljubjem, ki je »zvestejše od psa«. Koliko res velikih se je obrnilo v njem: Rimljani, udomačitelj trte Mark Avrelij, Tiberij, Cezar (v pesmi Sandorja Szúnyogha), pravični Matjaž (ki od takrat spi pod Peco in sporoča Slovincem in Madžarom, kdaj bo spet prišel) in njegova žena Beatricce, prekrasno neapeljsko dekle. Toda nič krajši ni seznam tistih, ki so odšli; ki sta jih bodisi panonska melanholijska bodisi latinska čvrstost potisnili v toplejše kraje, poklicali na dolgo pot brez povratka.

Toda mesto je sprejelo vse, ki so znali sprejeti duha kraja: s trto pokrite hribe in nekoč z mačjimi glavami pokrite ceste; govorico, ki se je popotnemu, tujemu ušesu zdela čudna; »disonantne«, nam ljube in blizke zvone lendavskega mozaičnega jezika, ki je nastal iz madžarskega, slovenskega in hrvaškega besednega zaklada.

Okolje je bilo vedno multikulturno. V goricah so viničarji govorili slovensko. Vino je združevalo ljudi, tudi gostilne so služile temu namenu. Zbirališče posebnežev (Rezső, Sanyi Király, Tex, Ferku, svetovni prvak, Tóvárijeva, Bobak in Jofez, alias Shakespeare in Marx, in seveda Pika...)! Kakšni obrazi in kakšni umi, koliko potepuhov, ki so se vrnil, in glavni ponos, zlata ekipa, ljubljena Nafta, ki je nekoč igrala celo v jugoslovanski prvi ligi!

Tisti, ki so odšli, so s sabo odnesli delček »skrivnosti«. Lendava se jim je pritihotapila pod kožo. To je kot začetek nezvestobe po dolgi, a strastni ljubezni – bi lahko začel razlagati. In kar vidim jo, Lendavo, sedi s hrbtom obrnjena proti meni, steguje svoja dolga lepa bedra do predelov vodnega mesta, do voda Ledave, razpušča si lase ...

Mislil sem si: nekoč jo bom skrivaj opazoval v trenutkih pred ličenjem, ko se njenih gostih las iz grozdja še ni dotaknil prvi žarek ju-

tranje zarje, ki je tukaj zgodnejša kot drugje. Pa mi je glas odvrnil: »Ne delaj tega, še užaljena bo, danes že postarana Dama, ki je dolgo skušala ostati mlada.«

Tudi sam sem dolgo stal med tvojimi vrati, Lendava, upal, da me boš spustila vase. Kolikokrat si me zavrnila. »Ne hodi, nisi še potreben,« se je glasil odgovor. In vedno si mi kazala hrbet, dokler začaranost končno ni popustila in si me resnično poklicala: »Lahko prideš, pri-di, zdaj boš moj, za vedno.« »Toda kam,« sem vprašal prestrašen, »pa ne morda v bližino pravljичnih Treh studencev?« Vode sem se vedno bal. Od tod je odšel György (Zala), tu se je rodil Zoli (Gábor), pa stric Laci (Hadrovics). Trije izviri, iz njih lahko črpaš. Ne škropi, ni blagoslovljena voda! Imel boš prenočišče, tu je Öcsijev (Galič) grob, komaj trinajst nadstropij višje.

Radi so imeli vino, tudi pili so ga, ko se je žalost v njih prelila čez rob. In dvoriščni vhodi, kaj vse bi lahko razkrili! Nasmehi, ki so se stisnili v dekliške robčke, ko se je maja vonj lip kot dimni oblak širil po ozkih mestnih ulicah; pred trgovinami obrtnikov na Spodnji ulici je dekliška krila dvigovala poljska moževina; koliko bitk, koliko veselega gostilniškega hrupa potem; med pogovore se je primešavala pesem v več jezikih; pozaba nemirov preteklosti. Mikavnost Lendave je težko ujeti v besede, še naprej seva skoraj brezčasno panonsko vedrino, prepleteno z melanholijo – da bi utrdila, zasladila medsebojno razumevanje potomcev, ki so porušili meje ...

dr. Lajos Bence

Város a határok ölelésében

– Ki a Lendva vizét issza, vágyik annak szíve vissza – tartja a népi bölcsesség. Hányan voltak, kik elmentek, hányan nem jöttek többé soha vissza, feledve a gyermekkori képeket, a város feletti dombok nyári »tunyaságát«, az őszi szőlőhegy tarka bujaságát, a tél szűziesen fehér csillogását.

Változó évszakok, megtelepedő és továbbvándorló népek, képek és emlékek, véglegesen kitörölt, eltűnő múlt... Avarok, illírek, kelták, rómaiak, szlávok, magyarok. A »városalapítók« a történelem folyamán megannyi névvel illették. Hívták Halicanumnak, Lindaunak, Lindbauskirchnek, Lindvának, Alsólendvának és utóbb Lendavának, összhangban azzal, hogy milyen uralkodó vetette meg a lábát a várnak nevezett erőd lábainál, az öntudatra még nem ébredt népek és etnikumok országútján.

Létéről településsel egybekötött erődként egy 1192-ből származó oklevél tanúskodik. Legnagyobb észak-déli tájolású kiterjedését a 20. században érte el. Kulturálisan is ebben a században adta a legtöbb értéket a mezővárosi ranggal bíró, egykor 3500–4000 lélekszámú lakosság. (A gyakori népességtrendeződés, ki-bejárás ellenére 100 évvel később a demográfiai adatok hasonló képet mutatnak.)

Várurai Haholdok, a későbbi Bánffyok, Esterházyok és rövid ideig a Nádasdyok voltak. Mind-mind művészetpártoló, de már az »új« megszállottjai (a Bánffyok), modern gondolkodásúak, ilyen a várnak nevezett kastély is. Gazdag mecénások, akik művészeket, festőket, költőket hívtak a birtokra, egyik, Ráskai Gáspár, itt alkotta legszebb széphistóriáját a Vitéz Franciscoról. Kedvenc prédikátora (Kulcsár György) óhajára az egyik Bánffy nyomdászt hozatott (Hoffhalter). 1573–74 során három, ma is számon tartott ősnymtatvány kerül kinyomtatásra »Alsólindván«.

A 1603-as török elleni csata tanúbizonyság a vidék hősiek helytállásáról. S több is annál, a Mura-menti régió népei összefogásának szép példája. A csáktornyai Zrínyiek más alkalmakkor is jó szomszédoknak bizonyultak.

A polgárosodás korában és a 19–20. század fordulóján lehetett itt igazán nagy élet. A nyomdai technikák és szolgáltatások ugrásszerű növekedésének a századában is figyelemre méltó Kardos G. nyomdatulajdonos hirdetése: »Meghívók, eljegyzési és névjegyek, táncrendek és gyászlapok egy óra alatt elkészítettnek«. A hetivásáraitól és boltjairól, italméréseiről híres kisváros hírlapjában ma is irigylésre méltó reklám olvasható a zöldség-gyümölcskínálatról: »Újdonság! Korai főzelék! Van szerencsém a n.é. (nagyérdemű) közönség b. (becses) tudomására

hozni, hogy üzletemben karfiol, articsóka, cukorborsó stb. friss állapotban és legjutányosabb áron kapható.« Aláírás: Schwarcz Samu, gabona és fűszerkereskedő. Megjegyezzük: talán a piac (piazza) az, ami a városnak leginkább hiányzik. A tér, ahol összefutnak az utak, az információk, ahol találkozik a köznép.

A városban a 19–20. század fordulóján a megannyi szolgáltatóipari létesítmény mellett megalakult a Hungária ernyőgyár, mely csaknem 100 munkást foglalkoztatott. Később fűrészüzem és fafeldolgozó nyílt, vágóhíd és húszüzem. Az 1890-ben átadott vasút a kereskedelem és az ipar fellendülését eredményezte.

Kulturális vonatkozásban a város a múlt századelőn – 350 éves szünet után – újra nyomdához jutott. A Balkányi nyomdából sok szép képes levelezőlap, újság és könyv került ki. Ekkor virágzott a mai kulturális intézményeket is megszégyenítő színvonalú Korona Vendéglő, később Szálló.

Ami építészeti szempontból igazán fontos, már akkor megvolt. Még ma is tiszteletet parancsoló látvány a nevét többször változtató Fő utca szecessziós házsora, a plébániatemplommal és a mellette elterülő klasszicista építménnyel, mely elhanyagoltsága ellenére is szemet gyönyörködtető látvány. Akárcsak a jobb kort megélt Korona és a régi Községháza épülete, az egykori polgári iskola ma is impozáns külsejű tömbje, a városi könyvtár, a járásbíróház, vagy éppen az evangélikus templom. Egy csepp jelenné szelídülő múlt, jövőbe mutató jelen. A régi Alsó utca manapság szinte városközpont-arculatot ölt az építészeti remeknek nevezhető kultúrpalotával, a »revitalizált« (kiállítóterem) zsinagógával.

A 19. század vége a 20. század eleje a szívhez szóló szerenádok, fáklyás éji zenék és köszöntések kora. Ezek a város polgáriasodását mutatják. A város rendelkezett azokkal az intézményekkel, melyek alkalmassá teheték volna arra, hogy ellássa a járásközpont szerepét: levéltár, jegyzőség, kézműves és szolgáltató tevékenység, tisztikaszinó, színjátszó csoport, nőegylet, vasárnapi iskola, bálók, olvasóköri stb. Az igazi polgári értékek és az ezeken alapuló életmód azonban nem tudott véglegesen teret nyerni. A város megmaradt kispolgári miliójében.

Szellemiségét tekintve Lendván óriási jelentősége lehet a pannon legelből kibomló befogadó készségnek, mely újra a régió centrumává avathatja a sokáig »határmentinek« és »peremvidékinek« tekintett, lenézett kisvárost. A történelem tébolya által megsemmisült, lenyesett, elvágott közúti és vasúti vonalak-szalak újbóli kiépítésével, a turisztikai-vendéglátói lehetőségek kihasználásával (borturizmus, gyógyforrások) valódi turista- és befektetés-csalogatóvá alakulhat a »város és vidéke«, mely élvezi a megnyíló határok előnyeit is. Hajdani központi jellegét, s a központnak kijáró tiszteletet és presztízst most kell bebizonyítania. Ennek feltétele a nyitottság, az új értékek beáramlása iránti fogékonyság, az »együttélés« fogalomkörben megvalósuló, mára

a több kultúra találkozáshelyének számító, multikulturális közegépítés. Be kell bizonyítanunk, hogy eleget tudunk tenni a »nyitott város« cseppet sem könnyű követelményének.

Öregektől hallottam: mindenkit befogadott a város, azt is, aki csak átutazóban járt erre, »kicsit benézni«, gyökeret eresztetni azonban csak a szívósak, kiváltságosok voltak képesek. Akiket a macskakővel borított utca látványa megkapott. A kapualjak, lovas-behajtók, megannyi oroszlánal díszített kis erődítmény, a meghittség és a szerelem színhelyei. – Ha ezek beszélni tudnának! – sóhajtának fel.

Pereg a kaleidoszkóp, képek a múltból, képek a jelenből. Itt van már a jövő is az egyik 20. század eleji képes levelezőlapon – »képes« üzenet a jövőből: Zeppelinek a Lendva-patak fölött, gőzhajó a vízen, megannyi száguldó-csapongó jármű, holnapra talán valósággá váló csoda.

Úristen, döbbenek rá, mennyire kevés emlékünks van nekünk is, akik módszeresen »tanultuk« a várost. Például abból a korból, amikor a népek hol békés, hol pedig kevésbé békés találkozáshelyének számított a »hadak útján«. Kelták, rómaiak, szlávok, magyarok volt a sorrend, ki tudná azt már pontosan megmondani? S vajon kell-e minderről tudnunk? (Talán a régészeknek, történészeknek.) Egy nagyszerű hozomány azért akad az etnikai sürgés-forgásból: a szőlő és a bor. S mennyi, máig megfejtethetlen titok, például a borosznaki árok nevének előtagját kutatva. A város valahonnan innen terjeszkedhetett, ebből a mágikus-mítikus »magból«, a történelem előtti korból?

Voltak, akik a kispolgári miliőt megunva elhagyták a várost. Elmentek örökre, mint ahogy Zala (Mayer) György tette. Másokat el nem szakítható láncsal kötözött magához, nem hagyták el soha. Akkor sem, ha távol voltak tőle, »kutyánál hűebb« patriotizmussal ragaszkodtak hozzá. Mennyien fordultak meg az igazán nagyok közül is: a rómaiak, Marcus Aurelius szőlőhonosító, Tibérius, Caesar (Szúnyogh Sanyi verésében), Mátyás, az igazságos (aki azóta a Peca-hegy alatt pihen, onnan üzen szlovénnek, magyarnak, hogy mikor jön el újra), és neje, a gyönyörűséges nápolyi leány, Beatrice.

De nem kurtább azoknak a listája sem, akik elmentek. Kit a pannon melankólia, másokat a latin merevség taszított melegebb vidékre, hívott hosszú, vissza nem vezető útra. De mindenkit befogadott a város, aki el tudta fogadni a hely szellemének követelményét: a szőlővel borított dombsor és az egykor macskakővel borított utca látványát, az utcai, az idegen fülnek nem egy esetben furcsának tűnő beszédet, a magyar-szlovén-horvát tájnyelv szókincséből összehozott lendvai mozaiknyelv »disszonáns«, nekünk kedves, megszokott felhangjait.

Mindig is multikulturális volt a vidék. A hegyen a vincellérek szlovénül beszéltek. A bor összehozta az embereket, a kocsmák is ezt a célt szolgálták. A különcök (Rezső, Király Sanyi, Tex, Ferku, a világbajnok, Tóváriék, Shakespeare és Marx alias, Bobák és Jofez, Pika stb.) gyülekezőhelye. Micsoda arcok és micsoda elmék, mennyi

megtért csavargó, és a fő büszkeség, az aranycsapat, a szeretett Nafta, amely egykoron a jugoszláv első ligában is játszott.

Akik elmentek, magukkal vittek egy szeletet a »titokból«, bőrük alá bújt a Város. Olyan ez, mint a hosszú, de szenvedélyes szerelem után a hűtlenség kezdete – fognék magyarázkodásba. S mit látok, háttal ül nekem, lenyújtva hosszú, szép ívű combját a vízivárosi részig, Lendva-vizekig, haját leeresztve...

(Gondoltam, egyszer meglesem az önmaga csinosítása előtti pillanatokban, amikor dús szőlőhaját még nem súrolja az első hajnalsugár, mely előbb van itt, mint máshol... Amíg egy hang vissza nem parancsolt: »Ne tedd, még megsértődik a fiatalságát sokáig őrző, mára korosodó Hölgy.«)

Sokáig álltam én is kapudban, Város, bebocsátást remélve, hányszor utasítottál el, fordultattál vissza, »még ne gyere, még nincs reád szükség«, volt a válasz. S mindig háttal álltál, míg végül megtört a varázs, valósággal hívtál, »most már jöhetsz, gyere, most az enyém leszel, mindörökre.« – De hova? – kérdeztem ijedten –, csak nem a mesebeli »Három Kút« környékére? A víztől mindig irtóztam. Innen indult el György (Zala), itt született Zoli (Gábor) meg Laci bácsi (Hadrovics), a három kútfő, ebből meríthetsz. Ne prüszkölj, nem szenteltvíz! Itt lesz szállásod, innen Öcsi (Gálics) sírja csupán »harminchárom« emeletnyi magasságban van.

Szerették a bort, s ittak is, amikor a szomorúság túlcsordult bennük. És a kapualjak, mi mindenről tudnának árulkodni, a leányok zseb-kendőjébe szorult mosolyok, ha a hárs illata májusban füstfelhőként terjengett a város sikátoraiban, s az Alsó utca kisiparosainak üzletei előtt »ördögsekér« lebbentette fel a lányok szoknyáját. Mennyi csata, később mennyi vidám kocsmazaj, több nyelvű nótaszó vegyült itt a beszélgetések közé, feledtetve a múlt békétlenségeit. S a Város megkapó hangulata, amit nehéz szavakba fogni, továbbra is árasztja magából a melankóliával átszótt, már-már időtlen pannon derűt – hogy a határokat lebontó utódok egymást megértő szándékait megerősítse, megédesítse...

dr. Bence Lajos

A Town Embraced by Borders

It is said that anyone who has ever drunk the water from the Ledava, shall always long for it. But how many have left, never to return, and forgotten the images of their childhood; the summer idleness of the hills around the town, the colourful ripeness of autumn vineyards, the maiden glittering of winter.

Changing seasons, peoples that settled and moved again, images, memories, the disappearing past. Avars, Illyrians, Celts, Romans, Slavs, Hungarians. Each founder called the town by a different name: Hallicanum, Lindbaukirch, Lindva, Dolnja Lendava and later Lendava. Names determined by a ruler, encamped at the foot of the fort, on the road of peoples and ethnical groups that have not yet gained a national awareness.

The existence of fortification and settlement already in the 12th century is certified by a document from the year 1192. In the following centuries the settlement became a town with trade rights. In the 20th century it spread to the north and south to stabilize the population between 35,000 to 40,000. Frequent migrations have not essentially changed this demographic picture.

The town registers the biggest cultural achievements and acquisitions in the 20th century, however its characteristic spiritual image was stamped by previous generations. Lords of the castle – the Haholds, the Bánffys, the Esterházys and for a short time the Nádasdys were art lovers, even addicted to the »new«, to contemporary endeavours. The castle / manor bears witness to that. They were rich patrons who invited different artists, preferably painters and poets to their place. Gáspár Ráskai created there his most beautiful epic poem about Francis Chivalric.

According to the wish of his favourite preacher György Kulcsar, Nikolaj Bánffy brought the printer Hoffhalter to Dolnja Lendava, who in 1573 and 1574 printed three still highly valued incunabula in Alsólindva.

The Battle against the Turks in 1603 bears witness to the heroic rebellion of the settlement and the vicinity against them. What is more, it is a good example of people uniting in the country along the river Mura – the Zrinskis from Čakovec (Croatia) were good neighbours at many other occasions as well.

Real town life started with the urbanisation of the settlement in the second half of the 19th and at the beginning of the 20th century. Not only the venerable and imposing bourgeois architecture of the houses,

but also small remainders give evidence of the cosmopolitanism that touched Lendava at that time. Such was printer G. Kardos's advertisement in the newspaper *Also- Lendvai Hiradó*: »Invitations, engagement tickets, visiting cards, dance programmes and obituary notices produced within one hour«. In the limited edition newspaper of the small town, famous for weekly fairs, shops and retail drinks, the following advertisement for vegetable and fruit appeared which would attract attention even today.« New! Early trimmings! I apprise the esteemed readers, that they can buy fresh cauliflower, artichoke, peas etc. at most attractive prices in my shop« Signed:«Samu Schwarcz, wheat and spice merchant. (Maybe it is the market building that the town lacks the most. A place where people and paths meet and information is exchanged).

When services started to grow, at the break of the 19th and 20th century, the town got the umbrella factory *Hungaria*, which employed nearly one hundred people. Later a sawmill, a wood-processing plant, a slaughterhouse and a meat processing plant were established. In 1890 the railway came and sent the industry and trade into full swing. At that time the town – after 350 years – got a printing house again. This time it was *Balkány's*. It printed newspapers and books and many nice postcards. And the public house *Korona*, later the lodging house *Korona*, was flourishing.

What is really important from an architectural point of view, existed already at that time. Even today, everybody's admiration is held by the row of secessionist houses on *Glavna ulica* (its name changed many times) with the parish church and classicist building next to it, which despite its worn look, is still a real delight for the eyes. Also *Krona* and the old communal building have seen better times.

The building of what was once the civil school, the town library and the Protestant Church are imposing buildings. They are like drops that trickle from the past and pave the way into the future. The old *Spodnja ulica* with the architectural jewel *Cultural Palace* and with revitalized synagogue take over the role of the town centre.

At the same time, the end of the 19th and beginning of the 20th century was the time of heartening night music with torches and enthusiastic toasts. Everything that a county centre needed, was there: archives, office of a notary, trade and services, officers' mess, theatre group, women's association, Sunday school, balls, reading society – the real bourgeois value system was getting stronger.

Spiritually, Lendava is a town of openness and acceptance. These two qualities, coming from the Pannonian character, increase the possibility, that the town, that has long been overlooked and regarded as a border, marginal town, will once become a regional centre. Re-establishing road and railway connections, business, cultural, educational and other connections, which were cut off because of the foolishness of history, using possibilities for tourism, wine, spas, and

by opening the borders, the town is becoming attractive for tourists and investors. If it wants to justify its once central position and gain honour and prestige that go with it, it should be open, comprehensive to the signs of the times and accepting of new values, like multicultural co-habitation and co-operation. We want to prove, that we are able to be an »open town«, which is far from being easy.

Elderly people say that the town has always accepted anyone, also the ones that just wanted to drop in. But only the most stubborn and privileged have taken roots. Those were the ones that were attracted by roads paved with cats' heads, by gates, horse gateways and small forts decorated with lion heads. »If only those scenes of trust and love could talk«.

The kaleidoscope is spinning around. There are pictures from the past and pictures from the present. There is one postcard from the beginning of the 20th century which bears the image from the future: Zeppelins above the brook Ledava, a steamship and speeding, fluttering vehicles in the foreground – visions that might soon come true.

My God, I am surprised at how few memories we have, we who methodically »studied« the town. For example memories from sometimes peaceful and sometimes troubled encounters on the way to »conquest«. Who could prove what the order of precedence was: Celts, Romans, Slavs, Hungarians? And above all, do we have to know this? Maybe archeologists and historians do. However, ethnic bustling gave us an excellent gift: Lendava grapes and wine and many still unraveled mysteries like what prefix the name »jarek/borosznak« has. Does the town expand from here, from this magical-mythical core from prehistoric times?

There were people who got bored with provincial milieu and they left the town. The left for good as did György Mayer Zala. It was the Pannonian melancholy or the Latin firmness that pushed them to warmer places and they set out on a journey without return. Others were chained to the town and could never leave it. Not even when they were far away from it. They clung to it with a patriotism that was more faithful than a dog. How many truly great people signed their names here: Romans, the vine domesticator Marc Aurelius, Tyberius, Ceasar (in the poem by Sandor Szúnyogh), the righteous Matjaž (who sleeps under Peca and tells the Slovenians and Hungarians that he will be back) and his wife, the beautiful Neapolitan Beatrice.

The town accepted everyone, who could accept the spirit of it: hills covered with vines, roads once covered with cats' heads and a dialect, which a travelling foreign ear found strange and »dissonant«, whilst to us it was the dear and near sound of Lendava's musical language, that originates from Hungarian, Slovenian and Croatian vocabulary.

The environment has always been multicultural. In the vineyards the vinedressers spoke Slovenian. Wine united people and the pubs served this purpose. They were the meeting place of the »originals« (Rezső, Sanyi Király, Tex, Ferku, the world champion, Tóváry, Bobak and Jofez, alias Shakespeare and Marx and of course Pika...)! What faces and what minds they were. How many vagabonds that came back, and our main pride, the golden team, the beloved Nafta, that once played even in the Yugoslav national league!

Those who left took a piece of »mystery« with them. Lendava got under their skin. I could explain this as the beginning of unfaithfulness after a long, but passionate love. And I can truly see her, Lendava, she sits with her back towards me, stretching her long beautiful thighs to the parts of the water town, to the waters of the Ledava, she is untying her hair...

I thought to myself: one day I will secretly watch her in the moment before she puts on her make up, when her hair of grapes has not yet been touched by the first light of the dawn, which comes here much earlier than elsewhere. But a voice said, »Don't do that. She will be offended – the ageing lady that had been trying long to stay young«. I too, was standing long at your door Lendava, hoping that you would let me in. How many times you have turned me down: »No, you don't need me yet«. And you always turned your back on me, until the magic in me seized and you finally called me. »You may come now, come, now you will be mine, forever.« »But where,« I asked, startled »not maybe near the legendary Three wells?« I have always been afraid of water. György (Zala) left from here, Zoli (Gabor) was born here, and uncle Laci (Hadrovics). The three wells, you can pump from them. Don't sprinkle it, it is not holy water! You will have shelter for the night here, Öcsi's (Galič) grave is here, only thirteen floors higher.

They loved wine, they drank it when sadness in them poured over the brim. And the gates, how much they could unveil. Smiles, squeezed in girls' handkerchiefs, when the scent of linden spread along the streets of town in May. In front of artisan shops in Spodnja ulica field workers lifted the girls' skirts; how many fights, how much gay public house ado after that: singing in many languages meddled into conversations, oblivion of the restless past. The charm of Lendava cannot be caught into words, she still radiates timeless Pannonian cheerfulness, interlaced with melancholy – to strenghten and sweeten the understanding among the ancestors who pulled down the borders...

Ph. D. Lajos Bence

Razglednica s panoramo Lendave pred letom 1918
Alsólendvai képeslap az 1918 előtti években
Lendava postcard before 1918

Látképe:

Čas Lendave

Daljna preteklost

Na območju Lendave se je prva večja skupina ljudi naselila verjetno okoli 2.500 pr. n. št. Prvi prebivalci so prišli v dobi preseljevanja indoevropskih ljudstev, po vsej verjetnosti z vzhoda. Kamnite sekire in drugi predmeti, ki so jih v večjem številu našli na obrobjih Dolge vasi, Doline, Dolnjega Lakoša in Lendave, izvirajo iz pozne kamene dobe.

Na podlagi najdb predpostavljamo, da je bila Lendava z okolico tudi v bronasti dobi stalno naseljena. Območje je zelo verjetno sodilo k arheološki kulturi, ki se je na prelomu 3. in 2. tisočletja pr. n. št. razvila v današnji vzhodni Sloveniji, velikem delu Madžarske, v jugovzhodnih predelih Slovaške ter v obmejnih krajih Hrvaške in Avstrije.

V neposredni sosesčini mesteca Lendava so arheologi našli ostanke dveh naselij iz bronaste dobe: pomembnejši Oloris v Dolnjem Lakošu in Gáborkert. Oddaljeni sta bili le kak kilometer, zato predpostavljamo, da sta bili celo povezani med sabo.

Naselja, ki so bila najdena na območju Lendave, lahko časovno umestimo v srednjo bronasto dobo oz. v drugo polovico 2. tisočletja pr. n. št. Jugozahodno od Lendave je v času Olorisa že prevladovala kultura žarnih grobišč.

Provinco Panonijo so kot osvojeno ozemlje v rimsko državno upravo vključili leta 14. n. št. Od takrat so skozi te kraje vodile pomembne poti, ki so središče cesarstva povezovala z Aquincumom, Vidabono ter drugimi pomembnimi lokalnimi središči. Cesto, ki je vodila v Savarijo (Sombotel), so imenovali Jantarjeva pot. Ob raziskovanju neznanega odseka ceste Petovia-Savaria so arheologi opravili raziskave med naseljema Kot in Dolga vas. Ugotovili so, da je omenjena cesta pri Martinu na Muri oz. pri Kotu prečkala reko Muro in potekala naprej v smeri Gaberja. Cesta je od Dolge vasi potekala v severovzhodni smeri ob ali skozi domnevno rimsko naselje.

Pomembno je poudariti, da ravenski geograf neznane imena pri navajanju postaj in naselij cestnega odseka Petovia-Savaria omenja postajo Lygano med Vicesimom in Sallo. Mogoče je namreč, da je Lygano ena od inčič imena naselja Halicanum. Dolgo so to naselje lokalizirali na območju Lendave, toda danes že vemo, da se je nahajalo na desnem bregu Mure, na območju Martina na Muri. Sprejemljivejša je hipoteza, da ime Lygano označuje dejansko rimsko naselje, ki je obstajalo na območju Lendave. Postajo z imenom Olicanum na tem območju kot naselje v provin-

ci Pannonia Superior omenja tudi nek drugi vir, nje-no točno lociranje pa je predmet ugibanja.

Dosedanje raziskave dopuščajo sklepanje, da v rimskem obdobju na območju Lendave tako pomembnega središča, kot sta bila Petovia ali Savaria, verjetno ni bilo. Vsekakor pa so obstajala manjša naselja, med katerimi je bila najpomembnejša postaja ali utrdba na območju Dolge vasi. Ni izključeno, da je bilo antično naselje blizu Lendave enako veliko kot Halicanum. Antične najdbe (rimski nagrobni kamen in ostanki naselbine ter ceste v Dolgi vasi) takšno predpostavko dopuščajo. Po mnenju arheologov so bile hiše zaradi pomanjkanja kamna iz lesa, ki so ga po vsej verjetnosti ometali z glino.

Precej verjetna je trditev, da je bila etnična podoba Lendave in njene okolice v 6. st. n. št. dokaj pisana. Do takrat se je – delno ali v celoti – končala naselitev Slovanov ob reki Muri. Nekoliko pozneje je območje verjetno prišlo pod nadvlado Obrov.

O tem, kje naj bi na območju Lendave v omenjenem obdobju bilo zgodnesrednjeveško naselje, nimamo razpoložljivih podatkov. Predstavljamo si lahko, da je naselje nastalo na mestu nekdanje rimske utrdbе, možno pa je tudi, da je bila naselbina v severnem predelu današnjega mesta.

V 9. stoletju so krščanstvo močno razširjali tudi v Lendavi in okolici. Zgodovinarji sklepajo, da je pokrajina ob Muri nekaj desetletij – čeprav pod širšo oblastjo salzburške nadškofije – sodila v pristojnost Metoda, »škofa Slovencev«, ki je deloval pod zaščito Kocljeve kneževine.

Zgodovinski viri pričajo, da so salzburški nadškofje tudi osebno večkrat obiskali Doljno Panonijo, kjer so posvečali cerkve. Nadškof Liupram je okoli leta 845 s podobnim poslanstvom obiskal Lindolveschiricum. Lokacijo Lindolveschiricuma lahko umestimo na območje današnje Lendave.

Zgodovinarji različno datirajo madžarska osvajanja ozemlja zahodno od Blatnega jezera. Na začetku 10. stoletja je Madžarom ugoden kraj za naselitev predstavljala predvsem neposredna okolica današnje Lendave. Že pred njihovo naselitvijo je bilo to dobro zaščiteno območje. Na eni strani so bile Lendavske gorice, na jugozahodu pa močvirni nižinski predeli. Dejstvo je, da se je predhodno slovansko naselje sorazmerno hitro, vsekakor pa do 13., 14. stoletja, spremenilo v madžarsko. Nesporno je, da je Lendava z okolico do konca 11. stoletja imela v okviru zgodnesrednjeveške madžarske države vlogo obrambnega ledinskega ozemlja. Zato je bila pokrajina ob Muri vključena v madžarski upravni sistem nekoliko pozneje. Do tega je prišlo najpozneje v času Ladislava I. (Svetega). Pokrajina je po cerkveni ureditvi spadala k novo ustanovljeni zagrebški škofiji.

Obdobje Bánffyjev

V času približno 350-letne vladavine družine Bánffy je srednjeveška Dolnja Lendava doživela razvojni vrh. Ugledna družina je ob uveljavljanju veleposestniških »pravnic« opravljala tudi vlogo mecenov. Imela je levji delež v procesu, v okviru katerega se je sorazmerno nepomembno naselje v času od madžarske naselitve do druge polovice 16. stoletja razvilo v pomembnejše trgovsko in kulturno-zgodovinsko središče širšega zemljepisnega območja.

Izvirno družinsko ime Bánffyjev se v različnih virih navaja vedno drugače: Hahold, Hadoth, Hahót, Haholdi, Haholt. Rodbina Hahold je bila nemškega izvora. Prednik rodbine je na povabilo kralja Štefana III. prišel na Madžarsko leta 1163. Z vojsko, ki je prišla z njim, je odigral pomembno vlogo v bitkah proti samooklicanem kraljem, ki so uživali bizantinsko podporo, zato je za svoje zasluge dobil v dar ogromne posesti v Zalski županiji. Vitez z imenom Hahold je v pisnih virih ponovno omenjen leta 1192. Listina, ki je sicer najstarejši doslej znani pisni vir o srednjeveški Lendavi, kaže, da je Hahold omenjene posesti kupil za 80 mark. Haholdi so si po letu 1192 nenehno prizadevali, da bi si v neposredni bližini in okolici Lendave pridobili čim več posesti.

Gradovi rodbine Hahold se prvič omenjajo med političnimi in vojaškimi dogodki v 70. letih 13. stoletja. To velja tudi za grad lendavskega Haholda, ki je leta 1272 prvič imenovan kot gospodar Lendave. Prva posestna središča rodbine Hahold pa so nastala pred omenjeno letnico, kar verjetno velja tudi za lendavski grad.

Naslednik Nikolaj I., sin Štefana Lendavskega I., je sodil med pomembnejše moče kralja Roberta Karla. V letih 1319–1324 je bil kraljev oproda. Leta 1319 se je izkazal v vojni proti Srbom. Od 1324 do 1334 je bil veliki župan Zalske županije, od 1334 do 1343 pa kraljičin glavni konjar. Nato je v tedanji oblastni hierarhiji pridobil pomemben naslov hrvaškega bana, ki ga je prvič po vsej verjetnosti nosil od 1. julija 1346 naprej. Za časa kralja Ludvika I. (Velikega) se je moral funkciji odreči, nato pa je tri leta pozneje spet bil imenovan za velikega župana Zalske županije. Tako je Nikolaj (Lendavski) od 1353 do 1356 že drugič opravljal funkcijo hrvaškega bana. Njegovi potomci so v svojem priimku verjetno ohranili poimenovanje njegove funkcije (Bán-fi, Bán-fia: banov sin).

Sinovoma Nikolaja I. (Lendavskega), Štefanu in Janezu, je kralj Ludvik I. (Veliki) leta 1366 na dan svetega Simona in Jude (28. oktober) podaril sejmsko pravico na lendavski posesti. V Lendavi sta lahko prirejala sejme z enakimi pravicami in značajem kot mesto Budim. Tudi to je najbrž vplivalo na to, da se je v 14. stoletju Lendava začela razvijati kot upravno

središče. Naselje od 1378 omenjajo kot oppidum (trg), katerega pomen sicer nekoliko zmanjšuje dejstvo, da je bilo pod oblastjo zemljiške gospode. Pri delitvi posesti leta 1389 je mesto, ki je navedeno kot civitas, imelo 23 celih, 2 polovični in 4 četrtsinske parcele. Med podložniki najdemo čevljarja, izdelovalca lokov, konjederca, tkalca, mesarja, mečarja, kuharja, zlatarja, trgovca, krojača in kolarja. Glede na raznolikost obrtnikov vsekakor lahko sklepamo, da se je mesto v tem obdobju razvilo v regijsko središče. Delež obrtnikov (24–27 %) je za konec 14. stoletja zelo visok. Med obrtniki je bilo tudi več mojstrov nemškega izvora.

Mesto je imelo samostojno sodišče za urejanje civilnih zadev in manjših sporov, kar je bilo v tem obdobju povezano samo z obrtniki, rokodelci in cehi (s svobodnim prebivalstvom).

Naselje so začeli imenovati Dolnja Lendava na začetku 15. stoletja, po vsej verjetnosti zato, da bi ga jasno razločevali od približno 45 km oddaljenega naselja na severozahodu, ki se je imenovalo Gornja Lendava (danes Grad na Goričkem).

Razcvet družine Bánffy pod Anžuvinci se je nadaljeval tudi v 15. stoletju. Družina je takrat spadala med najpomembnejše madžarske velikaše. Eden najznamenitejših Bánffyjev v 15. stoletju, Pavel, je bil zaprisežen sovražnik Hunyadijev. Prav nasprotno pa je bil Nikolaj navdušen privrženec kralja Matjaža Hunyadija. Nikolaj je opravljal pomembne dvorne funkcije, med drugim je Matjaža spremljal na njegovem moldavskem vojaškem pohodu in ga celo tam rešil. Kralj Matjaž je zaradi njegovih zaslug družino leta 1477 povzdignil v dedne grofe.

Nikolaj Bánffy in princesa Margareta Saganška sta imela več otrok, ki so se na družbeni lestvici visoko povzpeli. Štefan V. je kot pomemben član družine lastnoročno zapisoval družinske dogodke. Leti so zabeleženi tudi na straneh leta 1551 v Wittenbergu izdanega koledarja, o čemer pričajo verodostojni podatki. Z zapisovanjem so nadaljevali tudi njegovi potomci. Koledar je postal znan kot »Dnevnik Bánffyjev«. Izvirnik hranijo v Sombotelu v Županijski knjižnici Dániel Berzsényi. Leta 1522 rojeni Štefan Bánffy je bil dvajset let veliki župan Zalske županije, medtem pa je opravljal tudi pomembne dvorne funkcije (bil je npr. tudi stolnik in državni sodnik).

Že od dobe Arpadovičev do leta 1550 so bili na Madžarskem med štirimi izstopajočimi veleposestniškimi družinami tudi Bánffyji. Dolnelendavska posest je obsegala veliko območje. Leta 1542 je npr. ozemlje s približnim premerom 70–80 kilometrov vključevalo 47 naselij. Bánffyji so imeli tudi pristave. Po popisu iz leta 1549 je bilo njihovih 5 pristav, zaposlovali pa so 308 služabnikov.

Pavel in Nikolaj Bánffy sta bila v 15. stoletju komornika, stolnika, dvorna točaja in konjarja. Tudi v 16. stoletju najdemo potomce družine na pomembnih mestih. Janez IV. je bil leta 1514 dvorni točaj, najvišji položaj pa je dosegel Janez VI., ki ga je Janez Szapolyai leta 1530 povdignil v palatina. Štefan je bil stolnik in od 1567 državni sodnik, Ladislav pa od 1556 do 1574 komornik, nato pa kraljev glavni konjar. Nikolaj, Štefanov sin, je bil 1573 glavni kraljevi točaj, medtem ko je bil zadnji Bánffy, Kristofer, kraljevi točaj in zakladnik.

Bánffyji so v Lendavi izoblikovali bogato duhovno središče, tako da je duhovni vpliv aristokratskega okolja presegal gospodarsko in upravno vlogo mesta. V mestu so že razmeroma zgodaj imeli šolo nižje stopnje. Najverjetneje je bila župnijska šola ustanovljena v 14. stoletju. Družina Bánffy je s šolanjem svojih otrok doma in v oddaljenih krajih služila kot vzor ostalim. Učitelje lendavske šole v drugi polovici 16. stoletja poznamo po imenu.

Mesto je bilo v 16. stoletju pomemben literarni otok. V 50. letih sta tu nastali dve dragoceni pesniški deli v madžarskem jeziku. Njun avtor Ferenc Tőke je bil, kot vse kaže, duhovnik.

Janez VI. Bánffy je bil tisti med dolnjelendavskimi Bánffyji, ki je prvi prevzel protestantsko vero. Še prej pa je na čelu vojske, ki jo je sam zbral, krenil proti Turkom v bitko pri Mohaču. Pred odhodom se je v lendavski grajski kapeli zaobljubil, da bo, če se bo iz bitke srečno vrnil, v Lendavi zgradil cerkev in samostan. V posebnih okoliščinah se je rešil iz bitke in po vrnitvi domov izpolnil dano obljubo ter v čast Janezu Krstniku na mestu nekdanjega lendavskega središča (verjetno v okolici starega zdravstvenega doma, nasproti nekdanje gostilne Csipkés) dal zgraditi cerkev, pavlincem pa samostan. Pozneje se je Janez Bánffy odvrnil od Ferdinanda Habsburškega in sklenil zaveznitvo z Janezom Szapolyaijem. Hkrati je prevzel novo vero, pri kateri je vztrajal kljub različnim prošnjam in pritiskom.

Za Janezom Bánffyjem je tudi njegov sin Štefan postal navdušen privrženec reformacije, njegov leta 1547 rojeni sin Nikolaj (IV.) pa njen vneti širitelj. V duhu svojih verskih prizadevanj je v Lendavo povabil Rudolfa Hoffhalterja, sina znanega tiskarja Raffaela Hoffhalterja. Ta je 1573. leta ustanovil tiskarno, ki je bila prva v širši regiji. Zagotovo lahko trdimo, da so v tiskarni Rudolfa Hoffhalterja zagledale luč sveta tri knjige v madžarskem jeziku. Pisec vseh treh je bil pridigar in učitelj György Kultsár.

Prva Kultsárjeva knjiga je izšla poleti 1573. Tiskana je bila v takratnem jeziku in v tiskarski tehniki tistega časa, s kakovostnimi gravurami. Vsebina knjige izraža

duhovne značilnosti dobe. Druga Kultsárjeva lendavska knjiga je prav tako izšla leta 1573, tretja z naslovom Postilla pa naslednje leto, 1574. Po prevladujočem mnenju poznavalcev je to najdragocenejše Kultsárjevo delo, saj je za potomce ohranilo pomembne literarne in kulturnozgodovinske podatke. Lendavske knjige so v protestantskih krogih na Madžarskem bile dobro sprejete. Hkrati so v katoliških krogih, predvsem na dunajskem dvoru, izzvale velik odpor.

Turška nevarnost

Na podlagi več virov ugotovljamo, da so Turki leta 1587 že pustošili v Lendavi in njeni okolici. Lendavski grad, okoli katerega je bilo do takrat že zgrajeno novo mestno jedro, je veljal za vojaško utrdbo. Turški poveljnik Sasvar iz Szigetvára je tega leta napadel tudi lendavski grad. Njegov napad ni bil uspešen, gradu ni mogel zavzeti. V naslednjih letih je v okolici Lendave prihajalo do manjših bitk, toda Turki gradu niso mogli zavzeti. Turška zasedba gradu v Kaniži je bistveno spremenila strateški položaj v širši regiji. Med drugim je tudi lendavski grad sodil v prvo obrambno linijo. Turški vpadi so postali vsakodnevni.

Na začetku leta 1600 sta turška poveljnika Kiaja Mehmed in Ibrahim vodila uspešen vojaški pohod ob Muri, toda lendavskega gradu tudi onadva nista mogla zasesti. Leta 1601 je nevaren turški napad uspešno obranil Krištof Bánffy. Največja težava je bila ta, da so Turki ponavadi napadali takrat, ko je večina prebivalstva delala na poljih. Tako je bilo tudi ob napadu leta 1601. Toda Krištof Bánffy je sovražnika zvalil v past in ga pognal v močvirje ob mestu, od koder se menda nihče ni rešil.

Za Lendavo je bilo, kar se turških napadov tiče, najtežje leto 1603. Iz tega leta sta znana dva večja turška napada. Prvič so Turki napadli na dan svetih Treh kraljev, ko je enota približno tisoč mož hotela presenetiti Bánffyja. Toda napad so branilci odbili. Drugi, bistveno večji turški napad, je sledil 14. oktobra. Pri vznožju hriba Csonkadomb niso dvignili mostu, tako da so se lahko Turki zlahka prikradli v mesto. Toda tam jih je pričakal Krištof Bánffy. Velel je hitro dvigniti most in s skoraj osemsto stražarji je napadel Turke. Po pričevanjih se je pričela huda ulična bitka. »Branilcem gradu« so pomagali tudi meščani in kmetje, sovražnika so napadali z motikami in kamni. Zaradi njihovega sodelovanja je načrt Krištofa Bánffyja uspel in del čete, približno tisoč mož, so potisnili v močvirje, kjer se je večina zadušila. Trupla padlih je Krištof Bánffy verjetno dal pokopati na hribu nad gradom. Ko so tu gradili cesto, so našli veliko človeških in živalskih kosti. Zato še danes tej cesti pravijo »Csontos – Koščeno«. Krištof Bánffy je v spomin na bitko v današnji Kranjčevi

ulici, kjer so potekali najhujši boji, postavil kamniti kip v čast Bogu in sveti Trojici.

Po letu 1603 je bila turška nevarnost sicer še vedno prisotna, toda pomembnejše bitke v mestu oziroma pri gradu ni bilo. Največji vpad je bil junija 1604, ko je 500 Turkov vdrlo v središče mesta in ga precejšen del požgalo.

V času vladanja zadnjega uglednega Bánffyja, Krištofa (1577–1644), je mesto veljalo za pomembno središče. Po letu 1598 je ponovno prevzel rimskokatoliško vero in v znak pripadnosti rimskokatoliški cerkvi odredil gradnjo nove lendavske cerkve. Cerkev so gradili neposredno pod grajskim hribom, najbrž v letih 1606–1608. Večina zgodovinarjev meni, da je s smrtjo Krištofa Bánffyja izumrla dolnjelendavska družina Bánffy.

Obdobje Eszterházyjev

Po izumrtju družine Bánffy so lendavsko posestvo po ženski veji dedovali Nádasdyji. Njihovo obdobje je trajalo le 25 let (brez pomembnejših zgodovinskih dogodkov), ker so Ferencza Nádasdyja zaradi sodelovanja v Wesselényijevi zaroti 30. aprila 1671 usmrtili in je lendavska graščina prišla pod krono.

Nekaj let pozneje je lendavsko graščino podedoval po ženski veji Pavel Esterházy, ki je zbornici plačal zanj 102.500 forintov. Poleg lendavske posesti je dobil tudi graščino v Lentiju. Drugi viri trdijo, da je Esterházy lendavsko graščino enostavno zaplenil, narkar mu jo je dunajski dvor skupaj z gradovoma v Lentiju in Beltincih naknadno podaril. Pavel Esterházy je leta 1712 odredil, da bodo knežji naslov in pripadajoče časti dedni in da naj podarjene gradove, ki so bili na prejšnjih Nádasdyjevih posestvih, v zahvalo kralju Leopoldu I. prezidajo v obliki črke L. Vemo, da je bil v skladu s tem odlokom preoblikovan tudi lendavski grad. Grad, ki je bil verjetno sezidan v zadnjih desetletjih 13. stoletja in je v turškem obdobju utrpel precejšnje poškodbe, so delno porušili in na njegovih temeljih sredi 18. stoletja sezidali nov двореc v obliki črke L. Ta se je ohranil vse do danes.

Lendava je imela v 18. stoletju samostojno sodišče s posebnim sodnikom v notranjem in zunanem mestu. Notranje mesto je bilo območje okoli grajskega hriba, ki se je od 16. stoletja postopoma krepilo, medtem ko je zunanje mesto obsegalo nekdanje mestno središče ter naselja, ki so spadala k Lendavi. Za sodnika notranjega mesta so izbirali vsako leto drugo osebo, medtem ko so v zunanem mestu lahko večkrat izbrali istega sodnika. Glavna pridelka lendavskega gospostva sta bila žito in vino.

Leta 1703 so v Lendavi evidentirali 20 obrtnikov, iz česar lahko sklepamo, da se je obrt v mestu v pri-

merjavi s 14. stoletjem le malo razvila. Vpliv turškega obdobja je bil verjetno zelo negativen. V naslednjih desetletjih, še posebej po 1750, se je obrt razvijala z večjim zagonom, saj so v mestu takrat evidentirali okoli petdeset obrtnikov. Med njimi je bilo 10 čevljarjev, 6 krojačev in 6 suknarjev, 3 krznarji in 3 strojarji itn. Število obrtnikov se je v naslednjih letih še povečevalo. Med rokodelci je že na začetku 19. stoletja bilo kar precej Židov. Sicer pa je bil v mestu tudi pozneje pomemben delež prebivalstva židovskega porekla. Židje so v drugi polovici 19. stoletja imeli v Lendavi sinagogo in osnovno šolo.

V spomin na osvoboditev Kaniže in tamkajšnjega gradu izpod Turkov so v prvih desetletjih 18. stoletja v teh krajih gradili kapele in postavljali križe. Tako so v letih 1727–1728 zgradili kapelo svete Trojice na hribu Csonkadomb. Gradnjo je zvečjega financirala hrvaška družina Gludovac. Zaradi najrazličnejših govoric in napačnih informacij je treba v zvezi s to kapelico omeniti Mihaela Hadika, ki si ga še danes lahko ogledamo v njej in ki ga radi prikazujejo kot junaka iz bitke s Turki leta 1603, seveda brez kakršnekoli realne podlage. Mihael Hadik, ki se je rodil sredi 17. stoletja v Csallóközu, je namreč živel dosti pozneje. Udeležil se je bitke proti Turkom v južni Madžarski. Kolikor je znano, je svojo vojaško kariero zaključil kot stotnik. Šele na stara leta (konec 20. let 18. stoletja) je prišel v Lendavo. Bil je darovalec pri graditvi kapele na hribu Csonkadomb, zato so ga po njegovi smrti leta 1733 tu položili v grobnico. Velja poudariti, da je bil Mihael Hadik oče enega najznamenitejših likov iz madžarske vojaške zgodovine, Andrása Hadika, znanega vojskovodje, ki je zasedel tudi Berlin in tam pobiral vojaški davek in bil med prvimi dobitniki vojaškega reda Marije Terezije.

Sredi 18. stoletja je mesto dobilo novo cerkev. Gradili so jo v letih 1749–1751, v času župnika Jánoša Ferencza Pénteka. Še danes obstoječo sakralno zgradbo je dala sezidati gospodarica gradu in mecenka cerkve, članica družine Esterházy, o čemer priča tudi tabla, nameščena na cerkvenem zvoniku. V zgodovini lendavske župnije je 16. junij 1777 pomemben datum. Tega dne sta namreč papež Pij VI. in kraljica Marija Terezija v duhu papeške bule razglasila ustanovitev sombotelske škofije, v katero je odtlej spadala tudi lendavska župnija.

Za splošni razvoj mesta je bilo pomembno, da so leta 1846 porušili šolsko poslopje, ki je bilo že dotrajano, in so na njegovem mestu leto dni pozneje zgradili novo osnovno šolo. Pomembno je tudi, da so leta 1835 v Lendavi odprli lekarno.

Vpliv marčne revolucije leta 1848 se je hitro začutil tudi v obmejnem pasu. Še pred razglasitvijo aprilskih zakonov so se v Lendavi formirali brambovci. Avgusta so grofa Adama Telekija pooblastili za obrambo jugozahodnih območij, ta pa se ob novici o odstopu vlade 12. septembra ni bil več pripravljen soočiti z Jelačićem. Teleki je izpraznil Medžimurje, ker so hotele čete hrvaškega bana prečkati Muro med Lendavo in Letenyem. V predvidenem roku niso prispeli do Lendave, ker so na prošnjo prebivalstva huzarji in brambovci pod poveljstvom majorja Jenőja Gyike požgali most v Murskem Središču.

Poveljnik Mór Perczel je novembra 1848 zasedel Medžimurje, toda zaradi močnega deževja se je umaknil in je svojo obrambno linijo vzpostavil med Lendavo in Molnárjem. V Lendavi so bili v tistem času nastanjeni vojaški bataljon in dve stotniji huzarjev. 10. decembra je Perczel svoj glavni štab premestil v Lendavo in je ob Muri potegnil kordon do meje Železne županije.

Meščansko obdobje

S spremenjeno vlogo meščanstva po uvedbi dualizma leta 1867 se je mesto začelo hitreje razvijati. Postalo je središče enega največjih zalskih okrajev, zaradi česar so tu volili državnozbornega poslanca okrožja. Prav tako je mesto v tem času dobilo glavno sodniško pisarno, okrajno sodišče, zemljiško knjigo in notarski urad. V Dolnji Lendavi so 1873. leta odprli hranilnico, v letih po dualizmu pa so začela delovati številna društva, kar odraža povečan vpliv meščanstva in izboljšanje kakovosti življenja. V mestu so se naselili številni izobraženci, med njimi pravniki, učitelji, gospodarstveniki, zdravniki, lekarnarji, inženirji itn., ki so ob svojem osnovnem poklicu opravljali še druge upravne in družbene funkcije. V tem obdobju so se kot občini spremljevalci meščanizacije v mestu naseljevali tudi trgovci, obrtniki ter drugi strokovnjaki in mojstri, večinoma židovskega rodu.

V Dolnji Lendavi so od 80. let 19. stoletja naprej delovali bralno, gasilsko in rokodelsko društvo, društvo proti peronospori in filokseri, dobrodelno žensko združenje, pozneje pa tudi kazino, po prelomu stoletja pa še pevski krožek in veliko športnih društev. Zgovoren je statut Bralnega društva rokodelcev, ki je bil sprejet leta 1901 in izpričuje zavezanost meščanskim vrednotam. Glavni cilj društva je bil namreč »duhovno izobraževanje članov: pospešitev njihovih duhovnih in materialnih interesov ter razvijanje koristnega druženja«.

Ščasoma so v mestu nastali tudi večji gospodarski obrati in tovarne, kot na primer opekarna in parni mlin Jakoba Schwartza, šivalnica Béle Wortmana, ki je za-

poslovala 60 ljudi in iz katere je pozneje, 1906. leta, nastala dežnikarna Hungária d. d. Ta je bila prva tovrstna industrijska pridobitev zgodovinske Madžarske.

Za lendavsko meščanstvo in splošni kulturni razvoj območja je bilo pomembno, da je od leta 1889 naprej tu neprenehoma izhajal tednik. Najbolj znan časopis je bil Alsó-lendvai Híradó (v prevodu Dolnjelendavski dnevnik), ki je izhajal v dveh daljših obdobjih vse do konca 1. svetovne vojne. Omeniti velja tudi časopisa Alsó-Lendva és vidéke (Dolnja Lendava in njena okolica) ter Dél-Zala (Južna Zala). Zelo pomembno je, da so omenjene časopise urejali v mestu in so bili tiskani v tiskarni Balkányi, ki je v Dolnji Lendavi delovala daljši čas.

S kulturnozgodovinskega vidika je bila izjemno pomembna ustanovitev meščanske šole (že leta 1872). Sprva je delovala v grajskih prostorih, leta 1896 pa se je preselila v novo poslopje, ki so ga z državno pomočjo zgradili v počastitev tisočletnice madžarske naselitve.

Prelomnica v športni zgodovini celotnega obmurskega prostora je bila skupščina Dolnjelendavskega kolegarskega društva 28. marca 1899. Tudi ta je bila pomembna za uveljavljanje meščanstva in njegovega načina življenja. Drsalno društvo, ki prav tako priča o organiziranem družabnem življenju dolnjelendavskih meščanov v tem obdobju, je delovalo že leta 1900, tri leta pozneje pa so začeli igrati tudi nogomet. Vemo, da se je mesto pred 1. svetovno vojno ponašalo tudi z atletskim društvom in aktivno rokoborsko ekipo.

Dolnjelendavsko meščanstvo je na koncu 19. stoletja vedno bolj spoznavalo svoj pomen in vlogo ter v zvezi s tem razvojne možnosti mesta. Tako se je pod vodstvom advokata Mihaela Hajósa Kakasdiya, neutrudnega duhovnega vodje v zadnjih desetletjih 19. stoletja, začelo gibanje za upravno osamosvojitve Dolnje Lendave od okoliških vasi. Mesto je zaprosilo, da se mu dodeli status mesta z voljenim svetom. Mesto se je 1. julija 1891 dejansko osamosvojilo od okoliških naselij, kar je pomenilo, da je ti. mestne zadeve urejala skupščina, ki so jo izvolili meščani. Ne glede na to je Dolnja Lendava še naprej ostala tudi pomembnejši sedež največjega okraja Zalske županije. Dvojna funkcija – sedež okraja in mesto z urejenim svetom – je še pospešila razvoj. V drugi polovici 19. stoletja, še intenzivneje pa ob prelomu stoletja, se je spremenila tudi zunanja podoba mesta, saj so zgradili več lepih pritličnih in nadstropnih hiš, sodobno klavnico, pozneje železnico, čedalje bolj znani pa so postajali državni sejmi. (Leta 1877 je bilo v mestu sedem državnih sejmov.)

Na prelomu 19. in 20. stoletja je bila Dolnja Lendava politično, kulturno in predvsem gospodarsko središče širše okolice. Število prebivalcev je v prvih

desetih letih 20. stoletja preseglo dva tisoč ljudi. Odločujočo vlogo pri tem je imelo meščanstvo, ki je živel pravo mestno življenje.

Dvajseto stoletje

Prva svetovna vojna je bila v zgodovini Dolnje Lendave prelomna. Z njo se je končalo obdobje intenzivne meščanizacije. Po mukotrpnih štirih letih je prebivalstvo hlepelo po miru. Toda dogodki so ubrali drugo smer. Dogodki ob koncu 1. svetovne vojne (razpad zgodovinske Madžarske in ustanovitev južnoslovenske države) so zaobrnilo življenje ob Muri, saj se je del prebivalstva slovenske narodnosti odločil za novonastalo državo, Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Srbski oz. hrvaški posegi do božiča leta 1918 so bili bolj ali manj naključni, toda v naslednjih mesecih so usodo jugozahodnega dela zgodovinske Zalske županije zapečatile daljnosežne odločitve. Sredi svojevrstnih in nepričakovanih dogodkov sta bili Dolnja Lendava in njena okolica dodeljeni Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vojaške enote nove države so 12. avgusta 1919 dokončno zasedle pokrajino.

Nov politični položaj je mestu povzročil precejšnje težave, saj je Dolnja Lendava postala mesto, stisnjeno neposredno ob mejo, daleč od pomembnega gospodarskega in družbenega dogajanja. Takratno večinoma še madžarsko prebivalstvo je nove oblastnike bodlo v oči. V obdobju med obema vojnama je bilo v mestu zelo malo investicij, hkrati pa so prej uspešne gospodarske dejavnosti nazadovale. Po letu 1919 več let ni redno izhajal noben časopis. Vse to je okrnilo meščanski način življenja, hkrati pa se je zmanjšala tudi upravna vloga mesta. Ukinjena je bila tudi z gospodarskega in trgovskega vidika življenjsko pomembna železniška povezava z Madžarsko.

Izobraženci oz. velik del meščanstva, ki je podpiral nekoč pomembne dejavnosti in prizadevanja za razvoj mesta, se je odselil oz. je bil izgnan, ali pa je bil prisiljen sprejeti druge službe. Prej vzpostavljene vrednote meščanskega življenja so se med obema vojnama izgubile. Obrtniki in predvsem židovski trgovci so

»reševali« posebnosti nekoč bogatega skupnostnega življenja, toda v dveh desetletjih je bil nekdanji razvoj močno upočasnen.

Čas 2. svetovne vojne, ko sta bili Dolnja Lendava in njena okolica za štiri leta ponovno priključeni k Madžarski, za vzpostavitev meščanskega življenja oz. njegovega ponovnega izoblikovanja zaradi več razlogov ni bil najprimernejši. Vojna leta so še stopnjevala nasprotja med obema večjima skupinama prebivalstva, med Slovenci in Madžari. Organi madžarske oblasti so med 2. svetovno vojno večkrat samovoljno izkoristili svojo oblast, za kar se je novo jugoslovansko vodstvo takoj po vojni maščevalo. Povedati je treba, da so madžarske oblasti iz Lendave in njene okolice leta 1942 v Sárvár internirale okoli šeststo prebivalcev slovenskega rodu, ki so jih v Prekmurje naselili med obema vojnama ob zemljiški reformi. Za oddolžitve pa je ti. partizanska oblast poleti 1945 približno enako število ljudi madžarske narodnosti odpeljala v različna štajerska taborišča.

Po letu 1945 se je razvojna in družbena strategija Lendave in sploh pokrajine ob Muri ter širše regije znatno spremenila. Odtlej ne moremo več govoriti o meščanstvu in meščanskih vrednotah, saj je bil eden osnovnih ciljev enopartijskega sistema njihovo popolno izničenje. Ker pa je meščanstvo v prejšnjih desetletjih v mestu pustilo pregloboke korenine, jih viharji zmedene zgodovine 20. stoletja niso mogli do konca izrjaviti in takšna »prizadevanja« niso v celoti uspela. Hkrati sta gospodarski razvoj v drugi polovici 20. stoletja, ki je delno temeljil na rafineriji nafte, in družbeno življenje, izhajajoče iz samoupravnega sistema, do neke mere omogočila, da so se nekdanje meščanske vrednote na nekaterih področjih posredno le obdržale (npr. kultura, šport idr.).

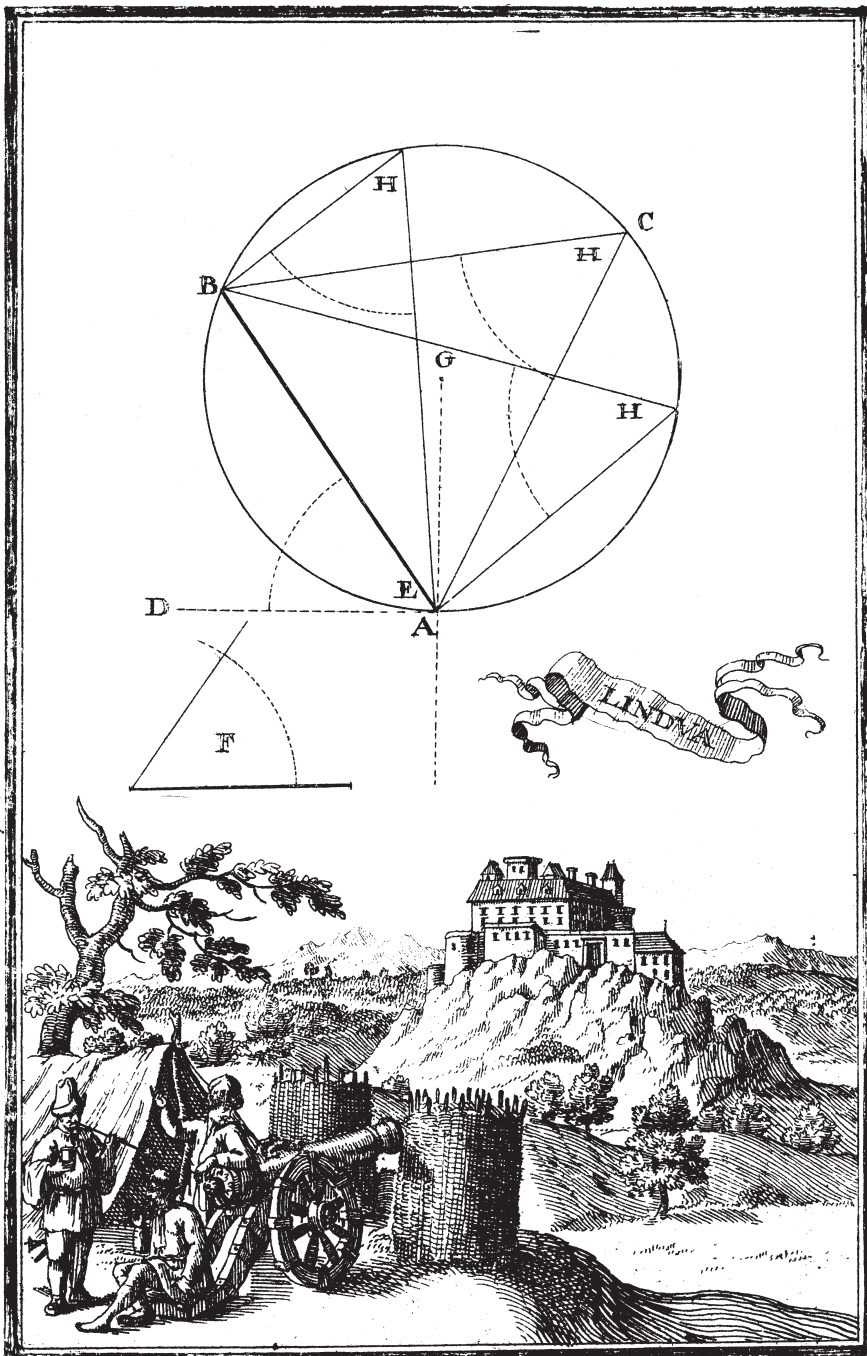
Sedemdeseta leta 20. stoteleja so bila za Doljno Lendavo ugodna. V tem času je bilo namreč ustanovljenih veliko tovarn in industrijskih obratov ter tudi kulturnih ustanov. Sredi spremenjenih razmer v 90. letih pa omenjeni gospodarski sistem ni zdržal preizkušenj časa, kar je Lendavo in okolico socialno znatno oslabilo.

dr. László Göncz

 Nos Ladamis de ppa for hunga... (Handwritten Latin text, likely a historical document or charter, starting with a crown icon.)

↑ Listina iz leta 1366, s katero je Ludvik I. (Veliki) Lendavi podelil sejemske pravice
 I. (Nagy) Lajos király 1366-ban vásártartási jogot adományozott a városnak
 The document, with which Ludvik I (The Great) granted Lendava the market rights in 1366

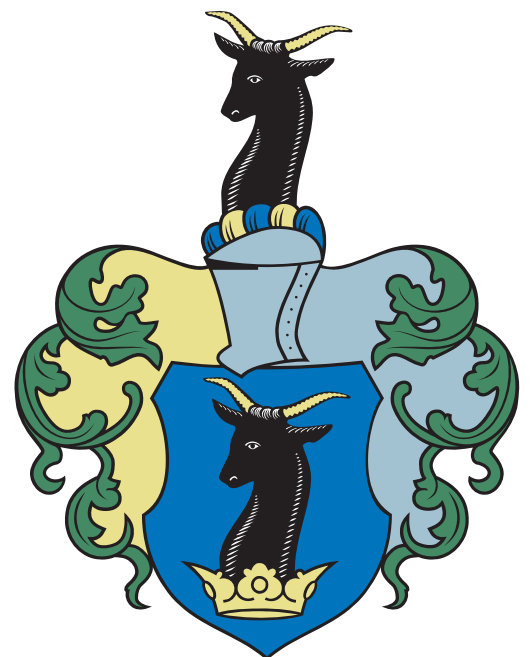
22

← Bakrorez Justusa van Nyporta s podobo lendavskega gradu iz 16. stoletja
 Justus van Nyport rézkarca a 16. századbeli lendvai várról
 Copper engraving of Lendava castle from the 16th century by Justus Nyport

Nagrobnik iz rimske dobe, 1. stol. n. št.
 Síremlék a római korból (Kr. u. I. sz.)
 Tombstone from the Roman times, 1st century →

↓ Grb rodbine Bánffy
 A Bánffyak címere
 The Bánffys' coat-of-arms

cccc

Portret Mihaela Hajósa Kakasdija iz leta 1914 ↑
Kakasdi Hajós Mihály portréja 1914-ből
Mihály Hajós Kakasdi's portrait from 1914

Turški bojevnik – razstava »Grad na preži« v lendavskem gradu →
Török harcos ábrázolása a lendvai vár állandó kiállításának anyagában
Turkish warrior – the exhibition »The Castle on Watch« in Lendava castle

Lendva múltja

Lendva területén valószínűleg időszámításunk előtt 2500-ban telepedett le az első nagyobb embercsoport. Első lakói az indoeurópai népek vándorlása idején érkeztek keletről. Hosszúfalu, Völgyifalu, Alsólakos és Lendva területén számos kőszekercét és más tárgyi leletet találtak, melyek eredete a késői kőkorszakra tehető.

A leletek alapján feltételezzük, hogy Lendva és környéke már a bronzkor idején is lakott terület volt. Nagy valószínűséggel a terület ugyanazon régészeti kultúrához tartozott, mely a harmadik és a második évezred fordulóján volt jelen a mai Kelet-Szlovénia, Magyarország, Szlovákia délkeleti, valamint Horvátország és Ausztria egyes határterületein.

Lendva közvetlen szomszédságában a régészek két bronzkori település maradványaira bukkantak, az alsólakosi Olorisra és Gáborkerire. A két település közötti távolság mindössze egy kilométer, ezért feltételezzük, hogy kapcsolatban állhattak egymással. A Lendva területén feltárt két település időbeni besorolása a közép bronzkor, vagyis az i.e. második évezred második fele. Oloris idején Lendvától délnyugatra már az urnás temetkezési kultúra volt fölényben.

Pannóniát mint provinciát – meghódított területet – időszámításunk után 14-ben kapcsolták be a római államigazgatásba. Azóta vezettek fontos útvonalak e területen keresztül, melyek a cézári központot kötötték össze Aqvincummal, Vidabonával és más fontosabb helyi központtal. Az utat, mely Savariába (Szombathelyre) vezetett, Borostyánkő útnak nevezték. A Petovia-Savaria út ismeretlen szakaszának kutatásakor a régészek feltárásokat végeztek Kot és Hosszúfalu települések között. Megállapították, hogy az említett út a Mura menti Martinnál, illetve Kotnál átvezetett a Murán és ott folytatta útját Gyertyános felé. Hosszúfaluból aztán északkeleti irányban, a vélt római település mellett, illetve azon keresztül folytatódott.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az anonim ravennai geográfus a Petovia-Savaria közötti út állomásainak és településeinek felsorolásakor említ egy állomást, Lygado, Vicesimo és Sallo között. Meglehet, hogy Lygado Halicanum település másik elnevezése. Ezt a települést sokáig Lendva területére helyezték, de ma már tudjuk, hogy a Mura jobb partján, a Mura-menti Martin területén volt. Elfogadhatóbb az a feltevés, hogy a névadással magát a római kori települést illették, mely Lendva területén volt. Az e területen lévő Olicanum névvel illetett állomás, melyet egy másik forrás, mint települést említ Pannonia Superior provincia területén, helyének pontos meghatározása találgatás tárgya.

Az eddigi kutatásokból levonható, hogy a római korban Lendva területén olyan fontos központ, mint Petovia és Savaria, valószínűleg nem volt. Ellenben léteztek kisebb települések, melyek között a legfontosabb állomás a római kori katonai erődítmény volt Hosszúfalu területén. Nem kizárt, hogy a Lendva melletti antik település nagysága megegyezett Halicanuméval. Erre engednek következtetni a régészeti leletek (római sírkövek, a települések és az út maradványai Hosszúfaluban). A régészek véleménye szerint kövek hiányában a házak fából épültek, melyeket agyaggal vontak be.

Valószínű igaz az állítás, hogy Lendva és környéke az i. u. 6. században soknemzetiségű képet mutatott. Addigra – részben vagy teljesen – befejeződött a szlávok letelepedése a Mura folyó mentén. Valamivel később a terület az avarok fennhatósága alá került.

Nem áll rendelkezésre adat arról, hogy az említett időszakban Lendva területén hol volt település. Csak feltételezzük, hogy a település a valamikori római erőd helyén épült, de lehetséges, hogy a mai város északi részén helyezkedett el.

A 9. században erősen elterjedt a kereszténység Lendván és a környező településeken. A történészek arra következtetnek, hogy a muramenti területek néhány évtizeden keresztül – bár a salzburgi érsekség fennhatósága alatt – Metod, a »szlovének püspöke« irányítása alá tartozott, aki Kocelj fejedelemségének védnöksége alatt tevékenykedett.

Történelmi források tanúskodnak arról, hogy a salzburgi érsekek többször személyesen felkeresték Alsó-Pannóniát, ahol templomokat szenteltek fel. Liupram érsek 845 körül hasonló küldetéssel kereste fel a mai Lendva területére helyezhető Lindolveschiricumot.

A történészek különböző időpontokra datálják a Balatontól nyugatra eső területek magyarok általi meghódítását. A 10. század elején a magyarok letelepedése szempontjából kedvező, jól védett területnek számított a mai Lendva és közvetlen környéke. Egyik oldalon a lendvai szőlőhegy, délnyugaton, pedig a mocsaras lápvidék biztosította a település védelmét. Tény, hogy az egykori szláv település viszonylag hamar, de 13. és 14. században már biztosan magyar jelleget kapott. Kétségtelen, hogy Lendva és környéke a 11. században a kora középkori magyar gyeplétszer része volt. A magyar közigazgatási rendszerbe később, I. László (Szent László) uralkodása idején kapcsolták be. A terület az egyházi rendezés alapján az újonnan alapított zágrábi püspökséghez tartozott.

Bánffy korszak

A Bánffyak közel 350 éves uralkodása idején a középkori Lendva elérte fejlődésének csúcspontját. Az

előkelő család a nagybirtokosi jogok érvényesülése mellett a mecénás szerepét is ellátta. Oroszlánrészt vállalt abban a folyamatban, amelyben a viszonylag jellegtelen település a magyarok letelepedésétől kezdődően egészen a 16. század második feléig a tágabb földrajzi terület fontos kereskedelmi és kultúrtörténeti központjává fejlődött.

A Bánffyak eredeti családnevét a különböző források eltérően említik: Hahold, Hadoth, Hahót, Haholdi, Haholt. A Hahold nemzetség német eredetű. A nemzetség alapítója III. István király meghívására érkezett Magyarországra 1163-ban. A hadsereg, melynek kíséretével érkezett, fontos szerepet játszott a királynak a bizánci támogatást élvező trónfosztójával szemben vívott ütközetei során, és szolgálataiért hatalmas birtokot kapott Zala megyében. Hahold vitéz nevét az 1163. évi írásos dokumentumok mellett 1192-ben újból említik. Az okmány, amely az eddig ismert legrégebbi írásos forrás a középkori Lendváról, rámutat arra, hogy Hahold az említett birtokot 80 márkáért vette. 1192-t követően a Haholdok folyamatosan arra törekedtek, hogy minél nagyobb területre tegyenek szert Lendva közvetlen és tágabb környezetében.

A Hahold nemzetség várait először a 13. század 70-es éveiben zajló politikai és katonai eseményekkel kapcsolatban említik. Ez érvényes a lendvai Hahold várának esetében is, akit 1272-ben említenek először Lendva urának. A Hahold családi birtokok központjai pedig az említett időpont előtt jöhettek létre, ami igaz lehet a lendvai vár esetében is.

I. Lendvai István fia, I. Miklós Károly Róbert király befolyásosabb államférfiai közé tartozott. 1319 és 1324 között a király csatlósa volt. 1319-ben a szerbek elleni háborúban bizonyított. 1324-től 1334-ig Zala megye főispánja, 1334-től 1343-ig pedig a királynő főlovásza. Majd megkapta az akkori hatalmi hierarchián belül is rangos horvát bán címet, melyet 1346. július 1-jétől használt. I. (Nagy) Lajos uralkodása idején le kellett mondania erről a címről, három évvel később újból Zala megye főispánjává nevezték ki, így Miklós (Lendvai) 1353 és 1356 között már másodszor látta el a horvát bán tisztét. Leszármazottai a családnevükben valószínűleg megőrizték a pozícióból eredő megszólítást (Bán-fi, Bán-fia).

I. Miklós (Alsólendvai) fiainak, Istvánnak és Jánosnak I. (Nagy) Lajos király 1366-ban Simon és Júdás szentek napjára (október 28.) vásártartási jogot adományozott a lendvai birtokon. Lendva ugyanazon jogokkal szervezhetett vásárt, mint Buda városa. Ez is befolyásolta, hogy Lendva a 14. században fejlődésnek indult, mint közigazgatási központ. A települést 1378-tól oppidumként (mezőváros) említik, de jelentőségét valamelyest csökkentette, hogy a földesurak hatalma alatt állt. A birtok felosztása során 1389-ben

a város, melyet akkor már Civitasként említenek, 23 teljes 2 fél és 4 negyed parcellával rendelkezett. Az alattvalók között találunk cipészeket, íjkészítőket, szövőket, sintéereket, henteseket, kardkovácsokat, szakácsokat, aranyműveseket, kereskedőket, szabókat és bognárokat. A kézműipar sokrétűségéből arra következtethetünk, hogy a város ebben az időben regionális központtá fejlődött. A 14. század végén a kézművesek aránya (24–27 %) nagyon magasnak számított. Közöttük nagy számban találunk német származású mestereket is.

A város önálló bírósággal rendelkezett, amely a civil visszasságok és kisebb perek ügyében járt el a kisiparosok, a kézművesek, a céhek (a szabad lakosság) esetében. A 15. század elején a települést Alsólendva néven kezdték nevezni, minden bizonnyal azért, hogy világosan megkülönböztessék a tőle 45 kilométerrel északnyugatra fekvő településtől, melyet Felsőlendvának neveztek (ma Grad a Goričkon).

A Bánffy család virágzása a 15. században az Anjou uralom alatt is folytatódott. A család ekkor a legfontosabb magyar főuri családok közé tartozott. A 15. században a Bánffyak legnevezetesebb tagja Pál, aki a Hunyadiak felesküdött ellensége, Miklós pedig éppen ellenkezőleg, Hunyadi Mátyás lelkes követője. Miklós fontos funkciókat töltött be az udvarban, többek között követte Mátyást moldvai hadjáratába, ahol meg is mentette. Szolgálatai fejében Mátyás király a családot 1477-ben örökös grófi rangra emelte.

Bánffy Miklós és Saganska Margit hercegnő frigyéből több gyerek is született, akik kiemelkedő helyet nyertek el a társadalmi ranglétrán. V. István, mint a család fontos tagja, saját kezűleg jegyezte le a családi történeteket. Az írásokat 1551 oldalon jelentették meg Wittenbergben naptár formájában, melyről hiteles adatok is tanúskodnak, és amely mint »Bánffy naplója« vált ismertté. Az eredeti példányt Szombathelyen a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban őrzik. Az 1522-ben született Bánffy István 20 évig volt Zala megye főispánja, mellette pedig még fontos udvari tisztséget is ellátott (volt asztalnok és országbíró).

Az Árpád-kortól 1550-ig Magyarország 21 leggazdagabb nagybirtokos családja közül négy emelkedett ki, közöttük a Bánffy is. Az alsólendvai birtok nagy területre terjedt ki. 1542-ben például a terület átmérője 70-80 kilométer, mely 47 települést foglalt magában. A Bánffy családnak voltak szálláshelyei is. Az 1549. évi összeírás alapján 5 szálláshellyel rendelkeztek, ahol 308 szolgát alkalmaztak. Bánffy Pál és Miklós a 15. században komornyik, asztalnok, udvari tárnokmester és lovász volt. A 16. században is találunk a család leszármazottai között olyanokat, akik fontos pozíciókat láttak el. IV. János 1514-ben az udvari pohárnokmester szerepét töltötte be, de a legma-

gasabb helyet VI. János érte el, akit Szapolyai János 1530-ban nádori rangra emelt. István tárnokmester volt, 1567-től pedig országbiró, László 1556 és 1574 között komornik, majd a király főlovásza. Miklós, István fia 1573-ban a király főtárnokmestere, miközben az utolsó Bánffy fiú, Kristóf a király tárnokmestere és nádor.

A Bánffyak Lendvát gazdag szellemi központtá fejlesztették úgy, hogy az arisztokrata környezet szellemi hatása felülmúlta a város gazdasági és közigazgatási szerepét. A városban már viszonylag korán működött alsó tagozatos iskola. Egyházi iskola alapítására a 14. században kerülhetett sor. A Bánffy család gyermekeinek hazai és távoli vidékeken történő iskoláztatása például szolgált a többiek számára. A lendvai iskola tanárait a 16. század második felétől név szerint ismerjük.

A 16. században a város fontos irodalmi sziget volt. Az 50-es években itt íródott a magyar irodalom két értékes verses műve. Szerzőjük Tőke Ferenc, a jelek szerint plébános volt.

Az alsólendvai Bánffyak közül VI. Bánffy János tért át elsőként a református vallásra. Előtte még a maga által verbuvált sereg élén indult el a törökök elleni csatába. Indulás előtt a lendvai vár kápolnájában fogadalmat tett, miszerint szerencsés visszatérése esetén templomot és kolostort épít Lendván. Különös körülmények között megmenekült a csatában, majd hazatérése után betartotta ígéretét, és Keresztelő Szent János tiszteletére templomot emeltetett a város akkori központjában (valószínűleg a régi egészségház mellett az egykori Csipkés kocsmával szemben), a pálos szerzeteseknek pedig zárdát építtetett. Később Bánffy János hátat fordítva Habsburg Ferdinándnak, szövetséget kötött Szapolyai Jánossal. Új hitre tért át, amely mellett a különböző kérések és nyomások ellenére is kitartott.

Bánffy Jánost követően fia, István is a reformáció lelkes követője, az ő 1547-ben született fia, IV. Miklós pedig buzgó terjesztője lett. Hittevékenységének szellemében Lendvára hívta Hoffhalter Rudolfot, az ismert nyomdász, Raffael Hoffhalter fiát, aki az 1573. évben nyomdát alapított, az elsőt e tágabb régióban. Biztosan állíthatjuk, hogy három magyar nyelven íródott könyv Hoffhalter Rudolf nyomdájában látott napvilágot. Mindhárom könyv szerzője a prédikátor-tanító Kultsár György.

Az első Kultsár könyv 1573 nyarán jelent meg. A korabeli technikával, minőségi metszetekkel nyomtatott könyv nyelvezete is hűen tükrözte korát. A könyv tartalma a kor szellemi sajátosságait tükrözi. A második Kultsár könyv is 1573-ban jelent meg, a harmadik, pedig Postillák címmel a következő esztendőben, 1574-ben. A szakértők egyértelmű véleménye, hogy

ez a könyv Kultsár legértékesebb műve, hiszen az utókor számára fontos irodalmi és kultúrtörténeti adatokat őrzött meg. A lendvai könyveket a magyarországi protestáns körök kedvezően fogadták. Ugyanakkor katolikus körökben, különösen a bécsi udvarban, nagy ellenérzést váltottak ki.

Török veszedelem

A történészek több forrás alapján állítják, hogy 1587-ben a török már portyázott Lendván és környékén. A lendvai vár, mely körül addigra már kiépült az új városközpont, katonai erődítménynek számított. Sasvár, a török csapatok parancsnoka ebben az évben Szigetvár irányából megtámadta a lendvai várat is. Támadása nem vezetett eredményre, a várat nem tudta bevenni. A következő években Lendva környékén több kisebb csatára került sor, de a várat még ekkor sem tudták meghódítani. A kanizsai vár törökök általi elfoglalása lényegesen megváltoztatta a tágabb régió stratégiai helyzetét. Többek között a lendvai vár is az első védelmi vonal részét képezte. Mindennaposá váltak a török támadások.

Az 1600-as évek elején a török parancsnok, Mehmed Kiaja és Ibrahim eredményes katonai hadjáratot vezettek a Mura mentén, de a lendvai várat ők sem tudták elfoglalni. Az 1601. évi veszélyes török támadásnak sikeresen ellenállt Bánffy Kristóf. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy a törökök általában akkor támadtak, amikor a lakosság nagy része a mezőkön dolgozott. Így volt ez az 1601. évi támadás során is. Bánffy Kristóf azonban csapdába csalta az ellenséget, és a város melletti mocsárba hajtotta őket, ahonnan senki sem menekült meg.

A török támadások miatt Lendva számára az 1603-as év volt a legnehezebb. Két nagyobb támadásról is tudomásunk van ebből az évből. Feltételezik, hogy az első támadást a törökök három királyok napján indították, amikor is a közel 1000 férfiból álló had meg akarta lepni Bánffyt. A támadást a vár védői visszaverték. A másik, sokkal nagyobb török támadás október 14-én következett be. A Csonkadomb alatt nem húzták fel a hidat, így a törökök könnyen belopódzhattak a városba. Ott azonban várta őket Bánffy Kristóf. Parancsba adta a híd felhúzását, aztán közel 800 fő védővel megtámadta a törököket. A várakozásnak megfelelően szörnyű utcai csata vette kezdetét. A »vár védőinek« segítették a polgárok és parasztok is, akik kapákkal és kövekkel támadták az ellenséget. Az ő együttműködésüknek köszönhetően Bánffy Kristóf terve sikerült és az ellenség egy részét, közel 1000 férfit a mocsárba kényszerítettek, ahol többségük oda is vészett. Az elesettek holttestét Bánffy Kristóf a vár feletti hegyen temettette el. Ami-

kor utat építettek, itt sok emberi és állati csontot találtak. Ezt az utat ma is »Csontos«-nak hívják. Bánffy Kristóf Isten és a Szentháromság tiszteletére kőszobrot állíttatott a csata tiszteletére a mai Kranjec utcában, ahol a leghevesebb harcok folytak.

A török veszedelem az 1603-as évet követően még jelen volt, de fontosabb csatára a városban illetve a várban már nem került sor. Jelentősebb támadás 1604 júniusában volt, amikor közel 500 török betört a városközpontba, és annak nagy részét fel is égette.

Az utolsó tekintélyes Bánffy, vagyis Kristóf uralkodása idején (1577–1644) a város fontos központként szerepelt. Kristóf 1598 után ismét áttért a római katolikus hitre, és a katolikus hithez való tartozás jeleként elrendelte az új lendvai templom építését. A templomot közvetlenül a várhegy alatt emelték körülbelül 1606–1608 között. A történészek véleménye szerint Bánffy Kristóf halálával kihalt az alsólendvai Bánffy család.

Az Eszterházyak kora

A Bánffy család kihalása után a lendvai birtokot a Nádasdyak örökölték leányágon. Az ő korszakuk (fontosabb történelmi esemény nélkül) 25 évig tartott. Nádasdy Ferencet a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvételéért 1671. április 30-án kivégezték, lendvai várbirtoka pedig a kincstár tulajdonába került.

Néhány évvel később a lendvai várbirtokot leányágon Eszterházy Pál örökölte, aki 102.500 forintot fizetett érte a kamarának. A Lendva melletti Lentiben is megkapta a várbirtokot. Más források állítják, hogy Eszterházy a lendvai várbirtokot egyszerűen elkobozta, majd a bécsi udvar utólag a lenti és beltinci várral együtt neki adományozta. Eszterházy Pál 1712-ben rendelkezett arról, hogy a fejedelmi címek és a hozzá tartozó kiváltságok örökölhetőek legyenek, valamint arról, hogy a lerombolt várakat – amelyek a valamikori Nádasdy birtok részét képezték, majd elajándékozták őket – I. Lipót király iránti hálájuk jeléül L alakban építsék újra. Tudjuk, hogy e rendelkezésnek megfelelően lett átépítve a lendvai vár is. Az eredeti várat, melyet a 13. század utolsó évtizedében építettek, és a török támadások idején jelentős károkat szenvedett el, részben lerombolták és alapjain a 18. század közepén L alakban új várat emeltek. Ez a mai napig fennmaradt.

Lendva a 18. században önálló bírósággal rendelkezett, külön bíróval a belső és a külső területeken. A belső területekhez a várhegy környéke tartozott, amely a 16. századtól folyamatosan erősödött, a külső terület, pedig az egykori városközpont, valamint a

Lendvához tartozó településekre terjedt ki. A belváros bírójának évente új személyt választották, míg a külváros bírójának többször is megválaszthatták ugyanazt a bírót. A lendvai gazdaság fő terméke a gabona és a bor volt.

1703-ban Lendván 20 kisiparost tartottak nyilván, amelyből arra következtethetünk, hogy a város a 14. század óta nem sokat fejlődött. A török kor hatása valószínűleg negatívan érvényesült. A következő évtizedekben, különösen az 1750-es évek után az ipar gyors fejlődésnek indul. Ekkorra közel 50 iparost tartanak számon. Közöttük 10 cipészt, 6 szabót, 6 posztógyártót, 3 szűcsöt és 3 tímárt. Az iparosok száma a következő években tovább emelkedett. A kézművesek között a 19. században sok volt a zsidó. A későbbiekben már a város lakosságának jelentős hányada zsidó származású. A 19. század második felében a zsidóknak már zsinagógájuk és általános iskolájuk volt Lendván.

Kanizsa várának és városának török uralom alól való felszabadulása emlékére a 18. század első évtizedeiben kápolnákat építettek és keresztekem emeltek. Így került 1727–1728 között megépítésre a Szentháromság kápolna a Csonka-dombon. A kápolna építési költségeit nagyrészt a horvát Gludovac család fizette. A hamis információk és a különböző szóbeszéddek miatt a kápolnával kapcsolatban meg kell említenünk Hadik Mihály nevét, kinek múmiáját ma is megtekinthetjük a kápolna sírboltjában, és akit minden valóságos alap nélkül szívesen ábrázolnak úgy, mint az 1603-as török elleni csata hőst. Hadik Mihály sokkal később, a 17. század közepén született Csallóközben. Dél-magyarországi területen harcolt a török elleni csatákban, és a források alapján mint százados fejezte be katonai karrierjét. Csak idősebb korában (az 1820-as évek végén) érkezett Lendvára. A csonka-dombi kápolna építésére ő is adományozott, ezért 1733-ban bekövetkezett halála után földi maradványait a kápolna sírboltjában helyezték el. Említésre méltó, hogy a magyar hadtörténet leghíresebb alakjának, Hadik Mihálynak a fia, Hadik András hadvezér, aki elfoglalta Berlint, ahol aztán hadisarcot szedett és az első között volt, akiknek Mária Terézia katonai rendet adományozott.

A 18. század közepén a város új templomot kapott, melyet 1749–1751 között építettek Péntek Ferenc János plébános ideje alatt. A ma is álló egyházi épületet a vár tulajdonosa, az egyház mecénása, az Eszterházy család egyik nőtagja építtette, melyről a templomtoronyban elhelyezett tábla is tanúskodik. A lendvai egyházközség történetében 1777. június 16-a fontos időpont. Ezen a napon VI. Pius pápa és Mária Terézia királynő kihirdette a pápai bullát a szombathelyi püspökség megalapításáról, s ettől fogva a lendvai egyházközség is ehhez a püspökséghez tartozott.

1846-ban város fejlődése szempontjából fontos esemény történt, lebontották a leromlott iskola épületét, és egy évre rá a helyére új általános iskolát emeltek. Fontos továbbá, hogy 1835-ben Lendván gyógyszertárat nyitottak.

Az 1848-as márciusi forradalom hatását viszonylag gyorsan megéreztek a határ mentén. Lendván már az áprilisi törvények kihirdetése előtt megszervezték a nemzetőrséget. A délnyugati határ védelmét augusztusban gróf Teleki Ádámmra bízta, aki a kormány szeptember 12-i lemondásáról szóló hír hallatán már nem volt elég felkészült szembeszállni Jellasiccsal. Teleki kiűrtette Muraközt, mert a horvát bán csapatai Lendva és Letenye között akartak átkelni a Murán. Nem érkeztek meg a tervezett időre Lendvára, mivel a lakosság kérésére a huszárok és a honvédek Gyik Jenő őrnagy birtoka alatt, Szerdahelynél felégették a Mura-hidat.

Perczel Mór 1848 novemberében elfoglalta Muraközt, de az erős esőzések miatt visszavonult és saját védelmi vonalát Lendva és Molnári között állította fel. Abban az időben Lendván állomásozott egy katonai zászlóalj és két huszárszázad. Perczel december 10-én főhadiszállását áthelyezte Lendvára és a Mura mellett kordont húzott Vas megye határáig.

A polgárosodás kora

Az osztrák-magyar kiegyezés után 1867-től a polgárság szerepének erősödésével felgyorsult a város fejlődése. Zala megye egyik legnagyobb járásának központjává vált, ezért itt választották a kerület országgyűlési képviselőjét. Ugyanebben az időben kapott a város főbírói hivatalt, járásbíróiságot, földhivatalt és jegyzőséget. 1873-ban Alsólendván takarékpénztárt nyitottak, a kiegyezés utáni években pedig számos egyesület kezdett működni, mely a polgárság erősödő hatását és az életminőség javulását tükrözi. Számos képzett ember költözött a városba, többek között jogászok, tanárok, gazdasági szakemberek, orvosok, gyógyszerészek, mérnökök stb., akik saját szakmájuk mellett más igazgatási és közösségi feladatokat is elláttak. Ebben az időszakban a polgárság általános kísérőjeként – túlnyomórészt zsidó származású – kereskedők, iparosok, valamint más szakemberek és mesterek költöztek a városba.

Alsólendván a 19. század 80-as éveitől működött olvasó, tűzoltó és kézműves egyesület, szőlészeti egyesület peronoszpóra és filokszéra ellen, jótékonyági nőegylet, később kaszinó, és a századforduló táján már énekkar és számos sportegyesület is. Sokatmondó a kézművesek olvasó egyesületének 1901-ben elfogadott alapító okirata, mely a polgári értékekhez való kötődést tanúsítja. Az egyesület fő célja »a tagok szel-

lemi képzése: szellemi és anyagi érdekük érvényre juttatása, valamint előnyös kapcsolatok kialakítása«.

Idővel a városban nagyobb gazdasági társaságok és gyárak is létrejöttek, például Schwarcz Jakab téglagyára és gőzmalma, Wortman Béla varrodája 60 embert foglalkoztatva, mely 1906-ban Hungária esernyőgyár Rt.-vé alakult. Ez volt a történelmi Magyarország első ilyen jellegű ipari létesítménye.

A lendvai polgárság és a térség általános kulturális fejlődése szempontjából fontos volt az 1889 óta hetente megjelenő lapja. Legismertebb újságuk az Alsólendvai Híradó, mely két hosszabb időszakban jelent meg egészen az I. világháború végéig. Említésre méltó újság még az Alsó-Lendva és Vidéke, valamint a Dél-Zala, melyek szerkesztése helyileg történt, nyomtatását pedig az Alsólendván hosszabb ideig működő Balkányi nyomdában végezték.

Kultúrtörténeti szempontból kivételes jelentőséggel bírt a polgári iskola megalapítása (1872). Az iskola eleinte a vár falain belül működött, majd 1896-ban, a magyar honfoglalás ezeréves évfordulója tiszteletére állami segítséggel emelt új épületbe költözött.

1899. március 28-a Mura-menti terület sporttörténetének fordulópontja, ekkor alakult az Alsólendvai Kerékpározók Egyesülete. Ez is hozzájárult a polgárosodás és polgári életvitel érvényesüléséhez. Az 1900. évtől működő korcsolyázók egyesülete szintén tanúsítja az alsólendvai polgárság társasági életének szervezettségét, három évvel később pedig előtérbe került a labdarúgás. Tudjuk, hogy az I. világháború előtt a város atlétikai egyesülettel és aktív kézilabda-csapattal is büszkélkedett.

A 19. század végén az alsólendvai polgárság egyre inkább felismerte saját jelentőségét és szerepét, és ebből kifolyólag a város fejlődési lehetőségeit. A fáradhatatlan szellemi vezető, Kakasdi Hajós Mihály ügyvéd irányítása alatt a 19. század utolsó évtizedében mozgalom indult Alsólendva és a környező települések igazgatásának függetlenségéért. A település kérvényezte a városi rangot, s vele a választott tanácsot. A város 1891. július 1-jével függetlenítette magát a környező településektől, ami azt jelentette, hogy a városi ügyek felett a választott polgárok tanácsa rendelkezett, ettől függetlenül Alsó-Lendva továbbra is Zala megye egyik fontos járásközpontja maradt. A kettős funkció – járásközpont és rendezett tanácscsal rendelkező város – csak lendítette a város fejlődését. A 19. század második felétől, de intenzívebben a századfordulón jelentősen megváltozott a város külső megjelenése, hiszen számos szép fölszintes és emeletes ház épült, korabeli vágóhid, később a vasút, és egyre ismertebbé váltak a város vásárai (1877-ben 7 országos vásárt tartottak).

A 19–20. század fordulóján Alsólendva tágabb környezetének politikai, kulturális és elsősorban gazdasági központja volt. A 20. század első évtizedeiben lakosainak száma elérte a 2000 főt. Ebben meghatározó szerepe volt az igazi városi életvitelt folytató polgárságnak.

20. század

Az első világháború fordulópontot jelentett Alsólendva életében. Véget ért az intenzív polgárosodás kora. Négy év szenvedés után a lakosság béke után áhítozott. Az események más irányt vettek, a világháborút követő történések (a történelmi Magyarország szétesése, a délszláv állam megalapítása) megváltoztatták a Mura menti emberek életét. Az itt élő szlovén lakosság egy része az újonnan alapított Szerb-Horvát-Szlovén Királyság mellett döntött. Az 1918 karácsonyáig tartó szerb, illetve horvát beavatkozások véletlenszerűnek tűntek, de a következő hónapok során hozott nagy jelentőségű döntések megpecsételték a történelmi Zala megye délnyugati területeinek sorsát. Különös és nem várt események közepette Alsólendvát és környékét a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolták. Az új állam katonai egységei 1919. augusztus 12-én véglegesen átvették a területet.

Az új politikai helyzet sok nehézséget okozott a városnak, hiszen Alsólendva határmenti várossá vált, távol a fontos gazdasági és társadalmi történésektől. Az akkor többségében még magyar nemzetiségű lakosság új hatalom alá került. A városban a két háború közötti időszakban kevés új befektetésre került sor, ugyanakkor a meglévő és addig jól működő gazdasági tevékenység hanyatlásnak indult. 1919 után éveken keresztül nem jelent meg egyetlen újság sem. Mindez elsorvasztotta a polgári életvitelt és egyúttal a város igazgatási szerepe is csökkent. Megszüntették a gazdaság és a kereskedelem szempontjából létfontosságú vasúti kapcsolatot Magyarországgal.

Az értelmiség, vagyis a polgárság azon része, amely valaha támogatta a város fejlődése szempontjából oly fontos tevékenységeket, elköltözött, illetve száműzték őket, vagy más munkahelyet voltak kénytelenek elfogadni. Az előbb említett polgári élet értékei elvesztek

a két világháború között. A kisiparosok, mindenekelelt a zsidó kereskedők »mentették« a valaha gazdag közösségi élet sajátosságait, de két-három évtized alatt az egykori fejlődés jelentős mértékben lelassult.

A 2. világháború alatti évek – amikor Alsólendvát és környékét négy évre újból visszacsatolták Magyarországhoz – több okból kifolyólag sem voltak megfelelőek a polgári élet helyreállítására, illetve annak újbóli kialakítására. A háborús évek csak fokozták az ellentéteket a lakosság két nagyobb közössége, a szlovének és a magyarok között. A magyar hatóság szervei a 2. világháború alatt többször önkényesen használták hatalmukat, amit az új jugoszláv vezetés a háborút követően azonnal meg is bosszult. El kell mondanunk, hogy 1942-ben a magyar vezetés Lendváról és környékéről közel hatszáz olyan szlovén nemzetiségű lakost internált Sárvárra, akiket a két világháború között a földreform idején telepítettek a Muravidékre. Viszonzásul az úgynevezett partizán vezetés 1945 nyarán közel hasonló számú magyar nemzetiségű embert vitt el különböző stájer táborokba.

1945 után Lendva, Muravidék és a tágabb környezet fejlődési és társadalmi stratégiája jelentősen megváltozott. Innentől kezdve már nem beszélhetünk polgárságról és polgári értékekről, hiszen az akkori egypártrendszernek az egyik fő célja volt mindezek teljes megsemmisítése. Az előző évtizedek során a városban mély gyökeret vert polgárságot a 20. század zavaros történelmének viharai nem tudták gyökerestül kitépni, az ilyen törekvések nem vezettek teljes eredményre. Ugyanakkor a 20. század második felében kezdődő gazdasági fejlődés, melynek alapját részben a kőolaj-finomítás adta, valamint az önkormányzati rendszeren alapuló társadalmi élet, bizonyos mértékben lehetővé tették, hogy egyes területeken (kultúra, sport, stb.), ha közvetetten is, de megőrződtek a valamikori polgári értékek.

A 20. század hetvenes évei kedvezőek voltak Alsólendva számára. Ebben az időben került sor több nagyobb gyár, ipari üzem és kulturális intézmény alapítására. A 90-es években a megváltozott viszonyok közepette a gazdasági rendszer nem bizonyult időtállóknak, és szociálisan igencsak meggyengítette Lendvát és környékét.

dr. Göncz László

↑ Prvotna secesijska podoba dežnikarne »Hungaria«
A Hungária Ernyőgyár eredeti, szecessziós épülete
The original secession image of Hungaria, the umbrella factory

↓ Glavna ulica pred letom 1918
A város főutcája 1918 előtt
Glavna ulica before 1918

↑ Trgovina Jurija Novaka na Glavni ulici v času med obema vojnama
Novák György kereskedő boltja a két világháború közötti időszakban
Jurij Novák's shop in the main street in the time between World War I and World War II.

↓ Trgovina Ladislava Kocuvana na Glavni ulici v 50. letih 20. stoletja, danes Center Bánffy
Kocván László boltja a Fő utcán a 20. század ötvenes éveiben (a felújított épületegyüttes ma a Bánffy
Központnak ad otthont)
Ladislav Kocuvan's shop in the main street in the 1950s, today called Center Bánffy

The Time of Lendava

Distant Past

The first bigger group of settlers came to the area of Lendava around 2500 BC, but the first settlers came most probably from the east in the period of migration of peoples. Stone hatchets and other objects that were found in larger numbers on the edges of Dolga vas, Dolina, Dolnji Lakoš and Lendava originate from the late Stone Age.

According to the finds Lendava and the vicinity were also permanently settled in the Bronze Age. They probably belonged to the archaeological culture that evolved on the break of the 3rd and 2nd millennium BC in today's East Slovenia, in a large part of Hungary, in the south east part of Slovakia and in border places of Croatia and Austria.

Near Lendava archaeologists found the remainders of the settlements from the Bronze Age: one particularly important in Dolnji Lakoš was called Oloris and the other Gaborkeri. They were only one kilometre apart and that is why it is assumed that they were connected.

All settlements in the area of Lendava originate from the middle Bronze Age or from the second part of the 2nd millennium BC. In the time of Oloris it was already the culture of urn burial places that prevailed in the south east of Lendava.

The province of Pannonia, as a liberated territory, was included in the Roman state administration in 14 BC. Since that time important roads crossed it and connected the centre of the Roman Empire with Aquincum, Vidabon and other important local centres. The road that led to Savaria (Sombotel) was called the amber trail. Archaeological researches of the road Petovia-Savaria between the settlements Kot and Dolga vas showed, that this road crossed the Mura at Martin na Muri or at Kot and ran on to Gaberje. The road from Dolga vas went next to or through supposed Roman settlement in the north-eastern direction.

It is important to point out that by stating the stations and settlements on the road section Petovia-Savaria, an unknown geographer from Ravensko mentions the station Lygano between Vicesim and Salla. It is most likely that Lygano is one of the variants of the settlement name Halicanum. Halicanum had long been thought to lie in the area of Lendava, but today it is clear that it was on the right bank of the river Mura, in the area of Martin na Muri. The hypothesis that Lygano is a real Roman settlement that existed in the area of Lendava is more acceptable. The station named Olicanum as a settlement in the pro-

vince of Pannonia Superior is mentioned by another source, but its location is still a wild guess.

Research so far has allowed presuming, that in the Roman times the area of Lendava had no important centres like Petovia or Savaria. However there were smaller settlements, among which the most important was the station or fort in the area of Dolga vas. The ancient settlement near Lendava might have been the same size as Halicanum. Ancient finds (Roman gravestone, the remainders of a settlement and a road in Dolga vas) allow such presumptions. According to the archaeologists the lack of stone was the reason why houses were made of wood and most probably with mud.

Another likely presumption is that ethnically Lendava and the vicinity were quite heterogeneous in the 6th century AD. Until that time the settling of the Slavs along the river Mura had partly or completely finished and later on this area came under the supremacy of the Avars.

There is no data available about where in the area of Lendava and vicinity the settlement was in that time. It can be assumed, that a colony was founded in the place of a former Roman fort, however, the settlement could have been in the northern part of today's Lendava.

In the 9th century Christianity was spread in Lendava and the vicinity. The historians think that the area along the Mura, although under the wider authority of the Salzburg archdiocese belonged at least for some decades under the competence of Metod, the »bishop of Slovenians« who was under the protection of Kocelj's principality.

Historical sources prove that the Salzburg archbishops frequently visited Dolnja Panonija, to sanctify churches. The archbishop Liupram came to Lindolveschiricu, which lay in the territory of today's Lendava, to accomplish such a task around 845.

There are different data about Hungarian conquests west from Balaton. At the beginning of the 10th century the immediate neighbourhood of today's Lendava was the most appropriate place for a settlement. Already before the arrival of the Hungarians, that place was well protected by the hills of Lendavske gorice on one side and swampy lowlands on the other. It can be established that the Slavic settlement most probably changed into a Hungarian one quite early, at least in the 13th or 14th century. It is for certain that Lendava in the frame of a Medieval Hungarian state played the role of defensive territory until the end of the 11th century. So it is understandable, that the area along the Mura was included into the Hungarian government system a bit later, but not later than in the time of Ladislav I (Sveti). Ecclesiastically the region belonged to the newly established Zagreb diocese.

The Bánffys' Era

The medieval Dolnja Lendava reached its development peak during the 350-year Bánffys' regime. Besides being extensive landowners, this reputable family were also active as patrons. This was most obvious in the process in which the unimportant settlement from the time of Hungarian settling had developed into an important trading, cultural and historical centre of the wider geographical region by the second half of the 16th century.

Variations of the Bánffys' original family name in different sources are: Hahold, Hadoth, Hahót, Haholdi, Haholt. The Family Hahold was of German origin. Their forefathers came to Hungary at the invitation of the King Štefan III in 1163. Together with the army that followed, he played an important role in the battles against self-proclaimed kings, who enjoyed Byzantine support. As a reward he got huge estates in the Zala district. A knight named Harold was mentioned in written records in 1192. This record, which is so far the oldest known written record about medieval Lendava shows that the mentioned estates were bought by Hahhold for 80 marks. After 1192 the Haholds tried to gain as much land in and around Lendava as possible.

The Haholds' castles were first mentioned during political and military events in the 1370s. This is also true for the castle belonging to Lendava Hahold, who, as the master of Lendava was first mentioned in 1272. However the first estate centres of the family Hahold existed before this time, and probably the Lendava castle did as well.

Nikolaj I, son of Štefan Lendavski I was one of the important men of King Robert Karl. Between 1319 and 1324 he was king's squire. In 1319 he excelled in the war against the Serbs. From 1324 to 1334 he was the great mayor of the Zala district and from 1334 and 1343 he was the queen's ostler. After that he got an important title in the hierarchy of the authorities of that time: the Croatian »ban«. Most probably he carried it from the 1st of July 1346 on. He had to resign from it in the time of Ludvik I (Veliki), to be appointed the Great Mayor of Zala district again three years later. So Nikolaj (Lendavski) was the Croatian »ban« for the second time between 1353 and 1356. His descendants have preserved his title »ban« in their family names (Bán-fi, Bán-fia: ban's son.)

The two sons of Nikolaj I (Lendavski), called Štefan and Janez, got the market right for the whole Lendava estate from the king Ludvik I (Veliki). This happened on the day of St. Simon and Juda, the 28th of October 1366. They could organize fairs with the same rights and character as the town Buda. The reason

for this might have been the fact that Lendava started to develop as an administrative centre in the 14th century. Since 1378 the settlement had been referred to as »oppidium« (market town), but its significance was diminished by the fact, that it belonged under the authority of upper class landowners. When the land was distributed in 1389, it was referred to as »civitas« and it consisted of 23 whole parcels of land, 2 half and 4 quarter parcels. Among the subjects the following could be found: shoemaker, bow-maker, flayer, weaver, butcher, sword cutler, cook, goldsmith, merchant, tailor and cartwright. Regarding the diversity of tradesmen, it can be assumed that the town developed into the regional centre in that period. The share of tradesmen (24–27%) was very high for the end of the 14th century. Many skilled workers were of German origin.

The town had its own independent court dealing with civil affairs and smaller disputes, which at that time was only meant for tradesmen, craftsmen and guilds (free population). The settlement started to be called Dolnja Lendava at the beginning of the 15th century most probably to differ it from the distant settlement 45 km in the east, called Gornja Lendava. (Today Grad na Goričkem)

The prosperity of the Bánffys under the Anžuvincis continued in the 15th century. The family was one of the most influential families in Hungary. One of the renowned Bánffys in the 15th century, Pavel, was the sworn enemy of the Hunyadis. Nikolaj, on the other hand, was a dedicated devotee of the King Matjaž Hunyadi and he accompanied him on his military march to Moldova, where he became his saviour. In 1477 King Matjaž rewarded him for his merits by making him and his family hereditary counts.

Nikolaj Bánffy and Princess Margareta Sagan had children who were high on the social scale. Štefan V, as an important member of the family recorded family events with his own hand. They are recorded in the calendar, published in Wittenberg in 1551. His offspring continued recording and the calendar became famous as »The Diary of the Bánffys«. The original is kept in the Library Daniel Berzsenyi in Sombotel. Štefan Bánffy, born in 1522 was the great mayor of Zala district for twenty years, but during that time he was discharging important court functions (a state judge etc.) as well.

From the era of Arpad, to around 1550 the Bánffys were among four most wealthy landowners in Hungary. In 1542 their estate in Dolnja Lendava included 47 settlements. It was an area with a diameter of 70–80 kilometres. The Bánffys were also farm owners. According to records from 1549 they owned 5 farms and employed 308 servants.

In the 15th century Pavel and Nikolaj Bánffy were chamberlains, court tapsters and ostlers. Also in the 16th century the members of the family could be found at important positions. Janez IV was a court tapster in 1514, Janez VI reached the highest position: he was made the Count Palatine by Janez Szapolyai in 1530. From 1567 Stefan was a state judge. Ladislav was a chamberlain from 1556 to 1574, and the king's main ostler. Nikolaj, Štefan's son was the king's main tapster in 1573, while the last Bánffy Kristofer was the king's main tapster and a treasurer.

The Bánffys made Lendava a rich spiritual centre and the spiritual impact of aristocratic milieu exceeded the economic and administrative role of the town. The town had a school quite early. Most probably it was a parish school established in the 14th century. The teachers who taught in the school of Lendava in the 16th century are known by their names. By educating their children at home and in distant places the Bánffys were a good example for the rest of the population.

The town was an important literary island in the 16th century. In the 1550s two valuable pieces of poetry in Hungarian were written here. Their author Ferenc Töke was most probably a priest.

Janez VI Bánffy was the one, who among all the Bánffys of Dolnja Lendava first adopted the Protestant religion. Before that he left for the Battle at Mohač, leading an army which he formed himself. Before his departure he made a vow in the chapel of Lendava castle, that he would build a church and a monastery if he came back safe and sound. Under special circumstances he survived the battle and when he returned, he carried out his promise. He had a church built in honour of John the Baptist in the former Lendava centre (probably near the old medical centre, opposite the Csipkés' inn) and a monastery made for Paulines. Later Janez Bánffy turned away from Ferdinand of Hapsburg and made an alliance with Janez Szapolyai. At the same time he converted to a new religion and persisted in following it despite many pressures exerted on him.

After Janez Bánffy, his son Štefan became a dedicated follower of Reformation and his son Nikolaj IV, born in 1547, a dedicated spreader of it. In the spirit of his religious endeavours he invited Rudolf Hoffhalter, son of renowned printer Raffael Hoffhalter, to Lendava. In 1573 Rudolf Hoffhalter established a printing house that was the first printing house in the wider region. It is certain that this house printed the first three books in Hungarian. Their author was the preacher and teacher György Kultsár.

The first book by Kultsár was published in the summer of 1573. It was printed in the language and

typographical technique of that time with high quality engravings. The content of the book reflects the spiritual characteristics of that period. His second Lendava book was published in 1573 as well, and his third, entitled »Postile pa naslednje leto« in 1574. According to the majority of experts this is the most valuable work by Kultsár, because it bears important literary, cultural and historical data for generations that followed. In protestant circles in Hungary the »Lendava books« were well accepted. In Vienna, on the other hand, they were strongly rejected.

The Turkish Threat

Considering different sources, the historians claim that already in 1587 the Turks spread havoc in Lendava and the vicinity. The castle of Lendava that was surrounded by the old town centre was used as fortification. The Turkish commander Sasvar from Szigetvar attacked the castle that year, however he could not conquer it. The following years saw minor battles in the vicinity of Lendava, however the castle was never conquered. The Turkish conquest of Kaniža castle changed the strategic position in the wider region. When Turkish invasions became frequent, Lendava castle was in the first line of defence.

Turkish commanders Kiaja Mehmed and Ibrahim led a successful military march along the Mura at the beginning of 1600. However not even they could conquer the castle of Lendava. One dangerous Turkish attack in 1601 was successfully defended by Krištof Bánffy. The attacks usually started when most of the population was working in the fields. That was the case with the attack in 1601. Krištof Bánffy, however, managed to lead the enemy into a trap – a swamp, where supposedly they were all bogged down.

For Lendava the worst year regarding Turkish attacks was 1603.

Two major attacks are known: the first happened on the Day of the Three Wise Men. A unit of thousand men wanted to surprise Bánffy but his men drove the enemy back. The second attack on October 14 was much more severe. The bridge at the foot of the hill Csonkadomb was not lifted, so the Turks could easily sneak into the town. However there was Krištof Bánffy. He ordered to lift the bridge and together with eight hundred sentinels he attacked the Turks. According to the chronicler a fierce street fight started. »Castle defenders« were helped by the citizens and peasants. They attacked the enemy with pickaxes and stones. It was their contribution that made the plan of Krištof Bánffy work. They pushed a part of the squad, approximately a thousand men, into the

marsh where the majority got suffocated. It is believed that the corpses were buried on the hill above the castle. When the road was built here many human and animal bones were found. Up to today this road has been called »Csontos-Košćeno« (Bony). Krištof Bánffy had a stone statue built in honour of God and the Holy Trinity in memory of the battle in today's Kranjčeva ulica, which saw the heaviest fighting.

After 1603 the danger from the Turks was still present, but there was no major fight in the town and around the castle. The biggest raid happened in June 1604, when 500 Turks burned down a considerable part of town.

In the reign of the last reputable Bánffy, Krištof (1577–1644), the town was an important centre. After 1598 Krištof again accepted Christian faith. To demonstrate this, he had a new church built at the foot of the castle hill, most probably between 1606 and 1608. The majority of historians claim that with Krištof's death the Bánffys from Dolnja Lendava became extinct.

The Eszterházys' Era

After the extinction of the Bánffys, the land was inherited by the mothers' line by the Nádasdys. Their era saw no significant historical events. It lasted only 25 years because Ferenc Nádasdy was executed for being a part of Wesseleny's conspiracy on April 30, 1671. Lendava castle came under the crown.

Some years later, again by the mothers' line, it was inherited by Pavel Eszterházy, who paid the chamber 102,500 forints for it. Besides Lendava estate he got the castle in Lenty. Some sources claim that Eszterházy simply seized Lendava castle, to get it as a present from the Vienna court, together with castles in Lenty and Beltinci, at a later stage. In 1712 Pavel Eszterházy decreed, that the title prince and all honours belonging to it, should be hereditary. Another decree of his was that the bestowed castles, which lay on former Nadasdys' land, should be rebuilt in the form of the letter L, in honour of King Leopold I. It is known that Lendava castle was rebuilt after that. The castle that was presumably built in the last decades of the 13th century, and which suffered major damage from the Turks, was partly pulled down. On its foundation a new castle in the shape of the letter L was built in the middle of the 18th century. This one has been preserved till today.

In the 18th century Lendava had an autonomous court of justice with a judge in the inner and one in the outer town. The inner town was the area around the castle hill. This part built up from the 16th

century. The outer town was the former town centre and the settlements that belonged to Lendava. The the inner town selected another judge every year, while the one and the same person could be appointed more times in the outer town. The main produce of Lendava was corn and wine.

The 1703 recorded 20 tradesmen in Lendava which showed that trade had not changed much compared to the 14th century. It was the Turkish era that had a negative impact. In the following decades, especially after 1750 trade developed faster; 50 tradesmen were recorded and among them were 10 shoemakers, 6 tailors and 6 drapers, 3 furriers, 3 tanners etc. The number of tradesmen grew in the following years. There were quite a few Jews among the craftsmen at the beginning of the 19th century and their share of the population was important later as well. They had a synagogue and a primary school in the second part of the 19th century.

In the first decades of the 18th century chapels and churches were built and crosses erected in that area, to commemorate the liberation of Kaniža and the castle from the Turks. In 1727 and 1728 the chapel of The Holy Trinity on the hill Csonkadomb was built. It was financed by the Croatian family Gludovac. In connection with this chapel there were many rumours around Mihael Hadik, whose body can still be seen in it. He is falsely shown as a hero from the battle with the Turks in 1603; however, he was born in the middle of the 17th century in Csallóköz. He was in the battles against the Turks in southern Hungary. He concluded his military career as a captain. It was when he grew older that he came to Lendava in the 1720s. He was donator for the chapel on the hill Csonkadomb. That is why, after he died in 1733, he was put into the vault there.

Mihael Hadik was father of a significant figure from Hungarian military history, Andreas Hadik, an army leader, who occupied Berlin, where he collected war tax and was among the first to be awarded the Maria Theresia Order of Battle.

In the middle of the 18th century the town got a new church. It was built between 1749 and 1751 in the time of the parish priest Janos Ferencz Pentek. It was a female member of the Eszterházys, the lady of the castle and the patron of the church, who had it built and the board on the church tower bears witness to that. June 16, 1777 is an important date in the history of Lendava parish. The Pope Pius VI and the Queen Maria Theresia announced, through the spirit of the papal bull, the establishment of Sombotel diocese. From that time on Lendava parish belonged there.

It was important for the general development of the town that in 1846 the school building was pulled

down and one year later a new primary school was built in that place. In 1835 Lendava got a pharmacy. The March Revolution of 1848 was soon felt in the border area. Already before the announcement of April Laws militiamen in Lendava organized themselves. Count Adam Teleki was appointed for the defence of the south-eastern parts. However, when he heard about the government resignation on September 12, he was not willing to face Jelačić any more. Teleki deserted Medžimurje, because the troops of the Croatian ban wanted to cross the Mura between Lendava and Letenye. They did not reach Lendava in the expected time, because hussars and militiamen under command of Major Jenő Gyike burned down the bridge in Murško Središče at the request of the local population.

Mor Perczel occupied Medžimurje in November 1848. Heavy rain made him retreat and he made his defence line between Lendava and Molari. At that time a battalion and two hussar companies were quartered in Lendava. On December 10 Perczel moved his headquarters to Lendava and made a cordon along the Mura as far as the border to Železna županija.

The Era of Bourgeoisie

The town started to develop faster after the introduction of dualism in 1867, when bourgeoisie played a bigger role. It became the centre of one of the biggest districts of Zala, so it was here, that the representative for the parliament was elected. In that time the town got the main judge's office, the district court, the land registry and the notary's office. In Dolnja Lendava a savings bank was opened in 1873, and in the years after dualism many associations were set up, which reflects a bigger bourgeois influence and a better quality of life. Many educated people came to live in Lendava, among them lawyers, teachers, economists, doctors, chemists, engineers etc. Besides doing their regular jobs, they engaged in administrative and social duties. At the same time the town was settled by general companions of the bourgeoisie i.e. merchants, tradesmen and other professionals and skilled workers, most of Jewish origin.

From 1880s on Dolnja Lendava had a reading society, firemen society, craftsmen society, society against Peronospora and vine pest, women's charity society, casino and later a singing circle and many sports associations. The ordinance of the reading society of the craftsmen, which was passed in 1901, shows engagement to bourgeois values: the main aim of the society was »spiritual education of its members, promotion of their spiritual and material interests and development of advantageous socializing«

With time the town got bigger industrial plants and factories e.g. brickworks and steam mills owned by Jakob Schwatz and sewing workshop by Bele Wortman, employing 60 people. In 1906 the latter became the umbrella factory Hungária, Joint Stock Company. That was the first industrial acquisition of historical Hungary.

It was important for the Lendava bourgeoisie and for general cultural development of the town that from 1889 a weekly newspaper was published. The most famous newspaper was Alsó-lendvai Hiradó (a daily newspaper of Dolnja-Lendava), which was issued in two longer periods until the end of World War I. The others were Alsó-Lendva és vidéke (Dolnja Lendava and the vicinity) and Dél-Zala (Southern Zala). All of them were edited in the town and printed in the printing house Balkányi.

From a cultural historical point of view the foundation of a four year secondary school in 1872 was very important. First it was run in the castle. In 1896 it moved to the new building, which was erected with state help in honour of the thousand year anniversary of Hungarian settlement.

A turning point in sport history of the whole region along the Mura was the assembly of Dolnja Lendava cycling society on March 28, 1899. It promoted the bourgeoisie and the bourgeois lifestyle. A skating society, that bears witness to organized social life of the citizens of Dolnja Lendava, was established in 1900. Three years later football was introduced. Already before World War I the town prided itself on its athletic society and an active wrestling team.

At the end of the 19th century the bourgeoisie in Dolnja Lendava began to recognize its importance and its role in the development of the town. As a result they started a movement to make Dolnja Lendava administratively independent from the neighbouring villages. The spiritual leader of the movement was Mihael Hajos Kakasdi. The town applied for the status of a town with an elected council. On July 1, 1891 the town truly became independent in the sense that the affairs of town were managed by the assembly, elected by townspeople. Irrespective of that, Dolnja Lendava remained the important seat of the Zala district. The double role – the seat of the district and a town with a regulated council- accelerated the development. In the second half of the 19th century, and more intensively at the break of the century, the image of the town changed a great deal. Many beautiful single storey houses, storeyed houses, a contemporary slaughterhouse and later the railway were built. The state fairs became more and more popular. In 1877 there were seven fairs in the town.

At the break of the 19th and 20th century Dolnja Lendava was the political, cultural and economic centre of the area. In the first decades of the 20th century more than 2000 people lived in it. The bourgeoisie played an important role in the life of the area and they had a real bourgeois lifestyle.

The 20th Century

World War I was a break for Dolnja Lendava. With it the era of intense bourgeois mentality came to an end. After four years of suffering, the population craved for peace. However, the events turned the other way. The downfall of historic Hungary and the formation of a South Slavic state changed the life along the Mura, because a part of the Slovenian population decided for the new state – The Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenians. Serbian and Croatian interventions until Christmas 1918 were more or less coincidental, but in the following months the fate of the south-western part of historic Zala district was sealed by far-reaching decisions. Among some unique and unexpected events Dolnja Lendava and the vicinity were allocated to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians. Military units of the new state ultimately took over the area on August 12, 1919.

The new political situation caused serious problems because Dolnja Lendava was now pressed to the border, far away from important economic and social happenings. The new government did not particularly like the fact that the majority population was Hungarian. In the era between the two wars there were few investments into the town. Former successful businesses were in decline and virtually no regular newspaper was published after 1919. All these derogated the bourgeois lifestyle and the role of the administrative town diminished as well. What was more, the important railway connection with Hungary that was essential in the economic and marketing sense, was no longer continued.

Educated people, supporting the once important activities and endeavours for the development of the town, either moved or were exiled, or they were forced to take other jobs. In the time between the two

world wars bourgeois values faded away. Tradesmen and mostly Jewish merchants preserved the characteristics of a once rich collective life. In two or three decades the previous development slowed down a great deal.

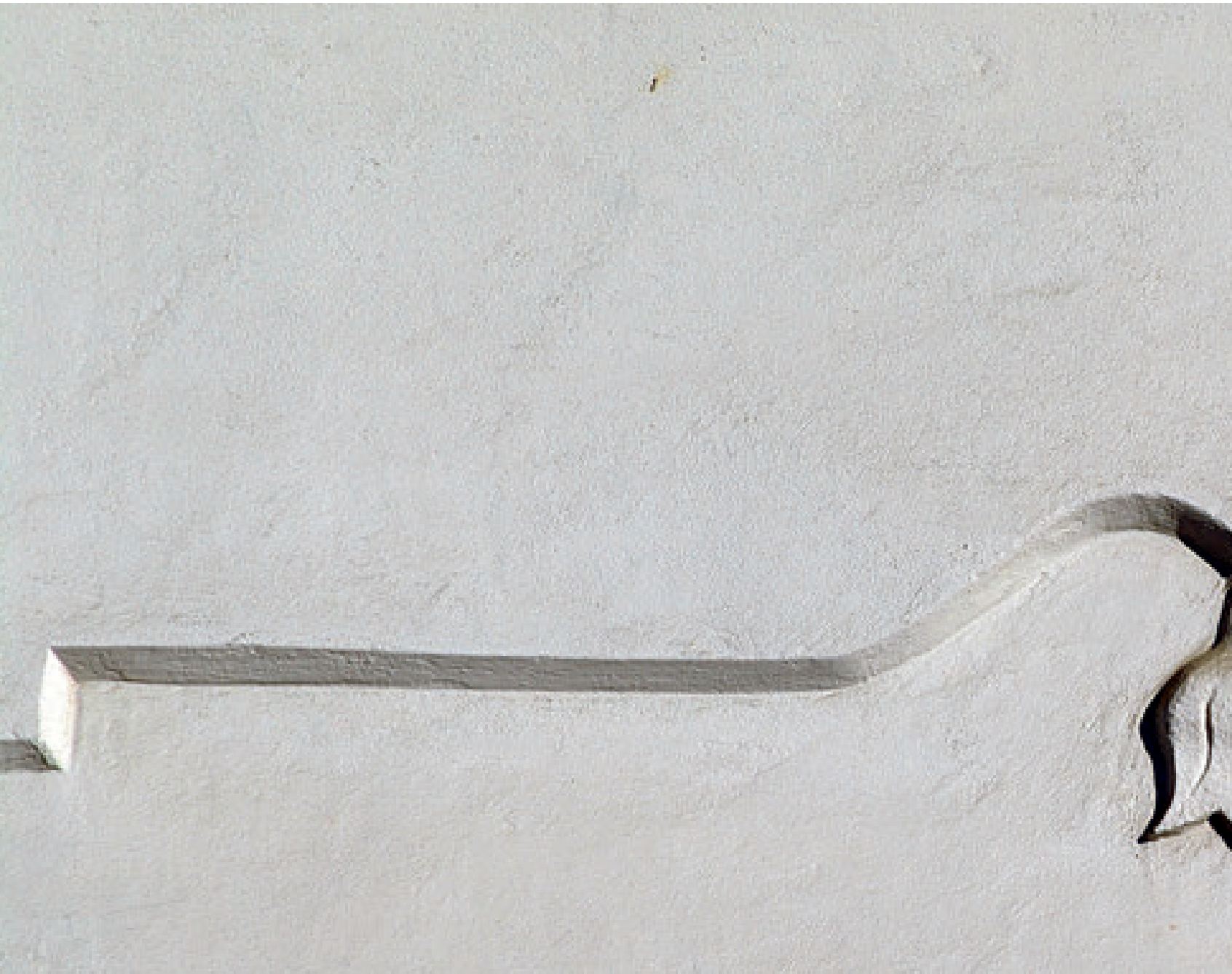
The time of World War II, when Dolnja Lendava and the vicinity were again annexed into Hungary, was not the most appropriate time to re-establish the bourgeois life. The years of war intensified the contrasts between the two bigger groups – the Slovenians and the Hungarians. Hungarian government agencies arbitrarily used their authority many times during World War II, which the new Yugoslav government retaliated against immediately after the war. It has to be mentioned that in 1942 Hungarian government interned to Sarvar about six hundred Slovenians from Lendava and the vicinity, who were settled to Prekmurje during land reform between the two wars. In retaliation the so called partisan government took approximately the same number of people of Hungarian nationality to different Styria camps in the summer of 1945.

After 1945 the development and social strategy of Lendava and the area along the Mura changed a lot. From that time on we cannot talk about bourgeoisie and bourgeois values any more, as one of the aims of the one-party system was to completely do away with them. However, the bourgeoisie left roots in the previous decades that were too deep to be uprooted, so such efforts did not show the desired results. At the same time it has to be mentioned that the economic development in the second half of the 20th century, which was based on oil refinery and social life, originating from a self managing socialist system, enabled former bourgeois values in some fields (culture, sport) to be preserved to some extent.

The 1970s were prosperous for Dolnja Lendava. Many plants, factories and cultural institutions were established. But during the much changed circumstances in the 1990s the previously mentioned system could not endure the ordeals of the time. Social-security-wise Lendava and the vicinity became much weaker.

dr. László Göncz

Secesijski detalj na pročelju zgradbe nekdanje dežnikarne »Hungaria«
Szecessziós ablakdísz a Hungária Ernyőgyár épületén
Secession detail on the front of Hungaria, the umbrella factory

Duh Lendave

Povsod, kjer se je naselil človek, povsod, kamor se je vračal v teku stoletij in tisočletij, je pustil nekakšno sled, ki se nam je do danes najpogosteje ohranila v umetnostnih podobah. Da bi te podobe videli, zaznali, nas je nanje pogosto treba opozoriti, navaditi se moramo nanje in se jim odpreti; moramo jih ne le gledati, temveč ob njih tudi razmišljati. Celovitost in popolnost najdemo namreč tudi v dobro izrisani črti na sliki, v odlično usklajenih barvah, v prefinjeni liniji dleta na skulpturi, v dekorativni figuri na fasadi, v enostavnosti, v ljubkosti. V vsakem detajlčku lahko zaznamo popolnost in moč lepote. Ljubi bog se skriva v podrobnostih, kot pravi stari rek, in ljubi bog je v Lendavi skril mnogo takšnih malenkosti.

Nimajo vsi kraji na svetu enake zgodovinske in kulturne potence. Zgodovina nas uči, da je sledove umetnosti treba iskati tam, kjer je obstajala močna ustvarjalna sila, ob njej vplivna in bogata rodbina, ekonomsko bogata družba. Razcvet civilizacije in intenziven gospodarski razvoj sta vedno našla razumevanje tudi za duhovne vrednote. Kjer je družba bila gospodarsko-politično uspešna, tam so bile čislane tudi lepe umetnosti. Zgodovina nas seveda uči tudi o tem, koliko smo izgubili. Vojne, požari, potresi, družbene in demografske spremembe in z njimi povezane spremenjene vrednote so povzročile, da je veliko kulturno-zgodovinskih artefaktov izginilo. A ne popolnoma.

Najlepše mesto na svetu je vedno tisto, v katerem si se rodil. Tudi Lendavčani mislimo tako. Majhno razkošje preprostosti se na svojih robovih dotika zdaj polja in gozda, drugod spet vinograda in griča. Vsak detajl je kamenček v celovitosti naših iluzij. In tudi ta knjiga je nekakšen prispevek k popolnosti in rasti tega mesta, saj je vsako mesto toliko pomembno in veliko, kolikor je bilo o njem napisanih knjig, naslikanih slik in spesnenih pesmi. V mnogočem pomembno. A saj je tako vsako mesto. Lendava. Nekdaj avstro-ogrski voz, ki je združeval katoličane, luterane in maloštevilne, a vplivne in premožne jude; mesto, kjer so se v 16. stoletju prepletali vplivi visokega srednjeevropskega madžarskega plemstva; prostor, kjer zgodovina ni skoparila s prevrati in spremembami; mesto s prelomnimi letnicami in dogodki. V marsikateri komponenti je ohranila nekaj svojega nostalgичnega sijaja. Tu so grad, pročelja meščanskih hiš, okameneli gospodje sveti Janez Napomuk, sveti Florijan, sakralne zgradbe, kakšna platana, starinski cvetlični vrt in nenazadnje pokopališča, ta močna vez med tem in onostranskim svetom, ki je prava mala galerija umetniških del.

Pogosto pozabimo na **pokopališča**. Morda se jih celo izogibamo. A mimo lendavskih pokopališč preprosto ne moremo, saj so pomemben del zgodovinskega zemljevida tega mesta. Najstarejše je vsekakor pokopališče pri Sveti Trojici, ki stoji ob cerkvi, kakor to velevajo najstarejši običaji. Tukaj najdemo nagrobne tudi iz 16. stoletja, nagrobnik stotnika Jánoša Rátha, ki je sodeloval v bojih leta 1848. Tudi obe mestni pokopališči vabita na sprehod, saj sta prava mala galerija ličnih nagrobnikov, med katerimi so tudi takšni, ki imajo umetniško vrednost. Z zgodovinskega pa tudi sociološkega vidika je v širši regiji izjemno pomembno judovsko pokopališče v Dolgi vasi pri Lendavi. V dveh stoletjih so Judje mestu dali neizbrisen in edinstven pečat, ki je mestu v ponos še danes.

Vizualna pestrost Lendave je izjemna. Popotnik bo sprva opazil mehko valovanje vinorodnih gričev, nato zaznal arhitekturno dominantno – grad, obenem pa se bosta na bližnjem vrhu zasvetila kapelica svete Trojice in mestno središče, ki ga krasi zvonik župnijske cerkve svete Katarine. Ob vznožju gričev se vije mestna veduta, ki je do danes ohranila veliko svoje prvinskeosti. Sprehod skozi mesto v veliki meri olajša razumevanje marsikaterega zgodovinskega dogodka, saj so številne hiše, cerkve, grad bila prizorišča ključnih zgodovinskih dogodkov in bivališča oseb, ki so jih vzvalovale.

Izjemen in nedvomno ključen prispevek k vzponu mesta v 19. stoletju in k današnji mestni arhitekturni podobi je dala okoli tristočlanska **judovska skupnost**. Jude v Dolnji Lendavi omenja že prvi popis judovskega prebivalstva v županiji Zala iz let 1725–1728, njihovo lendavsko življenjsko zgodbo pa je nepreklicno zaključila druga svetovna. Po njej je ostalo v Lendavi le nekaj Judov, ki pa niso imeli potomcev.

Velik del zgodovine tega majhnega, a trdoživega ljudstva je vezan na diasporo. Turbulentna zgodovina tega naroda je neločljivo povezana z njegovo religijo in njenimi moralnimi zapovedmi, rituali, predpisi. Tako kot povsod po svetu so tudi lendavski Judje gojili pripadnost svoji skupnosti in se v marsikaterem segmentu življenja tudi ločevali od drugih (hrana, šola religija, oblačila). Obenem je bilo nujno njihovo prilagajanje lokalnemu prebivalstvu, saj so se povečini ukvarjali s trgovino in obrtjo, velik pomen pa so dajali tudi izobraževanju, tako da med njimi najdemo številne zdravnike, odvetnike in bankirje, ki so bili v 19. stoletju med pobudniki pomembnih urbanotvornih dejavnikov, kot so bili hranilnica, gasilsko društvo, dobrodelna društva, železnica ...

Dolnja Lendava je postala trg v 14. stoletju, župnija se omenja leta 1334. Naselje je prizadelo več potresov in požarov, največji leta 1838. Ključna arhitekturna dominantna je nedvomno **grad**, ki je v stoletjih, odkar se prvič omenja (1192), velikokrat spremenil svo-

jo podobo. Njegovi lastniki – rodbine Bánffy, Nádasdy, Eszterházy – s katerimi so povezani pomembnejši politični in kulturnozgodovinski mejniki mesta ter širše okolice, so imeli različen odnos do gradu. Različne nekdanje oblike grajske stavbe lahko razbiramo na grafikah in slikah, sedanjo podobo pa je dvorec dobil v 18. stoletju, ko so bili njegovi lastniki Eszterházyji. V posesti te rodbine je ostal vse do konca 1. svetovne vojne. Današnjo podobo gradu najizraziteje določata slikovita mansardna streha, značilni visoki zunanji oporniki in izstopajoči stolpni del v središčni osi čelne fasade. Pomembna komponenta grajskega kompleksa je bilo tudi obzidje z obrambnimi trdnjavami (porušeno v 50. letih 20. stoletja) ter kašča, ki stoji nekoliko nižje od gradu.

Arhitektura je nedvomno ključna komponenta vsakodne urbanega človeka. Seveda o arhitekturi z veliko začetnico lahko govorimo le izjemoma in redko, a vendarle so urbanistična celovitost, ubranost in kompleksnost, ali pomanjkanje vsega naštetega, del našega življenja. Bistvo arhitekture je, da je javna, da je njen jezik univerzalen, da je neizbežna, vseprisotna in nas spremlja na vsakem koraku. Ne doživljamo je le z očmi, temveč predvsem z glavo, in če se tega zavedamo ali ne, oblikuje našo podzavest. Je del splošne kulture, ki jo dihamo vsak dan. Lendavčani smo na srečo deležni kar nekaj kakovostnih arhitekturnih dosežkov, ki odražajo duhovni horizont nekdanjih naročnikov in lokalnih veljakov, medtem ko je ohranjenih primerkov ljudskega stavbarstva manj. Kmečke stavbe kljub vsej pregovorni trdnosti namreč ne dočkajo visoke starosti, ki bi segla čez dve ali tri stoletja, še zlasti zaradi izbora materiala in njegove sorazmerno majhne gmote v primerjavi s cerkvami, graščinami in meščanskimi hišami. »Lep« primerek tega je na žalost tudi kompleks viničarskih zidanic v Lendavskih gorinah, imenovan Újtimas / Novi Tomaž. Nekdanje naselje zidanic, ki je tudi spomeniško zaščiten, intenzivno propada.

Za urbano arhitekturo velja, da je odraz političnih in gospodarskih razmer, v katerih nastaja. V preteklih stoletjih je Prekmurje pripadalo ogrskemu delu monarhije, sama Lendava pa županiji Zala s središčem v Zalaegerszegu. Za celotni del ogrske monarhije velja, da je v tem času v njem nastajala in vzcvetela arhitektura z značilnimi elementi historicizma ter secesije. Posebno množična uporaba omenjenih elementov se kaže v profani arhitekturi (šole, hranilnice, javni objekti, meščanske stanovanjsko-trgovske hiše), ki se je v precejšnji meri ohranila do danes.

Dolnja Lendava se je v najodličnejšem pomenu besede začela urbanizirati v drugi polovici 19. stoletja. Treba je poudariti, da je zaradi številnih sprememb držav, meja, oblasti in sistemov ter nenazadnje

močne fluktuacije prebivalstva v mestu ostalo izjemno malo materialnega gradiva, ki bi slikoviteje pričalo o vsakdnevni Donjelendavčanov. Tako je pravzaprav le arhitektura tista komponenta, ki dokazuje, da je bilo življenje tukaj v preteklih stoletjih živahno. Današnje staro mestno jedro se je izoblikovalo v drugi polovici 19. stoletja in ostalo z nekaj spremembami – ter s kakšno nepopravljivo napako – relativno dobro ohranjeno. Dolnja Lendava je imela že od leta 1867 status okrajnega mesta, in sicer kot sedež okraja Dolnja Lendava. V gradbeno-arhitekturnem pogledu je bilo najživahnejše obdobje druga polovica 19. stoletja, za kar obstajajo politični oz. zgodovinski razlogi. Za ogrski del poznejše avstro-ogrske monarhije je bilo leto 1867 izjemno pomembno. Formalno je šlo za spravo, pogodbo med ogrskim in avstrijskim delom monarhije oz. za uvedbo dualizma, s čimer je postala habsburška monarhija zveza dveh neodvisnih držav. Po letu 1867 je – sinhronizirano z modernimi civilizacijskimi procesi, ki so bili ključnega pomena za razvoj vseh evropskih družb – tudi Dolnja Lendava doživela skokovit napredek. Skladno z višjimi urbanizacijskimi normami se je spremenil zunanji videz mesta, ulic in hiš, uredili so pločnike, tlakovali najbolj prometne ulice v mestu, izgradili ulično razsvetljava. Določili so stavbna pravila za požarno varnost in sanitarne pogoje ter natančno opredelili dimenzioniranost, etažnost in lociranost objektov ter ureditev njihove okolice. Izoblikovali so javno infrastrukturo, zgradili so železnico. Razmahnilo se je javno šolstvo, ki je omogočilo intenzivnejši razcvet trgovine in obrti; to je vplivalo na spremembo poklicne strukture prebivalstva, kar se je odrazilo tudi v kakovosti življenja in bivalne kulture. Vse naštetje je seveda tudi gradbeno-arhitekturno zaznamovalo mesto. Po letu 1867 je le-to dobilo prve pomembne, v historicističnih slogih zgrajene stavbe. Poleg historicistične arhitekture je za Lendavo značilna še kakovostna **secesijska arhitektura**, ki izpričuje poseben umetniški čut in izbran okus naročnikov v odnosu do novega sloga – secesije, za katerega velja, da je ekskluziven in nemnožičen, kar je seveda povezano z zahtevnim in dragim načinom gradnje. Razmah te arhitekture izpričuje, da so v Dolnji Lendavi živeli premožni ljudje s prefinjenim, umetniško naravnanim okusom, ki so s svojimi naročili podpirali in širili razvoj takrat najsodobnejših slogovnih usmeritev.

Večina narodov zmore in zna v nedrjih lastne preteklosti prepoznati svojo mitološko zgodbo in **osebnosti**, ki v trenutkih krize podpirajo njihova posvetna prizadevanja, kulturno samozavest in nacionalno identiteto. Tudi Lendava ima v svoji zgodovinski mitologiji karizmatične posameznike in izjemne dogodke, ki so določali duhovni milje mesta in njegovih prebivalcev. Tudi zgodbe in vedenje o predmetih, ki

jih ni več, v veliki meri še živijo in tvorno oblikujejo duha kraja. Bánffy, Hadik, Hajós, Galič ali znameniti operni pevec Kálmán Pataky so še kako živi tudi danes in enako je z židovsko šolo, čudovitimi cvetličnimi vrtovi, staro meščansko hišo, na mestu katere je zrasla monotona siva kocka, enako je z meščansko opremo stanovanj, kavarno v Kroni ali drevoredom platan. V zavesti mnogih Lendavčanov je ta podoba preteklosti živa in vitalna, saj se zavedamo, da nas v veliki meri določata dediščina in tradicija, iz katere izhajamo. In ta dediščina nas s svojo brezčasno klasiko opominja na vrednote, ki sooblikujejo kakovost našega vsakodne in našega današnjega načina življenja.

Mesto je bilo že v 16. stoletju duhovno in kulturno središče širše regije. Zato ne preseneča, da je v letih 1553–1556 tu izšla protestantska knjiga avtorja Ferenc Tókeja, ki so ji čez dve desetletji sledile še tri znamenitejše. Ob rokodelcih in obrtnikih, ki so bili na splošno nekakšni znanilci novega veka in nastanka mest in jih je bilo v Lendavi kar precej, je bila pomemben, če ne odločilen dejavnik v takratnem razvoju mesta vplivna srednjeveška plemiška rodbina Bánffy. Družina je zavzemala pomembne položaje v sistemu takratne oblasti, njen duhovni domet je bil izjemno širok, njihova zaščitniška in mecenska vloga pa daljnosežna. Tako je bil v letih 1572–1574 v Lendavi uresničen za tiste čase izjemen versko-kulturni projekt, natis treh verskih knjig. Posredna, a odločilna zasluga za to gre nedvomno Nikolaju Bánffyju, visokemu plemiškemu gospodu, ki je bil pristaš reformacije. Odlični potujoči tiskar Rudolff Hoffhalter je na njegovo povabilo svojo tiskarno za tri leta preselil v Lendavo in v njej natisnil tri verske knjige Bánffyjevega dvornega duhovnika, učitelja in pridigarja Györgya Kultsárja. Najlepša med njimi je nedvomno **Postilla – knjiga kratkih naukov za pripravo na smrt**. Avtor jih je zbral iz Svetega pisma in spisov verskih učenjakov. Postilla je bila natisnjena leta 1574, njen faksimile pa je izšel leta 2001. Ko madžarska strokovna literatura o reformaciji ocenjuje pomen tiskarstva v Dolnji Lendavi v 16. stoletju, poudarja, da je v danih sila neugodnih zgodovinskih razmerah šlo za izjemen dosežek, ki odraža evropski razvojni duh tistega časa.

Tega kulturnega dejanja, v katerem lahko vidimo tudi začetke **prekmurske madžarske književnosti**, naslednja stoletja, vse do 20. stoletja, niso ponovila. V 2. polovici 20. stoletja pa je ustvarjalni potencial lendavskih literarnih ustvarjalcev našel pot, da se javno izrazi in predstavi. Ustvarjalci so ob koncu 50. let izkoristili nekoliko ugodnejše politične razmere in zavestno formulirali »namero ustvarjanja literature«. Izbor pesmi Lajosa Vlaja z naslovom *Pesmi / Versek* je prvi primer tiskanja knjig po 2. svetovni vojni in za-

jema Vlajeve zgodnje pesmi iz 30. let, nekaj njegovih bolj posrečenih pesmi pa odslikava tesnobno situacijo vojnega časa, ki človeka postavlja na preizkušnjo. Njegovo posmrtno zbirko *Pohlevno svarilo / Szelíd intés* (1968), za katero je večino pesmi napisal v 50. letih, že preveva socialistični realizem. Te njegove pesmi, ki opevajo socialistični družbeni red, Sovjetsko zvezo in njeno stalinistično obdobje, so danes predvsem verzificirani dokument časa.

Na začetku 70. let se je pojavila skupina, ki jo domača literarna zgodovina in kritika imenujeta »generacija Pričakovanja pomladi«. Pričakovanje pomladi je namreč naslov antologije, v kateri so se predstavili Sándor Szúnyogh, József Varga in Pál Szomi. Njihovo literarno delo, pozneje natisnjeno tudi v samostojnih knjigah (József Varga: *Vabljenje sonca / Naphívogató*, Sándor Szúnyogh: *Sporočilo iz Halicanuma / Halicánumi üzenet/*, Pál Szomi: *Astra / Ószirózsa*), predstavlja literarno bero 70. let.

V 80. letih so nastopili novi pisatelji in pisateljice, ki niso več gojili generacijske pripadnosti. Zsuzsa Báci je prišla iz Vojvodine in je v 80. letih kot zrela pesnica objavila dve zbirki (*Popotnica / Útravaló*, *Najini letni časi / Kettőnk évszakai*). Lajos Bence je prvo pesniško zbirko (*Srčni brezsrčnik / Szíves szívtelen*) izdal kot diplomant budimpeštanske univerze. Poleg omenjenih dveh so člani »generacije Pričakovanja pomladi« izpopolnjevali svoja dela in jih v knjižni obliki publicirali vsake 3 do 4 leta. Pomemben dosežek madžarske literarne scene v Prekmurju v 80. letih je bil izid prve številke revije za literaturo, umetnost, družbene znanosti in kritiko *Muratáj* (Murska pokrajina). Revija je začela izhajati leta 1988 in naj bi objavljala dosežke domačih ustvarjalcev na različnih področjih, hkrati pa naj bi imela tudi vlogo kakovostnega sita. V zadnjih letih sicer prevladujejo članki, prispevki in študije znanstvene, zgodovinske in družboslovne narave (etnografija, domoznanstvo, demografija itn.), vendar razlog za to ni pešanje literarne tvornosti, ampak razmah znanstvene in poljudnoznanstvene dejavnosti ter povečano zanimanje zanju.

Generacija, ki je nastopila v 90. letih (Albert Halász, László Göncz, János C. Toplak, Judit Zágorec-Csuka, Gabriella U. Bence, Dániel Balazsek), uveljavlja že veliko bolj zapleteno formo (npr. Judit Zágorec-Csuka: *Tepen v vetru / Viharverten*, Albert Halász: *Štorklje še ne / A gólyák még nem idr.*), pri čemer ne gre samo za pesniško-pisateljsko »zablodo«, privzeto pozo, ampak za dokaj močno potrebo po »sprejetju lastne vloge« tako pri Lászlu Gönczu kot pri Dánielu Balazseku. Enako občutje preveva večino pesmi v antologiji *Med čuvanjem besede / Igét őrizve*, katere temeljna usmeritev je poskus soočenja in dialoga z literarno tradicijo in tudi vzpostavitev stika ter artikularnega

odnosa do nje. Nekateri od novosti, ki so jih literarni ustvarjalci uveljavili v 90. letih, utegnejo določiti smeri nadaljnjega razvoja književnosti madžarske narodnostne skupnosti v Sloveniji.

Hkrati se je v 90. letih izboljšala institucionalno-organizacijska in zvrstna podoba prekmurske madžarske književnosti. Še zlasti je opazen napredek v pripovedni prozi, kjer ob tradicionalni pripovedi (P. Szomi, J. Varga) nastajajo sodobne novele in romani (npr. Gabriella U. Bence in László Göncz), književnost za otroke in mlade (npr. pesmi za otroke Józsefa Varge, sodobne pravljice Gabrielle U. Bence), v okviru realistične literature pa npr. dnevniška literatura (István Vida), sociografska dela z etnografsko verodostojnostjo (János Göncz, Mária Szabó). K samozavedanju manjšine so precej doprinesle tudi številne in raznovrstne domoznanske raziskave, od lokalnih monografij posameznih krajev do pregledov npr. verskega življenja, kulture gojenja trte v Lendavi in okolici (Sándor Varga, Ella Pivar, János Göntér) ipd. Zvrstno raznolika so tudi najnovejša dela, knjige Judit Zágorec-Csuka, Lászla Göncza, Attila Kovácsa, Jánoša Göncza, katerih tematika obsega zgodovino, likovno umetnost in sociografijo, knjige Alberta Halásza z etnografsko tematiko in strokovna razmišljanja Istvána Hagymása o likovni umetnosti, njegove analize filmov in iskanje astrološko-mitskih simbolov v spisih. Zgodovina in etnografija sta predmet tudi nekaterih monografskih izdaj, npr. Lászla Göncza, ki obravnava zgodovinske dogodke v obdobju med obama svetovnjima vojnama, in Alberta Halásza, ki je raziskoval pomembne dneve in ljudske praznike v domačem okolju.

Kljub zvrstni pestrosti madžarske književnosti v Sloveniji prevladuje v njeni sodobni polstoletni zgodovini lirika. Z njo so avtorji poleg osebnih doživetij in individualnih človeških usod upesnili tudi usodo svoje narodnostne skupnosti. Pri tem so tisti, ki so slogovno in izpovedno sledili modernizmu, do manjšinske problematike ostajali distancirani, drugi so ji pogosto patetično pridodajali tragične tone. Nekajkrat je enim in drugim uspel tudi estetski presežek, ki je bil opazen tudi v književnosti matičnega naroda. Prav tako ostaja literaturno ustvarjanje – kljub povečanemu številu prispevkov in knjig z drugih humanističnih področij – eden ključnih dejavnikov samoorganiziranja madžarske narodnostne skupnosti v Sloveniji, ki se je s težavami začelo v letih po železni zavesi. Nenazadnje je literatura imela pomembno vlogo tudi pri vzpostavljanju danes že dosežene kulturne avtonomije. Seveda ji ni treba pripisovati aktivizma, ne revolucionarnega značaja, ne zavestne, literaturi tuje angažiranosti. Je pa že v tem času, še bolj pa v 90. letih, upovedovala tudi narodnostni obstoj, »biti-tu« Madžarov v Prekmurju. V tem izpovednem segmen-

tu so nastajala dela (npr. J. Varga: Do kdaj je Madžar Madžar? / Meddig magyar a magyar?, S. Szúnyogh: Neomajno / Rendületlenül), ki so »skupnostno zavest« izpovedovala čustveno silovito, kdaj pa kdaj patetično, včasih posredno, skoraj programsko.

Madžarski literarni ustvarjalci v Sloveniji so v omenjenem polstoletju vzpostavili tudi številne kulturne stike z večinskim slovenskim okoljem. Lajos Vljaj in »generacija Pričakovanja pomladi« so že zelo zgodaj in tako rekoč programsko prevajali klasična ali sodobna dela slovenskih pisateljev v madžarščino in tako opravili dragoceno literarnoposredniško vlogo. Na začetku 60. let je npr. Vljaj prevedel v madžarščino Zdravljico, pesem Petőfijevega sodobnika Franceta Prešerna. Prevajanje madžarskih literarnih del v slovenščino oz. slovenskih v madžarščino se je nadaljevalo v 70. in 80. letih. V tem času je namreč zaradi dobrega sodelovanja Pomurske založbe in založbe Európa Kiadó izšlo v slovenščini več klasičnih (npr. Petőfi: Apostol, Jókai: Zlati človek, Fejes: Pokopališče rje, Ady: Kri in zlato itn.) in sodobnih (Esterházy: Pomožni glagoli srca, Kukorelly: Obrežje spomina) madžarskih literarnih del. Podobno so tudi madžarski bralci lahko spoznali nekatere klasične slovenske pesnike in pisatelje (npr. Prešerna, Župančiča, Kosovela, Cankarja). V tem procesu so sodelovali tudi madžarski literarni ustvarjalci v Sloveniji. Tako je npr. Albert Halász v madžarščino prevedel roman Ferija Lainščka Ki jo je megla prinesla (Akit a köd hozott). Književno sodelovanje med pripadniki manjšine in matičnega naroda se je nadaljevalo z dvojezičnimi izdajami v zbirki Szócska / Összhang in s skupnimi pesniškimi zbirkami (npr. Sándor Szúnyogh in Ernest Ružič: Naj / Leg). Človekovo nujno po izražanju osebne in skupnostne usode v umetnostni obliki izpričujejo tudi **lendavski besedni ustvarjalci v slovenskem jeziku**. Med njimi je treba omeniti Olgo Paušič (Junaki, Imejmo jih radi, Šolski štosi) in Štefana Huzjana (Podaj roko svetlobi), ki pišeta prozo in poezijo.

Tudi **likovna umetnost** priča o ljudeh, o ekonomiji, kulturah, idejah; o potrebah in sanjah, uresničenih v materiji, ki z minevanjem časa ne izgublja svoje sporočilne moči. Kajti umetnost je kontinuiteta, vendar kontinuiteta s spremenljivimi vrednostmi in vrednotami. Številni likovni umetniki, ki so se rodili ali ustvarjali v Lendavi, so pomembna komponenta duhovnega profila mesta. In Lendava je dala izjemno število kakovostnih likovnih umetnikov. Ta severovzhodni konec Slovenije je, če ne v drugih, pa vsaj v umetnostnih sferah, razpoznal talentirane posameznike, jim omogočil razmere za delo, bil ponosen nanje, jim odprl številna vrata, jih spodbujal ter s tem tudi sebi ustvaril možnost širše afirmacije in oblikovanja kulturne samozavesti. Genius loci mesta je nedvomno pripomogel k temu. Prav vsi ustvarjalci poudarjajo

prepojenost z mestom, do katerega čutijo vedno ljubeče spoštljiv odnos, ki je enkrat vzpodbujen s spokojnostjo, spet drugič z nemiro, ki je nujen spremljevalec vsakega kreativnega človeka. Umetniška vizija se pogosto napaja prav v izgubljenem raju otroštva, v katerem so se izoblikovali simbolni arhetipi umetnikovega mentalnega zemljevida. Nikoli izginuli krhlji spomina, zasidrani v otroštvu, prežeti s prvotnimi podobami, podobami preteklosti, so nezavedni, a intenzivni impulzi, s katerimi upravljamo zaznave sedanjega trenutka. Očaranost s pokrajino, njeno skrivnostnostjo, umirjenostjo, arhetipskostjo, njenimi miti in legendami in morda navidezno letargičnostjo, okolje, ki vzbuja čustva, prevetri duha in preizprašuje misli – vse to je Lendava. Ustvarjalci so v veliki meri osvobojeni institucionalnih standardov in organiziranosti, a zato niso nič manj izven svojega stvarnega časa. Ustvarjanje, tudi likovno, je neločljivo povezano s človekovo svobodo in ne z logičnimi pojmi, sodbami in kategorijami. Izjemni posamezniki nam z obogatnimi vrednotami duha, čustvi in toplino srca odkrivajo nove možnosti dojetja stvarnosti. Nekaj takšnih se je rodilo v Lendavi.

György Zala Mayer je nedvomno med prvimi. Rojen je bil v lendavski meščanski družini, vendar je v Dolnji Lendavi preživel le svoja najzgodnejša leta. Po smrti staršev se je namreč preselil k sorodnikom. Postal je osrednja osebnost madžarskega kiparstva v 19. stoletju. Obiskovalec madžarske prestolnice, ki si oglejuje osrednja mestna umetnostna obeležja, se nedvomno sreča z njegovo ustvarjalnostjo. Zala je namreč avtor kipov na Trgu herojev, ki velja za eno najbolj obiskanih turističnih točk. Ustvaril je tudi številne druge kipe in portretne plastike, med drugimi kip, posvečen aradskim mučenikom v današnji Romuniji, kip cesarice in madžarske kraljice Elizabete, kipa politika Ferenc Deáka in Istvana Tisze.

Iz kasnejših generacij lendavskih likovnih umetnikov moramo omeniti Lajčija Pandurja in Ladislava Danča iz 1. polovice 20. stoletja, v 2. polovici 20. stoletja pa so se najbolj uveljavili slikar Zoltán Gábor, kipar Ferenc Kiraly, slikar Zdenko Huzjan, grafik Štefan Galič, slikarka in tapiseristka Marika Danč Roth in v Lendavi živeča Američanka Suzanne Kiraly Moss. Tudi najmlajša generacija umetnikov, ki se je začela uveljavljati v 90. letih prejšnjega stoletja, nadaljuje tradicijo kakovostnega likovnega ustvarjanja.

Četudi se vsi pospešeno trudimo, da bi se civilizacijsko poenotili in približali evropskounijskim kánonom, se vendarle vedno znova izkaže, da so pomembne in ključne prav specifične posameznih držav, regij, pokrajin ali celo posameznih mest in vasi. Te specifičnosti značilno barvajo določeno območje. Neko pokrajino, njen očarljivi in neponovljivi spreplet kul-

turnozgodovinskih, socialnih, jezikovnih in duhovnih danosti, določa prav sinteza materialnih, kulturnih, duhovnih, naravnih in še kakšnih značilnosti in če še tako radi klasificiramo, izoliramo in vrednotimo izbrane kategorije, je celostna podoba vendarle skupek močno povezanih in soodvisnih dejavnikov.

Individualnost, ki jo izražajo izbrani elementi naše dediščine, so včasih in ne tako redko tudi vzrok za občutek superiornosti posameznih skupin. Morda tudi mi nismo izjema. V mnogočem sta bila mesto Lendava in pokrajina, v katero je bilo mesto zgodovinsko in politično umeščeno, prikrajšana in prizadeta ali celo degradirana. In sta morda prav zato v kulturno-etnološkem smislu tudi pridobila. Lendava in okolica zgovorno kažeta, da geografska in jezikovna oz. narodnostna meja ne sovpadata vedno. Politična zgodovina temu prostoru zagotovo ni prizanašala, še več, celo determinirala je njegov specifični kulturno-socialni in jezikovno-duhovni razvoj. A morda je danes to prednost, ki nas umešča v širše kulturno območje, s katerim imamo kljub mejam (priznajmo si, da še vedno so) skupno preteklost, podobne izkušnje in podoben pogled na svet.

Brez poznavanja zgodovine (umetnostne, arhitekturne, socialne, etnološke, politične ali katerekoli druge) je težko razumeti današnji čas, še težje pa izoblikovati ustrezno vizijo prihodnosti. Materialna in duhovna kulturna dediščina je najstarejše znamenje, od kod izhajamo in kaj smo bili, kaj smo dosegli, vmes pozabili in spet na novo odkrili, kako so ljudje razmišljali in katere navade so odmerjale njihov vsakdan. Določajo nas ustvarjalni zamahi od ljudskega stavbarstva do arhitekture, od kmečke hiše do gradu, od znamenja do mogočne cerkve, od lončenine, vezenine ali rezbarije do likovne umetnine in modernega dizajna, od okusa domače potice do vonja vrhunskega vina. In velja tudi obratno: ne le da nas vse to določa, tudi mi dajemo vrednost tem stvarjem in pojavom. Čas je zabil prenekatero sled, a vendar so ostali izbrani in razpoznavni elementi kulturne dediščine in izročila, tisti materialni in oprijemljivi in tudi tisti, ki so se ohranili skozi ljudsko zavest. Posamezni elementi so celo dobili status ključnega razpoznavnega znaka, ki oblikuje in določa današnjo lokalno identiteto ali turistično prepoznavnost.

Ljudsko stavbarstvo Lendave in Pomurja je vezano na ravninski panonski prostor. Le-ta je odredil tako izbiro gradbenih materialov (slama, ilovica, les) kot tudi oblike in tipe naselij (ti so rezultat specifičnega zgodovinskega dogajanja) ter stavbna načela (ta kažejo časovno določljiv okus anonimnih ljudskih stavbarjev). **Naselja** v okolici Lendave so podolžnega tipa, narekuje jih prometnica, vzdolž katere se z obeh strani enakomerno vrstijo stavbe. Te so vezane na oz-

ke in globoke parcele, pravokotne na prometnico, s čimer se oblikuje videz ulice. Drugače je v gričevnatem delu Lendavskih goric nad Čentibo in Dolgo vasjo, kjer razporeditev stavb (nekoč zidanic, danes tudi zasebnih stanovanjskih hiš) sledi razgibanemu terenu in je zato »nepravilna«. Značilne ljudske stavbe v Lendavi in okolici so podolgovate in vzdolžne glede na krajevno cesto, pritlične s podaljšanim napuščem, ki omogoča suho komunikacijo med stanovanjskimi in gospodarskimi prostori tudi v neugodnih vremenskih razmerah, v ometu so poudarjeni arhitekturni fasadni členi ...

Prekmurje meji na države z uveljavljenimi narodnimi kuhinjami in od vsake je sprejelo nekaj impulzov ter kulinarične postopke predrugačilo in prilagodilo. Tako se tudi v Lendavi v prehrani pozna zgodovinski vpliv madžarske kuhinje. Bograč izvira iz madžarskega golaža, z istega vplivnega območje pa sta tudi uporaba rdeče paprike in kisle smetane. »Perec« sodi med najbolj priljubljene lokalne posebnosti, ki jo gostom največkrat ponudijo in se z njo nekako najbolj identificirajo. Tradicionalne jedi so pretežno preproste (tudi zaradi tehnologije kuhanja), vendar težke oz. kalorične, pripravljene iz veliko živalskih maščob (ocvirki, zaseke, slanina), krompirja, smetane in jajc.

Za kraje v okolici Lendave je bilo značilno tudi **tkanje** domačega platna. Le-to so na različnih uporabnih izdelkih okrasili z geometričnimi in cvetličnimi bordurami. Najdemo jih na namiznih prtih, okrasnih brisačah, srajcah, krilih, predpasnikih in naglavnih pokrivalih. Razmeroma veliko zbirko vezenin iz pokrajine Hetés hranijo v zbirki Galerije – Muzeja Lendava.

Pokrajinska značilnost vinorodnih območij v severovzhodni Sloveniji so **klopotci**. To velja tudi za

vinorodne griče v okolici Lendave. S klopotci, postavljenimi na visoke drogove, so vinogradniki izkoristili moč jesenskega vetra. Vetrnice poganjajo os, na kateri so maclji, ti pa bolj ali manj enekomerno, odvisno pač od sunkov vetra, udarjajo ob desko in proizvajajo značilne glasove. Prvotno so bili klopotci namenjeni odganjanju ptičev v času dozorevanja grozdja, danes pa so etnografski artefakt, ki naznanja čas zorenja in spravila grozdja, vabi v vinograde in pod brajde ter opozarja nepoklicane obiskovalce. V Lendavi že nekaj desetletij postavljajo klopotec tudi v središču mesta kot naznanilo začetka trgatve.

Tako kot vsaka pokrajina je tudi okolica Lendave v **barvanje velikonočnih pirhov** vnesla lastne, samosvoje poteze. »Lendavski« pirhi so bogato ornamentirani, predvsem z abstraktnimi in geometričnimi liki, tudi z rastlinskimi motivi, pri čemer je pogosto uporabljena tehnika praskanja ali »škrabanja« z ostrim nožičem. Še vedno so pogosti – po ljudskem izročilu prvotni – enobarvni rdeči pirhi, ki simbolizirajo Kristusovo kri.

V okolici Lendave je razmeroma veliko znamenj, v katera je tukajšnje prebivalstvo odtisnilo delček svojega duhovnega življenja. Ta **znamenja** so nekaka majhna svetišča, ki naj bi preprostega kmečkega človeka spremljala ob njegovih vsakodnevnih in božjih poteh ter ga spominjala na posebne dogodke, ki niso bili zmeraj veseli. Bolezni, smrti, vojn in drugih nadlog v življenju tukajšnjega človeka nikoli ni zmanjkalo, zato so znamenja stara toliko, kot so stari veseli in žalostni dogodki, ki so botrovali njihovem nastanku. Pričajo o velikih strahovih, upanjih in zaobljubah majhnega človeka. Postavljena v spomin na slabe in dobre čase, tudi v opomin, v priprošnjo in zahvalo.

Tanja Šimonka, dr. Lajos Bence

↑ Glavna ulica danes
A város főutcája ma
Glavna ulica today

← Pritlični del severnega krila lendavskega gradu
A lendvai vár északi szárnyának földszinti folyosója
Ground floor in the north wing of Lendava castle

↓ Internetna kavarna v Centru Banffy
Internetes kávézó a Bánffy Központban
Internet café in Center Banffy

Detajli vrat
Jellegzetes ajtóvasalások
Door details

Lendvai impressziók

A századok és évezredek során az ember mindenhol hagyott valamilyen nyomot, ahová költözött és ahová visszatért, melyeket leggyakrabban a művészeti alkotások örökítették meg napjainkig. Többször kell figyelmeztetni bennünket arra, hogy ezeket az ábrázolásokat észrevegyük, érzékeljük, megszokjuk, és ne csak nézzük, hanem gondolkozzunk is el rajtuk. Egészet és teljességet találunk ugyanis a kép jól megrajzolt vonalában, a kiváló összhangú színekben, a szobron a véső általi finom vonalban, a homlokzat dekoratív formájában, az egyszerűségben, a kedvességben. Minden részletben érzékelhetjük a teljességet és a szépség erejét. Isten szeretete rejlik a részletekben, szól a régi mondás, és isten szeretete rengeteg ilyen részletet rejt Lendván.

A világ részei különböző történeti és kulturális lehetőségekkel rendelkeznek. A történelem arra tanít bennünket, hogy a művészet nyomait ott kell keresnünk, ahol valaha befolyásos és gazdag családok éltek, a gazdaságilag fejlett társadalom mellett mindig erős alkotóerő volt jelen. A civilizáció és az intenzív gazdasági élet felvirágzása mindig összhangot talált a szellemi értékekkel. A gazdaságilag és politikailag eredményes társadalmakban nagyra értékelték a szép-művészetet. A történelem arra is rámutat, mi mindent veszítettünk el. A háborúk, tűzvészek, földrengések, társadalmi és népességmozgások és a velük összhangban megváltozott értékek következtében eltűnt sok kultúrtörténeti, művészeti jelenség. De nem teljesen.

A világ legszebb városa mindig a szülőváros. Így gondoljuk mi, lendvaiak is. Egyszerű vidékünket egyik oldalon erdő és mező szegélyezi, a másikon szőlőhegyek és dombok. Minden apró részlet illúzióink teljességének alkotója. Minden várost a róla írt könyvek, dalok és képek tesznek értékesebbé. A kezükben tartott könyv célja, hogy hozzájáruljon városunk, Lendva alaposabb megismeréséhez, teljesebbé tételéhez és hírnevének emeléséhez. A valamikori osztrák-magyar kötelék, amely egyesítette a katolikusokat, lutheránusokat, a kis számú, de befolyásos zsidókat; a város, ahol a 16. században érződött a magyar főnemesség befolyása, egy hely, ahol a történelem nem fukarkodott a váratlan fordulatokkal; fordulópontokat jelző évszámokkal és eseményekkel. Minden részletében megőrzött valamit saját nosztalgikus fényéből. Itt van a vár, a polgári házak homlokzatai, kőbe vésett szobrok Nepomuki Szent Jánosról, Szent Flóriánról, egyházi épületek, platánok, ódon virágos kertek és nem utolsósorban a túlvilági kapcsolatot jelző temető, mely a műalkotások valódi kisgalériája.

Sokszor megfélekedünk a **temetőkről**. Sőt, el is kerüljük őket. A lendvai temetők mellett egyszerűen nem lehet elmenni, hiszen a város történelmi atlaszának fontos részei. A templom melletti Szentháromság temető a legrégebbi temetőnk. Találunk itt síremlékeket a 16. századból, de itt van az 1848-as szabadságharcban részt vett Ráth János százados síremléke is. A két városi temető szép síremlékei sétára invitálnak bennünket, a valódi kisgaléria alkotásai között találunk olyanokat is, melyek valódi művészi értéket hordoznak. A tágabb régióban történelmi és szociológiai szempontból is kivételes jelentőségű a hosszúfalui és lendvai zsidótemető. A zsidók két évszázados itt-tartózkodásuk alatt kitörölhetetlen és egyedülálló nyomot hagytak a városban, mely ma is város büszkesége.

Lendva **vizuális sokszínűsége** egyedülálló. Az utazó először a szőlőhegyek könnyű hullámszára lesz figyelmes, majd megismerkedik domináns épületeivel – a várral és a közeli hegytetőn felcsillanó Szentháromság kápolnával –, és felfigyel a városközpontra, melyet a Szent Katalin templom tornya díszít. A hegy lábánál elterülő város máig sokat megőrzött sajátos alapelemeiből. A városban tett séta nagymértékben megkönnyíti az egyes történelmi események megértését, hiszen számos ház, templom, vár volt sorsdöntő események helyszíne, az azokat formáló emberek lakóhelye.

A város 19. századi fejlődéséhez és mai építészeti jellegének kialakulásához alapvetően az itt élő közel 300 fős **zsidó hitközösség** járult hozzá. Az alsólendvai zsidókat már az 1725–1728. évi Zala megyei népszámlálási adatok említik, lendvai élettörténetük pedig visszavonhatatlanul a második világháborúval fejeződött be. A háborút követően csupán néhány leszármazott nélkül maradt zsidó élt Lendván.

A kisszámú és háromnemzetiségű lakosság történetének nagy része kötődik e szórványhoz. E nemzet turbulens történelme elválaszthatatlanul kapcsolódik vallásához, annak morális parancsaihoz, rituáléihoz, előírásaihoz. A lendvai zsidók, mint mindenhol a világban, közösségükön belül ápolták hovatartozásukat, és az élet több területén különböztek környezetüktől (étkezés, vallás, iskola, öltözködés). Szükség volt arra, hogy alkalmazkodjanak a helyi lakossághoz, hiszen nagy részük kereskedéssel és kisiparral foglalkozott, jelentős hangsúlyt fektettek az iskolára, így találunk közöttük számos orvost, ügyvédet és bankárt, akik a 19. században a város fejlődése szempontjából olyan fontos tényezők elindítói között voltak, mint a takarékpénztár, tűzoltó-egyesület, jótékonyági egyesület, vasút ...

Alsólendva a 14. században vált mezővárossá, és 1334-ben már említik egyházközségét is. A település

megélt több földrengést és tűzvészt, a legnagyobbat 1838-ban. Az építészet szempontjából kétségtelenül az írásos források által először 1192-ben említett vár a legdominánsabb, mely az évszázadok során többször változtatta arculatát. Tulajdonosai – a Bánffy, Nádasdy, Eszterházy családok –, kiknek nevéhez a város fontosabb politikai és kultúrtörténeti eseményei kapcsolódnak, különbözően viszonyultak a várhoz. A várépület különböző formáit grafikák és képek őrzik, mai arculatát pedig a 18. században az Eszterházyak korában kapta. E család birtokában maradt egészen az első világháború végéig. A vár mai arculatát legjellegzetesebben meghatározó elemek: a festői manzárdtetők, a magas külső támgerendák és az elülső homlokzat közepéből kiemelkedő tornyok. A várkomplexum fontos alkotórészei voltak a védőbástyákkal ellátott várfalak (a 20. század 50-es éveiben bontották le), és a vár alatt elhelyezkedő magtár.

Az építészet kétségtelenül a városi ember mindennapjainak kulcsfontosságú összetevője. Természetesen csak ritkán és kivételes esetben beszélhetünk a nagybetűs építészetről, de a városrendezési teljesség, a harmónia és a komplexitás, vagy a felsoroltak hiánya mind-mind részei életünknek. Az építészet lényege, hogy nyilvános, nyelvezete egyetemes, elkerülhetetlen, mindenhol jelenlévő és végigkíséri minden lépésünket. Nem csak szemünkkel érzékelhetjük, hanem mindenekelőtt a fejünkkel, hiszen mire feleszmélünk, formálja tudatalattinkat. Az általános kultúra része, melyet naponta belélegzünk. Lendvaiként szerencsére több értékes építészeti eredménnyel büszkélkedhetünk, melyek tükrözik az egykori megrendelők és helyi előkelőségek széles szellemi látókörét, miközben a népi építészeti elemeit viselő házakból kevés őrződött meg. A tartósnak vélt parasztházak nem bizonyultak hosszú életűnek, s nem maradtak fenn két-három évszázadig, melynek oka, hogy – a templomok, várak és polgári házak építőanyagaihoz képest – viszonylag alacsonyabb szilárdságú alapanyagokat használtak fel. Sajnos »szép« példái ennek a Lendvahegyen lévő vincellérházak és pincék, melyet Újtamásnak neveznek. A műemlékvédelem alatt álló, valamikor borospincés település állapota erőteljesen romlik.

A városi építészetre érvényes, hogy azon politikai és gazdasági helyzet arculatát tükrözi, amelyben létrejön. Az elmúlt évszázadokban a Muravidék a Monarchia magyar részéhez tartozott, Lendva városa a zalaegerszegi székhelyű Zala megyéhez. A Monarchia egész magyar részére érvényes, hogy ebben az időszakban a historizáló stílus és szecesszió jellemző elemeivel virágzott az építészet. Ezen elemek használatának sajátos sokasága mutatkozik meg a világi építészetben (iskola, takszövetkezetek, középületek, polgári lakóházak és kereskedőházak), melyek nagy része máig fennmaradt.

Alsólendva a 19. század második felében kezdett el – a szó legnemesebb értelmében – városiasodni. Meg kell említenünk, hogy az államok, határok, hatalmak, kormányzati rendszerek változása, és nem utolsósorban a lakosság erős fluktuációja miatt nagyon kevés tárgyi emlék maradt fenn az alsó-lendvaiak mindennapi életének bemutatásához. Így az építészet az összetevő, amely bizonyítja az itteni élet mozgalmasságát az elmúlt évszázadokban. A mai óváros a 19. században alakult ki, és a mai napig – kisebb változtatásokkal és néhány kijavíthatatlan hibával – viszonylag jó állapotban megőrződött. Alsólendva már 1867 óta rendelkezett járásközponti státusszal, mint alsólendvai járás központja. Építő-építészeti szempontból a 19. század második fele volt a legélénkebb korszak, melynek politikai és gazdasági okai is vannak. A későbbi Osztrák-Magyar Monarchia magyar része számára 1867 kivételes jelentőséggel bírt. Formálisan a kiegyezésről van szó, egy szerződésről a monarchia magyar és osztrák fele között, amellyel a Habsburg Monarchia két független állam szövetségévé vált. Az 1867. évet követően összhangban a modern civilizációs törekvésekkel, melyek kulcsfontosságúak voltak minden európai társadalom fejlődése szempontjából, Alsólendva is ugrásszerű haladást élt meg. A magasabb városiasodási normáknak megfelelően megváltozott a város külső arculata, a házak és az utcák, járdákat építettek, lekövezték a legforgalmasabb utcákat, kiépítették a közvilágítást. Meghatározták az épületek tűzvédelmi előírásait és közegészségügyi feltételeit, valamint megszabták az épületek méreteit, szintjeit, elhelyezkedését és környékük rendezését. Kiépítették a közműveket és megépítették a vasútvonalat. Fellendült a közoktatás, mely lehetővé tette a kereskedelem és az ipar intenzívebb fejlődését; ez hatást gyakorolt a lakosság szakmai szerkezetének változásaira, amely megmutatkozott az életminőségben és a lakáskultúrában is. A felsoroltak természetesen építészetileg is nyomot hagytak a városban. A városban az 1867. évet követően épültek az első jelentősebb historizáló stílusú épületek. Ezen építészeti stílus mellett Lendva ismert még szép **szecessziós építészetéről**, mely tanúsítja a sajátos művészi érzéseket, a megrendelők válogatott ízlését és az új stílussal való kapcsolatukat. A szecesszióra jellemző, hogy exkluzív és egyedi, ami természetesen kapcsolatban volt a követelményekkel és a drága építési költségekkel. Az építészet fellendülése bizonyítja, hogy Alsólendván tehető emberek éltek, akiknek finom és természetesen művészi ízlésük volt, s akik megrendeléseikkel támogatták és tágtították a korabeli stílusirányzatokat.

A nemzetek többsége tudja és képes a saját múltja keblében felismerni saját mitológiai történetét és személyiségét, amely a válság pillanataiban támogatja világi törekvéseit, kulturális öntudatát, nemzeti

identitását. Lendvának a maga történelmi mitológiájában is megvannak a maga karizmatikus személyiségei és kivételes történései, melyek meghatározták a város lakóinak szellemi környezetét. A már nem létező tárgyakról szóló történetek és ismeretek a legtöbb esetben még élnek és így alkotóan formálják a vidék szellemét. Bánffy, Hajós, Gálics vagy a híres operaénekes Pataky Kákmán még mennyire hogy elevenek ma is, de így van ez a zsidó iskola, a csodálatos virágoskertek, a Korona kávézó, a platánsor, a régi polgári házak esetében is, amelyek helyén ma egyhangú szürke kocka áll, de ez a monotonitás jellemzi a polgári lakások felszereléseit is. Sok lendvai tudatában a múlt ezen arculata élő és tele van energiával, hiszen elismerjük, hogy hagyományaink nagyban meghatároznak bennünket, ez múltunk öröksége, mely a maga klasszikus időtlenségével figyelmeztet bennünket az értékekre, melyek formálják mindennapi életünk módját és minőségét.

A város a 16. században a tágabb régió szellemi és kulturális központja volt. Ezért nem meglepő, hogy az 1553–1556-os években itt jelent meg Tőke Ferenc protestáns könyve, melyet aztán két éven belül még három híresebb követett. A kézművesek és a kisiparosok mellett, akikről általánosságban elmondhatjuk, hogy az újkor és a városiasodás előjelei, és Lendván akadt belőlük bőven, a középkori nemességhez tartozó Bánffy család fontos és meghatározó tényezője volt a város fejlődésének. A kivételesen széles szellemi látókörrrel rendelkező család az akkori hatalom fontos pozícióit foglalta el, óvó és mecénási szerepük, pedig nagy jelentőséggel bírt. 1572 és 1574 között Lendván három vallási könyvet nyomtattak ki, így ebben az időszakban kivételesen számító vallási kulturális projekt valósult meg. A döntő érdem ezért kétségtelenül Bánffy Miklósnak jár, aki a reformáció híve volt. Az ő meghívására költözött három évre Lendvára a kiváló vándornyomdász Hoffhalter Rudolf, és itt kinyomtatta Kultsár György – aki Bánffy udvari lelkésze, tanára és prédikátora volt – három vallási könyvét. Közülük kétségtelenül a legszebb a **Postilla – az halálra való keszületről való rövid tanosság**. A szerző a Szentírásból és az egyházi tudósok gyűjteményéből válogatta össze. A Postilla 1574-ben lett nyomtatva, faximile kiadásban pedig 2001-ben jelent meg. Amikor a magyar reformációs szakirodalom a 16. századi alsólendvai nyomdászat jelentőségét értékeli, kiemeli, hogy a kedvezőtlen történelmi körülmények ellenére kivételes eredményről beszélhetünk, mely azon időszak európai fejlődését tükrözi.

Ezt a kulturális tettet, amelyben a **muravidéki magyar irodalom** kezdeteit is láthatjuk, a következő századok – egészen a 20. századig – nem ismételték meg. A 20. század második felében a lendvai irodalmi alkotók egy része, megtalálta a módját, hogy a

nyilvánosság előtt kifejezésre jusson és bemutatkozzon. Az alkotók az 50-es évek végén kihasználták a kissé kedvezőbb politikai helyzetet, és tudatosan juttattak kifejezésre »szándékos irodalomalkotás«-t. A második világháború után elsőként Vljaj István válogatott versei kerültek kinyomtatásra *Pesmi/Versek* címmel. Vljaj korai (30-as éveinek) verseiből merít, néhány jobban sikerült verse pedig a háborús idők embert próbáló szorongató helyzetét ábrázolja. Halála után kiadott verseinek gyűjteménye a *Szelíd érintés* (1968), melyek többségét 50-es éveiben írta, s amelyben már elfogadja a szocialista realizmust. Ezen versei, melyek a szocialista társadalmi rendet, a Szovjetuniót és sztálini időszakát énekelték meg, ma elsősorban a kor verses dokumentumai.

A 70-es évek elején megjelent egy csoport, amelyet a hazai irodalomtörténet és kritika »Tavaszwárás-nemzedék«-nek nevez. Tavaszvárás tudniillik annak az antológiának a címe, amelyben Szúnyogh Sándor, Varga József és Szomi Pál bemutatkozott. Az ő irodalmi munkáik később önálló könyvekben is megjelentek (Varga József: *Vabljenje sonca/Naphívogató*, Szúnyogh Sándor: *Sporočilo iz Halicanuma/Halicanumi üzenet*, Szomi Pál: *Astra/Őszirózsa*), s bemutatják a 70-es évek irodalmi termését.

A 80-as évektől alkotó új költők már nem azonos generációhoz tartoznak. Az Újvidékről érkezett Bati Zsuzsa a 80-as években már mint érett költő két kötetet jelentetett meg (*Útravaló*, *Kettőnk évszakai*). Bence Lajos első verseskötetét (*Szíves szívtelen*) mint végzős budapesti egyetemista adta ki. A már említett két költő mellett tökéletesítette munkáját a »Tavaszwárás-nemzedék«, melyet 3-4 évente könyv formájában publikált. A muravidéki magyar irodalom fontos vívmánya volt a 80-as években először megjelenő irodalmi, művészeti, társadalomismereti és kritikai folyóirat, a *Muratáj*. Az 1988-tól megjelenő folyóirat célja volt, hogy lehetőséget biztosítson a különböző területen tevékenykedő hazai alkotók munkáinak közzétételére, ugyanakkor az olvasók egyfajta szellemi táplálékává is vált. Az elmúlt években a tudományos, történelmi és társadalomtudományi (néprajz, honismeret, népességstatisztika, stb.) témájú cikkek és értekezések vannak fölényben, melynek oka nem az irodalmi alkotókedv elhalványulása, hanem a tudomány utáni érdeklődés föllendülése, népszerűségének növekedése.

A 90-es évek nemzedéke (Halász Albert, Göncz László, Toplak C. János, Zagorec Csuka Judit, Bence U. Gabriella, Balazsek Dániel) már sokkal szövevényesebb formát érvényesít. (Például: Zagorec Csuka Judit: *Viharverten*, Halász Albert: *A golyák még nem*, stb.) Esetükben nem csak egy költői-írói eltévelyedésről, felvett pózról van szó, hanem erős vágy-

ról a »saját szerep elfogadása« iránt. Így van ez Göncz László és Balazsek Dániel esetében is. Az »Igén őrizve« című antológiában található versek többsége is hasonló érzésekről szól, melyek alapirányzata a szembesítés és a párbeszéd kísérlete az irodalmi tradícióval, a kapcsolatfelvétel, valamint vele szembeni artikulált kapcsolat. A Szlovéniában élő magyar nemzeti közösség irodalmának további fejlődési lehetőségeit az alkotók által a 90-es években alkalmazott újdonságok határozzák meg.

A 90-es években javult a muravidéki magyar irodalom intézményes, szervezeti és műfaji képe is. Szembetűnő előrelépés elsősorban az elbeszélő próza területén érzékelhető, ahol a hagyományos elbeszélések (Szomi P., Varga J.) mellett kortárs novellák és regények (Bence U. Gabriella, Göncz László) is születnek. Kialakul a gyermek- és ifjúsági irodalom (Varga József gyerekekhez írt versei, Bence U. Gabriella kortárs meséi), a realiztikus irodalom keretében pedig megjelenik a napló, mint irodalmi műfaj (Vida István), megszületnek a néprajzi hitelességű szociográfiai munkák (Göncz János, Szabó Mária). A kisebbség önazonosságához jelentős mértékben hozzájárultak a honismereti kutatások, Lendva és környéke helyi monográfiáinak, egyházi életének és helyi kultúrájának áttekintése (Varga Sándor, Pivar Ella, Göntér János). A legújabb munkák műfajukat tekintve sokfélék, így Zagorec Csuka Judit, Göncz László, Kovács Attila és Göncz János könyvei, melyek témaköre felöleli a történelmet, képzőművészetet és szociográfiát, Halász Albert néprajzi témájú könyve és Hagymás István szakmai elmélkedése a képzőművészetről, filmelemzése és az asztrológiai-mitológiai elemek kutatásának leírásai. Vannak monográfiai kiadványok, melyek a történelem és néprajz tárgykörben íródtak, ilyen például Göncz Lászlóé, aki a két világháború közötti eseményeket dolgozza fel, és Halász Alberté, aki a jeles napokat és a népi ünnepeket kutatta szűkebb környezetében.

A magyar irodalom műfaji sokszínűsége ellenére Szlovéniában a maga közel félszázéves történelme során a líra kerül fölénybe. A szerzők a líra segítségével személyes emlékeik, a különböző embersorsok mellett megénekeltek saját nemzeti közösségük sorsát is. A kisebbségi politikával szemben a modernizmust követők távolságtartóak maradtak, míg mások gyakran tragikus hangnemmél társították. Néhányuknak időnként sikerült elérnie egyfajta esztétikai többletet, mely érzékelhető volt az anyanemzet irodalmában is.

Az irodalmi alkotóélet jelenléte – a humanizmus más területéről származó könyvek és alkotások számának növekedése ellenére – kulcsfontosságú tényező volt a szlovéniai magyar nemzeti közösség önszerveződése szempontjából, mely a vasfüggöny lebontását kö-

vetően kezdetben nehézségekkel találta magát szemben. Az irodalomnak nagy szerepe volt a ma már kiteljesedett kulturális autonómia helyreállítása terén. Ennek ellenére nem róható fel neki az aktivizmus, a forradalmiság, illetve az irodalomtól idegen tudatos tevékenység. A magyar nemzetiség jelenlétét a Muravidéken már ebben az időben, a 90-es évektől pedig erőteljesebben hirdette: »Itt vagyunk«. Az ebben a szókimondó közegben született művek (pl.: Varga J.: Meddig magyar a magyar?, Szúnyogh S.: Rendületlenül), a »közösségi tudatot« érzelmileg sokszínűen, néha már-már szenvedélyesen, hol pedig közvetetten, majdnem programszerűen ábrázolják.

A szlovéniai magyar irodalmi alkotók az említett félvszázad alatt számos kulturális kapcsolatot alakítottak ki a többségi szlovén környezettel. Vljaj Lajos, valamint a Tavaszvárás-nemzedék értékes irodalomközvetítői szerepet ellátva már nagyon korán, úgymond tervszerűen fordította a klasszikus és kortárs szlovén írók munkáit magyarra. A 60-as évek elején például Vljaj lefordította magyarra Petőfi Sándor kortársának, France Prešerennek Pohárköszöntő című versét. A magyar irodalmi művek szlovénra, illetve a szlovén munkák magyarra fordítása a 70–80-as években is folytatódott. Ebben az időben a Pomurska zalozba és az Európa Kiadó jó együttműködésének köszönhetően több klasszikus (pl.: Petőfi: Az apostol, Jókai: Arany ember, Fejes: Rozsdatemető, Ady: Vér és arany stb.) és kortárs (Eszterházy: A szív segédigéi, Kukorelly: Emlékpárt) magyar mű jelent meg szlovén nyelven. Hasonlóképpen a magyar olvasók is megismerhettek néhány klasszikus és kortárs költőt és író (Prešerent, Župančičot, Kosovoelt, Cankart). Ebben a folyamatban Szlovéniában magyar irodalmi alkotók is részt vettek. Halász Albert magyarra fordította Feri Lainšček: Akit a köd hozott című regényét. A kisebbség képviselői és az anyanemzet közötti irodalmi együttműködés a kétnyelvű értekezéseknek az Összhang antológiában való közös megjelentetésével, valamint a közös verseskötetek (pl. Szúnyogh Sándor és Ernest Ružič: Leg) kiadásával folytatódott.

Az egyén és a közösség sorsának művészi formában való kifejezése egyfajta emberi szükséglet. Erről tanúskodnak a szlovén nyelven író lendvai írók is. Meg kell említenünk közülük Paušič Olgát (Hősök, Szeressük őket, Iskolai heccek) és Huzjan Štefant (Add a kezed a fényességnek), kik verseket és prózát is írnak.

A **képzőművészet** az emberiség, a gazdaság, a szükségletekről és az álmokról szőtt elképzelések tanúja, mely anyagokban talált megformálásra, s az idő múlásával sem veszít üzenete értékéből. A művészet folytonos, azonban a folytonosság változó értékekkel és értékrenddel bír. Számos képzőművész, kik

Lendván születtek és alkottak, a város szellemi jellegének fontos alkotóelemei. És Lendva nagyon sok kiváló képzőművészt adott. Szlovénia ezen északkeleti szeglete, ha más területen nem is, a művészet szféráiban felismerte a tehetségeket, munkájukhoz helyet biztosított, büszke volt rájuk, számos ajtót nyitott meg előttük, ösztönözte őket. Mindez hozzájárult a vidék hírnevének erősítéséhez és kulturális öntudatának kialakulásához. A hely szelleme, »genius loci« kétségtelenül hozzásegített ehhez. Az alkotók mindegyike a várossal való átitatottságot hangsúlyozza, az iránta érzett szeretetteljes tisztelet hol nyugalommal, hol izgalommal biztató, amely lételem minden kreatív ember számára. A művészi látomások gyakran pont az elveszett gyermeki paradicsomból táplálkoznak, abból a korból, mikor kialakultak a művész értelmi atlaszának jelképei. Sohasem tűnnek el a gyerekkorunkban lehorgonyzott, annak elsődleges képeivel átjárt emlékeink, a múlt képei, öntudatlanok, intenzíven impulzívok, melyekkel érzékeljük a jelen pillanatait. A környezet, annak titokzatossága, békessége, mesés és legendás ősképei, meglehet, kevésbé érzékelhető letargiája, a környezet, mely felizgatja érzéseinket, átjárja lelkünket és kutatja gondolatainkat – mindez Lendva. Az alkotók nagymértékben felszabadultak az intézményi kötöttségek és a szervezetség alól, ami nem jelenti alkotó idejük csökkenését. A képzőművészeti alkotás nem a logikai fogalmakhoz, ítéletekhez és kategóriákhoz kapcsolódik, hanem elválaszthatatlanul kötődik az emberi szabadsághoz. Kivételesen gazdag szellemi értékkel, érzéssel rendelkező egyének meleg szívűkkel a valóság felfogásának új lehetőségeit tárják eléink. Néhányan közülük Lendva szülöttei. Zala Mayer György kétségtelenül az elsőik között van. Lendvai polgári családban született, de csupán korai éveit töltötte Alsólendván. Szülei halála után ugyanis rokonaihoz költözött. A 19. század magyar szobrászatának központi alakjává vált. A magyar főváros látogatója, aki a városközpont műemlékeit szemléli, kétségtelenül találkozik Zala György alkotásával. Zala ugyanis a Hősök terén lévő szobrok alkotója, amely a turisták által leginkább látogatott része a városnak. Alkotásai között találunk számos egyéb szobrot és plasztikát, többek között az aradi vértanúk emlékére készült szobrot a mai Romániában, Erzsébet császárnő és magyar királynő szobrát, Deák Ferenc és Tisza István politikusok szobrait.

A lendvai képzőművészek későbbi generációjából a 20. század első felében Pandur Lajcsi és Dancs László nevét kell megemlítenünk, a század második felében pedig Gábor Zoltán festő, Király Ferenc szobrász, Huzjan Zdenko festő, Galics István grafikus, Dancs Roth Marika festő és gobelinkészítő, és a Lendván élő amerikai Suzanne Király Moss érvényesültek a legjobban.

A művészek legfiatalabb generációja, amely a múlt század 90-es éveitől kezdett érvényesülni, folytatja a minőségi képzőművészeti alkotás tradícióját.

Bár mind annak az előmozdításán fáradozunk, hogy civilizáltan egységesek legyünk és közeledjünk az európai uniós normákhoz, mégis újra és újra kiderül és kulcsfontosságú, hogy az egyes országok, régiók, tájak, sőt egyes városok és falvak különbözőek. Ezek a sajátosságok az adott területnek jellegzetes színezetet adnak. Bizonyos táj kultúrtörténeti, szociális, nyelvi és szellemi adottságainak elbűvölő és megismételhetetlen összefonódását annak anyagi, kulturális, szellemi, természeti és egyéb jellemzőinek szintézise határozza meg, és ha tovább szeretnénk osztályozni, válogatni, értékelni a kiválasztott kategóriákat, a kapott kép szorosán összetartozó és egymástól függő tényezők összességét alkotná.

Az individualizmus, melyet örökségünk kiválasztott elemei juttatnak kifejezésre, nemegyszer oka az egyes csoportok felsőbbrendűségi érzésének. Ez alól tán mi sem vagyunk kivételek. A területet, melyben Lendva és vidéke a történelmi és politikai események során elhelyezést nyert, sokszor megrövidítették, bántották, vagy megalázták. Talán éppen ebből kifolyólag gazdagodott kulturális és néprajzi téren. Lendva és környéke ékesen bizonyítja, hogy a földrajzi határok nem mindig esnek egybe a nyelvi vagy nemzeti határokkal. A történelem és a politika nem kímélte e helyet, sőt megsabta kulturális-szociális és nyelvi-szellemi fejlődését. Talán ma ez előny, mely elhelyez a szélesebb kulturális régióban, s a határok ellenére (ismerjük be, hogy még mindig léteznek) közös a múltunk, hasonlóak a tapasztalataink és megegyezik a világnézetünk.

A (művészeti, szociális, néprajzi, politikai vagy bármely más) történelem ismerete nélkül a jelent is nehéz megérteni, s még nehezebb megfelelő képet kialakítani a jövőről. Szellemi és tárgyi kulturális örökségünkben találjuk legrégebbi nyomait annak, honnan eredünk, kik voltunk, mit értünk el, mi az, amit közben elfeledtünk, majd újra felfedeztünk, hogyan gondolkodtak az emberek, és mely szokások szabták meg mindennapi tevékenységüket. Meghatároz bennünket az alkotói lendület, a népi építészettől az építőművészetig, a parasztházaktól a várakig, a szobroktól a magas templomokig, az agyagedényektől, hímzésektől, fafaragásoktól a művészi alkotásokig és a modern divatig, a hazai kelt rétes ízétől a kiváló minőségű bor illatáig. De fordítva is érvényes, mi adjuk az értékét a bennünket meghatározó dolgoknak és jelenéseknek. Az idő bizonyos jeleket nyomtalanul eltüntetett, csak a kulturális örökségünk kiválasztott és megkülönböztetett részletei és hagyományai maradtak fenn, megfogható tárgyak, valamint az emberi tudatban megőrződött emlékek.

Egyes elemek megkülönböztetett státusszal rendelkeznek, melyek alakítják és meghatározzák identitásunkat, vagy turisztikai ismertségünket.

Lendva és Muravidék **népi építésze**té kötődik a panon síkvidékhez, mely gondoskodott az építőanyagok itt fellelhető választékáról (szalma, agyag, fa), a települések típusáról és formájáról (ezek a sajátos történelmi események eredményei), valamint az épületek homlokzatairól (jelzik az anonim népi építők koronként meghatározható ízlését). A Lendva környéki utcás településeket a forgalmas út határozza meg, melyet két oldalról épületek öveznek. A házak – látzólag utcát alkotva – a szűk mély telkekre épültek a főútra merőlegesen. Ugyanakkor a Lendva hegy domboldalaiban, Csente és Hosszúfalu felett a házak (a borospincék, ma már lakóházak) elrendezése követi a terep egyenetlenségét, ezért itt szórványtelepülésekről beszélhetünk. Lendva és környékének jellegzetes népi épületei egyvégbe építettek, hosszanti irányban néznek az útra, egyszintűek, meghosszabbított eresszel, ami rossz idő estén is lehetővé teszi a közlekedést a lakó és a gazdasági épület között, a homlokzat jellegzetes építészeti elemei a vakolatban nyilvánulnak meg.

Muravidék jellegzetes nemzeti konyhával rendelkező országokkal határos. Az innen átvett elemeket a konyhaművészet átalakította, a hazaihoz idomította. Így a lendvai gasztronómiában megfigyelhetőek a magyar konyha hatásai. A bogrács a magyar gulyásból ered, de a magyar konyhától vettük át a pirospaprika és a tejföl használatát is. A »perec«, mellyel identifikáljuk magunkat és gyakorta kínáljuk vendégeinknek, a legkedveltebb helyi specialitások közé tartozik. Tradicionális ételeink egyszerűek (oka lehet a konyhai technológia), de kalória-gazdagok, melyek elkészítéséhez sok állati zsírt (töporlyú, szalonna, darált szalonna), burgonyát, tejfölt és tojást használnak.

A Lendva környéki településekre jellemző volt, hogy a szövetet otthon szőtték. A belőle készült különböző használati eszközöket, az asztalterítőket, törülközőket, ingeket, szoknyákat, kötényeket és fejkendőket ge-

ometriai és virág bordűrökkel díszítették. A lendvai Galéria Múzeumban viszonylag nagy gyűjteményt őriznek a Hetés-vidék kézimunkáiból.

Szlovénia északkeleti táján található szőlőhegyek és borvidékek jellegzetessége a kereplő. Ez érvényes a Lendva környéki szőlőhegyekre is. A magas rúdra helyezett kereplőkkel a szőlős gazdák kihasználták az őszi szelek erejét. A szelek által meghajtott lapátok működésbe hozták a fakalapácsokkal ellátott tengelyt, melyek a szél erejétől függően többé-kevésbé egyenletesen csapódtak a deszkához, jellegzetes hangokat hallatva. A kereplőket eleinte a madarak elijesztésére használták szőlőérés idején, ma pedig már néprajzi látványosság, mely hirdeti (a szőlőérés és a szüret idejét), meghív (a szőlőhegyre, a lugasok alá) és figyelmeztet (a hívatlan vendégeket). Lendván már néhány évtizede állítanak kereplőt a város központjába is, így jelezve a szüret kezdetét.

Mint minden vidék, Lendva és környéke is sajátos motívumokat kölcsönzött a húsvéti hímes tojások festéséhez. A (lendvai) hímes tojások gazdagon díszítettek, túlnyomóan elvont és geometrikus mintákkal, de megtalálhatóak a virágmotívumok is, melyek elkészítésénél gyakran használják az éles késsel kivitelezett karcos »kaparós« technikát. Ma is gyakoriak – a népi hagyomány szerint elsődlegesen – az egyszínű piros tojások, melyek Jézus vérére szimbolizálják.

Lendva környékén viszonylag több jelkép található, melyekbe beleívódtak az itt élő emberek szellemi életének egyes részei. Ezen jelképek egyfajta kisebb szentélyek, melyek elkísérték az egyszerű falusi embert mindennapi útjai során és zarándoklatain, és emlékeztették a különös – nem mindig vidám – történésekre. Az itteni ember életéből soha nem fogyott el a betegség, halál, háborúk és egyéb bajok sora, ezért e jelképek híven tükrözik a valamikori örömteljes és szomorú események idejét. Tanúi a nagy reményeknek, félelmeknek és a kisemberek ünnepélyes fogadalmainak. Figyelmeztetésként, valamint a kérés és köszönet jeleként emléket állítanak szép és nehéz időszakoknak.

Simonka Tanja, dr. Bence Lajos

← Značilni »krilasti« leseni zvonik v Genterovcih
A göntérházi szoknyás harangláb
The characteristic wooden belfry in Genterovci

Prežitki danes izginjajočega ljudskega stavbarstva v Lendavskih goricah

A 19. és a 20. század fordulójára jellemző, de ma már ritkaságszámba menő pincék a Lendva-hegyen

What is left from the folk architecture in Lendavske gorice

The Spirit of Lendava

Every place where people settled and they returned to throughout the centuries and millennia, they left some trace, which was preserved in artistic images up to the present day. To see those images, to perceive them, we have to be reminded that they exist; we have to open to them, get used to them and not only observe, but also think about them. Integrity and perfection can be found in a well drawn line on a painting, in well combined colours, in the refined line of a chisel on a sculpture, in a decorative figure in the front, in simplicity and in grace. In each detail perfection and the power of beauty can be perceived. God is hidden in details, as the old sentence says, and God has hidden many such details in Lendava.

Not all places in the world have the same historic potency. History has taught us, that the traces of art should be sought, where there is strong creative power accompanied by an influential, well-off family and rich society.

Prosperity of civilisation and intensive economic development have always liked spiritual values. Fine arts have always been cherished in societies, successful in economic and political sense. However, history also tells us how much we have lost. Wars, fires, earthquakes, social and demographic changes, and as a result changed values made many cultural-historical artefacts disappear. However, not entirely.

The most beautiful place in the world is always one's birthplace. The Lendava people would agree. The little luxury of simplicity touches with his edges the field or the woods, then the vineyard and the hills. Each detail is a little stone in the entirety of our illusions. As greatness and importance of each town are measured with the total number of books, paintings and poems about it, this book is a contribution to the perfection and growth of Lendava. A town, important because of many things. As any other town. Lendava. Once an Austro-Hungarian knot, bringing together Catholics, Lutherans and few but weighty Jews. A town, where in the 16th century the influences of high Central European-Hungarian aristocracy were interlaced, a place where the history was generous with revolutions and changes, a town with breaking dates and events. In many components it preserved some of its nostalgic splendour. Here we find a castle, frontages of bourgeois houses, saints like Janez Nepomuk and Florijan turned to stone, sacral buildings, a plane tree here and there, an old fashioned garden and last but not least the graveyards, that strong tie between here and eternity, which in Lendava are small galleries of art.

We often forget the graveyards. Maybe we even avoid them. However, we cannot pass Lendava graveyards as they are an important part of the historical map of this town. The oldest is the graveyard at Sveta trojica, which is situated at the church, as is required by the oldest customs. Here we find tombstones from the 16th century. Here is the tombstone of Captain Janos Rath, who took part in battles in 1848. Both town graveyards invite for a walk among the elegant tombstones, some with artistic value. Historically and sociologically the Jewish graveyard in Dolga vas is of great importance. In the two centuries the Jews gave the town an indelible and unique stamp, which the town is still proud of today.

The visual variety of Lendava is incredible. The traveller will first notice the soft undulation of viniferous hills, then see the architectural dominant feature – the castle and at the same time the chapel of The Holy Trinity and the town centre with the tower of the parish church of Sveta Katarina that lights up on the nearby hill. The town vedute, that has preserved much of its originality to the present day winds at the foot of the hill. A walk through the town makes many historical events easier to understand as many houses, churches and the castle set the scene for key events in history and were the dwellings of people who caused them.

An incredible contribution to the rise of the town in the 19th century and to present architectural image was given by the Jewish community of three hundred people. The ones in Dolnja Lendava were first mentioned by the first census of the Jewish population in the Zala district from the years 1725 and 1728. Its life story in Lendava was irrevocably concluded by World War II. Only few Jews remained in Lendava after that time and even those had no descendants.

A big part of this small but persistent folk is connected to Diaspora. The turbulent history of this nation is inseparably connected to its religion, moral beliefs, rituals, regulations. As everywhere in the world the Jews in Lendava cultivated the appurtenance to their community and in many segments of life (food, religion, clothes) differed from the others. At the same time they had to conform to the locals, because they were merchants and tradesmen, but also educated people like doctors, lawyers and bankers, who in the 19th century were among the initiators for the savings bank, firemen association, charity organizations, the railway...

Dolnja Lendava became a market town in the 14th century; the parish was first mentioned in 1334. The settlement was struck by many earthquakes and fires, the biggest in 1838. The architecturally most dominating building is certainly the castle, which has changed its appearance many times since its first

mention in 1192. Its owners – the Bánffys, the Nádasdys and the Eszterhazys – had different attitudes to the castle. What exactly it looked like in different periods can be seen in drawings and paintings. It got its present appearance in the 18th century, when owned by the Eszterházys.

It remained in their possession till the end of World War I. The castle today is characterized by a picturesque mansard roof, high external pillars and the tower part in the central axe of the front façade. Another important component of the castle estate was also the walls with defence towers, which were pulled down in 1950s and the granary in the lower part of the estate.

The architecture is undoubtedly the key component of the urban man. Of course Architecture with a capital letter is rare; however, the urban integrity, harmony and complexity and also lack of them are part of our life. The gist of the architecture is that it is public, that its language is universal, and that it is unavoidable, present everywhere and it accompanies us at every step. We not only experience it with our eyes but mostly with our head. Whether we are aware of it or not, it shapes our subconsciousness. It is a part of common culture, which is inhaled every day. Lendava people are lucky to have quite some achievements, reflecting the spiritual horizon of the people who ordered them and local notability. There are much fewer samples of folk architecture preserved. Despite their proverbial solidity, farmhouses and rural houses do not live to see a great age, reaching over a couple of centuries. This is mostly because of the choice of building material and the small amount of it, compared with churches, castles and bourgeois houses. One sad example of that is the group of vinedresser cottages in Lendavske gorice, called Újta-mas/Novi Tomaž, which despite being under preservation, extensively dilapidates.

It is true for the urban architecture that it reflects political and economic circumstances in which it was being built. In the previous centuries Prekmurje belonged to the Hungarian part of the Monarchy. Lendava itself belonged to Zala district with its centre in Zalaegerszeg. In the whole part of the Hungarian Monarchy architecture of that time had characteristic elements of historicism and secession. Those elements can be seen in secular architecture like schools, savings banks, public houses, bourgeois residential and commercial houses, preserved to this very day.

In its best example the urbanisation of Dolnja Lendava started in the second part of the 19th century. It has to be mentioned that the changes of states, borders, governments and systems, and the fluctuation of the population were the reasons why so little materi-

al is preserved which would bear witness to the everyday life of the Lendava people. It is only the architecture which proves that life in Lendava in previous centuries was quite vivid. Today's old town was shaped in the second half of the 19th century and with a few changes – and a few irreparable faults-stayed well preserved. Dolnja Lendava was district centre in 1867 already. It was the seat of the district Dolnja Lendava. The most vivid period concerning building and architecture was the second part of the 19th century. This has political and historical reasons. For the Hungarian part of the later Austro-Hungarian Monarchy the year 1867 was of great importance. Formally, it was reconciliation, a contract between the Hungarian and Austrian part of the monarchy. This was respectively the introduction of dualism which made the Hapsburg Monarchy the confederation of two independent states. After 1867 – in synchronisation with the modern civilisation processes, with great importance for the development of all European societies-Dolnja Lendava experienced its real development. According to higher urbanisation norms the appearance of the town changed: pavements were made, the busiest roads were paved and the town got street lightning. Rules for fire safety and sanitary conditions in buildings were laid down. Dimensioning, storeys and location of objects and arrangement of the surroundings were determined. Public infrastructure was formed and railway was built. Public education helped commerce and trade to develop more intensively, influencing the changes of profession structure and raising the quality of life and housing. All this gave the town an architectural and building mark. After 1867 the town got its first important buildings, constructed in different styles. Besides historicist architecture, Lendava is distinctive for high quality **secession** architecture. It shows the people's special artistic sense and taste for construction. Secession is considered exclusive and more or less rare, which is the result of the complicated and expensive way of construction. The full swing of that architecture proves that wealthy people with refined artistic taste lived in Dolnja Lendava. By having houses built, they supported and spread the development of contemporary styles.

Most nations can, in the breasts of their own history, recognize their mythological story and personalities, who in the moments of crisis support their secular endeavours, cultural self confidence and national identity. Lendava too has in its historic mythology some charismatic personalities and exceptional events, which determined the spiritual milieu of the town and its inhabitants. The majority of stories and knowledge about the objects, that no longer exist, is still alive and it creatively forms the spirit of the town. Bánffy,

Hadik, Hajós, Galič or the famous opera singer Kálmán Pataky, are still alive. And how alive they are! The same as the Jewish school, wonderful flower gardens and the old bourgeois house at the site of which an ugly grey building was constructed. And the bourgeois furniture, the coffee room in Krona and the avenue with plane trees. In the mind of many people from Lendava this image from the past is alive because we are aware, that we are determined to a great extent by the heritage and tradition which we originate from. It is this heritage that with its timelessness reminds us of the values that form the quality of our everyday life and lifestyle.

Already in the 16th century the town was the spiritual and cultural centre of the wider region. So it is no surprise that between 1553 and 1556 a protestant book by the author Ferenc Töke was published here and that two even more important followed after two decades. Tradesmen and craftsmen were the heralds of the new age and the rising of towns and there were many in Lendava. The aristocratic medieval family Bánffy was another important factor in the development of this town. The family occupied important functions in the government system; their spiritual horizon was wide and their role as *maecenas* far-reaching. As a result an exceptional religious-cultural project for those times was carried out in Lendava between 1572 and 1574 – the printing of three religious books. Nikolay Bánffy, an aristocrat supporting reformation crucially contributed to it. At his invitation an excellent travelling typographer called Rudolf Hoffhalter moved his printing house to Lendava. In three years he printed three religious books by Bánffy's court chaplain, teacher and priest György Kultsár. The most beautiful was undoubtedly **Postilla- knjiga kratkih naukov za pripravo na smrt** (translated: *Postille- a book of short teachings on how to prepare for death*). The author collected them from the Bible and from books by religious scholars. It was printed in 1574; its facsimile was published in 2001. In Hungarian literature the printing in Lendava in the 16th century is considered an extraordinary achievement in very unfavourable circumstances – the achievement that reflects the European spirit of development in that time.

This cultural act, which is thought of as the beginning of **Prekmurje Hungarian literature** was not repeated in the following centuries. It was not until the second part of the 20th century that the creative potential of Lendava writers found a way to express and introduce themselves. In the end of 1950, the authors used more favourable conditions and expressed »the intention of creating literature«. The selection of poems by Lajos Vljaj with the title *Pesmi/Versek* (Poems) is

the first example of printing books after World War II and consists of Vljaj's early poems from 1930s. Some of his more felicitous poems reflect the anguish of war times, in which man is put to the test. His posthumous collection *Pohlevno svarilo/Szelíd intés* (A Meek Premonition) published in 1968, for which most poems were written in the 1950s, already shows socialist realism. Those poems celebrate the socialistic system, Soviet Union and its Stalinist era and today they are versified documents of those times.

At the beginning of the 1970s a group turned up, which the national literary history and critics call »Generation, Expecting spring«. Expecting Spring is namely the title of an anthology, in which Sándor Szúnyogh, József Varga and Pál Szomi introduced themselves. Their literary work, later printed in individual books represented the literature of the 70s: (József Varga: *Vabljenje sonca / Naphívogató*, Sándor Szúnyogh: *Sporočilo iz Halicanuma / Halicánumi üzenet/*, Pál Szomi: *Astra / Ószirózsa*).

The 1980s produced new writers, who did not cultivate generation affiliation. Zsuzsa Bági came from Vojvodina and as a mature poet she published two collections (*Popotnica / Útravaló*, *Najini letni časi / Kettőnk évszakai*). Lajos Bence's first collection of poems (*Srčni brezsčnik / Szíves szívtelen*) was first published when he graduated from the University of Budapest. The members of »Generation, Expecting spring« published their work every three to four years. An important achievement of Hungarian literary scene in Prekmurje in the 80s was the first publication of the magazine for literature, art, social studies and criticism *Muratáj* (*Murska pokrajina*). It first came out in 1988 and was meant to show the achievements of local creative people from different fields.

In the recants years the articles on science, history and social studies prevail. This is not a sign of decreasing literary creativity but a sign of the increase in the interest in science and popular science.

The generation that started in the 90s (Albert Halász, László Göncz, János C. Toplak, Judit Zágorec-Csuka, Gabriella U. Bence, Dániel Balazsek), enforces a much more complicated form (Judit Zágorec-Csuka: *Tepen v vetru / Viharverten*, Albert Halász: *Štorklje še ne / A golyák még nem idr*), which is with László Göncz and Dániel Balazsek not only a poet's fallacy or adopted pose, but a strong need for »accepting their own role«. The same feeling can be noticed in most poems in the anthology *Med čuvanjem besede / Igét őrizve*. This is an attempt of the confrontation and dialogue with literary tradition, of getting in touch with it and having an articulated relationship with it. Some of the novelties that have been intro-

duced by the writers of the 90s might determine the direction of the literary development of the Hungarian national community in Slovenia.

In the 1990s the institutional and organisational image and also the genre of the Hungarian literature in Prekmurje improved. The development is outstanding in the prose, where besides the traditional narrative by P. Szomi and J. Varga, contemporary novelettes and novels are being written by Gabriella U. Bence and László Göncz, literature for children and youth, e.g. poems for children by József Varga, contemporary fairy tales by Gabriella U. Bence, in the frame of realistic literature there is diary literature by István Vida and sociographic works with ethnographic authenticity by János Göncz and Mária Szabó. Various researches on Lendava and the vicinity, from local monographies of individual places to descriptions of e.g. religious life and viticulture in Lendava (Sándor Varga, Ella Pivar, János Göntér) have contributed to self awareness of the Hungarian minority. The latest works by Judit Zágorec-Csuka, László Göncz, Attila Kovács, János Göncz, are about history, fine arts and sociography, those by Albert Halász are about ethnography, and István Hagymás ruminates about fine arts, analyses films and looks for astrologic symbols. History and ethnography are subject of some monographic publications e.g. by László Göncz, who writes about historical events between the World War I and World War II and Albert Halász who describes the important days and folk festivals.

Despite the variety of genres in the Hungarian literature in Slovenia, the lyric poetry has prevailed in the recent history. The writers put into poems not only their personal experiences and individual human destiny, but also the fate of their national community. Those who wrote in modernistic style were distant to their minority politics, while the others often pathetically added tragic tones to it... Sometimes ones, sometimes others made it to an aesthetic superlative, which was also noticed in the literature of the majority.

Creating literature stays one of the key factors of self-organizing of the Hungarian national community in Slovenia, despite increasing number of books in other humanistic fields. Hungarians started it in the years after the fall of the iron curtain. Their literature also had an important role in creating their cultural autonomy. There was not much activism in it, neither was it revolution, or wilful, literature distant engagement. But it put the national existence of »to be here« Hungarians in Prekmurje into words. Works by J. Varga: *Do kdaj je Madžar Madžar? / Meddig magyar a magyar?* (How long can a Hungarian be called Hungarian), S. Szúnyogh: *Neomajno / Rendü-*

letlenül (Steadfast), declared their community awareness emotionally, impetuously, sometimes with pathos, sometimes indirectly, like a programme.

Hungarian writers in Slovenia have in those 50 years established cultural contacts with the Slovenian majority. Lajos Vljaj and Generation Expecting the Spring translated very early the classical and contemporary works by Slovenian writers into Hungarian and played a valuable literary mediatory role. At the beginning of the 60s Vljaj translated *Zdravljica*, by Petőfi's contemporary France Prešeren. Translating Slovenian works into Hungarian and Hungarian works into Slovenian continued in the 70s and 80s. Good co-operation between Pomurska založba and publishing house Európa Kiadó made it possible that many classical works e.g. Petőfi: *Apostol*, Jókai: *Zlati človek*, Fejes: *Pokopališče rje*, Ady: *Kri in zlato* and contemporary works Esterházy: *Pomožni glagoli srca*, Kukorelly: »Obrežje spomina«, came out in Slovenian. Similarly the Hungarian readers could get to know some classical Slovenian writers e.g. Prešeren, Župančič, Kosovel, Cankar. Albert Halász translated the novel »Ki jo je meгла prinesla« (Akit a köd hozott) by Feri Lainšček into Hungarian. The co-operation between the minority and Slovenians continued with bi-lingual publications in the collection *Sozvočje / Összhang* and joint collections of poems e.g. »Naj/leg« by Sándor Szúnyogh and Ernest Ružič.

Man's need for expressing their personal and common fate artistically, is reflected in Slovenian poetry by Lendava writers. Among them are Olga Paušič (»Junaki«, »Imejmo jih radi«, »Šolski štosi«) and Štefan Huzjan (»Podaj roko svetlobi«), both writing poetry and prose.

Fine arts bears witness of people, economy, culture and ideas; of needs, realised in subject matter, which does not lose its message power with time. Because art is a continuity, however a continuity with variable worth and values. Many Lendava born painters are an important component of spiritual profile of the town. Lendava offered an extraordinarily big number of high quality painters. North-eastern part of Slovenia recognized talented individuals if not in other spheres, at least in artistic spheres. They were given appropriate working conditions, they were appreciated, they were opened many doors, and they were encouraged. With them, North Eastern part of Slovenia got the opportunity to win wider recognition and gain cultural self confidence. It was *Genius loci* of the town that contributed to it. All writers emphasize their tight and respectable relationship to the town. On the one hand this relationship is tranquil, on the other hand it is restless, but whatever it is, it is an indispensable companion of

each creative individual. Artistic vision often feeds from the lost paradise of the childhood in which symbolic archetypes of the artist's mental map were formed. Never vanished segments of memory, anchored in childhood, permeated with original images, images of the past, are subconscious but intensive impulses, which we use to manage the perceptions of the existing moment. Fascination with the landscape, its mysteriousness and tranquillity, its myths and legends and maybe fictive spiritual indifference; environment that arouses emotions, ventilates mind and dusts the ideas – all this is Lendava. Writers are largely freed from institutional standards and organisation, which does not put them out of their existing time. Creativeness is inseparable with man's freedom and not with logical notions, judgements and categories. With enriched values of mind, with emotions and heartiness, exceptional individuals reveal new possibilities of perceiving the reality. A few such individuals were born in Lendava.

György Zala Mayer is undoubtedly among them. Born into a Lendava bourgeois family, he spent only his earliest years in Dolnja Lendava. After his parents died, he moved to his relatives. He became the central personality of Hungarian statuary art of the 19th century. Every visitor to the Hungarian capital, doing the sightseeing, will meet his creativity. Zala is namely the author of the statues on the Square of Heroes, one of the Budapest most visited tourist attractions. He created other statues and portrayal statues; a statue dedicated to Adar's martyrs in today's Romania, the statue of the empress and Hungarian queen Elisabeth and statues of the politicians Ferenc Deak and Istvan Tisza.

Later, in the first half of the 20th century, Lajči Pandur and Ladislav Danča have to be mentioned among Lendava artists. In the second part of the 20th century following artists won recognition: painter Zoltán Gábor, sculptor Ferenc Kiraly, painter Zdenko Huzjan, graphic artist Štefan Galič, painter and tapestry maker Marika Danč Roth and Lendava resident American Suzanne Kiraly Moss. The youngest artist generation that started to win recognition in the 1990s continues the tradition of high quality creation of fine arts.

Although everybody tries hard to unify civilisationally and get closer to EU canons, it always proves, that it is the specialities of individual countries, regions, town and villages that give them specific characteristic colour and individuality. A landscape, its charming interlace of cultural-historical, social, spiritual and lingual gifts, is determined by the synthesis of material, cultural, spiritual and natural characteristics. No matter how much we like to classify, isolate and

value chosen categories, the complete image is still a group of tightly connected and co-dependent factors.

Individuality, expressed by selected elements of our heritage, is sometimes, unfortunately not so rarely, the reason for the feeling of superiority by some groups. We may be no exception. There are many things Lendava and the area in which it was historically and politically placed, were deprived of. But culturally and ethnologically they may have won. Lendava and the vicinity intelligibly show that geographic and lingual, or national border do not always coincide. Political history has determined the specific cultural, social and lingual-spiritual development of this area. However today this may be an advantage, that places us in a wider cultural area, with which despite the borders (let's admit that they still exist) we have a common history, similar experience and similar view of the world.

Without the knowledge of history (art, social, ethnological, political or any other) it is hard to understand present time, and even harder to form a vision of the future. Material and spiritual heritage are the oldest to tell us where we come from, what we used to be, what we had achieved and then forgot and discovered anew, what people thought and which customs marked their everyday life. We are determined by creative swings from folk architecture to architecture, from the rustic house to the castle, from the wayside shrine to the church, from earthenware, needlework or carved piece of wood to fine arts and modern design, from the taste of home-made »potica« to the aroma of top quality wine. It goes vice versa too: not only all this determines us; we give value to these things and phenomena. Time wiped off many a trace, but chosen and recognized elements of cultural heritage and tradition have remained – both material ones and those which stayed in people's perception. Some elements even got the status of the key identification sign, which shapes and determines today's local identity and tourist recognition.

Folk architecture of Lendava and Pomurje is bound to the flat Pannonian space. In the past it determined the choice of building material like thatch, clay, wood, as well as forms and types of settlements, which are the results of typical historical occurrences and forms of gables which show the taste of anonymous folk builders according to their time. The settlements around Lendava are oblong, determined by the thoroughfares, with houses on both sides. Houses are bound to narrow deep parcels of land which are perpendicular to the road. This forms the image of a street. The picture is different in the hilly part of Lendavske gorice over Čentiba and Dolga vas, where the arrangement of the houses, once vineyard cotta-

ges, today private residential houses, follows the diverse land and is hence 'irregular'. The characteristic folk house in Lendava and the vicinity is oblong and longitudinal to the local road, it is a single storey house with prolonged projecting roof, which enables dry communication between residential house and outhouses in bad weather conditions, and it has emphasised façade links.

Prekmurje borders to states with characteristic national cuisines. Some impulses from each were taken; culinary methods were adapted and altered. Lendava cuisine shows the historic influence of Hungarian cuisine. Bograč, comes from Hungarian goulash, using red pepper and sour cream is also typically Hungarian. 'Perc' belongs to popular local specialities. The locals identify themselves with it and generously offer it to their guests. Traditional dishes are mostly simple, but heavy, prepared with lots of animal fat like ocvirki (greaves), zaseka (minced lard), slanina (bacon) and there is lots of potatoes, cream and eggs in them.

Places around Lendava were famous for weaving linen. Applied goods made of it were decorated with geometrical and flower borders. They can be found on table cloths, towels, shirts, skirts, aprons and headgear. A reasonably big collection of needlework from Hetés is exhibited in the Gallery, museum of Lendava.

A landscape characteristic of vine growing regions in the North Eastern Slovenia is **klopotec**, a wind rattle. Wine growers set them up on high pole and use the power of the autumn wind. The sails drive the axes. There are mallets on this axis which beat on the

board and make a typical sound, the rhythm of which depends on the gusts and power of the wind. Originally klopotec was meant to chase away the birds when the grapes were ripening, today it is an ethnographical artefact, that announces the ripening of the grapes, invites people in the vineyards and under the trellis-work for vines and warns the uncalled visitors. For some decades now a klopotec has been set up in the centre of Lendava to announce the beginning of grape harvesting.

Each region has introduced its own characteristics in **painting Easter Eggs**, and so has Lendava. Its eggs are richly ornamented, mostly with abstract and geometrical forms and with vegetal images. The most common technique is scratching »škrabanje« with a small, sharp knife. According to folk tradition the original Easter eggs were unicoloured, red, symbolizing Christ's blood. Those are still common today.

There are many wayside shrines in the vicinity of Lendava which bear an imprint of people's spiritual life. They are meant to accompany simple county people in doing their daily routine and on their pilgrimages and remind them of special events, which were not always joyful. There have always been illnesses, deaths, wars and other hardships in the life of the local people, that is why the wayside shrines are as old as the joyful or unhappy events that were the reason for their set-up. They bear witness of big fears, hopes and promises of the small man. They are set as a reminder of good and bad times but also as an admonition, intercession and acknowledgment.

Tanja Šimonka, dr. Lajos Bence

Pročelja meščanskih hiš na Glavni ulici
Polgárházak homlokzata Lendva főutcáján
The fronts of bourgeois houses in Glavna ulica

Utrip Lendave
Lendvai szívdobbanások
The pulse of Lendava

↑ Pročelje lendavskega gradu
A lendvai vár homlokzata
The front of Lendava castle

↓ Grajski kompleks v obliki črke L
A vár L-alakú épületegyüttese
The L-shape of Lendava castle

GRAD

Monumentalna arhitekturna in simbolična dominantna mesta je nedvomno grad, ki je bil do konca 1. svetovne vojne v lasti rodbine Eszterházy. Stoji na vzpetini nad mestom in je z značilnimi belimi zidovi in izstopajočim stolpom ter opečno mansardno streho simbol mesta. Graščina, ki se dviga nad strehami mestnih hiš, obdana z drevjem in vinogradi, bdi nad pokrajino. Arheološke najdbe in znani zgodovinski podatki kažejo, da je bil grad postavljen že v 13. stoletju, za časa prvega grajskega gospoda Hahóta III., ki se je dal oklicati za gospoda Lendavskega (dominus de Lindau). V zadnji četrtini 13. stoletja je bil grajen že iz trdega materiala. Domnevno je obsegal stanovanjski stolp, kapelico in leseno obzidje. Od prvotne gradnje je ostalo le nekaj zidov kapelice, ki so bili vključeni v poznejše gradnje, vidni pa so tudi ostanki romanskih fresk, ki so bile popolnoma uničene. V poznejših obdobjih so grad širili in do 15. oz. 16. stoletja pozidali ves hrib. Grajsko dvorišče je bilo z vseh strani zazidano s stavbami, na mestni strani so simetrično s stanovanjskim stolpom zgradili večnadstropni stolp, ki stoji še danes in tvori osrednjo os gradu. V desetletjih do zadnje tretjine 20. stoletja je zgradba služila različnim, mnogokrat tudi neustreznim namenom. Od 70. let 20. stoletja pa grad opravlja vlogo zgodovinskega pomnika in tudi vlogo varuha kulturne dediščine, saj v njem deluje Galerija – Muzej Lendava. V grajskih prostorih tako najdemo arheološko razstavo Oloris (obsega najdbe iz 13. stoletja pr. n. št., ki so bile odkrite v Dolnjem Lakošu pri Lendavi v 80. letih 20. stoletja) in bogato likovno zbirko, ki je nastala v treh desetletjih mednarodnih likovnih kolonij. V gradu sta tudi spominska soba Györgya Mayerja Zala z odlični nekaterih njegovih ključnih umetniških plastik in najnovejša pridobitev – razstava »Grad na preži«, ki pripoveduje zgodbo gradov, ki so bili braniki Evrope pred turškimi napadi. Del tega obrambnega sistema je bil tudi lendavski grad. Razstavljene so replike hladnega in strelnega orožja ter vojaške opreme, zastave in drugi rekviziti, ki odslikavajo duha burnih časov turške nevarnosti.

A VÁR

A vár, mely az I. világháború végéig az Eszterházy család tulajdona volt, építészeti nagyszerűségében és szimbolikájában kétségkívül a város meghatározó épülete. Jellegzetes fehér falaival, kiemelkedő tornyával, cseréppel fedett mansárd tetejével a város fölé emelkedik, s annak szimbólumává válik. A vár, melyet évszázados fák és szőlőültetvények ölelnek, fentről szemléli a városi polgárházak tetőit és őrökdi a tájon. Régészeti feltárások és ismert történelmi adatok bizonyítják, hogy a vár már a 13. században létezett, első ura III. Hahót volt, aki felvette a Lendvai (dominus de Lindau) előnevet. A vár a 13. század utolsó negyedében már szilárd építőanyagból épült, feltehetően lakótoronyból és kápolnából állt, melyet fából készült várfal övezett. Az eredeti épületből csupán néhány kápolnafal maradt meg, amelyeket a későbbi építkezések során beépítettek, valamint néhány román kori freskómaradvány, melyek eredetije teljesen elpusztult. A későbbi korszakokban a várat bővítették, így a 15. illetve 16. századra a teljes várdombot beépítették. A várudvart minden oldalról épületek vették körül, a város felőli oldalon a lakótoronnyal szimmetrikusan épült egy többszintes torony, amely napjainkban is áll és a vár központi tengelyét képezi. A 20. század utolsó harmadáig eltelt évtizedekben a várat több – sokszor nem megfelelő – célra használták. Az 20. század hetvenes éveitől kulturális emlékhely és a térség kulturális örökségének őrzője, hiszen itt működik a Lendvai Galéria és Múzeum. A vár termei adnak otthont az Oloris címet viselő régészeti kiállításnak (az i.e. 13. századból származó régészeti lelet anyagát mutatja be, melyet a 20. század nyolcvanas éveiben tártak fel a Lendva melletti Alsólakosban), valamint egy nagyon gazdag képzőművészeti gyűjtemény, melynek anyaga az immár több mint három évtizedes nemzetközi művésztalálkozó eredménye. Itt található Zala Mayer György emlékszobája, legjelentősebb művészeti alkotásaival, valamint a vár legújabb kincse – A vár a vártán – című kiállítás, mely azoknak a váraknak a történetét mutatja be, melyek Európa védőbástyái voltak a török veszedelem idején. A lendvai vár is e védelmi rendszer része volt. A kiállításon szűrő- és lőfegyverek másolatait, katonai felszereléseket, zászlókat és egyéb kellékeket talál az érdeklődő, melyek jól tükrözik a török támadások korának viharos korszakát.

THE CASTLE

Architecturally monumental and a dominant symbol of the town is undoubtedly the castle, which was owned by the Eszterházy until the end of World War I. It is located on the hill above the town. With its white walls, outreaching tower and brick mansard roof it certainly is the symbol of the town. The castle rises above the roofs of the town and surrounded by trees and vineyards, watches over the country. Archaeological finds and historic data prove that the castle was built in the 13th century, in the time when the lord of the castle was Hahót III, who had himself proclaimed as dominus de Lindau. Already in the last quarter of the 13th century the castle was made of hard material. It is thought that it consisted of a dwelling tower, a chapel and wooden walls. Only a few walls of the chapel and some parts of Romanesque frescos remained. The walls were incorporated in the following constructions. In the following centuries the castle was made bigger and by the 15th and 16th century the whole hill was built-up. The castle yard was built in by the houses around it. On the town side, symmetrical to the dwelling tower, a multi-storey tower was built, which has been the central axis of the castle to this day. In the decades up to the last third of the 20th century the building served different, sometimes inappropriate purposes. Since the 1970s the castle has been a historic memorial and with its Gallery and Museum a guardian of cultural heritage. The following collections can be seen in the castle: archaeological exhibition Oloris, with finds from the 13th century BC, discovered in Dolnji Lakoš in the 1980s; a rich fine arts collection, made in three decades of international fine arts colonies; a room to the memory of György Mayer Zala, with casts of his key plastic arts; and the latest acquisition – the exhibition »A castle on watch«, telling the story of the castles that were bastions of Europe from Turkish attacks. Lendava castle was a part of this defensive system. It exhibits replicas of cold steel, firearms and equipment, flags and other requisites, reflecting the spirit of turbulent times during the Turkish threat.

↑ Kapela svete Trojice v objemu vinogradov
A Szentháromság-kápolna a szőlőhegyek ölelésében
The Chapel of Sv. Trojica embraced by the vineyards

← Notranjščina kapele z oltarjem
A Szentháromság kápolna belseje a főoltárral
The inside of the chapel with the altar

↓ Posmrtni ostanki Mihaela Hadika
Hadik Mihály üvegekoporsóba helyezett földi maradványai
Mihael Hadik's mortal remains

KAPELA SV. TROJICE

Na hribu, ki je bil nekoč pomembna strateška točka, je stala vojaška utrdba. Le-to so Turki na prehodu 16. in 17. stoletja na vsak način želeli zavzeti, vendar jim to ni uspelo. V znak hvaležnosti ob prenehanju turške nevarnosti so ljudje v 18. stoletju množično gradili kapelice, cerkve, postavljali križe in znamenja. V letih 1727/28 grajeno kapelico, posvečeno sveti Trojici, je finančno najbolj podprla družina Gludovac, eden od donatorjev pa je bil tudi Mihael Hadik, ki je umrl leta 1733. Njegove posmrtno ostanke so položili v grobnico, ki je bila iz apnenca, zato se je truplo lahko ohranilo vse do danes, tako da si ga mumificiranega lahko ogledamo v kapelici. Med legendami, ki krožijo o Mihaelu Hadiku, je najpogostejša tista, da je Hadik umrl v bitki s Turki leta 1603. Zgodovinski podatki tega ne potrjujejo.

Ob kapeli na hribu je tudi najstarejše pokopališče v Lendavi, na katerem najdemo kar nekaj kakovostnih nagrobnih plastik, v kapelici sami pa so pokopani člani častitljive družine Kakasdi Hajós. Najvidnejši med njimi je bil odvetnik in kraljevi svetnik Mihály Hajós Kakasdi. V intenzivnem vsesplošnem razvoju, ki je sledil avstro-ogrski spravi leta 1867, je odigral eno ključnih vlog v vzponu Dolnje Lendave iz preprostega trga v okrajno središče. Bil je duhovni vodja in velik borec za splošno dobro mesta ter nedvomno najvplivnejša osebnost v takratni Dolnji Lendavi.

Enoladijska cerkev s petosminsko zaključenim prezbiterijem je pokrita z dvokapnico. Masivni zvonik, ki služi tudi kot vhodna lopa, je bil dozidan kasneje. Dvakrat letno se v kapelici odvija proščenijska maša, in sicer na dan svete Trojice in na praznik angela varuha. Nekoč sta oba dneva sodila med največje mestne praznike, ko so se pri kapelici srečali verniki iz okolice Lendave.

POSTILLA

Mesto je bilo že v 16. stoletju duhovno in kulturno središče širše regije. Pomemben, če ne odločilen dejavnik v takratnem razvoju mesta je bila vplivna srednjeveška plemiška rodbina Bánffy. Njeni člani so bili v tistem času pripa-

SZENTHÁROMSÁG KÁPOLNA

A valaha stratégiai fontossággal bíró dombtetőn katonai erődítmény állt, melyet a törökök a 16. és 17. század fordulóján szerettek volna mindenáron elfoglalni, azonban nem jártak sikerrel. A 18. században a török veszedelem elmúltával az emberek hálájuk jeléül számos kápolnát, templomot építettek, több helyen keresztet állítottak. Az 1727–28-ban épült és a Szentháromság tiszteletére felszentelt kápolna költségeihez a legjelentősebb mértékben a Gludovac család járult hozzá, de a támogatók közé sorolhatjuk az 1733-ban elhunyt Hadik Mihályt is. Az ő földi maradványait mészkő sírba helyezték, ezért holtteste mind a mai napig megmaradt, így múmiája a kápolnában megtekinthető. A róla fennmaradt legendák közül a legismertebb, amely szerint Hadik Mihály a török ellen vívott 1603-as csatában esett el, de a történelmi adatok ezt nem igazolják.

A kápolna környékén található Lendava legrégebbi temetője, néhány művészeti értékét tekintve is jelentős síremlékekkel. A kápolnában pedig a nagyiszteletű Kakasdi Hajós család tagjainak sírja látható. Közülük a legismertebb az ügyvéd és királyi tanácsos Kakasdi Mihály volt. Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezést követő általános és intenzív fejlődés időszakában kulcsszerepe volt abban, hogy Alsólendva egyszerű mezővárosból járási székhellyé nőtte ki magát. Szellemi vezetőként és a város fejlesztésének szószólójaként, kétségkívül az akkori Alsólendva legbefolyásosabb személyisége volt.

Az egyhajás, nyeregtetős templomot öt nyolcados apszis zárja. A testes harangtornyot, mely belépőként is szolgál, később építették a kápolnához. Évente kétszer mutatnak be itt búcsúi szentmisét, Szentháromság napján és Őrangyalok ünnepén. Valaha mindkét nap a város legjelesebb ünnepei közé tartozott, ilyenkor itt találkoztak Lendava és környékének hívei.

POSTILLA

A város már a 16. században a tágabb térség szellemi és kulturális központja volt. A város akkori fejlődésében jelentős szerepet játszott a középkorban rendkívül befolyásos nemesi Bánffy család. Tagjai ebben az időben refor-

THE CHAPEL OF SV. TROJICA

On the hill that was once an important strategic point, stood a fortification, which was a constant target of the Turks between the 16th and the 17th century. Fortunately they had never managed to conquer it. In gratitude for the cessation of the Turkish threat people in the 18th century built chapels, churches and wayside shrines and set up crosses. The chapel built in 1727/28, dedicated to Sv. Trojica (The Holy Trinity) was financially supported by the family Gludovac. Another donor was Mihael Hadik, who died in 1733. His mortal remains were put into a vault, made of limestone, which made it possible that it got preserved until the present day. His mummy can be seen in the chapel. Among the legends about Mihael Hadik, the most common is the one, saying that he died in a battle with the Turks in 1603. Historical data however does not confirm this.

Next to the chapel on the hill is the oldest cemetery in Lendava distinguishing itself with some high quality sepulchral plastic arts. The chapel is also the burial place of the family Kakasdi Hajós. The most prominent among them was the lawyer and the king's councillor Mihály Hajós Kakasdi. In the intensive general development, that followed the Austro-Hungarian conciliation in 1867, he played one of the key roles in the development of Dolnja Lendava from a simple market town to the regional centre. He was a spiritual leader, a great campaigner for the common welfare of the town and definitely the most influential person in Lendava of that time.

One-nave church with five-eight presbytery is covered with a saddle roof. The massive bell tower, which is used as an entrance was built later. Twice a year there is a kermis mass on the day of The Holy Trinity and on the feast of the guardian angel. These two days used to be the biggest holidays for worshippers to meet at the chapel.

POSTILLA

Already in the 16th century the town was the spiritual and cultural centre of the wider region. The important factor in the development of the town in that time was the influential aristocratic family Bánffy. Its members were Luthe-

- ↑ Naslovnica Kultsárjeve Postille iz leta 1574
Az 1574-ben Alsólendván nyomtatott, Kultsár György
prédikátor nevével jelzett Postilla címlapja
The cover of Kultsár's Postilla from 1574
- ← Notranjost prenovljene sinagoge
A felújított zsinagóga belseje
The inside of the renovated synagogue
- ↓ Zunanjost sinagoge
A felújított zsinagóga külső látképe
The outside of the synagogue

dniki luteranske veroizpovedi. Duhovno obzorje, zaščitniška in mecenska vloga omenjene družine so bili nadvse široki. Tako ne preseneča, da so Bánffyji v letih 1572–1574 podprli za tiste čase izjemen religiozno-kulturni projekt – natis treh knjig dvornega duhovnika, učitelja in pridigarja Györgya Kultsárja. V Dolnja Lendava so povabili odličnega potujočega tiskarja Rudolffa Hoffhalterja in ta je z njihovo podporo tukaj natisnil tri knjige, od katerih je najiminenitnejša *Postilla – Kratki nauk o pripravah na smrt*. Kakor pove že naslov, so v knjigi zbrane razlage nedeljskih in prazničnih beril / evangelijev. Kultsár je zbral svetopisemske razlage mnogih priznanih teologov in učenjakov ter jih priobčil v madžarskem jeziku na 1100 straneh. Rdeča nit objavljenih razmišljanj je moralni kodeks kristjana, ki hoče spoznati Božjo deželo. Knjiga je še za časa avtorjevega življenja doživela več izdaj, faksimile lendavske Postille pa je bil natisnjen leta 2001.

SINAGOGA

Leta 1837 je nastala dolnjelendavska židovska verska skupnost, ki je svoje obrede sprva opravljala v najeti hiši. Ker se je v drugi polovici 19. stoletja gmotna raven pripadnikov judovske skupnosti v Dolnji Lendavi močno dvignila in je le-ta štela že 231 pripadnikov, so leta 1866, za časa službovanja rabina Mojzesa Schacherlesza, začeli z gradnjo sinagoge, ki stoji še danes in je poleg mariborske edina v Sloveniji. Gre za enonadstropno monolitno zgradbo na skoraj kvadratni osnovi, ki jo pokriva štirikapnica. Fasada je členjena s pilastri, pod streho pa poteka konkavni venec. V stavbi je bilo 80 sedežev za moške in v galerijskem delu 60 sedežev za ženske. Danes krasi notranjost le šest kaneliranih železnih stebrov s korintskim kapitelom, ki podpirajo galerijo, od prvotne opreme je ostala le ura. Verske obrede so opravljali do leta 1944. Po dolgi desetletjih popolne degradacije je v 90. letih 20. stoletja bila zgradba prenovljena in danes služi kot kulturnoprireditveni prostor.

mátusok voltak. A család szellemi tevékenysége, óvó- és mecénás szerepe rendkívül széleskörű volt. Így nem meglepő, hogy 1572 és 1574 között támogatták a korszak jelentős vallási-kulturális vállalkozását, az udvari lelkész, tanár és református prédikátor Kultsár György három könyvének kinyomtatását. Meghívták Alsólendvára a híres vándor nyomdászt, Hoffhalter Rudolft, aki három könyvet nyomtatott a városban, melyek közül a legjelentősebb a Postilla, »Az halálra való készületről rövid tanosság«. Mint azt a cím is mutatja, a könyv a vasárnapi és ünnepnapra olvasható evangéliumok magyarázatát tartalmazza. Kultsár összegyűjtötte és 1100 oldalon, magyar nyelven jelentette meg számos elismert teológus és tudós prédikációit. A megjelentetett prédikációk vezérfonala a keresztény ember erkölcsi kódexe, aki szeretné megismerni Isten országát. A könyv még a szerző életében több utánnomást megélt, a lendvai Postilla faksimile kiadásban, 2001-ben jelent meg.

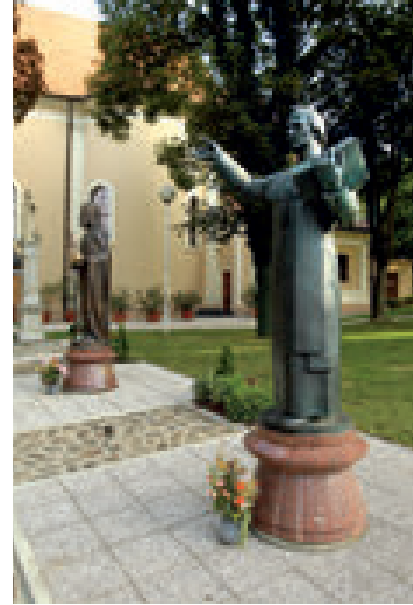
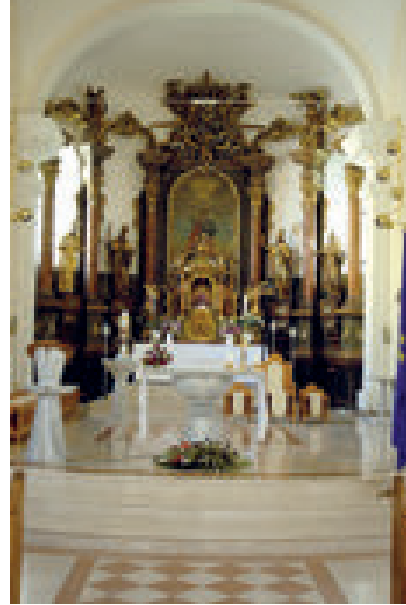
A ZSINAGÓGA

Az alsólendvai zsidó hitközség 1837-ben alakult, szertartásait kezdetben egy bérelt épületben tartotta. A 19. század második felében az alsólendvai zsidó közösség, mely ekkor már 231 tagot számlált, anyagilag megerősödött, így Schacherlesz Mózes rabbi szolgálata idején, 1866-ban elkezdődött a zsinagóga építése. A zsinagóga a mai napig áll, s a maribori mellett Szlovénia egyetlen ilyen jellegű épülete. Az egyemeletes, tömör, majdnem szabályos négyszög alapon álló épületet sátozott fedő. A homlokzatot pilaszterek bontják meg, a tető alatt homorú fonat fut körbe. Az épületben 80 ülőhely volt a férfiak számára, a galérián pedig 60 a nők számára. Ma az épület belső terét csupán nyolc, vájt, korinthoszi oszlopfővel ellátott oszlop díszíti, melyek a galéria tartóoszlopai. Az eredeti felszerelésből csupán az óra maradt meg. Vallási szertartásokat 1944-ig végeztek a zsinagógában. Az épület hosszú évekig az enyészete volt, mígnem a 20. század kilencvenes éveiben felújították. Jelenleg kulturális rendezvényeknek ad otthont.

Their spiritual horizon, their protective role and the role as Maecenas were very significant. It is of no surprise that between 1572 and 1574 they supported, for those times an extraordinary religious-cultural project; printing three books by the court chaplain, teacher and priest, György Kultsár. They invited the excellent travelling printer Rudolf Hoffhalter to Dolnja Lendava, who printed them. The most important of them was *Postilla – Kratki nauk o pripravah na smrt*. As the title says, the book is a collection of interpretations of Sunday and holiday reading matters/gospels. Kultsár collected the Bible interpretations by many theologians and scholars and published them in Hungarian on 110 pages. The thread of the published reflections is the moral codex of a Christian, who wants to get to know the Holy Land. Already during the lifetime of the author, there were many editions of the book. The facsimile of the Lendava Postilla was printed in 2001.

SYNAGOGUE

The year 1837 is the beginning of the Jewish religious community in Dolnja Lendava. Initially their ceremonies were held in a hired house. However the standard of living of the members rose and in the second half of the 19th century the community already numbered 231 members. So in 1866, in the time of Rabbi Mojzes Schacherlesz, they started to build the synagogue, which still stands in Lendava. There are only two synagogues in Slovenia, the other being in Maribor. The Lendava synagogue is a two-storied monolithic building on an almost square basis. There are pilasters on the facade, and a concave-cornice under the roof. Inside there were 80 seats for men and 60 for women in the gallery. Today the inside is only decorated by six fluted Corinthian columns made of iron, supporting the gallery. Only a clock remained from the original equipment. Religious ceremonies were held in it until 1944. After decades of total degradation the building was renewed in the 1990s and today it is a place where cultural events take place.

- ↑ Baročni oltar v prezbitteriju cerkve svete Katarine
A Szent Katalin templom barokk főoltára
Baroque altar in the presbytery of the Church of Sv. Katarina
- ↗ Kipi svetega Florijana, svetega Štefana
in A. M. Šlomška blaženega na trgu pri katoliški cerkvi
Szobrok a római katolikus templom melletti téren
(balról jobbra: Szt. Flórián, Szent István király,
Boldog Anton Martin Slomšek, püspök)
The statues of Sv. Florijan, Sv. Štefan
and A. M. Slomšek in the square near Catholic church
- ← Katoliška cerkev svete Katarine iz leta 1751
Az 1751-ben épített Szent Katalin r.k. templom
Catholic church of Sv. Katarina from 1751
- ↓ Evangeličanska cerkev, zgrajena leta 1934
Az 1934-ben épített evangélikus templom
The Protestant church, built in 1934

ŽUPNIJSKA CERKEV SV. KATARINE

Cerkev svete Katarine je dostojna naslednica več predhodnic. Njena neposredna predhodnica je zelo verjetno bila cerkev, ki jo je v spomin na uspešne boje proti Turkom dal zgraditi Krištof Bánffy leta 1608, vendar je bila uničena v požaru. Novo enoladijsko cerkev s polkrožnim prezbiterijem so barokizirali med leti 1749 in 1751, za časa župnika Ferenc Jánosa Pénteka. Zgraditi oz. barokizirati jo je dala takratna gospodarica lendavskega gradu, članica rodbine Eszterházy, ki je imela tudi patronat nad cerkvijo. Notranjost cerkve krasita čudovit baročni oltar in slika sv. Katarine Aleksandrijske, zavetnice cerkve, ki jo je leta 1888 naslikal italijanski slikar Felix Barazutti. K baročnemu občutju prispevajo še štirje stranski oltarji, med katerimi je najkvalitetnejši oltar svetega Križa na južni strani, in oljne slike s križevim potom. Baročne freske kot pomembna komponenta cerkve so žal bile uničene. Sicer pa je bila lendavska župnija od ustanovitve leta 1334 do 20. let 20. stoletja del madžarske cerkvene organizacije: do 1777 je spadala v zagrebško nadškofijo, leta 1777 je bila priključena novoustanovljeni sombotelski škofiji. Po koncu prve svetovne vojne je bila v 20. letih 20. stoletja vključena v slovensko cerkveno organizacijo, v mariborsko ali lavantinsko škofijo.

EVANGELIČANSKA CERKEV

Vpliv reformacije v 16. stoletju je bil v Lendavi in okolici izjemno močan. Tod je bilo v tem času mnogo evangeličanskih verskih skupnosti. Tudi lendavski gospodarji Bánffyji so bili nekaj časa pristaši luteranske vere. Vpliv reformacije se je v mestu in okolici zmanjšal, ko so se tudi Bánffyji rekatolizirali. Med mnogimi darovalci, ki so del svojega premoženja namenili evangeličanski verski skupnosti, je bil tudi evangeličanski tiskar Árpád Balogh. On ji je podaril vse svoje nepremičnine in zaidalno parcelo, na kateri so leta 1907 po načrtih Ernőja Gereja zgradili župnišče in šolo. Poleg teh dveh stavb je bila leta 1934 sezidana še evangeličanska cerkev, ki je dvojčica cerkve v Csorni na Madžarskem. Cerkvi se razlikujeta le v reliefu Kristusa na sredi fasade, ki ga je

A SZENT KATALIN PLÉBÁNIATEMPLOM

A Szent Katalin plébániatemplom méltó utódja a város korábbi templomainak. Közvetlen elődje feltehetően az a templom volt, melyet 1608-ban Bánffy Kristóf építtetett a török ellen vívott sikeres harca emlékére. E templom azonban tűzvész martaléka lett. Az új, egyhajós, félköríves apszissal záródó templom barokk formáját 1749 és 1751 között kapta, Péntek János Ferenc plébános szolgálata idején. A templomot a lendvai vár akkori úrnője építtette, aki az Eszterházy család tagjaként a templom kegyura is volt. A templom belsejét csodálatos barokk oltár és a templom védőszentjének, Alexandriai Szent Katalinnak a festménye díszíti, melyet 1888-ban Felix Barazutti itáliai festőművész készített. A templom barokk hangulatát erősíti a négy mellékoltár is, melyek közül a legértékesebb a déli oldalon található Szent Kereszt oltár, valamint az olajfestményekeken ábrázolt keresztút is. A barokk freskók, melyek a templombelső fontos elemei voltak, sajnos elpusztultak. A lendvai plébánia 1334-ben történt alapításától a 20. század húszas éveiiig a magyar egyházi szervezet része volt: 1777-ig a zágrábi érsekséghez tartozott, 1777-ben az akkor alapított szombathelyi egyházmegyéhez kapcsolták. Az első világháborút követően, a 20. század húszas éveiben a maribori, illetve lavantamenti püspökség része lett.

AZ EVANGÉLIKUS TEMPLOM

Lendván és környékén a 16. században rendkívül erős volt a reformáció hatása. E területen számos evangélikus gyülekezet létezett. Egy időszakban a vidék urai, a Bánffyak is e vallás követői voltak. A család újrakatolizálásával azonban a reformáció hatása is csökkent a vidéken. Számos felajánló adta vagyona egy részét az evangélikus gyülekezetnek, közöttük volt Balogh Árpád evangélikus nyomdász is, aki teljes ingatlan vagyonát a gyülekezetnek ajándékozta. Többek között azt az építési tervet is, melyen a gyülekezet 1907-ben Gere Ernő tervei alapján lelkészhihivatalt és iskolát épített. 1934-ben épült az evangélikus templom, melynek párja Magyarországon Csorna városában található. A két templomot csupán a homlokzat közepén található Krisztus dombormű különbözteti meg egymástól,

PARISH CHURCH SV. KATARINA

The Church of Sv. Katarina is a decent successor of many predecessors. The latest being the church, which Krištof Bánffy had built in 1608, in memory of successful battles against the Turks, but which was destroyed by fire. The new one-nave church with a semicircular presbytery was made in baroque style between 1749 and 1751 in the time of the parish priest Ferenc János Péntek. The lady of the castle of that time, belonging to the Eszterházy had it built and she also held the patronage over it. The inside has a wonderful baroque altar and the picture of St. Catherine of Alexandria, the patroness of the church. The picture was painted by the Italian Felix Barazutti in 1888. Four side altars, among which the highest quality is the altar of the Holy Cross on the south side, and oil paintings with Stations of the Cross, give the church a baroque feeling. The frescos, as an important component of the church, were unfortunately destroyed. Lendava parish belonged from its foundation in 1334 until 1920s to Hungarian ecclesiastic organisation. Until 1777 it belonged to Zagreb archdiocese, in 1777 it was annexed by the newly established Szombatey diocese. After the World War I, in the 1920s it was included to Slovenian ecclesiastic organisation.

PROTESTANT CHURCH

The influence of Reformation was extraordinarily strong in Lendava and the vicinity. There were many Protestant religious communities in that time. Also the rulers of Lendava, the Bánffys, were Lutherans for some time. When they became Catholics again, the Protestant influence in Lendava diminished. Many donors gave a part of their wealth to the Protestant religious community and one of them was a printer called Árpád Balogh. He donated his real assets and a parcel of land, on which a vicarage and a school were built according to the plans by Ernő Gere in 1907. Besides these two buildings a Protestant church was built in 1934, which is a twin to the church in Csorni in Hungary. Lendava church only differs in the relief of the Christ in the middle of the facade.

↑ Gledališka in koncertna dvorana, delo madžarskega arhitekta Imreta Makovcza
 A Makovecz Imre építész tervei alapján épített Színház- és Hangversenyterem
 The Theatre hall and concert hall, by the Hungarian architect Imre Makovecz

← Najmarkantnejše lendavske zgradbe iz ptičje perspektive (grad, katoliška cerkev, gledališka in koncertna dvorana)
 Lendva jellegzetes épületei madártávlatból (a vár, a r.k. templom és az új Színház- és Hangversenyterem)
 The most eminent Lendava buildings from the air (the castle, the Catholic church, the Theatre hall and concert hall)

↓ Notranjščina gledališke in koncertne dvorane
 A színházterem impozáns belseje
 The inside of the Theatre hall and concert hall

podarilo žensko društvo iz Lendave. Fasada stavbe s čokatim stolpom na desni strani je členjena s šivanimi robovi in venčnim zidcem, vhod pa je nadgrajen s timpanonom. Skladno z zunanjščino je tudi notranjost cerkve zelo skromna in preprosta. Oltar krasi le oljna slika Lajčija Pandurja.

GLEDALIŠKA IN KONCERTNA DVORANA

Načrte za gledališko in koncertno dvorano je izdelal madžarski arhitekt Imre Makovecz. Makovecz, rojen leta 1935 v Budimpešti in avtor domala 300 arhitekturnih projektov, je pristaš organske arhitekture, ki temelji na uporabi pretežno naravnih materialov in na arhitekturni prilagoditvi objekta okolju, v katerem je, torej njegovi tradiciji, simbolom, dediščini ter prostorsko-časovnemu duhu. Je zagovornik arhitekture, ki se kot celota posameznih elementov spaja z okolico in njenimi ljudmi ter postaja del njene zgodovine. Pri tem je zgodovina razumljena ne kot dogajanje z letnicami, vojname ali imeni oblastnikov, temveč kot tisti duh, ki spreminja človekova dejanja v boljša in dela svet lepši in kakovostnejši. Tudi lendavska gledališka in koncertna dvorana nosi slogovne značilnosti Makovčeve specifične arhitekture, ki je za marsikoga kontroverzna, a v resnici izjemno funkcionalna ter z dediščino prežeta mojstrovina, ki je obenem tudi sodobna. Gledališka in koncertna dvorana je v mestno življenje prinesla novo razsežnost. Veliki in profesionalno opremljen oder ter sijajni dvoranski ambient s 444 sedeži, prostorno preddverje in nenazadnje impozantna zunanjščina so magnet za vse naključne obiskovalce mesta, za Lendavčane in okoličane pa ta arhitekturno-kulturni kompleks pomeni izjemen prispevek h kakovosti njihovega življenja.

POKOPALIŠČA

Najstarejše lendavsko pokopališče je v skladu s starodavno navado, ko so pokopališča bila ob cerkvah, ob kapelici sv. Trojice na istoimenskem hribu. Na tem pokopališču najdemo najstarejše lendavske nagrobnike. Ker je bilo relativno majhno, so kmalu morali prostor za pokopavanje umrlih preseliti nižje, tik nad mestno jedro. Danes ga ime-

mely a lendvai Nőegylet ajándéka volt. A homlokzat, melyhez jobb oldalon zömök torony kapcsolódik, peremmel és falkoszorúval tagolt, a bejárat felett timpanon található. A templom belseje, összhangban külső megjelenésével, szerény és egyszerű. Az oltárt csupán Pandur Lajcsi olajfestménye díszíti.

A SZÍNHÁZ ÉS KONCERTTEREM

A Színház és Koncertterem terveit Makovecz Imre magyar építész készítette, aki 1935-ben született Budapesten. Közél 300 építészeti alkotás kötődik a nevéhez. Az alkotó az organikus építészet híve, melynek alapja a túlnyomórészt természetes anyagok használata, valamint az épület és környezetének összhangja. Épületei idomulnak a tájhoz, annak hagyományaihoz, jelképeihez, kulturális örökségéhez, valamint a tájegység térségi és korszeméhez. Annak az építészeti irányzatnak a szószólója, melynél az elemek egysége összeforr a térséggel és lakóival, s így válik történelmének részévé. Történelem alatt természetesen nem az évszámok, háborúk vagy az uralkodók sorát érti, hanem azt a szellemet, mely jobbat teszi az emberi cselekvést, s ezáltal szebbé és élhetőbbé a világot. A lendvai Színház és Koncertterem is magán viseli Makovecz építészetének jellegzetes jegyeit, mely sokak számára ellentmondásos, a valóságban azonban rendkívül funkcionális, örökségünkkel átítatott, ugyanakkor modern remekmű. A Színház és Koncertterem újabb távlatokat nyitott a város életében. A nagy és szakszerűen felszerelt színpad, a gyönyörű terem, a tágas előtér és nem utolsósorban az impozáns külső mágnesként vonzza a városba látogató vendégeket, ugyanakkor a lendvai és környékbeli emberek számára ez az építészeti és kulturális gyöngyszem lehetőséget teremt életminőségük javítására.

TEMETŐK

Lendva legrégebbi temetője a valamikori szokásoknak megfelelően, amikor a templomok köré temetkeztek, a Szentháromság kápolna mellett található, mely az azonos nevű dombon áll. E temetőben található a város legrégebbi síremléket. Azonban a város lakóinak a viszonylag szűkös hely miatt hamarosan újabb temetkezési helyet kellett keres-

This was donated by Lendava women's society. The facade with a steeple on the right side has seams and a head cornice, the entrance has a tympanum. The outside as well as the inside of the church are very simple and plain. The only decoration of the altar is an oil painting by Lajči Pandur.

THEATRE AND CONCERT HALL

The plans for the theatre and concert hall were created by the Hungarian architect Imre Makovecz, born in 1935 in Budapest. The author of almost 300 architectural projects is a supporter of organic architecture, which is based on using predominantly natural materials and on fitting the object to the surroundings, tradition, symbols, heritage and the spirit of place and time. He is a follower of the architecture, which as a whole connects with the surroundings and people and becomes a part of their history. He understands history not as action with dates, wars and names of the rulers, but as a spirit, that turns man's actions into better ones and makes the world a better place. Lendava Theatre hall and concert hall has the characteristic style of Makovecz specific architecture, which many people find controversial, but actually it is an extraordinarily functional masterpiece, imbued with heritage but at the same time contemporary. This building brought a new extension into the town. The big and professionally equipped stage and excellent hall ambience, a spacious lobby and last but not least imposing outside are a magnet for all coincidental visitors. For people from Lendava and the vicinity this architectural and cultural complex means a big contribution to the quality of life.

CEMETERIES

According to the old custom, when cemeteries used to be by the side of the church, the oldest Lendava cemetery lies by the Chapel of Sv. Trojica on the hill with the same name. As it was relatively small, a place for burying was soon found lower, over the centre of the town. So today it is called the upper cemetery. Lendava cemeteries are a

- ↖ ↑ Nagrobniki na židovskem pokopališču v Dolgi vasi
A hosszúfalui zsidótemető síremlékei
Tombstones in the Jewish cemetery in Dolga vas
- ← Najstarejše lendavsko pokopališče pri kapeli svete Trojice
A város legrégebbi, a Szentháromság-kápolna szomszédságában található temetője
The oldest Lendava cemetery at the Chapel of the Holy Trinity
- ↓ Secesijski elementi na meščanski hiši
A Fő utca egyik jellegzetes épületének szecessziós motívumai
Elements of secession on a bourgeois house

nujemo zgornje pokopališče. Lendavska pokopališča zelo lepo kažejo, kako so posamezne družine z velikostjo nagrobnikov, njihovo umetniško izraznostjo, z izvedbeno zahtevnostjo, z izborom materialov in nekoč tudi z dekorativnostjo ograje kazale na družbeni status pokojnika, njegov poklic in vlogo v mestu, celo na njegovo starost (ljubka eleganca otroških nagrobnikov je ponekod prav umetniška). Nekatera lendavska pokopališča so zato nedvomno tudi kulturni spomeniki. Še posebej velja to za judovsko pokopališče, ki je nekoliko izven mesta, v Dolgi vasi. Judje so se v marsikaterem segmentu življenja držali posebnih pravil in obredov, tako tudi pri pokopavanju. Pokopališče je obrnjeno proti Jeruzalemu, tako kot to velevajo židovski verski predpisi. Na tem pokopališču so pokopavali Jude od leta 1850. Starejši nagrobniki so iz kamna, novejši pa iz črnega marmorja. Napisu so v hebrejščini in v madžarskem jeziku. Po koncu 2. svetovne vojne je v mestu ostalo le nekaj Judov, ki so vsi brez potomcev. Zadnji je umrl leta 2002 in tako se je sklenila zgodba, katere protagonisti so nemalo vplivali na razvoj mesta v 19. stoletju, a je njen konec spričo zgodovinskih okoliščin nad vse tragičen. Ob vходу na pokopališče s skoraj 130 nagrobniki je mrliška vežica, ki so jo leta 1906 zgradili člani društva Hevra Kadisha, o čemer priča tudi spominska plošča na zidu vežice.

SECESIJA

Secesijske elemente lahko zasledimo na hiši v Glavni ulici 46, v kateri je bila nekoč tiskarna in papirnica Ernesta Balkányija in ki je bila zgrajena leta 1907 po načrtih Lászla Takátsa (Takača). Omenjeni avtor v svojem arhitekturnem rokopisu izhaja iz tradicije Ödöna Lechnerja, ključnega madžarskega arhitekta secesije. Naslanjal se je na dekorativne elemente ljudske umetnosti, kot so tulipan, vrtnica, srce ipd. Po vertikali je zgradba razdeljena v tri osi, vodoravno je deljena na pritlični poslovno-trgovski del in na nadstropni stanovanjski del z zidnim vencem. Pritlični del je predelan, medtem ko je nadstropje izvirno in ga odlikujeta

niük. Az újabb temető közvetlenül a városmag felett helyezkedett el. Ma felsőtemetőnek hívják. A lendvai temetők jól tükrözik, hogy az egyes családok a síremlékek méretével, művészi megformálásával, a megépítés minőségével, az anyagok kiválasztásával, sőt valaha a kerítés díszítésével is az elhunyt társadalmi helyzetét, hivatását, a városban betöltött szerepét, sőt sokszor a korát is (a gyermek síremlékek kedves eleganciája néhol egészen művészi) szerették volna a világ tudomására hozni. Egyes lendvai temetők így kétségtávolan kulturális örökségünk részét képezik. Különösen érvényes ez a zsidótemetőre, mely kissé a városon kívül, Hosszúfaluban található. A zsidók az élet számos területén ragaszkodtak saját szabályaikhoz és szertartásaihoz, többek között a temetkezési szertartásoknál is. A temető, a zsidó vallás előírásainak megfelelően, Jeruzsálem felé néz. E temetőben 1850 óta temetkeztek. A régebbi síremlékek kőből, az újabbak fekete márványból készültek. A sírfeliratok héber és magyar nyelvűek. A II. világháború után csupán néhány zsidó maradt a városban, de egyiküknek sem volt utódja. Az utolsó lendvai zsidó 2002-ben halt meg. Vele sajnos véget ért egy történet, melynek korábbi szereplői nagy szerepet játszottak a város 19. századi fejlődésében. A történet vége az ismert történelmi események miatt különösen tragikus. A temetőben közel 130 síremlék található, bejárata mellett áll a ravatalozó, melyet 1906-ban építettek a Hevra Kadisd Egyesület tagjai. Ezt örökíti meg a falon található emléktábla is.

SZECESSZIÓ

Szecessziós elemeket a Fő utca 46. sz. házban találhatunk, melyben a Balkányi Ernő féle nyomda és papírkereskedés működött. A házat 1907-ben építették Takáts László tervei alapján. A tervező a magyar szecesszió legjelentősebb építésze, Lechner Ödön nyomdokait követi. A népművészet díszítőelemeit használja, mint például a tulipán, a rózsavagy a szív. Függőlegesen az épület három részre osztható, vízszintesen kettőre, a fölszintet műhely és bolt foglalta el, míg az emeleti rész, melyet falfűzér díszít, lakásként szolgált. A földszintet átépítették, míg az emelet megmaradt eredeti formájában, mely két dologgal hívja fel magára a figyelmet. Elsősorban

good example of how the social status and profession of the deceased is reflected in the size of the tombstone, in its artistic expression, its pretentious construction, the choice of material and even in the decoration of the balustrade. Even the part the deceased played in the town and age can be seen in the tombstones. The children's ones are so lovely and elegant, even artistic. That is why cemeteries of Lendava are cultural memorials. This is especially true for the Jewish cemetery, which lies out of town in Dolga vas. The Jews kept to their own special rules and ceremonies. According to the rules their cemetery faces Jerusalem. They buried their people there since 1850. The older tombstones are made of stone, the later ones are from blackmarble. Inscriptions are in Hebrew and in Hungarian. Only few Jews remained in Lendava after World War II and none of them had descendants. The last Jewish inhabitant of Lendava died in 2002. With him the story, whose protagonists largely influenced the development of the town in the 19th century, but who history was not in favour of, tragically ended. At the entrance to the cemetery with 130 tombstones stands a mortuary. A plaque on the wall says that the mortuary was built by the members of Hevra Kadisha society in 1906.

SECESSION

Elements of secession can be seen on the house in Glavna ulica 46, which used to be a printing house and paper mill. It was built in 1907 according to the plans by László Takáts (Takač). Takáts in his architectural manuscript originates from the tradition of Ödön Lechner, the key Hungarian secession architect. He leaned on decorative elements of folk art like tulip, rose, heart etc. Vertically the building is divided in three axes, horizontally it is divided into ground floor (business-trade part) and first floor (residential part with cornice). The ground floor is renewed, but the first floor still has its original look, characterized by secession roof

Üdvözet ALSÓLENDVÁRÓL.

↑ Nekdanja vila notarja Oskarja Laubhaimerja (danes mestna knjižnica)

Az egykori Laubhaimer-villa (jelenleg az épület a városi könyvtárnak ad otthont)

Former Oskar Laubhaimer's villa, now the library

↓ Nekdanji salon Laubhaimerjeve vile, danes mestna čitalnica

A villa egykori szalonja jelenleg a könyvtár olvasóterme

Drawing room in former Oskar Laubhaimer's villa, now the library

predvsem secesijski strešni venec v obliki stiliziranega srca, ki se ponovi tudi na zaključku mehko valujočih reliefnih okenskih obrob. Zidne površine med okni so dekorirane s stilizirano svetno ornamentiko potonike ali vrtnice. Vegetabilne motive tulipana zasledimo tudi na okenskih okvirjih nekdanje tovarne dežnikov Hungaria, ki je bila zgrajena leta 1907. To pa niso edini secesijski elementi te zgradbe, saj je prvotno ime la čudovito vzvalovano secesijsko streho in je taka bila odličen primer prej omenjenega madžarskega nacionalnega sloga, ki je bil varianta secesije.

VILA NOTARJA OSKARJA LAUBHAIMERJA

Od neobaročnih zgradb moramo med prvimi omeniti nekdanjo vila notarja Oskarja Laubhaimerja, zgrajeno leta 1906. Gre za izjemen primer arhitekture, ki v vseh pogledih ustreza pojmu celostne umetnine, ki je sicer pomembna komponenta baročnega sloga. Razgibano lupino odlikujejo štiri vogalni stolpiči, baročne kartuše, dekorativni zaključki žlebov in dimnikov. Notranjščina zgradbe je nadgrajena z bogato stropno štukaturo z rastlinsko in cvetlično ornamentacijo v obliki girland, v glasbenem salonu pa s figuralnimi motivi. Pri detajlih moramo opozoriti na ne v celoti ohranjena vitražna okna, talne mozaike in bogato ornamentiran parket. Kot pomemben del celote moramo omeniti še manjšo zgradbo na dvorišču, v kateri so bili prostori notariata, in umetelno oblikovano dvoriščno ograjo, ki dopolnjuje celostno zaokroženost te arhitekturne mojstrovine.

HOTEL KRONA

Nekdanji hotel Krona je mešanica renesančnih in baročnih arhitekturnih elementov ter velja za enega ključnih arhitektonskih biserov historicističnega obdobja. Prvotno so grofje Eszterházy, takratni lastniki gradu in lendavski zemljiški gospodje, zgradili današnji osrednji del, ki je funkcioniral kot krajevno gostišče. Pozneje je Dolnjelendavska hranilnica uspešno poslovno leto 1891 kronala tako, da je omenjeno zgradbo odkupila in jo dozidala ter preuredila v ka-

a tető szecessziós füzérdíszítésével, melyhez stilizált szívformát használtak. E díszítés ismétlődik a puhán hullámszó dombormű-szerű ablakkeretek lezárásában is. Az ablakok közötti falfelületet stilizált pünkösdi rózsát vagy tüskerózsát ábrázoló díszítőelemmel dekorálták. Tulipán motívummal találkozhatunk a valamikori *Hungária* esernyőgyár ablakkeretein is. A gyárat 1907-ben építették. Azonban nem ez az egyetlen szecessziós eleme az épületnek, hiszen eredetileg csodálatos hullámszó szecessziós tetővel rendelkezett, s mint ilyen, nagyszerű példája volt a szecesszió változataként megjelenő magyar nemzeti stílusnak.

LAUBHAIMER OSZKÁR JEGYZŐ VILLÁJA

A neobarokk épületek közül elsőként kell megemlítenünk Laubhaimer Oszkár jegyző valamikori villáját, mely 1906-ban épült. Rendkívüli építészeti alkotásról van szó, mely megfelel a művészet teljességéről alkotott elképzelésünknek, amely a barokk stílus fontos összetevője. A ház mozgalmasságát a négy sarok-torony, a barokk kartus, valamint a kémények és ereszcsonnák dekoratív lezárása teszi vonzóvá. Az épület belsejében gazdagon díszítettek a mennyezetek girland formájú növényi és virág ornamentikával, a zeneszalomban pedig figurális motívumokkal. A részleteknél fel kell hívnunk a figyelmet a vitrinablakokra, annak ellenére, hogy nem maradtak meg teljességükben, valamint a padlón található mozaikokra. Az építmény egészének fontos része az udvarban található kisebb épület, mely a jegyzőség hivatalos helyiségeinek adott helyet, valamint a művészi igénytelenséggel megalkotott udvari kerítés, mely megkoronázza ezt az építészeti mesterművet.

KORONA SZÁLLODA

Az egykori Korona Szállodán egyaránt megtalálhatók a reneszánsz és a barokk építészeti elemek és a historizáló korszak egyik építészeti gyöngyszemének számít. Eredetileg a lendvai vár akkori földesurai, az Eszterházyak, a jelenlegi épület középső részét építtették meg, mely vendégházként működött. Később az Alsólendvai Takarékpénztár azzal koronázta meg 1891-es sikeres üzleti évét, hogy az épületet megvásárolta, bővítette és jóműű szállodát nyitott benne,

cornice in the forms of stylized heart, which repeats in soft sinuous relief sills. The surface of the walls between the windows is decorated with stylized earthly ornaments – like peony and rose. The tulip motives can also be found on the window frames of the building that used to be the umbrella factory Hungaria, built in 1907. These are not the only secession motives of the building, as it originally had a wonderfully undulated secession roof and was as such an excellent example of previously mentioned Hungarian national style, which was a variation of the secession.

THE NOTARY OSKAR LAUBHAIMER'S VILLA

When talking about neo-baroque style, the notary Oskar Laubhaimer's villa should be mentioned. It was built in 1906. It is an extraordinary example of architecture that corresponds to the conception of holistic art, which is an important component of the baroque style. The outside is excelled by four small corner towers, baroque cartouches and decorative gutter and chimney edges. The inside has a rich stucco ceiling with vegetal and floral ornaments in the form of garlands. In the music salon the stucco has figural motives. Talking about detail, there are not entirely preserved vitrage windows, floor mosaic work and richly ornamented parquet. As an important part of the whole, a small building in the yard should be mentioned, which used to be notary's office and artistically created yard enclosure, which completes the holistic rounding off this architectural masterpiece.

HOTEL KRONA

The building that used to be Hotel Krona is a mixture of renaissance and baroque architectural elements and is considered one of the key architectural jewels of the historicist period. Initially the Eszterházy, then the owners of the castle and Lendava landholders, had the today's central part built, which was used as a public house. Later Dolnja Lendava savings bank crowned the successful year 1891 by buying that building. They built an annex and transfor-

↑ Osrednji del nekdanjega hotela Krona
Az egykor híres Korona Szálló
Central part of former Hotel Krona

← V neoklasicističnem slogu zgrajena meščanska vila pri katoliški cerkvi
Neoklasicista stílusban épített polgári ház a római-katolikus templom mellett
Neo classicistic bourgeois house near the Catholic church

✓ Neoklasicistična zgradba sodišča
A neoklasicista stílusban épített bíróságépület
Neo classicistic court house

↓ Nekdanja deška meščanska šola, zgrajena leta 1896
Az 1896-ban épített Polgári Fiúiskola épülete (ma: II. sz. Általános Iskola)
Former boy school, built in 1896

kovosten hotel, ki se je imenoval Krona (Korona szálloda). Z umetnostnozgodovinskega zornega kota je danes zanimiv predvsem prvotni triosni osrednji del, ki ga ob straneh odlikujejo dvojna okna s profiliranimi girlandami in polkrožno oblikovanimi karnisami nad njimi, v sredini pa enojno okno, ki ga uokvirja pilasterska obroba, ki se v enaki širini nadaljuje v konzolni balkon, zaključen z železno ograjo. Pod njim je bil v pritličju širok, polkrožno oblikovan uvozni vhod in dva para manjših oken ob straneh. Osrednji del zgradbe na vrhu zaključuje neobaročna, ločno zaključena ozka atika s pravokotno oblikovano okensko odprtino, ki jo dopolnjujeta kamnita nadstrešna balustra in stranski voluti. Po desetletju propadanja bo v letu 2006 zažvela v prenovljeni podobi.

MEŠČANSKA ARHITEKTURA

Znamenita je v historicističnem slogu zgrajena Weissova hiša v Glavni ulici 25, na kateri opazimo predvsem šilasto zaključen vogalni strešni stolpič, v trgovsko-poslovnem delu pa jo krasi le še redkokje ohranjena bogata lesena oprema. Takšno najdemo še na hiši nekdanjih trgovcev Wortman v Glavni ulici 27–29 in na nekdanji hiši odvetnika Adolfa Wollaka, kjer je bila na dvorišču krajši čas tudi judovska molilnica, danes pa je tu Center Bánffy. Neoklasicizem zaznamujejo predvsem maltasti okenski okvirji s sklepniki. Med vidne zgradbe tega sloga spada vsekakor tudi leta 1896 zgrajena nekdanja meščanska šola v Lendavi, v kateri je danes šola s prilagojenim učnim programom. Fasada enonadstropne zgradbe z visokim pritličjem, ki stoji na vogalu Ulice svetega Štefana in poti na grad, je rustificirana z vodoravno potekajočimi plitkimi žlebiči in šivanimi robovi. Pritlična in nadstropna slepa okna v rahlo prirezanem vogalu stavbe so v pritličnem delu okrašena s spominskima ploščama, posvečenima velikanoma madžarske politične zgodovine Istvánu Szécsenyiju in Lajosu Kossuthu. V neoklasicističnem slogu je zgrajena tudi vila pri katoliški cerkvi, ki je odličen primer bogatega meščanskega doma in izpričuje odličen okus njenega naročnika. Med kakovostne meščanske hiše spadajo tudi hiša v Glavni ulici, kjer je danes glasbena šola, in nekdanja hiša družine Hajós v Glavni ulici 50.

melyet Korona Szálloda névre keresztelt. Művészettörténeti szempontból ma elsősorban az épület központi részének háromsíkú homlokzata az érdekes, melyet két oldalról páros ablakok díszítenek. Az ablakokat szelvényes girlandok kerepezik, és félköríves karnisok zárják. A központi egyes ablakot pilaszter fogja közre, mely pilléres erkélyben folytatódik. Az erkélyt díszes vasrács szegélyezi. Alatta széles félköríves kapubejáró volt, két oldalon pedig két kisebb ablakpár. Az épület központi részének tetejét neobarokk szűk fal (atika) zárja egy szabályos négyszög alakú ablaknyílással, melyet balusztersor és oldalsó voluta egészít ki. Az épület a közeljövőben ismét régi pompájálean díszeleg.

ÉPÜLETEK A POLGÁROSODÁS KORÁBÓL

Jelentős épülete a városnak a historizáló stílusban épült Weiss ház, amely a Fő utca 25. sz. alatt található. Szembeötlő csúcsosan végződő sarok tornyocskája, az épület kereskedelmi-üzleti részén gazdag, fából készült felszerelés található, mely nagyon kevés helyen őrződött meg. Hasonlót találhatunk a Wortman kereskedőcsalád házában a Fő utca 27–29. sz. alatt, valamint Wollak Adolf ügyvéd házában. Ennek udvarán állt rövid ideig a zsidó imaház, amely ma a Bánffy Központnak ad otthont. A neoklasszicizmust elsősorban a zárókövel lezárt vakolt ablakkerekek jellemzik. E stílus képviselője az 1896-ban épült valamikori polgári iskola épülete, melyben ma eltérő tantervű iskola működik. Az egyemeletes, magas földszintű épület a Szent István utca és a várba vezető út sarkán áll. Homlokzatának rusztikus hatását a vízszintesen haladó vajatok és a csipkézett szegélyek adják. Az épület enyhén nyesett szegletének földszinti és emeleti vakablaka közül a földszintiben emléktábla található, mely a magyar történelem két nagyjának, Kossuth Lajosnak és Szécsenyi Istvánnak állít emléket. Neoklasszicista stílusban épült a katolikus templom melletti villa is, mely a gazdag polgárház nagyszerű példája, bizonyítva a megrendelő kifinomult ízlését. Az értékes polgárházak közé tartozik a jelenlegi zeneiskola épülete, mely a Fő utcán található, valamint a Hajós család valamikori háza a Fő utca 50. sz. alatt.

med it into a high standard hotel, named Krona (Korona szálloda) – crown. What is interesting from the history of art's point of view is the original three axis central part. It has double windows with profiled garlands and semi-circular cornices above them. In the middle there is a single window, framed by pilaster border continuing in the same width in a balcony, which is closed with an iron railing. On the ground floor used to be a wide semicircular drive-in entrance and two smaller windows at the sides. In the yard were the stables and a resting place for 40 horses and a place for breaking ice. The central part of the building is concluded with a neo-baroque narrow arch-concluded attica, with square window opening. This opening has a stone baluster and two side volutes.

BOURGEOIS ARCHITECTURE

A very famous, historicity style built house is Weiss's house in Glavna ulica 25. It has a pointed, corner roof tower. In its merchant and business part it is decorated with rich wooden equipment, hardly found anywhere else. Only two other buildings have it: the one in Glavna ulica 27–29 once owned by merchants Wortman, and the house once owned by Adolf Wollak, which used to have Jewish oratory in the yard, and is today Centre Bánffy. Neo-classicism is marked by mortar window frames with keystone. Another important house built in this style in the school in Lendava, built in 1896. Today it hosts the school for children with special needs. The façade of the one storey house with high ground floor stands on the corner of Ulica svetega Štefana and the path leading to the castle. The house has rustic work – horizontal shallow grooves and sutured conclusions. Blind windows in a slightly cut corner on the ground floor are decorated with memorial plaques to two giants of Hungarian political history István Szécsenyi and Lajos Kossuth. The villa next to the Catholic church is built in neo-classicist style. It is a wonderful example of a rich bourgeois home, and reflects the excellent taste of its owner. Two other high quality bourgeois houses are the house in Glavna ulica, hosting the music school today and the former house of the Hajós in Glavna ulica 50.

↑ Kip svete Ane in Marije pri kapeli svete Trojice
A Szentháromság-kápolna melletti Szent Anna-szobor
The statues of Sv. Ana and Marija at the Chapel of Sv. Trojica

↓ Del razstave Oloris
Bronzkori településmaradványokat bemutató kiállítás
A part of Oloris exhibition

Kip Janeza Nepomuka na Glavni ulici
Nepomuki Szent János szobra a város főutcáján
The statue of Janez Nepomuk in Glavna ulica

ZNAMENJA

Znamenita je Maria immanculata, približno 120 cm velika figura na visokem podstavku, ki je nastala v letih okoli 1790. Neznani avtor je bil vse prej kot rutinski in shematičen. V detajlih bogat in domiseln svet oblik, ki še posebej pride do izraza na drzno zvrtničeni draperiji in glavi kače, kaže, da gre za delo nadarjenega, inovativnega, domiselnega in radoživega, a hkrati globoko vernega mojstra. Figuralna plastika svetega Janeza Nepomuka v naravni velikosti pa je lep primer ene najznačilnejših tradicionalnih kompozicij svetega Janeza. Zaprta figura v S-liniji in s križem kot značilnim atributom že od daleč opozarja, da gre za zavetnika popotnikov, romarjev, mostov, rek in spovednih skrivnosti.

Pred katoliško cerkvijo svete Katarine stoji na 4 metre visokem, oglatem, kaneliranem podstavku s kapitelom kip svetega Florijana. Skulptura, izdelana okoli leta 1860, ima sicer ustrezen atribut, vedro z vodo, vendar v precej klasicizirajoči izvedbi. Zaščitnik pred požari in povodnjimi, pred sušo in nerodovitnostjo polj, je eden najpogostejših svetnikov v zgornji Avstriji, na Bavarskem, Češkem in Madžarskem.

OLORIS

Arheološka razstava predmetov iz pozne bronaste dobe (13. stoletje pr. n. št.) Oloris se imenuje po ledinskem imenu ravninskega predela Panonske nižine pri vasici Dolnji Lakoš. Prekmurje je izredno bogato z najdbami iz prazgodovinskega obdobja. Ugodne naravne in geografske danosti so bile ključni dejavniki za poselitev tega dela Panonske nižine. Med naselbinskimi najdbami na ostanku polja, ki so ga vaščani imenovali Oloris, je največ lončevine – hrambnih loncev, pitosov, skodel, skled, od katerih so nekatere celo ornamentirane. Predmetov iz bronze je malo, saj so jih v pokrajino prinašali le trgovci.

GENIUS LOCI LIKOVNIH USTVARJALCEV

Genius loci Lendave je bil najbolj rado-daren do likovnih umetnikov. Pokrajina je v preteklih 150 letih dala nekaj

JELES SZOBROK

Jelentős a Mária Immanculata szobor, a körülbelül 120 cm magas alak magas talpazaton áll. A szobor az 1790-es évekből származik. Az ismeretlen alkotóról nem állíthatjuk, hogy megszokásból és sematikusán dolgozott. A részleteiben gazdag és ötletes formavilág, mely különösen a merészen hullámzó drapériában és a kígyófejben jut kifejezésre, igazolja, hogy tehetséges, újtókedvű, ötletes és életörömmel teli, ugyanakkor mélyen vallásos alkotó művéről van szó. Nepomuki Szent János életnagyságú szobra pedig szép példája a hagyományos kompozíciójú Szent János szobroknak. Az S-vonalú zárt figura a kereszttel, mint jellemző jeggyel, már messziről figyelmet von, hogy a vándorok, zarándokok, hidak, folyók és a gyónási titkok védőszentjéről van szó. A Szent Katalin plébániatemplom előtt 4 méter magas szögletes, vésett talpazaton áll a Szent Flórián szobor. A szobor, melyet 1860 körül készítettek, rendelkezik a csak rá jellemző jeggyel, egy vízeskannával. A védőszent, aki megvéd a tűzvészttől, az árvízttől, az aszályttól és a terméketlen mezőktől, az egyik leggyakrabban ábrázolt szent Felső-Ausztriában, Bajorországban, Csehországban és Magyarországon.

OLORIS

Az Oloris címet viselő, a késő bronzkori (i.e. 13. század) régészeti leleteket bemutató kiállítás címét egy alsólakosi dűlőnévről kapta. A sík terület a Pannon Alföld része. Muravidék rendkívül gazdag őstörténeti leletekben. A kedvező természeti és földrajzi adottságok miatt a Pannon Alföldnek ezen a részén már korán megjelentek az emberek. A falusiak által Olorisnak nevezett mezőn településmaradványra bukkantak a régészek. A leletek között leginkább agyagtárgyakat találunk – tároló edényeket, csészéket, tálakat – ezek közül egyes tárgyak díszítettek. Nagyon kevés a bronzból készült tárgy, hiszen erre a vidékre csak a kereskedőkkel jutottak el ezek az eszközök.

A KÉPZŐMŰVÉSZEK ÉS A HELY SZELLEME

Lendván a hely szelleme (genius loci) a legbőkezűbben a képzőművészekkel bánt. A vidék az elmúlt 150 évben néhány

WAYSIDE SHRINES

Maria immanculata is a statuette, approximately 120 cm high, standing on a high socle. It was made around 1790 by an unknown author, who was far from doing his work schematically and as a routine. Variety of shapes, imaginative in detail distinctive in daringly whirled drapery and on the head of the snake shows that he was a talented, innovative, imaginative and jovial artist, who at the same time was deeply religious. The life-size statue of Sveti Janez Nepomuk is one of most characteristically traditional images of St. John. A closed figure in S-line, with the cross indicates from afar that he is the patron of travellers, pilgrims, bridges, rivers and secrets of confession. The statue of Sv. Florijan stands on a four meter cornered, fluted socle with capital in front of the Catholic Church. It was made in 1860. A buckle of water shows that he is the protector from fires and floods, from draught and infertility of the soil. Sv. Florijan is the most common saint in Upper Austria, Bavaria, Bohemia and Hungary.

OLORIS

Oloris is the old name of the flat part of Pannonian plain near the village Dolnji Lakoš. An archaeological exhibition of objects from the late Bronze Age (13th century BC) bears the same name. Due to its propitious natural and geographical factors this part of Pannonian plain was settled very early, so Prekmurje is rich with finds from prehistoric times. On the field, that villagers used to call Oloris, the most frequent finds were pottery- containers, dishes and bowls, some of which are even ornamented. There are few objects of bronze as they were only brought into the country by the merchants.

ARTISTS' GENIUS LOCI

Genius loci of Lendava was most generous to artists. In the past 150 years there have been some outstanding ar-

↑ Razstavni prostor Galerije – Muzeja Lendava
A Galéria-Múzeum kiállítóterme
Galerija - Muzej Lendava

← »Poljub«, lesena skulptura Ferenca Királya
Király Ferenc szobrászművész Csók című alkotása
The Kiss, a wooden sculpture by Ferenc Király

izjemnih likovnih umetnikov, ki so znamenovali madžarsko in seveda slovensko likovno umetnost. Že omenjenemu kiparju György Zali so v drugi polovici 20. stoletja sledili slikarji Zoltán Gábor, Zdenko Huzjan, Lajči in Ludvik Pandur, grafik Štefan Galič, kipar Ferenc Kiraly, slikarka ter oblikovalka Marika Danč Roth. Tudi rojeno Američanko Suzanne Kiraly Moss lahko uvrstimo mednje, saj je celotno ustvarjalno obdobje preživela v Lendavi. Najmlajša generacija umetnikov – Dubravko Baumgartner, Sabina Šinko, Cvetka Hojnik, Peter Orban – zna ceniti kakovost prejšnjih generacij, a obenem išče drugačne ustvarjalne prakse, kot so tekstilne formacije, grafično oblikovanje, lutkovna scenografija. Nekateri umetniki so poleg številnih razstav in spremljajočih katalogov svojo ustvarjalnost kronali tudi s preglednimi monografijami. Tako se lahko v knjigah sprehodimo po ustvarjalnih poteh György Zale, Štefana Galiča, Zoltana Gáborja in Zdenka Huzjana.

Ena najpomembnejših likovnih prireditvev v Lendavi je tradicionalna mednarodna likovna kolonija. V več kot tridesetih letih je v okviru kolonije nastalo in v Lendavi ostalo več kot 400 likovnih del, ki so del stalne zbirke Galerije – Muzeja Lendava, mnoge pa krajšijo javne prostore in notranjost tukajšnjih ustanov. Lendavska pokrajina je vedno znova silovit izraznomotivacijski element, ki se tako ali drugače zrcali v likovnih stvaritvah umetnikov, ki obiščejo te kraje. Valovi goric, ki konec avgusta (čas lendavske kolonije) že rumenijo, in zaplate ostankov Panonskega morja, nad katerimi se že dvigajo prve meglice, so vedno pripravljene navdihovati in pozirati, kot nekakšno ozadje romantični zgodbi kraja.

GYÖRGY ZALA

Kipar György Zala (1858–1937) se je rodil v meščanski družini v takratni Dolnji Lendavi kot György Mayer. Je eden najbolj znanih, delavnih in zavzetih kiparjev na prehodu 19. in 20. stoletja, ki je v kiparskih stvaritvah utelesil junaške, a hkrati tragične trenutke in osebnosti iz madžarske zgodovine. Sodi

rendkívül tehetséges képzőművészt adott a világnak, akik rajta hagyták kézjegyüket úgy a magyar, mint a szlovén képzőművészetben. A már említett Zala Györgyöt a 20. század második felében Gábor Zoltán, Huzjan Zdenko, Pandur Ludvig és Lajcsi festő, Gálics István grafikus, Király Ferenc szobrász, Dancs Róth Marika festőművész. Az amerikai születésű Suzanne Király Moss-t is ide sorolhatjuk, hiszen életműve nagy részét Lendván töltötte. A fiatal művészgeneráció tagjai – Baumgartner Dubravko, Sinko Szabina, Hojnik Cvetka, Orbán Péter – nagyra értékelik elődeik munkásságát, ugyanakkor keresik saját formanyelvüket. Ezek közé tartoznak a textilkompozíciók, a grafikai kifejezési formák vagy a bábszínházi díszletek. Egyes művészek alkotómunkáját a kiállításokon és katalógusokon túl összefoglaló monográfiák megjelenése is megkoronázta. E könyvek segítségével áttekinthetjük Zala György, Gálics István, Gábor Zoltán és Huzjan Zdenko életművét.

A lendvai képzőművészeti élet egyik legnagyobb eredménye a hagyományos nemzetközi művésztelep. A több mint harminc éves múlttal rendelkező művésztelepen négyszáznál is több művészeti alkotás született és maradt a város tulajdonában, egy részük a Lendvai Várgaléria és Múzeum állandó gyűjteményét képezi, míg néhány alkotás a város közintézményeit és tereit díszíti.

A lendvai táj újra és újra megjelenik azon művészek alkotásain, akik felkeresik e vidéket. Maga a vidék rendkívüli motivációt jelent annak, aki a képzőművészet elemeivel szeretné kifejezni magát. A hullámozó szőlőhegyek, melyek augusztus végén (a lendvai művésztelep időpontja) már sárgába hajlanak, a Pannon tenger megmaradt foltjai, melyek felett ködfoszlányok lengedeznek, sohasem restek megihletni a művészeket, vagy csupán háttérként pózolni nekik a város romantikus történetéhez.

ZALA GYÖRGY

A szobrász Zala György (1858–1937) Mayer Györgyként egy alsólendvai polgárcsaládban látta meg a napvilágot. A 19. és 20. század fordulójának egyik legelismertebb, legtermékenyebb és legelkötelezettebb szobrásza, aki műveiben a magyar történelem hősi, ugyanakkor tragikus eseményeit és alakjait formázta

tists, who gave a stamp to Slovenian and Hungarian art. The already mentioned sculptor György Zala was in the second half of the 20th century followed by Zoltán Gábor, Zdenko Huzjan, Lajči and Ludvik Pandur, graphic artist Štefan Galič, sculptor Ferenc Kiraly and artist and modeller Marika Danč Roth. American born Suzanne Kiraly Moss can be placed among them, as she spent her whole creative period in Lendava. The youngest generation of artists: Dubravko Baumgartner, Sabina Šinko, Cvetka Hojnik, Peter Orban- appreciates the quality of previous generations, however looks for different creative practices like textile formations, graphic modelling and scenography for puppet theatres. In addition to numerous exhibitions and accompanying catalogues, some artists have crowned their creativity by synoptic monographs. So we can walk along the creative paths of György Zala, Štefan Galič, Zoltan Gábor in Zdenko Huzjan in the books.

One of more important art events in Lendava is the traditional international art colony. In more than 30 years it produced more than 400 pieces of art, which are a part of the permanent collection of the Galerija-Muzej Lendava and they decorate public places and interior of institutions. The landscape of Lendava is an impetuous expressive and motivational element, that is in one or the other way reflected in the creations of artist, who visit these places. The waves of vineyards turning yellow at the end of August (the time of the Lendava colony), and patches of remains of Pannonian sea with the first haze are always ready to motivate and pose as a background to the romantic story of the town.

GYÖRGY ZALA

Sculptor György Zala (1858–1937) was born into a bourgeois family in Dolnja Lendava as György Mayer. He is one of the most prominent, creative and ambitious sculptors at the end of the 19th and beginning of the 20th century, who in his creations embodied heroic and tragic moments and personalities from

↑ Spominska soba Györgya Zale z replikami nekaterih njegovih del
Zala György emlékszoba a lendvai várban
György Zala's memorial room with the replicas of his work

← Notranjost Galičevega ateljeja
A Gálícs-műterem
The inside of Galič's studio

↓ Del zbirke etnoloških predmetov pred vhodom v Galičev atelje
Néprajzi tárgyak a Gálícs-műterem bejáratánál
A part of ethnological collection at the entrance to Galič's studio

v skupino kiparjev, ki so povzdignili madžarsko kiparstvo na evropsko raven. V dolgoletni plodni in uspešni karieri sta mu osebno pozirala tudi Franc Jožef in njegova soproga Elizabeta. Bil je predavatelj na akademiji in je prijateljjeval z umetniško, politično in družbeno smetano takratne Avstro-Ogrske. Njegovo najbolj znano delo so nedvomno kipi, ki tvorijo milenejski spomenik na Trgu herojev v Budimpešti.

GALIČEV ATELJE

Slikar in grafik Štefan Galič (1944–1997) je ustvarjalec, ki se je v kolektivni spomin Lendavčanov zapisal ne le kot likovni umetnik, katerega estetika je postala del duhovnega zemljevida Lendave, temveč tudi kot izjemna človeška osebnost. Prezgodaj umrli Galič, na vrhu svoje ustvarjalne poti, je bil strasten zbiralec raznolikih prežitkov materialne kulture mesta in okolice ter tudi velik zbiratelj metuljev. Leta 1998 je bila hiša njegovih starih staršev, kjer je imel atelje, razglašena za kulturni spomenik, saj je slikovit odraz vsega, kar je Galič pravzaprav bil. V njej najdemo številne lončene posode, orodje za obdelavo lanu, sita, korita, škatle metuljev in seveda lesoreze, katerih mojstrstvo so občudovali tudi v pradomovini lesorezne tehnike, na Japonskem.

KNJIŽNICA LENDAVAL

Zgradba, v kateri deluje lendavska knjižnica, je ena izmed lepših meščanskih hiš v mestu. Zgrajena je bila leta 1906. Knjižnica Lendava razpolaga s 77.341 enotami slovenskih knjig in z 32.036 enotami madžarskih knjig. Število uporabnikov storitev in knjižničnega fonda iz leta v leto narašča, zato bo treba v prihodnje knjižnici zagotoviti dodatne prostore. Knjižnica Lendava je osrednja matična knjižnica, ki izvaja dejavnost za vse občine v Upravni enoti Lendava in je od leta 1996 samostojni javni zavod. Pred tem je delovala v sklopu Zavoda za kulturo Lendava in Kulturne skupnosti Lendava.

meg. Azok közé a szobrászok közé tartozik, akik a magyar szobrászművészet európai szintre emelték. Hosszú és termékeny karrierje során modellt ült neki Ferenc József és felesége, Erzsébet is. A képzőművészeti főiskola tanára volt, s az Osztrák-Magyar Monarchia művészeti, politikai és társadalmi elitjét mondhatta barátjának. Legismertebb műve kétségkívül a budapesti Hősök térien található millenniumi emlékmű.

A GÁLICS MŰTEREM

A festőművész és grafikus Gálcs István (1944–1997) olyan művészegénység, aki a lendvaiak kollektív emlékezetébe nem csupán képzőművészeti alkotóként írta be magát, hanem rendkívüli emberként is. Esztétikai hitvallása Lendva szellemi térképének szerves része lett. A túl korán, pályája csúcán eltávozott művész szenvedélyes gyűjtője volt az anyagi kultúra megőrződött darabjainak és nagy lepkegyűjtő hírében állt. 1998-ban nagyszülei házáat, melyben műtermét is berendezte, a város kulturális örökségének részévé nyilvánították, hiszen festői kifejezője mindannak, ami Gálcs lényege volt. A házban számos kerámiaedényt, len, feldolgozásához szükséges eszközt, szitát, teknőt, lepkes dobozt találunk és természetesen faragásokat, melyek nagyszerűségét a faragások őshazájában, Japánban is megcsodálták.

A LENDVAI KÖNYVTÁR

Az épület, amelyben a könyvtár működik, a város egyik legszebb polgárháza, mely 1906-ban épült. A könyvtárban 77.341 szlovén és 32.036 magyar könyv található. A könyvtárhasználók és a különböző szolgáltatásokat igénybevevők száma évről évre emelkedik, ezért a jövőben szükség lesz a könyvtár bővítésére.

A Lendvai Könyvtár központi könyvtár, így a lendvai közigazgatási egység minden községében végez könyvtári feladatokat. 1996 óta önálló közintézmény, addig a Lendvai Művelődési Intézet és Kulturális Közösség keretein belül működött.

Hungarian history. He belongs to the group of sculptors who raised the Hungarian statuary art to the European level. In his long, creative and successful career also Franz Josef and his wife Elisabeth sat for their portrait. He was a lecturer at the Academy and kept the company with the artistic, political and social cream of Austro Hungarian Monarchy. Most important in his work are statues, which are a part of millennium memorial on the Square of Heroes in Budapest.

GALIČ'S STUDIO

Painter and graphic artist Štefan Galič (1944–1997) remained in the minds of Lendava people not only as an artist, whose aesthetics became a part of spiritual map of Lendava, but also as an exceptional personality. Galič who died when he was at the peak of his creativity was a passionate collector of different remains of material culture of the town and the vicinity and also a butterfly collector. His grandparents' house, which was his studio and a reflection of everything that he represented, was proclaimed a cultural memorial in 1998. Today it is an exhibition of pottery, tools for dressing flax, sieves, manglers, butterfly boxes and woodcuts, which were also admired in the fatherland of woodcutting, Japan.

LENDAVA LIBRARY

One of the most beautiful bourgeois houses in Lendava built in 1906, hosts Lendava library. There are 77,341 units of Slovenian books and 32,036 units of Hungarian books in it. As more and more people use the library, it will need additional space in the future. Library Lendava is the central library, for all communes belonging to the administrative unit Lendava. It used to be a part of Zavod za kulturo Lendava and Kulturna skupnost Lendava, but since 1996 it has been an independent public institution.

- ↑ Dvojezična krajevna tabla
Kétnyelvű helység táblák
Bi-lingual place-name sign
- ← Lendavski občinski dvojezični časopis
Lendva Község kétnyelvű lapja
The Landava commune bi-lingual newspaper
- ↓ Sedež madžarskih narodnostnih medijev
A magyar nemzetiségi médiák szerkesztőségének székhelye
The seat of Hungarian media

NARODNOSTNA PISANOST

V lendavski občini, ki ima status narodnostno mešane občine, poleg pripadnikov večinskega slovenskega naroda živi tudi nekaj ljudi hrvaške narodnosti in Romov ter večji del avtohtone madžarske narodnostne skupnosti v Sloveniji (5.300 od nekaj več kot 12.000 prebivalcev). Madžarski manjšini so zagotovljene vse narodnostne pravice, med drugim tudi pravica do ohranjanja, negovanja in uveljavljanja lastne kulture ter identitete. Kot ključnemu elementu narodnostne identitete je posebna skrb namenjena ohranjanju in uporabi maternega jezika v zasebnem in javnem življenju pripadnikov madžarske skupnosti. Celotno območje Lendave in okolice je uradno dvojezično, kar pomeni, da je madžarščina, tako kot slovenščina, jezik vsega javnega življenja (javni napisi, javne prireditve, versko bogoslužje, izobraževanje ...). Pomembno vlogo pri ohranjanju jezika manjšine imajo vzgojno-varstvene in izobraževalne ustanove. To so Dvojezična osnovna šola I, h kateri sodijo še podružnice v Gaberju, Petišovcih in Čentibi, Dvojezična osnovna šola II Lendava, ki izvaja pouk s prilagojenim učnim programom in so vanjo vključeni otroci iz celotne Upravne enote Lendava, Dvojezična osnovna šola Genterovci, ki jo obiskujejo učenci iz Genterovec, Kamovec, Mostja-Banute in Radmožanec, javni zavod Vrtec Lendava z enotami v Petišovcih, Dolgi vasi, Gaberju in na Hotizi, Glasbena šola Lendava in Dvojezična srednja šola Lendava. V vseh vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih ustanovah je madžarščina učni predmet in učni jezik.

V Lendavi imajo sedež tudi ključne ustanove in sredstva javnega obveščanja, ki skrbijo za ohranjanje in uveljavljanje narodnostnih interesov madžarske narodnostne skupnosti v Prekmurju. Osrednjo kulturno-prosvetljevalno vlogo pri tem ima Zavod za kulturo madžarske narodnosti s svojo organizacijsko in izdajateljsko dejavnostjo, časopis Népujsag in uredništvo madžarskega programa v okviru RTV Slovenija pa zagotavljata sprotno obveščnost madžarske narodnostne skupnosti o aktualnem družbenem dogajanju.

NEMZETISÉGI SOKSZINŰSÉG

A lendvai községben, mely a nemzetiségileg vegyesen lakott község státuszával rendelkezik, a többségi szlovén nemzet tagjai mellett, kisebb számban találhatunk horvátokat és romákat. E községben él az őshonos szlovéniai magyar nemzeti közösség tagjainak többsége (a község több mint 12.000 lakosából 5.300 fő). A magyar nemzetiség sajátos jogokkal rendelkezik, ezek közé tartozik többek között saját kultúrájának és önazonosságának megőrzése, fejlesztése és érvényre juttatása. A nemzetiségi önazonosság kulcsa az anyanyelv, ezért külön gondot fordítanak az anyanyelv ápolására, valamint a magán- és közéletben való használatára. Hivatalosan Lendva és környékének teljes területe kétnyelvű, s ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv a szlovénnel együtt hivatalos nyelv e területen (közintézmények, középületek feliratai, nyilvános rendezvények, vallási szertartások, oktatás, képzés...).

Fontos szerepet játszanak a kisebbség nyelvének megőrzésében a nevelő-oktató intézmények. Ezek közé tartozik az 1. sz. Kétnyelvű Általános Iskola, gyertyánosi, petesházi, valamint csentei tagiskolájával, a 2. sz. Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, amely eltérő tantervű általános iskola, s a lendvai közigazgatási egység teljes területéről iskoláz be gyereket. A sort a Göntérházi Kétnyelvű iskola folytatja, beiskolázási területe Göntérháza, Kámaháza, Hídvég-Bánuta és Radamos. A Lendvai Óvodának Petesházán, Hosszúfaluban, Gyertyánosban és Hotizán működnek tagóvodái. A kétnyelvű iskolák közé tartozik a Lendvai Zeneiskola és a Lendvai Kétnyelvű Középiskola is. A magyar nyelv a nevelő-oktató intézmények mindegyikében tanítási nyelv és tantárgy.

Lendván található a muravidéki magyar nemzeti közösség legfontosabb intézményeit és a tömegtájékoztatási eszközök szerkesztősegeit, melyek feladata a nemzetiség érdekérvényesítése. Szervezési és kiadói tevékenységével alapvető kulturális és képzési feladatot lát el a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, a Népujság és a Magyar Műsorok Szerkesztősége – mely a Szlovén RTV keretein belül működik – pedig folyamatosan tájékoztatja a magyar nemzeti közösség tagjait az aktuális társadalmi és egyéb történésekről.

VARIETY OF NATIONALITIES

The Lendava commune, with the status of ethnically diverse commune, is the home of a Slovenian majority, Croatian nationals, Romany people and an autochthonous Hungarian national community. Out of 12,000 inhabitants, 5,300 are Hungarian. They have the status of a minority, with all national rights, among which it is the right to preserve, cultivate and enforce their own culture and identity. Special care is dedicated to preserving and using their mother tongue in private and public life. The whole area of Lendava and the vicinity is officially bi-lingual, which means that Hungarian as well as Slovenian are the languages of public life (inscriptions, public events, worship, education etc.) Educational and nursery institutions play the main role in preserving the language of the minority. These are: bi-lingual nine-year primary schools Dvojezična osnovna šola I, with schools in Gaberje, Petišovci and Čentiba, Dvojezična osnovna šola II Lendava, with programme for children with special needs, Dvojezična osnovna šola Genterovci, attended by pupils from Genterovci, Kamovci, Mostje-Banuta and Radmožanci, public institution – kindergarten Vrtec Lendava with units in Petišovci, Dolga vas, Gaberje and Hotiza, music school Glasbena šola Lendava and 4 year secondary school Dvojezična srednja šola Lendava. In all these Hungarian is a school subject and the language used in teaching and learning other subjects.

Key institution and mass media that are concerned with preserving and enforcing national interests of Hungarian community in Prekmurje have their seats in Lendava. The central cultural and enlightening role is played by Zavod za kulturo madžarske narodnosti (The institution for the culture of Hungarian nationality) with its organisational and publishing work. The newspaper Népujsag, and editorial of the Hungarian programme of the Radio and Television Slovenia ensure up-to-date news for the Hungarian national community.

↑ Značilna ornamentika roba vrhnjega krila ženske noše iz pokrajine Hetés

Jellegzetes motívum a hetési női népviseletről
The ornaments on the top skirt of »Hetes« women's wear

← Lesena skrinja z značilnim motivom tulipana

Tulipánosláda
Wooden chest with the characteristic motif

↓ Značilni motivi na heteških vezeninah

Jellegzetes motívum a hetési szőttesen
Characteristic motif on »Hetes« needlework

HETÉS

Nekaj vasi iz okolice Lendave spada v pokrajino Hetés. Njenih meja niso jasno določili niti najmenitnejši raziskovalci (zgodovinarji, etnologi) Bálint Belosics, Ferenc Gönczi, Imre Szentmihályi, gre pa za približno 20 naselij južno od Dobrovnik v okolici Lendave, nekaj vasi je tudi na madžarski strani. Domnevno je bil Hetés cerkvena ali upravna enota, do prve svetovne vojne pa je v pokrajini živela ena najbolj arhaičnih madžarskih etničnih skupin v Prekodonavju. Na njeno kulturo sta vplivali sosednji pokrajini Göcsej in Órség ter slovenska in hrvaška ljudska kultura. Ne kaže zanemariti tudi dejstva, da je območje v zadnjih treh stoletjih spadalo k posesti družine Eszterházy. Etnološke prvine tega geografsko, družbeno in jezikovno relativno zaprtega območja so specifično narečje, rimokatoliška veroizpoved in ljudska noša, katere specifičnost je predvsem ženska ruta pača (madž. pacsa), tkanine, vezenine, ribištvo, gozdno gospodarstvo in svojstvena prehrabena kultura, med arhaične stavbne sestavine pa sodi predvsem lesen zvonik v obliki ženskega krila (madž. szoknyásharang).

TURISTIČNA PONUDBA

Lendava in okolica sta tudi prostor sprostitve in oddiha. Tako kot so se tod nekoč radi ustavljali in počili Rimljani, tudi sodobni popotniki na območju med Lendavskimi goricami in Muro najdevajo številne priložnosti za obnove življenjskih moči. Okolica Lendave je pravi raj za ljubitelje neokrnjene narave, še posebej za ribiče in lovce. V številnih mrtvicah reke Mure, kot so Hotiško jezero, Petišovsko jezero, Potkova, Muriša, so našli svoj življenjski prostor številni vodni nevretenčarji, ribe dvoživke, vodni ptiči ter zanimive, ogrožene subpanonske vodne rastline. Nižinski pragozd Orlovščak je eden redkih naravno ohranjenih ostankov gozda na tem območju. Terme Lendava so osrednji zdraviliško-hotelski kompleks v občini. Začetki zdraviliške dejavnosti v Lendavi so povezani z naključnim odkritjem fosilne termomineralne vode z zdravilnimi lastnostmi. V sosednjih Petišovcih so namreč leta 1965 namesto na nafto naleteli na vročo vodo, za katero so domačini pozneje

HETÉS

Lendva a környező településekkel együtt a **Hetés-vidék**hez tartozik. Határait még a legismertebb kutatók (történészek, néprajzosok), Belosics Bálint, Gönczi Ferenc, Szentmihályi Imre sem jelölték ki világosan. Közel 20 településről van szó, Dobronaktól délre, Lendva környékén, melyekből néhány Magyarország területén található. Hetés feltételezhetően a vidék egyházi vagy igazgatási tájegysége volt, ahol az I. világháborúig a Dunántúl legarchaikusabb magyar etnikai csoportja élt. Kultúrájára a szomszédos Göcsej és az Órség vidéke mellett a szlovén és a horvát népi kultúra is hatást gyakorolt. Nem elhanyagolható tény, hogy a vidék az elmúlt három évszázadban az Eszterházy család birtokához tartozott. E földrajzilag, társadalmilag és nyelvileg viszonylag zárt terület néprajzi elemei között találjuk a sajátos nyelvjárást, a római katolikus vallást és a népviseletet, melynek specifikumai mindenekelőtt a női pacsa, főként, a kelmék, az F-hímzés, valamint a halászat, erdőgazdaság, sajátos étkezési kultúra, az archaikus épületek között pedig a fából készült női szoknyát formázó harangláb, a szoknyás harangláb.

IDEGENFORGALMI KÍNÁLAT

Lendva és környéke megfelelő hely a kapcsolódásra, pihenésre is. Valaha a rómaiak is szívesen megpihentek itt, s a mai kor utazói is számos lehetőséget találnak Lendvahegy és a Mura között, hogy megújuljanak. Lendva környéke igazi paradicsom az érintetlen természet szerelmesei számára, különösen érvényes ez a horgászokra és vadászokra. A Mura holtágaiban, többek között a Hotizaitóban, a Petesházi-tóban, a Potkovában, Murisában számos puhatestű, hal, kétélű, vízimadár, valamint érdekes és veszélyeztetett szubpannon növényfaj találta meg életterét. Az Orlovščak elnevezésű síkvidéki őserdő ritka példánya a vidéken természetesen megmaradt erdőnek. A Terme Lendava a község központi gyógyfürdő- és szállodakomplexuma. A termálvízre épülő gyógyító tevékenység kezdete a véletlennek köszönhető, mégpedig a gyógyhatású termálvíz felfedezésének. 1965-ben a szomszédos Petesházán olaj helyett forró víz tört a felszínre, melyről a helyi lakosok később megállapították, hogy segít az időskori

HETÉS

Some villages in the vicinity of Lendava belong to the province Hetés. Its borders were never clearly defined not even by the most prominent historians and ethnologists like Bálint Belosics, Ferenc Gönczi, and Imre Szentmihályi. There are approximately 20 settlements south of Dobrovnik in the vicinity of Lendava, and some on the Hungarian side. It is presumed that Hetés was ecclesiastic or administrative unit, which was the residence of one of the most archaic ethnic groups in Prekodonavje until World War I. Its culture was influenced by the neighbouring provinces Göcsej in Órség as well as by Slovenian and Croatian culture. In the last three centuries the area belonged to the estate of the Eszterházy. The ethnologic elements of this geographically, socially and linguistically relatively closed space, are the specific dialect, Roman Catholic religion, folk garb, which is characterised by women's kerchief, pača (pacsa), woven fabric, needlework, fishing, forestry and specific nutrition culture. An architectural characteristic is wooden bell tower in the shape of women's skirt – szoknyásharang.

TOURIST ATTRACTIONS

Lendava and the vicinity is the place to rest. As once the Romans stopped here and took a rest, so contemporary travellers find various ways to relax and invigorate between Lendava vineyards and the Mura. The vicinity of Lendava is a paradise for fishers and hunters who love the untouched countryside. In »mrtvice«, the lagoons formed in the remains of the original bed of the Mura (Hotiško jezero, Petišovsko jezero, Potkova, Muriša) numerous water invertebrates, amphibian fish, water birds and some endangered subpannonian plants found their habitat. Lowland virgin forest Orlovščak is one of few naturally preserved remains of the forest in this area. Terme Lendava is the main spa and hotel complex in the commune. The beginnings go back when in 1965 hot water was found instead of oil in the neighbouring village Petišovci. Here locals later found out that this fossil thermo mineral water relieves old age trouble – physical chemical analyses proved the healing characteristics of

←
Zdraviliško-hotelski
kompleks Terme Lendava
s hotelom Lipa
A gyógyfürdőjéről is híres
Lipa Szálloda
Health resort Terme
Lendava with Hotel Lipa

↑
Zunanji bazen v Termah
Lendava
A szálloda szabadtéri
medencéje
Outdoor pool in Terme
Lendava
←
Notranji bazen v hotelu Lipa
A szálloda fedett medencéje
Indoor pool in Hotel Lipa

ugotovili, da lajša starostne tegobe. Kar je sledilo, ni bilo več naključje: fizikalno-kemične analize so potrdile zdravilne lastnosti petišovske vode in njen fosilni ter natrijevohidrogenkarbonatni ter hipertermalni (62° C) značaj. Sledila je izgradnja zdraviliško-hotelskih objektov, v katerih danes gostom nudijo preventivno in rehabilitacijsko zdravljenje ter sprostitvev. V sklopu Terme Lendava sta hotel Lipa s 120 sobami in sodobnim termalnim kopaljščem ter hotel Elizabeta v središču mesta s 23 klimatiziranimi sobami. V neposredni bližini hotela Lipa je lepo urejen avtokamp Lipa. Poleg hotelov so obiskovalcem lendavske občine na voljo še domače gostilne z značilno prekmursko in madžarsko kulinariko, vinotoči s kakovostnimi lendavskimi vini in turistične kmetije. Kolesarji se lahko podajo po petih kolesarskih poteh in na gorsko kolesarjenje po Lendavskih goricah, pohodniki pa na sprehode po Dolgovaških, Lendavskih, Čentibskih in Dolinskih goricah.

VINOGRADNIŠTVO IN LENDAJSKA TRGATEV

Vinogradništvo je bilo za Lendavčane in okoličane vedno priljubljeno opravilo – in tudi gospodarska dejavnost. Vinogradi od Dolge vasi do Pince zavzemajo 600 hektarjev obdelovalnih površin. Med belimi sortami prevladujeta laški in renski rizling, ob njih so razširjeni še furmint, chardonnay, sivi pinot ter sauvignon, med rdečimi sortami pa modra frankinja in modri pinot. Ob dobrih letinah lendavski vinogradniki zanje pogosto prejema odmevna odličja, tudi zlate medalje v kategoriji »vina posebne kvalitete«.

Na vinogradniško tradicijo se nanajšajo številne prireditve. Spomladi so zelo razširjena slavja ob vrisu rozge na dan sv. Urbana (npr. v Čentibi), jeseni pa so poleg trgatvenih praznikov najpogostejše martinovanjske slavnosti. Najodmevnejša in najmnogičnejša je Lendavska trgatev, ki velja tudi za turistično atrakcijo, saj je obogatena z mnogoterimi kulinaricnimi in etnografskimi značilnostmi (npr. tekmovanje v kuhanju bograča, sprevod, sejem). Ko-

betegségekén. Nem véletlenül! A fizikai és kémiai vizsgálatok igazolták a petesházi víz gyógyhatását, nátrium-hidrogénkarbonát tartalmát, valamint magas hőfokát (62° C). Ezt követően megépült a gyógyfürdő és szálloda, mely egészségmegőrző és rehabilitációs szolgáltatásaival várja vendégeit. De nem csatlódnak azok sem, akik csak kikapcsolódnak vágnak. A Terme Lendvához tartozik a 120 szobával és korszerű termálfürdővel rendelkező Hotel Lipa, valamint a város központjában álló Elizabeta Szálló, mely 23 klimatizált szobával áll a vendégek rendelkezésére. A Lipa Szálloda közvetlen közelében található az azonos nevű autós kemping. A szállodák mellett számos vendéglő várja a vendégeket. Jellegzetes muravidéki és magyar ételeket kínálnak, a borkimérésekben minőségi lendvai borokat kóstolhat a betérő vendég, de ne feledkezzünk meg a vendéglátással foglalkozó parasztságokról sem. A kerékpározást kedvelők öt kijelölt kerékpárút közül válogathatnak, a hegyi kerékpározás szerelmesei pedig kipróbálhatják magukat Lendvahegy útjain. A gyaloglást kedvelők számtalan gyalogutat találnak a hosszúfalusi, lendvai, csentei szőlőhegyen.

A SZŐLŐTERMELÉS ÉS A LENDVAI SZÜRET

A szőlőtermelés a lendvaiak és környékbeliek számára mindig kedvenc elfoglaltság volt – egyben gazdasági tevékenység is. A Hosszúfalutól Pincéig terjedő szőlőültetvények 600 hektárt tesznek ki. A fehér szőlőfajták között az első helyet az olasz és rajnai rizling foglalja el, de elterjedt a furmint, a chardonnay, a pinot noir és a sauvignon is. A piros fajták közül leginkább a kékfrankost és a kék pinot noart termesztik. Jó évszázatot esetén a lendvai szőlősgazdák számos kitüntetést és elismerést kapnak boraikért, többek között aranyérmeket is a »különleges minőségű borok« kategóriájában.

A szőlőtermesztés és bortermelés hagyományára számos rendezvény épül. Tavasszal elterjedt szokás a Szent Orbán napi venyige rajzolás a »Szőlőjövésék könyvébe« (pl. Csente), ősszel a szüreti rendezvények mellett a Márton-napi szokások a leggyakoribbak. A legnagyobb visszhangot kiváltó és legnagyobb tömeget megmozgató rendezvény a Lendvai Szüret, mely turista látványosság-

water in Petišovci and its fossil and sodiumhydrogencarbonate and hyperthermal (62 degrees Celsius) character. The hotel-spa complex was built and today it offers preventive and rehabilitation treatment and relaxation. Terme Lendava is: Hotel Lipa with 120 rooms and thermal spa, Hotel Elizabeta in the centre, with 23 air-conditioned rooms. Near Hotel Lipa is the campsite Lipa. Besides the hotels, the visitors of commune Lendava can enjoy public houses with characteristic Prekmurje cuisine and Hungarian cuisine, tourist farms and wine shops along the wine road, offering high quality Lendava wines. Cyclists can choose among five cycling trails or do mountain biking in Lendavske gorice; trekkers have Dolgovaške, Lendavske, Čentibske in Dolinske gorice to choose from.

VITICULTURE AND LENDAVA GRAPE HARVEST

Viticulture has always been a favourable and economic activity for Lendava people. Vineyards from Dolga vas to Pince take up 600 hectares of tillable land. Among white wines the most famous are Laški and Renski Rizling, followed by Furmint, Chardonnay, Sivi Pinot and Sauvignon, Lendava red wines are Modra Frankinja in Modri Pinot. Lendava wine growers often win prizes for their wines, also gold medals in the category »special quality wine«.

Many festivals are connected to winegrowing. In spring festivities on the day of Sv. Urban in Čentiba are held, to celebrate delineating into wine shoot. In autumn there is grape harvesting and Martinovanje. The most famous is Lendavska trgatev, which is also a tourist attraction offering culinary and ethnographic characteristics like competition in cooking bograč, a parade and fair. It started in 1979 when a transport of Lendava wine barrels was organized with a cart. The organizers poured wine from Krona pass Hotel Li-

← Makadamska pot
Földút
Macadam path

↓ »Na valovih Lendavskih goric«
»Hullámzó szőlőtenger«
On the waves of Lendavske gorice

renine prireditve segajo v leto 1979, ko so tedanji turistični delavci organizirali prevoz sodov lendavskega vina na kmečkem vozu in vino točili od gostišča Krona mimo hotela Lipa do »mokre terme«. Že naslednje leto je v povorki sodelovalo nekaj vozov, ki so prikazovali vinogradniška opravila. Tretje leto pa je Turistično društvo Lendava povežalo vse zainteresirane in priredilo Lendavsko trgatev, ki je postala največja tovrstna prireditve v širši regiji. Prireditve, ki tradicionalno poteka drugo soboto v septembru, zdaj privablja v mesto tudi po 15 do 20 tisoč obiskovalcev, med njimi jih je tudi veliko iz sosednjih držav.

MRTVICE

Največji naravni biser Pomurja so mrtvice. Tudi ob drugih slovenskih rekah jih najdemo, a tako lepih, kot so ob Muri, ni nikjer. »Muriša« je nedvomno naša najlepša mrtvica. Leži na skrajnem vzhodu Slovenije, med največjima vodotokoma lendavskega območja, Ledavo na severu in Muro na jugu. Na zahodu jo oklepa sklenjeno gozdno območje Murske šume. Gre za precej mokrotno območje s svojevrstnim rastlinskim in živalskim svetom. Voda je precej plitva, obrežje pa prerasló s širokim pasom trstičja, šašja in rogoza. Ko se prebijemo do vode, se pred nami odpre čudovit svet nenavadnih zanimivosti. Ne redko na bregu najdemo *kobulasto vodoljubo* (*Butomus umbellatus*), ki je s svojimi rožnatimi cvetovi ena najlepših močvirskih rastlin. Ima okroglo betev brez listov. Listi so pritlični, črtalasti, do 10 mm široki in 1 m dolgi. Cvetovi so rožnati z različno dolgimi peclji.

Med trstičjem lahko opazimo tudi *strelušo* (*Sagittaria sagittifolia*), ki ima svojevrstno obliko listov. Listi se med seboj razlikujejo. Spodnji so trakasti, na vodi plavajoči so ovalni, tisti, ki segajo iz vode, pa so izrazito kopjasti. Med cvetenjem se iznad sredine listne rožice dviga skoraj meter visoka cvetna betev s cvetovi. Listi cvetnega odevala so beli, pri dnu rahlo rdečkasti.

nak számít, hiszen a vidék étkezési és néprajzi jellegzetességeit is megismerheti a látogató (pl. főzőverseny, szüreti felvonulás, kirakodó vásár). A rendezvény kezdete 1979-re nyúlik vissza, amikor is a város idegenforgalmi dolgozói parasztszekéren hordókban szállították és kínálták a lendvai borokat a Korona vendéglőtől a Lipa szálloda mellett a petesházi temálfürdőig. A következő évben a menet kibővült, az egyes szekereken szőlőtermesztéssel és bortermeléssel kapcsolatos munkákat mutattak be. A harmadik évben már a Lendvai Turisztikai Egyesület fogta össze az érdeklődőket, s megrendezte az első Lendvai Szüret elnevezésű rendezvényt, mely azóta a tágabb régió legnagyobb ilyen jellegű rendezvényévé nőtte ki magát. A rendezvény, melyet hagyományosan szeptember második hétvégéjén rendeznek meg, 15–20 ezer látogatót vonz a városba. Sokan érkeznek a szomszédos országokból is.

HOLTÁGAK

Muravidék legnagyobb természeti kincsét a holtágak jelentik. Holtágakat más szlovén folyók mentén is találunk, de olyan szépeket, mint a Mura mentén, sehol. »Murisa« (Szentkirályi tó) kétség kívül a legszebb holtágunk. Szlovénia legkeletibb részén található, a terület két nagy folyója között. Északon a Ledava, délen a Mura határolja. Nyugaton a Murai erdők területe fogja közre. A vízenyős terület sajátos növény és állatvilággal rendelkezik. A holtág vize sekély, partját széles sávban benőtte a nád, a sás és a gyékény. Ha elérünk a vízig, csodálatos világ tárul a szemünk elé, nem mindennapi érdekességeket láthatunk. A parton találhatunk *virágkákát* (*Butomus umbellatus*), mely rózsaszín virágaival az egyik legszebb mocsári növény. Hengeres, kúszó gyöktörzse van, levelei tőállóak, háromlűek, 10 mm szélesek és 1 méter hosszúak. Rózsaszínű virágzata különböző hosszúságú tőkocsány végében fejlődik.

A nád között észrevehetjük a *nyílfüvet* (*Sagittaria sagittifolia*) is, melynek különleges a levélformája. Az egyes levelek különböznek egymástól. A tőállóak hosszú nyelűek, a vízen úszók oválisak, a vízből kinyúlóak pedig keskeny lándzsásak. Virágzárkor a majdnem méteres tőkocsány végében több virágtömb fejlődik, fürtben. A szíromszerű lepellevelék fehérek, alapjukon

pa to »mokre terme«. The following year there were a few carts showing activities connected with wine growing. The third year the Tourist association connected all interested and organized Lendavska trgatev, a traditional event taking place on the second Saturday in September and hosting 15,000 to 20,000 visitors also from abroad.

MRTVICE

The biggest natural jewels of Pomurje are mrtvice. They can be found along other Slovenian rivers as well, but nowhere as beautiful as those along the Mura. »Muriša«, undoubtedly the most beautiful one is between the Ledava on the north and the Mura on the south. From the west it is enclosed by the forest area Murska šuma. This is a damp area with unique plant and wild life. The water is really shallow, the bank is overgrown with reeds, bennet and rush mat. When we come to the water, a wonderful world opens in front of us. *Butomus umbellatus*, with its pink flower one of the most beautiful marsh plants, grows on the bank. It has a round stem without leaves. The leaves are on the ground, 10mm wide and 1m long. The flowers are pink, with stalks of different lengths.

Among the reeds *Sagittaria sagittifolia* can be found, with leaves that take various shapes. The lower leaves have the shape of a strip; the floating ones are oval; those that reach out of the water are spear shape. During the flower time a one meter high stem with flowers rises from the lower leaves. Flower petals are white, on the bottom however they are reddish.

Big green leaves float on the water surface. Among them there are open

↑ Naša najlepša mrtvica Muriša
A vidék legszebb holtága a Szentkirályi-tó
Muriša, the most beautiful »mrtvica« (lagoon, formed in the
remains of the original Mura bed)

↓ Sožitje škarjic, vodnih leč, plavčka in blatnika
A kolokán, a vízilence, a vízitök és a rucaöröm szimbiózisa
Symbiosis of plants

Na vodni gladini najdemo velike zelene plavajoče liste. Ob njih so odprte čaše *belih lokvanjev* (*Nymphaea alba*). Nedolžno belino lokvanjev popestrijo rumeni cvetovi *rumenega blatnika* (*Nuphar luteum*). Obe rastlini imata na dnu debele korenine, iz katerih vodijo do cvetov in listov na gladini dolgi pec-lji. Na gladini vode so še prosto plavajoče rastline: *žabji šejek* (*Hydrocharis morsus-ranae*), *mešinka* (*Utricularia vulgaris*) in *vodna praprotnica* ali *plavček* (*Salvinia natans*). Med praprotnicami je res nekaj posebnega *salvinija*, saj ni ukoreninjena, ampak prosto plava na gladini stoječih voda. Tudi *navadna mešinka* nima korenin, temveč le razvejeno, tik pod gladino lebdeče steblo. Našli jo bomo v zavetrnem delu mrtvic. Je mesojeda rastlina, ki drobne vodne živali lovi z mešički na potopljenih listih.

V mrtvicah uspeva mnogo v Sloveniji redkih in ogroženih rastlinskih vrst. Samo v tem delu Slovenije uspevata dve takšni: *vodna praprotnica plavček* (*Salvinia natans*) in *vodna škarjica* (*Stratiotes aloides*). Listne rozete redke vodne škarjice poleti prekrijejo celotno gladino mrtvice »Nagy Parlag« pri Petišovcih. Združbo dopolnjujeta še *žabji šejek* in *vodna grebenika* (*Hottonia palustris*).

Na mokrotnih travnikih med potokoma Ledava in Črncem nas vsako pomlad razveseli žal že zelo redke *močvirski tulipan* (*Fritillaria meleagris*), ki je uvrščen na Rdeči seznam ogroženih semenk in praprotnic Slovenije.

Poleg rastlinstva je v mrtvicah edinstveno tudi živalstvo. Med ribjimi vrstami najdemo tod zelo redko in ogroženo vrsto *veliko senčico* (*Umbra krameri*), ki v Sloveniji domuje le v mrtvicah Mure. Med močno ogrožene dvoživke, ki živijo v murskih mrtvicah, sodita tudi *nižinski urh* (*Bombina bombina*) in *česnovka* (*Pelobates fuscus*). V tem delu Slovenije lahko najdemo nekatere najbolj redke ptičje vrste. V Murski šumi jih je veliko in to območje je ornitološko eno najpomembnejših v Sloveniji. Svojstvena čustvena vez se je spletla med človekom in *štorkljo* (*Ciconia ciconia*). Mogoče zato, ker je pregovorna znanilka pomladi in ptica, ki prinaša v naše kraje novo življenje.

enyhe piros folttal.

A vízfelületen nagy, zöld, úszó levelet találunk. Mellettük nyílik a *fehér tavirózsa* (*Nymphaea alba*). A tavirózsa ártatlan fehérségét a *vízitök* (*Nuphar luteum*) sárga virágai teszik változatossá. A víz alatt mindkét növény vastag gyökérrel rendelkezik, amelyből hosszú szárral vezetnek a vízfelszínre úszó levelekig és virágokig. A vízfelszínre a következő növények lebegnek még: *békatutaj* (*Hydrocharis morsus-ranae*), *közönséges rence* (*Utricularia vulgaris*), *rucaöröm* (*Salvinia natans*). A *rucaöröm* különleges az edényes virágtalan növények között, hiszen nem ereszt gyökeret, hanem szabadon lebeg az állóvizek felszínén. A *közönséges rencének* sincs gyökere, hanem csak közvetlenül a vízfelszín alatt lebegő, szerteágazó szára. A holtágak szélárnyékos részén lelhetünk rá. Húsevő növény, levelein »rovarfogó« tömlő van.

A holtágakban számos, Szlovéniában ritka és veszélyeztetett növényfaj található meg élőhelyét. Szlovéniában csupán itt található meg a *rucaöröm* (*Salvinia natans*) és a *kolokán* (*Stratiotes aloides*). A kolokán nagy levélrózsái nyáron befedik a Nagy Parlag nevű holtág teljes víztükrét. A növénytársulást kiegészíti a *békatutaj* és a *békalilium* (*Hottonia palustris*).

A Ledava és a Črnc között elhelyezkedő vizes réteken nagy örömminkre minden tavasszal megjelenik a ritka növénynek számító *kockás lilium* (*Fritillaria meleagris*), mely szerepel a Szlovéniában veszélyeztetettnek számító egyzikiűek Vörös listáján.

A növényvilág mellett a holtágak állatvilága is egyedülálló. A halak között itt megtalálható a nagyon ritka és veszélyeztetett *lapi póc* (*Umbra krameri*), amely Szlovéniában csak a Mura holtágaiban él. A holtágakban élő veszélyeztetett kétélűek közé tartozik a *vöröshasú unka* (*Bombina bombina*) és a *barna ásóbéka* (*Pelobates fuscus*). Szlovénia e táján található ritka madárfajok is. Nagyon sok van belőlük a Murai erdőben (Murska šuma), így ez a terület ornitológiai szempontból Szlovénia egyik legjelentősebb területe. Itt sajátos érzelmi kapcsolat alakult ki az ember és a *fehér gólya* (*ciconia ciconia*) között. Talán azért, mert a közmondás szerint ő hozza a tavaszt és az új élete(ke)t a vidékre.

calyces of *Nymphaea alba*. Their innocent white is enriched with yellow flowers of *Nuphar luteum*. Both plants have strong roots at the bottom, from which long stems lead to leaves and flowers on the water surface. There are free floating plants like *Hydrocharis morsus-ranae*, *Utricularia vulgaris* and *Salvinia natans*. There are also rootless ferns in these waters, with freely floating stems below the water surface. In the wind protected part an insectivore hunts small animals with pouches on its sunken leaves.

In »mrtvice« there are many endangered species and in this part of Slovenia there are at least two: *Salvinia natans* and *Stratiotes aloides*. The leaves of the latter cover the whole water surface of the »mrtvica« Nagy Parlag near Petišovci.

On wet meadows between the creeks the Ledava and the Črnc we are happy to see very rare *Fritillaria meleagris* every spring, as it is already on the Red list of endangered species in Slovenia.

Besides flora, also the fauna in »mrtvice« is unique. Among fish there is *Umbra krameri*, only found in »mrtvice« of the Mura. Extremely endangered amphibians are *Bombina bombina* and *Pelobates fuscus*. Some rare bird species can be found in this part of Slovenia. Murska šuma is ornithologically one of the most important in Slovenia. A special relationship has been developed between man and the stork (*ciconia ciconia*), maybe because the stork is the proverbial herald of the spring and a bird that brings new life to this place.

DOLINSKI PAŠNIK

Pašnik kot oblika ekstenzivne izrabe zemljišča je vmesna oblika med gozdom in travnikom. Ko je paša opuščena, se prične intenzivno zaraščanje. Tak primer je tudi Dolinski pašnik. Zanimiv je, ker na njem lahko opazujemo, kako si narava postopoma prilagaja tisto, kar ji je človek nekoč s silo iztrgal. Še ko so pasli živino, je bilo na njem več posameznih dreves hrasta, brešta in divje hruške, ki so jih ohranjali zaradi sence pa tudi želoda za pašo svinj. Danes na dobrih dvanajstih hektarjih površin najdemo mnogo *hrastov* (*Qercus robur*), *divjih hrušk* (*Pyrus cominnsis*), še posebej pa izstopa »hrast številka 1« s premerom 160 cm. Njegova krošnja pokriva površino okoli 5 arov in ima več kot 21 m³ lesne mase. Najtanjši hrast ima premer 50 cm. Pod temi mogočnimi drevesi pa danes najdemo pisano združbo drevesnih in grmovnih vrst od *doba* (*Qercus robur*), *jesena* (*Fraxinus angustifolia*), *maklena* (*Acer campestre*), *breze* (*Betula pendula*), *črne jelše* (*Alnus glutinosa*), *črnege topola* (*Populus nigra*) in *trepetlike* (*Populus tremula*) do *črnege trna* (*Prunus spinosa*), *gloga* (*Crataegus monogyna*), *črnege bezga* (*Sambucus nigra*), *česmina* (*Berberis vulgaris*), *srabota* (*Clematis vitalba*), *rakite* (*Salix caprea*) in *kaline* (*Ligustrum vulgare*) ter neprehodnih goščav *šipka* (*Rosa caninna*) in *robide* (*Rubus fruticosus*). Bogata je seveda tudi zeliščna vegetacija. Ob bogatem rastlinskem svetu se v tem prostoru odlično počutijo tudi najrazličnejše ptice ter nizka in visoka divjad.

»PRAGOZD« V MURSKEM GOZDU

»Pragozd« se nahaja v najstarejšem delu oddelka 14, na površini 3,40 ha. Starost tega dela gozda je med 110 in 115 let. Vidni so meandri reke Ledave, ki sekajo gozd. Mogočna drevesa *doba* (*Qercus robur*), *belega gabra* (*Carpinus betulus*), *bukve* (*Fagus sylvatica*) in *bresta* (*Ulmus campestre*) merijo v višino tudi preko 35 m. Ob opazovanjih in meritvah v preteklosti se je porodila ideja, da se ta del gozda izloči iz gospodarjenja in prepusti naravi. V zadnjih

A VÖLGYIFALUI LEGELŐ

A legelő a földterület extenzív hasznosítási formája, a rét és erdő közötti átmeneti állapot. Ha a legelőn abba-hagyják a legeltetést, elkezdődik az intenzív elgazosodás, bokrosodás. Ennek példája a völgyifalui legelő is. Érdekes megfigyelni, hogyan nyeri vissza a természet fokozatosan mindazt, amit az ember valaha kiszakított belőle. Már abban az időben, amikor még legeltettek e területen, több magányos fa, elsősorban tölgy, szil és vadvörte nőtt rajta. Ezeket meghagyták, hiszen árnyéket adtak, a tölgy termését, makkját pedig feletették a disznókkal. Ma a körülbelül tizenkét hektáros területen számos kocsányos tölgyet (*Qercus robur*) és vadkörte (Pyrus cominnsis) találunk. Közülük a »numero 1« az a tölgy, melynek átmérője 160 cm. Lombja több mint öt ár területet fed le, a benne lévő faanyag több mint 21 m³. A legkarcsúbb tölgy átmérője 50 cm. A hatalmas fák alatt rendkívül színes növénytakarulás él: *tölgy* (*Qercus robur*), *magyar kőris* (*Fraxinus angustifolia*), *mezei juhar* (*Acer campestre*), *közönséges nyír* (*Betula pendula*), *mézgás éger* (*Alnus glutinosa*), *fekete nyár* (*Populus nigra*) és *rezgő nyár* (*Populus tremula*), a bokrok közül a *kökény* (*Prunus spinosa*), *galagonya* (*Crataegus monogyna*), *fekete bodza* (*Sambucus nigra*), *borbolya* (*Berberis vulgaris*), *erdei iszalag* (*Clematis vitalba*), *kecskefűz* (*Salix caprea*) és *közönséges fagyal* (*Ligustrum vulgare*), valamint az átjárhatatlanul sűrű *gyepűrózsa* (*Rosa caninna*) és *földiszeder* (*Rubus fruticosus*). A területen nagyon sok gyógynövény is található. E gazdag vegetációban nagyon jól érzik magukat a különböző madarak, valamint a kis- és nagyvadak is.

»ŐSERDŐ« A MURAI ERDŐBEN

Az »őserdő« a 14. számú erdőterület legősibb részében található, 3,4 hektáron. Az erdő kora 110 és 115 év közé tehető. Jól láthatók a Ledava folyó kanyarulatai, melyek átszelik az erdőt. A hatalmas *kocsányos tölgyek* (*Qercus robur*), *közönséges gyertyánok* (*Carpinus betulus*), *bükkök* (*Fagus sylvatica*) és *szilfák* (*Ulmus campestre*) 35 méter magasra is megnőnek. A múltban elvégzett megfigyelések és mérések alapján született az ötlet, hogy az erdőnek ezen a részén ne

LOWLAND PASTURELAND

Talking about extensive use of land, pastureland is a form between forest and meadow. When grazing is discontinued, intensive overgrowing starts. One such example is lowland pastureland. It is interesting because it shows how nature gradually takes back what was violently taken away from her by man. When cattle grazed there, there were many trees of oak, elm and wild pear, which were a good source for shade and acorn, which was fed to pigs. Today on the 12 hectares there are many oak trees (*Qercus robur*) and wild pears (*Pyrus cominnsis*). A special feature is »oak number 1« with a diameter of 160 cm. Its crown covers an area of 5 ares, and has more than 21 cubic meters wood mass. The thinnest oak has the diameter of 50 cm. Under this immense trees there is a variety of tree and shrub species from oak (*Qercus robur*), ash (*Fraxinus angustifolia*), maple tree (*Acer campestre*), *birch* (*Betula pendula*), *black alder* (*Alnus glutinosa*), *black poplar* (*Populus nigra*) and *trembling poplar* (*Populus tremula*) to *blackthorn* (*Prunus spinosa*), *hawtorn* (*Crataegus monogyna*), *black elder* (*Sambucus nigra*), *barberry* (*Berberis vulgaris*), *clematis* (*Clematis vitalba*), *osier* (*Salix caprea*) and *privet* (*Ligustrum vulgare*) to impassable thickets of dog rose (*Rosa caninna*) and *bramble* (*Rubus fruticosus*). There is a big variety of herbs as well. This place makes a wonderful habitat for birds and wildlife.

VIRGIN FOREST IN MURSKI GOZD

Virgin forest is in the oldest part of division 14, on the surface of 3.40 hectares. It is between 110 and 115 years old. It is intersected by the meanders of the Ledava. Big oak trees (*Qercus robur*), hornbeams (*Carpinus betulus*), *beeches* (*Fagus sylvatica*) and elms (*Ulmus campestre*) grow over 35 m high. With monitoring and measuring in the past, the idea came up, that this part of the forest should be excluded from managing and be left to nature. So in the

15 do 20 letih se tu ni gospodarilo in rezultati so že vidni: stoječa in ležeča propadajoča drevesa so polna lesnih gob, ki so v boju za svetlobo – preživete že omagala.

FOSILNI HRAST IZ GRAMOZNICE PETIŠOVCI

Poleti leta 1981 so pri kopanju gramozu v Petišovcih v globini 4 do 8 m naleteli na fosilne ostanke debel *hrastov* (*Qercus* sp.), *brestov* (*Ulmus* sp.) in *vrb* (*Salix* sp.). To je doslej najbogatejše tovrstno najdišče v južni Evropi. Domnevati je mogoče, da je drevesa spodkopala reka Mura, ko je menjavala svojo strugo. Kasneje jih je naplavila in zasula z debelo plastjo proda. Razstavljeni fosilni hrast predstavlja najpomembnejšo najdbo. Pri dviganju debla iz vode se je zgornji del odlomil, zato se predvideva, da je bila celotna višina debla v času rasti od 30 do 40 m. Starost najdbe, ki je bila ugotovljena na podlagi radiokarbonskega datiranja z metodo C 14, je 1570 let. Deblo, ki je dobro ohranjeno, ima v spodnjem delu 120 cm premera, les na prelomu je čvrst in sive barve, na površini pa pooglenel in razpokan.

PODJETJA NA GLOBALNEM TRGU

V razmerah neprizanesljive svetovne konkurence na »globalnem trgu« nekatere od lendavskih gospodarskih družb držijo razvojni korak s primerljivimi družbami v nacionalnem in širšem evropskem prostoru ter so tako ključni gradnik gospodarske prepoznavnosti Lendave in okolice. Med njimi prednjači **Nafta**, po kateri je Lendava že dolgo poznana. Istoimensko podjetje je sicer preživelo že vrsto vzponov in padcev, vendar so naftarji ali beli rudarji, kot pravijo delavcem v naftni industriji, z zagnanostjo, voljo in v sodelovanju z lokalno skupnostjo premostili večino ovir. Z opredelitvijo za okolju prijazno proizvodnjo šest hčerinskih podjetij (**Nafta Petrochem**, **Nafta Strojna**, **Nafta Geoterm**, **EKO Nafta**, **Nafta Inženiring**, **Nafta Informatika**, **Družba Geoenergo**) že žanje prve uspehe. Tudi v lendavskem obratu **Leka d. d.** je varovanje okolja eden od stebrov, na kate-

legyen fakitermelés, engedjék át azt a természetnek. Az elmúlt 15–20 évben nem történt emberi beavatkozás és az eredmény már látható: az álló és kidőlt fatörzseken megjelentek a gombafélék, melyek a túlélés egyik feltételéért, a fényért vívott harcban már vesztesre állnak.

A PETESHÁZI KAVICSBÁNYA MEGKÖVESEDETT TÖLGYE

1981 nyarán a petesházi kavicsbányában kitermelés közben 4 és 8 méter közötti mélységben tölgyfa (*Qercus* sp.), szilfa (*Ulmus* sp.) és fűzfa (*Salix* sp.) törzsek őskövületeire bukkantak. E lelőhely eddig Európa leggazdagabb ilyen jellegű lelőhelye. Feltételezhetjük, hogy a fákat a Mura folyó mosta alá mederváltása során. Később többször előntötte és hordalékával vastagon befedte őket. A kiállított tölgy őskövület a terület legjelentősebb lelete. Vízből való kiemelése során a törzs egy része leszakadt, így csak feltételezhetjük, hogy a fa valamikori teljes magassága 30–40 méter volt. A lelet korát, mely 1570 évesre tehető, a C 14-es elnevezésű radiokarbonos kormeghatározási módszerrel állapították meg. A törzs, mely jó állapotban maradt meg, alsó részénél 120 cm átmérőjű, a törésnél a fa egészséges és szürke színű, a törzs felülete elszenesedett és repedezett.

VÁLLALATOK A GLOBÁLIS PIACON

Egyes lendvai gazdasági társaságok a »globális piacon« uralkodó kíméletlen konkurenciaharc közepette is tartják a lépést a nemzeti, illetve tágabb európai térségben működő hasonló vállalatokkal, ezáltal biztosítják Lendva és környéke sajátos gazdasági arculatát. Az első helyre kívánkozik a **Nafta Vállalat**, amelynek neve már régen összeforrt Lendvával. Az azonos nevű vállalat az évek során már számos felemelkedést és bukást megélt, de az olajosok vagy fehér bányászok, ahogy a kőolajiparban dolgozókat nevezik, elszántságukkal és elhivatottságukkal, valamint a helyi közösséggel együttműködve, legyőzték az akadályok többségét. A környezetbarát termelés bevezetésével a cég hat leányvállalata (**Nafta Petrochem**, **Nafta Strojna**, **Nafta Geoterm**, **EKO Nafta**, **Nafta Inženiring**, **Nafta Informatika**, **Geoenergo Társaság**) már magáénak tudhat néhány sikert. A **Lek R.T.** lendvai üzemében is a környe-

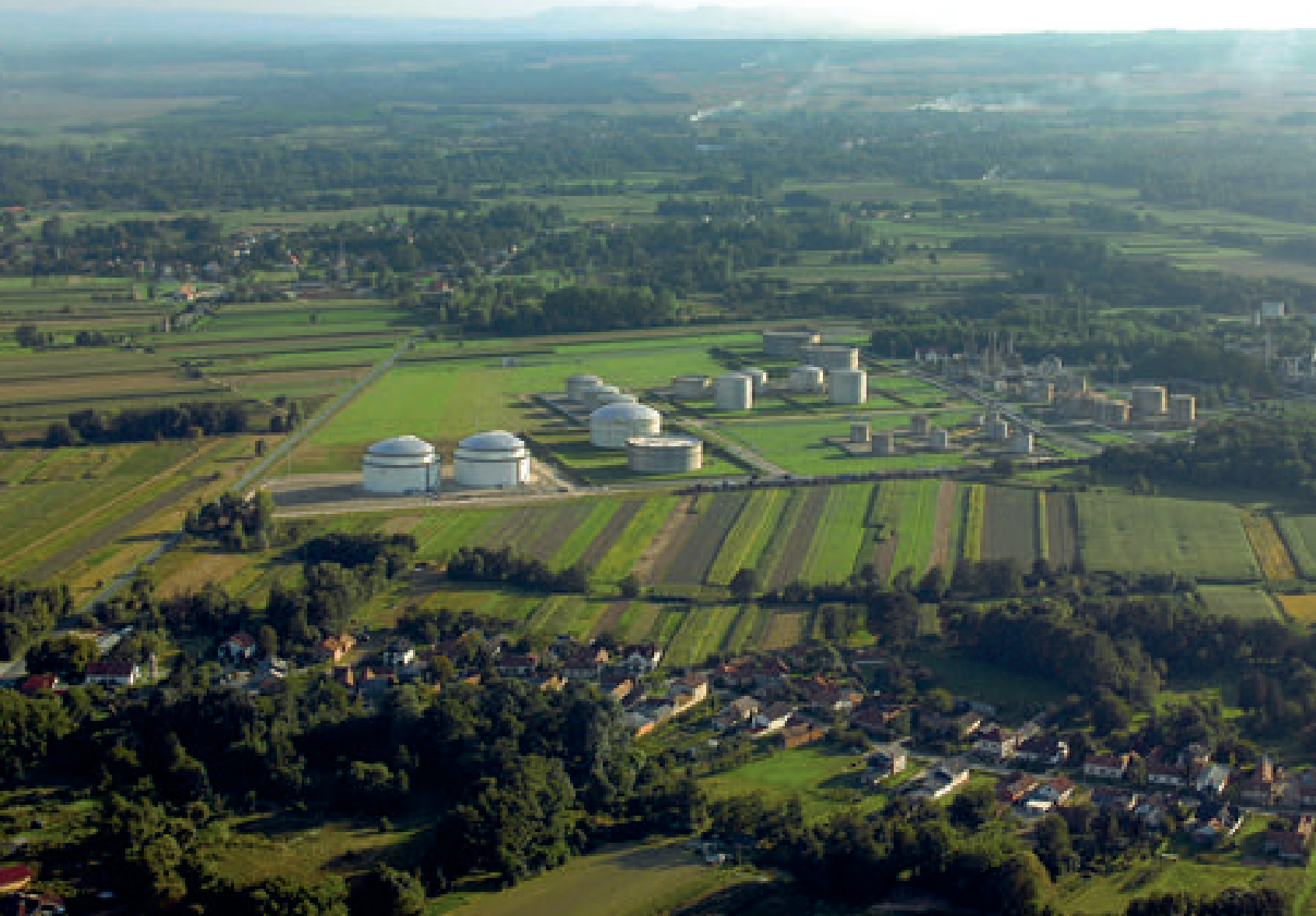
last 15 to 20 years man has not interfered with nature and the first results are visible: exhausted in the fight for light, standing and lying decaying trees are full of touchwood.

FOSSIL OAK FROM GRAVEL PIT IN PETISOVCI

When digging for gravel in Petisovci 1981 fossil remains of oaks (*Qercus* sp.), elms (*Ulmus* sp.) and willows (*Salix* sp.) were found four to eight meters deep. This has been so far the richest site in South Europe. The trees might have been sapped by the Mura when it changed its bed. Later they could have been covered with a thick layer of gravel. When this fossil oak was being lifted, the upper part broke off, so it is assumed that the trunk used to be 30 to 40 m high. The age of the find, using radio carbonic dating – method C14, was determined to 1570 years. The trunk, which is well preserved, has in the lower part a diameter of 120 cm, the wood on breaking is solid and grey, while on the surface it is charred and cracked.

ENTERPRISES ON THE GLOBAL MARKET

In tough competition some companies in Lendava manage to keep up with comparable companies in the national and European market and this way help Lendava and the vicinity to economic recognition. Among the most important is **Nafta**. This company has been through ups and downs, but the petrol men or white miners, as they are called in the oil industry, surmounted the difficulties with strong will and in co-operation with the local community. With environment-friendly production the six subsidiary companies (**Nafta Petrochem**, **Nafta Strojna**, **Nafta Geoterm**, **EKO Nafta**, **Nafta Inženiring**, **Nafta Informatika**, **Družba Geoenergo**) have already reached success. In the Lendava branch of **Lek Joint-Stock Company** the protection of the environment is a pillar, on which the development of the company is built. In their 20 year operation they have

↑ Nafta Lendava
A lendvai Nafta Vállalat
Nafta Lendava

↓ Notranjost Lekovega farmacevtskega obrata
A Lek Gyógyszeripari Vállalat
The inside of »Lek« branch (Pharmaceutical company)

rem načrtujejo nadaljnji razvoj podjetja. Ta stalnica v njihovem 20-letnem delovanju jim tudi danes narekuje, da svojo proizvodnjo farmacevtskih učinkovin in izdelkov uravnava po visokih sodobnih standardih. V podjetju se zavedajo, da je skrb za zdrav in varen življenjski prostor temeljni pogoj za izvajanje poslovne dejavnosti v prihodnje. Skupni projekt izgradnje čistilne naprave v Lendavi, ene najsodobnejših tovrstnih naprav v Sloveniji, nedvomno sodi med presežke uresničevanja okoljevarstvenih interesov lokalne skupnosti in podjetja v širšem evropskem prostoru. Podjetje **Varis** odlikujejo visokokakovostne sanitarne kabine in cevni radiatorji. Proizvodnja SKATE-elementov je rezultat trajnostne usmeritve podjetja v kakovostnejše preživljanje prostega časa mladih, ohranjanje njihovega zdravja ter popularizacija mladinske rekreacije v skladu s svetovnimi trendi. Tudi v družbi **Varstroj** upoštevajo nove gospodarske razmere, zato so v sicer že 40-letno tradicijo proizvodnje kakovostnih kovinskih izdelkov uvedli najzahtevnejše evropske standarde. Svoje poslanstvo vidijo v optimalnem usklajevanju interesov lastnikov, zaposlenih in lokalnega okolja. **Elektromaterial Lendava d. d.** je vodilni proizvajalec elektroinstalacijskega materiala v Sloveniji. Ime Lendave so z izvozom izdelkov pod lastno blagovno znamko ponesli v številne evropske države. Podjetje **Artex** nadaljuje tradicijo oskrbe trgovinskih in skladiščnih prostorov s kakovostnimi izdelki, proizvedenimi po najstrožjih okoljskih standardih. Podoba industrijske uspešnosti lendavske občine zaokrožuje družinsko podjetje **Hinco**, ki z uporabo najsodobnejše informacijske tehnologije skrbi za prijetno vzdušje in odprto komunikacijo s kupci in domačini.

OBRT IN STORITVE S PRIDIHOM TRADICIJE

Obrt je v lendavski občini neločljivo povezana z ljudmi, ki z ljubeznijo uporabljajo svoje znanje, sposobnosti in veščine, da bi ustvarili nove, neponovljive izdelke in storitve. Naravne danosti, ugodno podnebje in izjemna geografska lega Lendave so že v davni preteklosti privlačili različna ljudstva,

z etvétel az az alap, melyre a vállalat további fejlődése épül. Húszéves működésüknek ez az állandó komponense ma arra ösztönzi őket, hogy a gyógyszeranyagok és termékek gyártását a legkorszerűbb előírások bevezetésével végezzék. A vállalatnál jól tudják, hogy az egészséges és biztonságos élettér a további üzleti tevékenység alapfeltétele. A lendvai tisztítóberendezés a várossal közös projekt keretében jött létre. Maga a tisztítóberendezés Szlovénia egyik legkorszerűbb ilyen berendezése, s messze meghaladja a helyi közösség és a tágabb európai térség által kért környezetvédelmi előírásokat. A Varis Vállalatot kiváló minőségű zuhanykabinjai és csőradiátorai dicsérik. A SKATE-elemek gyártása már a cég szemléletváltásának eredménye, melynek célja a fiatalok szabadidejének értelmes kitöltése, egészségük védelme, valamint a világban uralkodó irányzatokkal összhangban, az ifjúsági rekreáció népszerűsítése. A Varstroj Társaságnál is alkalmazkodnak a gazdaság új viszonyaihoz, ezért az immár 40 éves hagyománnyal rendelkező fémipari termékek gyártásánál a legszigorúbb európai előírások szerint dolgoznak. Küldetésüket a tulajdonosok, a dogozók és a helyi közösség érdekeinek optimális összehangolásában látják. Az Elektromaterial Lendava Kft. a elektromos szerelvények vezető gyártója Szlovéniában. A vállalat számos európai országban tette ismerté Lendva nevét saját márkajelzésű termékeinek exportjával. Az Artex Vállalat, folytatva a hagyományokat, üzlet és raktárhelyiségeket lát el kitűnő termékekkel, melyek a legszigorúbb környezeti előírások alapján készülnek. A Lendva gazdasági sikereiről szóló történetet a Hinco családi vállalkozással zárjuk, amely a legkorszerűbb információs technológia felhasználásával gondoskodik a kellemes és nyitott kommunikációról a cég és a vásárlók, illetve a cég és a helyi lakosok között.

A KISIPAR ÉS A SZOLGÁLTATÁSOK A HAGYOMÁNY JEGYÉBEN

Lendva Községben a kisipar maga az ember, aki örömmel használja fel tudását, képességeit, hogy új, megismételhetetlen termékeket alkosson, nagyszerű szolgáltatásokat nyújtson. Lendva természeti adottságai, kellemes éghajlata és kedvező földrajzi fekvése már a régmúltban is számos népet vonzott e tájra, akik

always adapted their production to high contemporary standards. They are aware that a healthy environment is a basic condition for their future existence. The common project with the local community - building the purifying plant in Lendava is the peak of realizing interests in a wider, European sense - protecting the environment. The enterprise Varis produces high quality sanitary cabins and tubular radiators. With the production of elements for skating, the enterprise aims for high quality and healthy free time activities of young people. The company Varstroj have introduced the highest European standards into their 40 year manufacturing metal goods. They see their mission in bringing into line the interests of the owners, employees and local community. Elektromaterial Lendava Joint-Stock Company is the leading manufacturer of electrical installation material in Slovenia. Exporting goods of their own make, they have taken the name Lendava to numerous European countries. The enterprise Artis supplies stores and warehouses with their high quality products. The image of industrial success of the Lendava commune is concluded by the family enterprise Hinco. Using up to date information technology they keep open communication with their customers and the locals.

TRADE AND SERVICES WITH A TOUCH OF TRADITION

Trade in Lendava community is inseparably connected to people, who with love use their knowledge, abilities and skills to make new, unrepeated goods and do services. The favourable climate and geographical position of Lendava have always attracted different peoples, who each in their own way settled

ki so si, vsako na svoj način, uredila življenje v ravnini v zavetju lendavskih gričev in izoblikovala prepoznavne obrtne spretnosti. Danes njihovi potomci to tradicionalno znanje spretno in ustvarjalno vključujejo v sodobno obrtno proizvodnjo, še posebej na področju izdelovanja orodij in bivalnih enot iz naravnega materiala (les, glina, šibje). Tudi oblačila iz lanu in konoplje, ki so ob podpori kolovratov in statev nekoč nastajala pod spretnimi ženskimi prsti, niso odšla v pozabo. Vezenje čudovitih rdečih in belih vzorcev, ki se ohranja iz roda v rod, je še danes v dolgih zimskih večerih najljubše razvedrilo podeželskih žena v okolici Lendave. Sprehod po lendavski Glavni in Kolodvorski ulici je še dandanes svojevrstna učna ura iz zgodovine razvoja lendavske obrti in podjetništva v prvi polovici 19. stoletja. Z naselitvijo Židov je mesto postalo živahno obrtno, trgovsko in storitveno središče. Ob glavni prometnici so poiskali svojo priložnost urarji, zlatarji, čevljarji, peki, slaščičarji, odvetniki, zdravniki, trgovci s tekstilom in modnim blagom, trgovci z mešanim blagom (še posebej z začimbami in tedaj popularnimi kolesi), podjetni gostilničarji pa so skrbeli za priljubljene vrtno zabave s tombolami in srečelovi. V lendavskem mestnem jedru še lahko najdemo unikatne uporabne izdelke in spominke iz naravnih materialov, ogorijo nas pravi mojstre tradicionalnega gradbeništva, modnega šiviljstva in frizerstva, ali pa lahko preprosto posedimo ob res dobri kavi, slaščici ali sladoledu.

Storitvene dejavnosti v Lendavi so nekaj posebnega zato, ker jih opravljajo ljudje, ki so kot dediči večstoletnega mešanja najrazličnejših kultur razvili samosvojo in prepoznavno govorico. Leta navduši obiskovalca trgovine, banke, zavarovalnice, gostilne ali okrepčevalnice, vinotoča in izletniške kmetije. Iz nje vejeta gostoljubnost, ki se je ne da naučiti na seminarjih, in temperament, ki je odraz veselja do življenja. Mešanica gostoljubnosti in živahnega temperamenta je prav gotovo največja posebnost lendavskih ponudnikov gostinskih in turističnih storitev. Še tako kratek poslovni obisk je nepopoln brez pokušine odličnih vin in tipične kulinarike v vinotočih, izletniških kmetijah, gostilnah in restavracijah na lendavski vin-

önnön szokásaiknak megfelelően rendezték be életüket a lendvai dombok oltalmában megbúvó síkságon. E népek a kézművesség számos ágát hagyták örökül a következő nemzedékeknek. Mai utódaik szorgalmasan és alkotó módon használják e hagyományos tudást a korszerű kisipari termelésben, különösen a szerszámgyártásban és a természetes anyagból (fa, agyag, vessző) készült lakóházak építésénél. A lenből és kenderből készült öltözékek, melyek alapanyagát valaha ügyes női kezek fonták, szőtték rokkán és szövőszéken, nem merültek teljesen feledésbe. A csodaszép piros-fehér hímzés mintái nemzedékről nemzedékre öröklődnek, hiszen a Lendva környéki asszonyok kedvenc foglalatossága hosszú téli estéken még ma is a hímzés. Ha végigsétálunk a lendvai Fő utcán és Vasút (Kolodvorska) utcán, ma is nyomom követhetjük a lendvai kézművesség és iparosság fejlődését a 19. század első felében. Olyan ez, mint egy rendhagyó történelemóra! A zsidó lakosság betelepítésével Lendva élénk iparos, kereskedő és szolgáltató központ lett. A főúton keresték boldogulásukat az órásmesterek, aranyművesek, cipészek, pékek, cukrászok, ügyvédek, orvosok, textil- és divatáru-kereskedők, a szatócsok (különösen a fűszeresek és az akkor népszerű kerekese). A vállalkozó kedvű vendéglősök tombolasorsolással egybekötött kerti mulatságokat szerveztek. A lendvai városközpontban még ma is találunk természetes anyagból készült egyedi használati- és emléktárgyakat, szinte megszólltanak minket a hagyományos építkezés mesterei, továbbá a mesterszabók és mesterfodrászok, de ha semmit sem keresünk, hát ülünk be valahová egy jó kávéra, finom süteményre vagy fagyaltra.

A lendvai szolgáltatások azért különösek, mert olyan emberek nyújtják őket, akik a különböző kultúrák több száz éves keveredésének örököseiként, sajátos, csak rájuk jellemző nyelvezetet alakítottak ki, amely különös lelkesedéssel tölti el a boltok, bankok, biztosítók ügyfeleit, a vendéglők vagy bor-kimérések, vendéglátással foglalkozó parasztgazdaságok látogatóit. E nyelv a vendégszeretet nyelve, amit nem tanítanak semmilyen tanfolyamon. Ugyanakkor a sajátos temperamentum nyelve is, az életöröm kifejezéséé. A vendégszeretet és az élénk temperamentum szerencsés keveredése a lendvai vendéglátásban és idegenforgalomban dolgozók legjellem-

their life and formed recognizable craft skills in this plain protected by the Lendava hills. Their descendants today use those traditional skills and incorporate them in contemporary trade: manufacturing goods from natural materials like wood and clay. Manufacturing clothes from flax and hemp has not been discontinued. Embroidering wonderful red and white patterns that has been passed from generation to generation is still popular with women in the villages around Lendava in long winter evenings. A walk along Glavna and Kolodvorska ulica today is still a history lesson on craft and enterprise in Lendava in the first half of the 19th century. Jewish settlement made Lendava a busy trade, craft and service centre. Watchmakers, goldsmiths, shoemakers, bakers, lawyers, doctors, merchants with textile, grocers (spices) and those who were selling at that time very popular bicycles found their chance on both sides of the main street. Innkeepers organized popular garden parties with tombolas and lotteries.

Today the town centre offers unique goods and souvenirs made of natural materials, services by dressmakers and hairdressers, and bars to sit down over an excellent coffee, cake or ice-cream. Services in Lendava are special because they are done by people, who as heirs of centuries of mixing different cultures, have evolved their own original and recognizable language. Visitors to shops, banks, insurance companies, bars and inns, wine shops or tourist farms are enthusiastic about the language that spreads welcome and delight. The mixture of welcome and joyful temper is the speciality that Lendava has to offer tourists. Even a short business visit cannot pass without excellent wines and typical dishes in wine shops, tourist farms, inns and restaurants on the Lendava tourist road. And then Terme Lendava is the place to join pleasure and health.

sko-turistični cesti, v mestnem središču ali okoliških vaseh. Tudi Terme Lendava so pravi naslov za združitev prijete- ga s koristnim.

SPIDVEJ V LENDAVI

Leta 1978 je bil zgrajen spidvejski stadi- on v Petišovcih. Od takrat do danes se je na njem zvrstilo mnogo domačih in med- narodnih prireditev in spidvej je za Len- davo prav gotovo reprezentativna šport- na panoga, saj je v minulih letih v mesto privabil največ vrhunskih tekmovalcev. Čeprav spidvej tako v Sloveniji kot tudi drugod po svetu ni množični šport, v Lendavi navdušencev in zanimanja zanj nikoli ni primanjkovalo. Mednarodne dirke za »zlato čelado« v letih 1979– 1985 so privabliale na tisoče gledalcev iz vse Slovenije in iz drugih držav. Tako množičen obisk slovenske publike so spodbujali uspehi domačih tekmovalcev, ki so se kosali z najboljšimi iz svetovne spidvejske elite. Tako se lahko društvo pohvali z naslovom posamičnega držav- nega prvaka Jugoslavije, republiškega pr- vaka ter ekipnega prvaka Slovenije. Da- nes Speedway team Lendava skrbi pred- vsem za vzgojo mladih tekmovalcev. Za- zrti v prihodnost člani društva posodab- ljajo stadion in postavljajo razsvetljavo, ki bo omogočala izvedbo nočnih dirk.

NOGOMETNI KLUB NAFTA

Nogomet je šport, ki je s svojo bogato zgodovino zaznamoval športno življenje Lendave in okoliških krajev. V letu 2003 je praznoval sto let, kar ga, reci- mo, uvršča ob bok takšnemu velikanu, kot je Real iz Madrida. Kljub častitljivi tradiciji je klub največje uspehe dosegel po 2. svetovni vojni. Takrat se je pre- imenoval v Telovadno društvo Nafta. Prvo tekmo so igralci odigrali leta 1945 v Lendavi, in sicer z vojaki Jugoslovan- ske ljudske armade, ki so v Lendavi slu- žili vojaški rok. Lendavčani so zmagali s 5 : 0. Prva prava stopnička k uspehu

zóbb különlegessége. Még a legrövidebb üzleti látogatás sem lehet teljes, ha a látogató nem kóstolja meg a környék kiváló borait és jellegzetes ételeit. Meg- teheti ezt a borkimérésekben, a vendég- látással foglalkozó parasztgazdaságokban, vendéglőkben és éttermekben, a lendvai borút valamelyik állomásán. De választ- hat a városközpont és a környező te- lepülések között is. A város termál- fürdője, a Terme Lendava is számos le- hetőséget biztosít ahhoz, hogy össze- kapcsoljuk a hasznosat a kellemessel.

A SPEEDWAY LENDVÁN

Petesházán 1978-ban épült a speedway stadion. Azóta számos hazai és nem- zetközi rendezvényt tartottak itt, így a speedway Lendva egyik reprezentatív sportága lett, hiszen az elmúlt években több élsportolót adott a városnak. An- nak ellenére, hogy a speedway sem Szlovéniában, sem másutt a világon nem tömegsport, Lendván és környékén sohasem volt hiány a sportág iránt érdeklődőkből. 1979 és 1985 között az »arany bukósisakért« folyó nemzetközi versenyek több ezer nézőt vonzottak ide Szlovéniából és más országokból. A nagy érdeklődést elsősorban a hazai versenyzők sikerei váltották ki, akik méltó ellenfelei voltak a világ speedway elitjének. Az egyesület büszke lehet ju- goszláv egyéni bajnoki címére, de elnyerte a szlovén bajnokság egyéni és csapatbajnoki címét is. Ma a lendvai Speedway team elsősorban utánpótlás neveléssel foglalkozik. A csapat tagjai gondolnak a jövőre, ezért korszerűsítik a stadion világítását, hogy éjszakai fut- mok rendezésére is alkalmas legyen.

NAFTA LABDARÚGÓ KLUB

A labdarúgás az a sportág, mely gazdag történelmével rányomta bélyegét Lendva és környéke sportéletére. A klub 2003- ban ünnepelte fennállásának 100. évfor- dulóját, ugyanabban az évben, mint a labdarúgás világában óriásnak számító Real Madrid. A tiszteletreméltó hagy- mányok ellenére a klub legjobb ered- ményét közvetlenül a II. világháború után érte el. Ekkor vette fel a Nafta Torna Egyesület nevet. Az első mérkő- zést 1945-ben játszották, mégpedig a Jugoszláv Néphadsereg Lendván állomá- szó katonái ellen. A lendvaiak 5 : 0-ra

SPEEDWAY IN LENDAVAL

Speedway stadium in Petisovci was built in 1978 and since then many home and international events have taken place here. Speedway is a representative sport for Lendava, as it has attracted the most top-ranked competitors to the town. Although speedway is neither in Slovenia nor in other parts of the world a mass sport, Lendava has never lacked fans of it. International races for »Golden Helmet« from 1979 to 1985 attracted thousands of visitors from Slo- venia and abroad. It was the achieve- ments of home racers that made the races a mass event. The club has had the individual national champion of Yugo- slavia, the republic champion, and the team champion of Slovenia. Speedway team Lendava today is concerned with the education and training of young speedway racers. They are renewing the stadium to enable the organisation of night races.

FOOTBALL CLUB NAFTA

Football is the sport that with its rich history marked the sport life of Lenda- va and the vicinity. The club celebrated its 100 anniversary in 2003, which can be compared to a giant like Real Ma- drid. The best results were achieved after World War II. It was called Telo- vadno društvo Nafta. The first match was played with the soldiers who served in the Yugoslav National Army in Len- dava in 1945. The Lendava players won five to zero. Their first step to success was winning the Slovenian Championship, which made them co-

je bilo nato sodelovanje v slovenskem prvenstvu, na koncu katerega so zasedli prvo mesto in se uvrstili v prvo jugoslovansko ligo. Odtlej so lahko Lendavčani ter gledalci iz bližjih ter tudi oddaljenih krajev (prihajali so iz Murske Sobote, Maribora, Čakovca in Varaždina) na lendavskem nogometnem stadionu pozdravili številne znane in legendarne nogometne ekipe ter igralce. Tudi v samostojni Sloveniji so Lendavčani že igrali v prvi slovenski ligi, sedaj pa si predvsem z vzgojo mladega kadra želijo ponoviti ta uspeh. Z uvrstitvijo v prvo slovensko ligo so dokazali, da minuli uspehi niso bili naključni.

AEROKLUB MAVRICA LEDAVA

Aeroklub Mavrica Lendava je bil ustanovljen leta 1989, v njem pa so se združili pomurski alternativni letalci, ljubitelji letenja z motornimi zmaji in ultralahkimi letali. To je bil prvi tovrstni klub v Pomurju in tudi eden redkih v Sloveniji. Za prve polete so uporabljali kar večje travnike, nato pa so na urbarialnem pašniku v Mostju uredili vzletno stezo in kasneje tudi hangar za plovila in opremo. Leta 1993 so se prizadevalni člani aerokluba že organizacijsko kalili, ko so bili gostitelji državnega prvenstva. V naslednjih letih so tekmovalci aerokluba sodelovali na medklubskih tekmah, državnih prvenstvih, mednarodnih tekmovanjih ter evropskih in svetovnih prvenstvih. Osvojili so več naslovov državnih prvakov in dosegli nekaj dobrih mednarodnih uvrstitev. Pionirsko delo je bilo opravljeno tudi pri organizaciji mednarodnega tekmovanja »Mura rally«, na katerem so sodelujoče letalce vodili po treh državah, Hrvaški, Madžarski in Sloveniji. Danes je v Mostju pri Lendavi lepo urejen športni objekt, ki je na voljo za različne prireditve in ki na prireditve privablja domače in tuje ase akrobatskega letenja, padalce, modelarje, pilote športnih motornih in jadralnih letal, zmajarje, pilote ultralahkih letal in druge letalske navdušence.

KOLESARSTVO

Mejnik v kolesarski zgodovini Lendave je vsekakor 28. marec 1899, ko je imelo takratno dolnjelendavsko kolesarsko

győztek. A sikerhez vezető első lépcsőfok a szlovén nemzeti bajnokság megnyerése volt, ami feljogosította őket a jugoszláv nemzeti bajnokságban való részvételre. Ezt követően a lendvaiak és a szűkebb-tágabb térségből (Muraszombat, Maribor, Csáktornya, Varasd) érkező nézők számtalan híres csapatot és focistát köszönthettek a lendvai stadionban. A csapat a szlovén önállóság elnyerését követően már szerepelt a nemzeti bajnokság első ligájában (osztályában), a jelenlegi tervszerű utánpótlás-neveléssel szeretnék e sikert megismételni, s a csapatot ismét a legmagasabb osztályba juttatni, bizonyítva, hogy a korábbi sikerek nem voltak véletlenek.

MAVRICA/SZIVÁRVÁNY AEROKLUB LENDVA

A Mavrica Aeroklubot 1989-ben alapították Lendván, tagjai az alternatív repülés kedvelői, Muravidék teljes területéről verbuválódtak. Elsősorban a motoros sárkányrepülés és az ultrakönnyű gépek szerelmesei. Muravidéken ez volt az első ilyen jellegű klub, de Szlovéniában is kevés van belőlük. A kezdeti repülésekhez a nagyobb réteket vették igénybe, majd később a hidvégi falusi (úrbéri) legelőn felszállópályát és hangárt építettek. 1993-ban a klub tagjait már várta az első igazi megpróbáltatás, hiszen ők szervezték az országos bajnokságot. A következő években a klub tagjai több klubközi versenyen, országos bajnokságon, nemzetközi versenyen, kontinens- és világbajnokságon vettek részt. Többször nyertek országos bajnokságot és néhány szép nemzetközi helyezést is elértek. Úttörő szerepet vállaltak a »Mura rally« nemzetközi verseny szervezésében is, melynek résztvevői három ország – Horvátország, Magyarország és Szlovénia – érintésével repültek. Napjainkban Hídvég mellett rendezett sportlétesítmény várja az érdeklődőket, valamint az akrobatikus repülés, az ejtőernyős ugrások, repülőmodellezés, a motoros sportrepülés, a vitorlázórepülés és sárkányrepülés jeles hazai és külföldi képviselőit.

KERÉKPÁROZÁS

A lendvai kerékpáros sport történetének egyik határköve 1899. március 28., ugyanis ekkor tartotta az alsólendvai

me to the first Yugoslav league. From that time on people from Lendava and remote places could watch numerous famous and legendary teams and players on the stadium in Lendava. In the independent Slovenia Nafta used to play for some time in the first league. At the moment it does not, but by training the young players the club would like to join that league again.

AEROKLUB MAVRICA LEDAVA

The club was founded in 1989. It united flyers with motor hang gliders and ultra light planes. That was the first club of that kind in Pomurje and one of few in Slovenia. Bigger meadows were used for first flights, later a runway and a hangar were built in Mostje. In 1993 ambitious members of the club hosted national championship, later they took part in national and international competitions and European and World Championships. They were national champions many times and had a few good ranks internationally. They did pioneer work by organizing the international championship »Mura rally«, leading the competitors through Croatia, Hungary and Slovenia. Mostje today offers a nice place for various events for acrobatic flying, for skydivers, model plane flyers, pilots of sport motor planes and gliders, hang gliders, ultra light plane flyers and other flight enthusiasts.

CYCLING

The milestone in cycling history of Lendava is the 28th of March 1899, when Dolnja Lendava cycling society

društvo ustanovno skupščino. V prvih desetletjih 20. stoletja se je v društvu profiliralo kar nekaj odličnih kolesarjev, med njimi tudi Karel Pojbič, ki se je leta 1936 s kolesom odpravil iz Lendave v Berlin na olimpijske igre, kar je bil za tiste čase velik podvig. Da si je lahko ogledal olimpijske igre, je moral v takratnih razmerah prekolesariti kar 1.500 kilometrov v eno smer.

V 50. letih se je kolesarstvo v Prekmurju močno razmahnilo, to pa je spodbudno vplivalo tudi na lendavske kolesarje oz. njihovo društvo, saj so prav v tem času večkrat osvajili prva mesta na prekmurskih tekmovanjih. Z organizacijo kolesarskih maratonov je 1998. leta začelo športno društvo »Dokonca«. Le-to organizira tudi Maraton SLO-HUN-SLO in Obrtniški maraton. Tudi v novjšem času je delovanje Kolesarskega kluba Lendava, ki nadaljuje lendavsko kolesarsko tradicijo, izredno uspešno. Organizirajo tradicionalno štiriindvajseturno kolesarjenje, ki se ga udeležujejo tako člani kluba kot tudi drugi kolesarji. Pohvalijo se lahko tudi z organizacijo Panonskega maratona, ki simbolično združuje tri države, Madžarsko, Hrvaško in Slovenijo.

ŠPORTNO DRUŠTVO »DOKONCA«

Ob vstopu Slovenije v Evropsko skupnost so člani športnega društva »Dokonca« organizirali zanimivo in najmnogičnejšo športno prireditve v lendavski občini dotlej. Na prireditvi so predstavili vseh 16 športnih panog v občini: kolesarjenje, tek, hitrostno rolanje, mali nogomet, košarko, strelstvo, kegljanje, odbojko, badminton, namizni tenis, šah, športno ribištvo, judo, tenis, pohodništvo in tarok. Sodelovalo je 451 članov, ki so se jim pridružili tudi otroci in rekreativci, tako da se je število udeležencev povzpelo na približno 2.000. Ker so vsa tekmovanja potekala neprekinjeno 24 ur, je bila to tudi priložnost za lov na rekorde. Najuspešnejši je bil 24-letni strelec Bruno Peric, ki je s standardno zračno puško izstrelil 780 nabojev in s 7.700 zadetimi krogi postavil nov svetovni rekord. Ob številnih podvigih športnikov velja omeniti tudi maratonca Branka Permeta, ki je v 12 urah neprekinjenega teka pretekel 127,6 kilometra.

kerékpáros egyesület alapító közgyűlését. A 20. század első évtizedeiben néhány nagyszerű kerékpáros volt az egyesületben, többek között Karel Pojbič, aki 1936-ban kerékpárral indult el Lendváról a berlini olimpiára. Nagy vállalkozás volt ez abban az időben! Hogy megnézhesse az olimpiai játékokat, 1500 kilométert kellett kerekeznie egyirányban.

Muravidéken az 50-es években rendkívüli fejlődésnek indult a kerékpáros sport, s ez ösztönzőleg hatott a lendvai kerékpárosokra, illetve egyesületekre is, akik ebben az időben több muravidéki bajnokságot is megnyertek. A kerékpáros maraton versenyek szervezését 1998-ban a »DOKONCA« Egyesület kezdte, az egyesület nevéhez fűződik a SLO-HUN-SLO Maraton és a Kézműves Maraton szervezése is. A lendvai kerékpáros klub működése, mely a hagyományokra épül, napjainkban is rendkívül sikeres. Megszervezik a hagyományos huszonnégy órás kerékpározást, az erőpróbán a klubtagok mellett kívülállók is részt vesznek. Őket dicséri a Pannon Maraton szervezése is, mely jelképesen összeköti a három szomszédos országot, Magyarországot, Horvátországot és Szlovéniát.

A »DOKONCA« SPORTEGYESÜLET

Szlovénia Európai Unió csatlakozásakor a »DOKONCA« Sportegyesület tagjai megszervezték Lendva község eddigi legnagyobb tömegeket megmozgató sportrendezvényét. A rendezvényen a községben működő 16 sportág mutatkozott be: kerékpározás, futás, gyorsasági görkorcsolyázás, kispályás labdarúgás, kosárlabda, lövészet, teke, röplabda, tollaslabda, asztalitenisz, sakk, sporthorgászat, judo, tenisz, természetjárás, tarokk. A rendezvényen az egyesületek 451 tagja vett részt, de nagyon sok gyerek és a sportot rekreációs céllal űző felnőtt csatlakozott hozzájuk, így a résztvevők összlétszáma közel 2000 volt. A versenyek időtartama 24 óra volt megszakítás nélkül, ezért alkalom nyílt a különböző rekordkísérletekre is. A legeredményesebb a 24 éves sportlövő Bruno Peric volt légpuskával, 780 lövéssel 7700 körös új világrekordot állított fel. A több jeles eredmény közül ki kell emelnünk a maratonfutó Branko Perme teljesítményét, aki 12 óra folyamatos futással 127,6 km-t tett meg.

held their founding assembly. In the first decades of the 20th century, there were a few excellent cyclists. One of them was Karel Pojbič, who in 1936 cycled from Lendava to Berlin, to visit the Olympic Games. He did 1,500 kilometres one way, which was a big achievement for those times.

In the 1950s cycling in Prekmurje spread. This had a positive effect on Lendava cyclists. In that time they won many first places in competitions in Prekmurje. Sporting club Dokonca started organizing cycling marathons in 1998. They organize SLO-HUN-SLO marathon, Obrtniski maraton, traditional 14 hour cycling for club members and others and Panonski maraton that symbolically unites Slovenians, Hungarians and Croatsians.

SPORTING CLUB DOKONCA

When Slovenia joined the EU, the members of Dokonca organized the biggest sporting event in Lendava. They presented all 16 branches of sport in Lendava commune: cycling, running, speed inline-skating, seven-a-side, basketball, shooting, bowling, volleyball, badminton, table tennis, chess, sport fishing, judo, tennis, trekking and tarot. 451 members took part, accompanied by children and recreative sportspeople, which raised the number of participants to 2,000. As all competitions lasted 24 hours, it was the opportunity for records. The most successful was 24 year old shooter Bruno Perič, who shot 780 cartridges with standard air gun, breaking the world record with 7,700 hit circles. Another outstanding achievement was the 12 hour non stop run by marathon runner Branko Permet, who did 127.6 km.

Okolica Lendave
Lendva környéke
The vicinity of Lendava

BANUTA

Banuta je eno najmanjših naselij v Občini Lendava. Leži ob Črnem logu, nekoliko stran od glavne prometnice med Lendavo in Dobrovnikom, jugozahodno od potoka Bukovnica. Različni zgodovinski viri omenjajo vas od konca 17. stoletja naprej. Na robu vasi pred Črnim logom stoji nekdanja gozdarska hiša, zanimiv je zvonik v središču vasi. Po zadnjem popisu prebivalstva je leta 2002 v vasi živelo 75 ljudi, večinoma madžarske narodnosti.

BENICA

Benica je vasica v bližini reke Mure, ob Murskem gozdu. Je najmlajše naselje na tem območju, saj je nastalo s kolonizacijo ob zemljiški reformi po prvi svetovni vojni. Na nekdanjo Esterházyjevo posest je oblast po letu 1920 naselila prebivalce predvsem s slovenskega Primorja in Istre. Blizu vasi je nekoč čez reko Muri vozil brod, ki je do začetka 90. let 20. stoletja služil ljudem iz Medmurja in Prekmurja za opravljanje kmetijskih del, pa tudi za osebne namene. Po podatkih iz popisa prebivalstva je leta 2002 v vasi živelo 75 ljudi, od katerih se približno dve tretjini narodnostno opredeljuje za Slovence. Drugi se deklarirajo za pripadnike južnoslovenskih narodov oz. se o svoji narodni pripadnosti niso izjasnili.

ČENTIBA

Čentiba je eno največjih naselij v okolici Lendave. Zgodovinski viri jo že leta 1322 omenjajo kot Chente. Leži v idiličnem naravnem okolju pod južnimi pobočji Lendavskih goric. Ob glavni cesti, ki povezuje Lendavo z mejnim prehodom Pince-Tornyiszentmiklós, je manjši del vasi, ki ga sestavljajo predvsem novejša hiše, ter del vasi, imenovani Férigyfalú, ki se razprostira prav do naslednje vasi, do Dóline. Že omenjeni del vasi in tudi Zatak, ki danes sodi k Čentibi, sta bila nekoč samostojni naselji. Sodobna Čentiba se razprostira v ožjih in širših dolinah (zato so v preteklosti vas v madžarščini imenovali Čentibska dolina), med dobro obdelanimi, z vinsko trto zasajenimi griči. Ob stanovanjskih hišah so na gričih značilne vinske kleti in vikendi. Po katastrskem

BÁNUTA

Bánuta Lendva Község egyik legkisebb települése. A falu Črni log (Fekete liget) mellett fekszik, kissé távolabb a Lendvát Dobronakkal összekötő főútvonaltól, délnyugatra a Bakonaki pataktól. A falut a különböző történelmi források a 17. századtól említik. A falu szélén Črni log előtt áll a valamikori erdészház, érdekes a falu központjában található harangláb is. A 2002-es népszámlálás adatai szerint a falunak 75 lakosa volt, többségük magyar nemzetiségű.

BENICA

Benica kis falu a Mura folyó közelében a Murai erdő (Murski gozd) mellett. E terület legfiatalabb települése, hiszen az I. világháborút követő földosztás nyomán keletkezett. A valamikori Eszterházy birtokon az akkori hatalom 1920 után a Szlovén Tengeremlékről (slovensko Primorje) és Izriából (Istra) telepített le embereket. Valaha a falu közelében közlekedett a murai komp, mely a 20. század 90-es éveitől szállította a muravidéki és muraközi embereket, többek között a földekre igyekvő gazdákat. 2002-ben, a népszámlálás adatai szerint, 75 ember élt a faluban, kétharmaduk szlovénnek vallotta magát. A többiek valamely délszláv nemzethez tartozónak tartották magukat, illetve nem kívántak nyilatkozni nemzeti hovatartozásukról.

CSENTE

Csente az egyik legnagyobb Lendva környéki település. A történelmi források Chente-ként már 1322-ben említik. Lendvahegy déli lejtőinél idilli természeti környezetben fekszik. A falu kisebbik része, melyet új házak alkotnak, Lendvát a Pince-Tornyiszentmiklós határral összekötő főút mellett fekszik. Ugyancsak itt található a Férigyfalú elnevezésű falurész, mely egészen a következő településig, Völgyifaluig húzódik. A már említett falurész és a Zatak nevű rész, mely ma Csentehez tartozik, valaha önálló település volt. A mai Csentét szűkebb és szélesebb völgyek alkotják (ezért a falu régebbi magyar elnevezése Csentevölgy volt), melyek szépen megművelt, szőlővel betelepített dombok között helyezkednek el. A dombokon a lakóházak mellett jellegzetes pincéket és

BANUTA

Banuta is one of the smallest settlements in the commune Lendava. It lies at Crni log, not far from the main road between Lendava and Dobrovnik, south-east of the creek Bukovnica. Historical data first mention the village at the end of the 17th century. At the edge of the village next to Crni log is an old forester's cottage, in the centre of the village is an interesting bell tower. According to the latest count of the population in 2002, 75 people, mostly Hungarian nationality, live in the village.

BENICA

Benica is a small village near the Mura, at Murski gozd. It is the youngest settlement in this area. It began with the colonisation during the land reform after World War I. After 1920 the government populated the former Esterházy's estate with Slovenians from Primorje and Istra. Near the village on the Mura there used to be a ferry until 1990, which was used by people from both Prekmurje and Medmurje. The latest census in 2002 showed that there are 75 inhabitants in the village. Two thirds declared they were Slovenians; others belong to South Slavic nationalities or did not want to define their nationality.

ČENTIBA

Čentiba is one of the biggest settlements in the vicinity of Lendava. Historical sources mention it as Chente already in 1322. It lies in idyllic natural environment at the foot of south slopes of Lendavske gorice. A smaller part of the village, with newer houses and the part called Férigyfalú, spreading till the next village called Dolina, lie along the main road, connecting Lendava with the border crossing Pince-Tornyiszentmiklós. The mentioned part of the village and Zatak that now belongs to Čentiba used to be independent settlements. Contemporary Čentiba lies in narrower and wider valleys (that is why in Hungarian it used to be called Čentiba Valley) among well cultivated, vineyard hills. Besides houses the hills are characterized by wine cel-

zapisu iz 90. let 20. stoletja je bilo v vasi 243 ha polj, 132 ha travnikov, 175 ha gozdov in okoli 100 ha vinogradov. Naselje je samostojna krajevna skupnost. Danes se ukvarja le manjši del vaščanov s kmetijstvom, večina družin pa ima vinograde. Zaradi bližine Lendave se je veliko ljudi iz mesta preselilo na katastrsko omočje Čentibe. Zanimiva je kapela device Marije, zgrajena leta 1923, kip svetega Florjana iz leta 1827 ter kip svetega Urbana, zaščitnika vinogradnikov, iz druge polovice 90. let 20. stoletja. V vasi se je rodil dr. János Horváth, ki je bil pomožni škof v Pečuhu. Po podatkih iz leta 2002 v naselju živi 756 prebivalcev, od tega okoli 400 madžarske narodnosti.

DOLGA VAS

Dolga vas je večje naselje, ki se pri vznožju Dolgovaških goric s severne smeri neposredno navezuje na Lendavo. Doslej prva znana pisna omemba naselja izvira iz leta 1322, kakor kažejo arheološke najdbe, pa se je na območju Dolge vasi razprostiral večji del rimskega naselja iz 1. stol. n. št. Glavnina današnjega naselja se razprostira pod griči, glavna prometnica, ki je dolga skoraj 3 km, pa vodi do največjega slovensko-madžarskega mejnega prehoda. Druga pomembna vaška cesta poteka pravokotno na glavno v zahodni smeri. Večinoma rimokatoliško prebivalstvo spada v lendavsko župnijo, otroci pa obiskujejo dvojezično osnovno šolo v Lendavi. V prvi polovici 20. stoletja je delovala v naselju tudi osnovna šola. Danes deluje le enota lendavskega vrta. Med obema vojnama so se tudi tu naselili priseljenci s Primorske in iz prekmurskih slovenskih vasi. V Dolgi vasi živi tudi približno 70 Romov. Naselje se je do pred kratkim ponašalo s skoraj stoletno opekarsko tradicijo, ki pa je z zaprtjem opekarne sredi 90. let 20. stoletja zamrla. V naselju sta se rodila gledališki igralec in operni pevec Jani Fehér (1904) ter igralec László Ujlaky. V Dolgi vasi je tudi največje židovsko pokopališče v Sloveniji. V naselju je leta 2002 živel 621 prebivalcev, med njimi okoli 300 pripadnikov madžarske narodnosti.

hévtvégi házakat találunk. A 20. század kilencvenes éveiben elvégzett felmérés szerint a faluban 243 hektár szántó, 132 hektár rét, 175 hektár erdő és 100 hektár szőlő volt. A település önálló helyi közösség. Napjainkban a falu lakóinak csupán kis része foglalkozik földműveléssel, de a legtöbb családnak van szőlője. Lendva közelsége miatt sokan költöznek a városból a falu területére. Érdekes látnivaló az 1923-ban épült Szűz Mária kápolna, az 1827-ből való Szent Flórián szobor, de érdemes megnézni a szőlőtermelők védőszentjének, Szent Orbánnak a szobrát is, mely a 20. század kilencvenes éveinek második feléből való. A település szülötte dr. Horváth János, pécsi segédpüspök. A 2002-es népszámlálás adatai szerint a falunak 756 lakosa van, körülbelül 400-an tartoznak a magyar közösséghez.

HOSSZÚFALU

Hosszúfalu nagyobb település a Hosszúfalui szőlőhegy lábainál. Északi irányból közvetlenül kapcsolódik Lendvához. Az írásos források először 1322-ben említik, de a régészeti feltárások tanúsága szerint Kr.u. az 1. században római település állt a mai falu helyén. A mai település nagyobb része a dombok alján helyezkedik el, a falun átvezető 3 km hosszú főútvonal pedig a legnagyobb szlovén-magyar határátkelőhöz vezet. A falu másik fontos útja nyugati irányból merőleges s főútra. A római katolikus hívek többsége a lendvai plébániához tartozik, a gyerekek pedig a lendvai kétnyelvű általános iskolába járnak. A 20. század első felében a településnek saját általános iskolája volt. Ma a lendvai óvoda tagóvodája működik itt. A két világháború között ebben a faluban is letelepedtek a Szlovén Tengeremellékről és Muravidék szlovén településeiről érkezett szlovének. Hosszúfaluban közel 70 roma is él. A település majdnem egy évszázados téglagyártási hagyománnyal rendelkezett, de a téglagyárat a 20. század kilencvenes éveinek második felében bezárták. A falu szülötte az operanékes és színész Fehér Jani (1904), valamint a színész Újlaki László. E településen található Szlovénia legnagyobb zsidótemetője. 2002-ben a faluban 621 ember élt, ebből közel 300 magyar nemzetiségű.

lars and week-end houses. According to cadastral records from the 1990s the village has 243 ha of fields, 132 ha of meadows, 175 ha of forests and 100 ha of vineyards. The settlement is also an independent local community. A smaller part of population lives from agriculture, however the majority of families owns vineyards and grows wine. As Lendava is very near, many people moved from the town to Čentiba. An interesting sight is the chapel of Virgin Mary, built in 1923, the statue of Sv. Florijan from 1827 and the statue of Sv. Urban, protector of vineyards, from the 1990s. The village is the birthplace of Dr. János Horváth, who was auxiliary bishop in Pečuh. According to the data from 2002, there are 756 villagers, 400 are Hungarian nationality.

DOLGA VAS

Dolga vas is a settlement, at the foot of Dolgovaške gorice, which at its north side reaches to Lendava. The first written records mentioning the settlement are from 1322. Archaeological finds show that the area of Dolga vas was a part of Roman settlement from the first century AD. The bigger part of today's settlement spreads below the hills. The main road, three kilometers long, leads to the biggest Slovene-Hungarian border crossing. Another important village road goes perpendicular to the main road in the west direction. The majority Roman Catholic population belongs to the Lendava parish, children go to bi-lingual nine-year primary school to Lendava. In the first half of the 20th century the settlement had a primary school, however today there is only a kindergarten, which is a branch of Lendava kindergarten. Between World War I and World War II people settled here from Primorska and Prekmurje Slovenian villages. Another nationality living in Dolga vas is the Romanies. There are 70 of them. The settlement used to have brickworks for nearly 100 years, unfortunately the works closed in the 1990s. Two famous people come from Dolga vas: the actor and opera singer Jani Fehér (1904) and the actor László Ujlaky. Another attraction is the Jewish cemetery, which is the biggest in Slovenia. The last census showed 621 inhabitants, 300 of them being Hungarian nationality.

DOLINA

Vas leži med Čentibo in Pincami. Večina hiš se razprostira nekoliko stran od glavne ceste, ki poteka po dolini vse do vinskih kleti in vikendov v gričevnatem delu. Sredi vasi, ki je prvič omenjena leta 1322, je kapela svetega Duha. Leta 1906 so zgradili šolo, ki je še pred nekaj leti delovala. Danes ima šolsko zgradbo v najemu Pokrajinski arhiv iz Maribora in v njej hrani del ahrivskega gradiva o Prekmurju. Med 2. svetovno vojno je madžarsko podjetje Maort na območju vasi našlo nafto, pozneje pa so v okviru lendavske naftne industrije tod nastale številne vrtine nafte in zemeljskega plina. Zanimivi so več sto let stari hrasti na vaškem pašniku in manjši sakralni spomenik, zgrajen l. 1932. V vasi je leta 2002 prebivalo 343 ljudi.

GABERJE

Vas je sestavljena iz dveh večjih delov: iz starejšega predela, kjer še vedno živijo povečini Madžari, in iz predela, ki so ga v času zemljiške reforme po 1. svetovni vojni poselili ljudje iz drugih prekmurskih slovenskih naselij, predvsem iz Odranec. Ta del je nekoliko bolj oddaljen od glavne ceste in bliže reki Muri. Pisni viri prvič omenjajo naselje leta 1322 kot Inesfalva. Zanimiva je cerkev, ki je bila zgrajena leta 1995 na mestu kapelice iz leta 1924, lokvanji v močvirnatih rokavih Mure pa privabljajo številne ljubitelje narave. Število prebivalcev po podatkih iz leta 2002 je 539.

GENTEROVCI

Vas Genterovci leži med Lendavo in Dobrovnikom. V pisnih virih je prvič omenjena že leta 1381. Je simbolično središče etnografske pokrajine Hetés, saj bi naj bila nekoč njeno osrednje naselje. Katastrski obseg naselja je okoli 330 ha. V vasi so nekoč imeli mlin, trgovino in gostilno. Prebivalci se pretežno ukvarjajo s kmetijstvom, nekaj jih je zaposlenih v okoliških obratih in uradih. Večinsko rimokatoliško prebivalstvo spada v dobrovniško župnijo. V vasi je kar nekaj umetnostno- in kulturnozgod-

VÖLGYIFALU

A falu Csente és Pince között fekszik. A házak többsége a főúttól kissé távolabb található. Maga az út a völgyön át a dombos részen található pincékig visz. A falu közepén, melyet az oklevelek 1322-ben említenek először, áll a Szentlélek kápolnája. 1906-ban épült az iskola, mely néhány évvel ezelőtt még működött. Ma az épületet a Maribori Területi Levéltár bérlti, itt őrzi mura-vidéki levéltári anyagának egy részét. A II. világháború alatt a magyar Maort vállalat kőolajat talált a falu környékén, később a lendvai olajipari cég keretében számos kőolaj- és földgázkutató fúrattal itt. Érdekesek a falusi legelőn található több száz éves tölgyek, valamint az a szakrális emlék, melyet 1932-ben építettek. 2002-ben a falunak 343 lakosa volt.

GYERTYÁNOS

A falu két nagyobb részből áll: a régebbi részen még ma is többnyire magyarok laknak, az új részen pedig az I. világháborút követő földreform nyomán Muravidék más településeiről, elsősorban Odranciból, betelepített emberek. E falurész a főúttól kissé távolabb, a Mura folyóhoz közelebb helyezkedik el. A falu első írásos említése Inesfalva néven 1322-ből való. Érdekes látnivaló a falu temploma, melyet 1995-ben építettek az 1924-ben épült kápolna helyén. A Mura mellékágaiban található tavirózsák nagyon sok természetbarátot csalogatnak ide. A 2002-es adatok szerint a falunak 539 lakosa volt.

GÖNTÉRHÁZA

Göntérháza Lendva és Dobronak között található. Az írásos források 1381-ben említik először. Hetés jelképes központja, hiszen valamikor e tájegység központi települése volt. A falu és határa 330 hektár. A falunak régen volt malma, boltja és vendéglője. Az itt lakók leginkább mezőgazdasággal foglalkoznak, néhányan a környékbeli hivatalokban és cégeknél találtak maguknak munkát. A többségében római katolikus népesség a dobronaki egyházközséghez tartozik. A faluban számos művészeti és

DOLINA

The village lies between Čentiba and Pince. The majority of houses are a bit off the main road, which goes along the valley as far as wine cellars and weekend houses in the hilly part. In the middle of the village, which was first mentioned in 1322, is the Chapel of the Holy Ghost. In 1906 a school was built, but it closed some years ago. The building is now used by Pokrajinski arhiv Maribor (Regional archives Maribor) for keeping a part of the archives material about Prekmurje. During World War II. the Hungarian company Maort found oil in the area of the village. Later numerous oil wells and natural gas wells were made by Lendava oil industry. The village pastureland boasts with oak trees that are a few hundred years old. Another attraction is a small sacral statue, built in 1932. Dolina is the home of more than 500 inhabitants.

GABERJE

The village consists of two bigger parts; the older, inhabited mostly with Hungarian nationality, and the part, which after World War I in the time of land reform was settled by Slovenian people from Prekmurje, mostly from Odranci. This part is a bit more remote from the main road and closer to the Mura. Written records first mention the village in 1322 as Inesfalva. One of the most interesting buildings is the church, which was built in 1995 at the same place as the former chapel from 1924. Nature lovers are attracted by water lilies, growing in the lagoons formed in the remains of the original Mura bed. The census from 2002 showed 539 inhabitants.

GENTEROVCI

The village Genterovci lies between Lendava and Dobrovnik. It was first mentioned in written records in 1381. It is the symbolic centre of the ethnographic country Hetés, as it used to be its central settlement. The cadastral area of the settlement is 330 ha. The village used to have a mill, a shop and a public house. The villagers are farmers; some are employed in the companies and offices in the vicinity. The majority Roman Catholic population belongs to Dobrovnik parish. There are

vinskih dragocenosti: za pokrajino Hetés značilen krilni zvonik, Marijina kapela na pokopališču, spominska plošča z imeni vojakov, ki so padli v 1. in 2. svetovni vojni itn. Po podatkih zadnjega popisa prebivalstva iz leta 2002 v Genterovcih živi 206 ljudi, večina jih je madžarske narodnosti.

GORNJI LAKOŠ

Vas ležo ob glavni cesti Lendava-Murska Sobota med Dolnjim Lakošem in Gaberjem. Od 18. stoletja se v različnih zapisih oba Lakoša pojavljata ločeno. V vasi je bila šola, ki so jo zgradili leta 1914, danes pa otroci obiskujejo pouk v Dvojezični osnovni šoli Lendava. Obstaja še skupno pokopališče, ki simbolično povezuje obe naselji. Zanimiva je kapela sv. Štefana iz leta 1930, nekatere stare hiše s konca 19. stoletja pa so lep primer ljudske arhitekture. V vasi je leta 2002 živelo 438 prebivalcev, večina jih je madžarske narodnosti.

DOLJNI LAKOŠ

Vas leži ob glavni cesti Lendava-Murska Sobota blizu lendavske železniške postaje. Na katastrskem območju vasi so arheologi odkrili ostanke naselja iz bronzaste dobe, kar kaže na to, da je bilo ozemlje naseljeno že veliko pred Kristusom. Do konca 15. stoletja je naselje omenjano pod različnimi imeni (Ribichi, Hallazakháza), od 1472 pa je v uporabi ime Lakos. Zanimiv je Oloris – izkapanine naselja iz bronzaste dobe, spominska plošča pesniku Sándorju Szúnyoghju in v drugi polovici 19. stoletja zgrajena kapela sv. Križa. Število prebivalcev je leta 2002 bilo 243, od tega 60 odstotkov madžarske narodnosti.

HOTIZA

Hotiza je slovensko naselje blizu reke Mure. Prebivalstvo se ukvarja s kmetijstvom in različnimi obrtni, veliko ljudi pa je zaposlenih v uradnih in tovarnah. Zgodovinski viri ime naselja omenjajo različno (Hotticza, Hotizza, Hotica, Hotiza itn.), vedno pa je navedeno kot enojezična slovenska vas. Po

kultúrtörténeti értéket találunk: a Hetésre oly jellemző szoknyás haranglábat, a temetőben található Mária kápolnát, az első és második világháborúban elesettek emléktábláját stb. Az utolsó népszámlálás adatai szerint 2002-ben Göntérházán 206 ember élt, többségük magyar nemzetiségű.

FELSŐLAKOS

A falu a Lendvát Muraszombattal összekötő főútvonal mellett, Alsólakos és Gyertános között található. A különböző feljegyzésekben a két Lakos a 18. századtól jelenik meg önállóan. A falunak korábban volt iskolája, amelyet 1914-ben építettek, ma a gyerekek a lendvai Kétnyelvű Általános Iskolába járnak. A közös temető jelképesen még mai is összeköti a két Lakost. Érdekes látnivaló az 1930-ban épült Szent István kápolna, egyes a 19. század végétől származó házak pedig a népi építészet szép példái. 2002-ben a településnek 438 lakosa volt, többségében magyar nemzetiségűek.

ALSÓLAKOS

A település a Lendva-Muraszombat főútvonal mellett helyezkedik el, közel a lendvai vasútállomáshoz. A falu határában a régészek bronzkori település maradványaira bukkantak, ami igazolja, hogy a terület már jóval Krisztus előtt lakott volt. A 15. század végéig a települést több néven is említik (Ribichi, Hallazakháza), 1472-től a Lakos nevet használják. Az érdekességek közé tartozik az Oloris nevet viselő bronzkori település feltárása, Szúnyogh Sándor költő emléktáblája, valamint a 19. század második felében épült Szent Kereszt kápolna. A falu 2002-ben 243 lakost számlált, hatvan százalékuk magyar nemzetiségű.

HOTIZA

Hotiza a Mura mellett fekvő szlovén település. Lakói földművesek és iparosok, de sokan dolgoznak hivatalnokként vagy gyári munkásként. A történelmi forrásokban a falu nevének több változatát is megtaláljuk (Hotticza, Hotizza, Hotica, Hotiza), de mindig egynyelvű szlovén településként említik. A 2002-es népszám-

a few cultural historical attractions: a church tower, characteristic for country Hetés, the Chapel of Virgin Mary at the cemetery and commemorative tablet with the names of soldiers, killed in the battles of World War I and World War II. According to the census from 2002 the majority of 206 people living in the village is Hungarian nationality.

GORNJI LAKOŠ

The village lies at the main road Lendava-Murska Sobota between Dolnji Lakoš and Gaberje. The two Lakošs have appeared separated since the 18th century. The village used to have a school, which was built in 1914, but today children visit the bi-lingual school in Lendava. The two villages are symbolically connected by a common cemetery. Other attractions are the Chapel of Sv. Štefan from 1930 and some old houses from the second part of the 19th century, which are a nice example of folk architecture. In 2002 the number of inhabitants, who are mostly Hungarian nationality, was 438.

DOLJNI LAKOŠ

The village lies at the main road Lendava-Murska Sobota near Lendava train station. Remains of a settlement from the Bronze Age show, that the area was settled long before Christ. Until the end of the 15th century the settlement had different names like Ribichi, Hallazakháza. The name Lakos has been used since 1472. Among the attractions of Dolnji Lakos are Oloris-excavations of the settlement from the Bronze Age, commemorative tablet for the poet Sándor Szúnyogh and the chapel of the Holy Cross, built in the second part of the 19th century. The census in 2002 showed 243 inhabitants, 60 % of them Hungarian nationality.

HOTIZA

Hotiza is a Slovenian settlement near the Mura. The inhabitants are farmers, and craftsmen but some work in factories or offices. Historic sources mention various names of the settlement Hotticza, Hotizza, Hotica, Hotiza, but it is always defined as a monolingual Slovenian village. The census in 2002 sho-

štetju prebivalstva leta 2002 je v Hotizi živel 777 ljudi, kar je približno sedemdeset manj kot pred desetimi leti. Med vaške zanimivosti sodijo rimokatoliška cerkev sv. Petra in Pavla iz leta 1926, brod na Muri, spomenik, kjer so umorili Daniela Halasa, nekdanjega župnika iz Velike Polane ter t. i. Hotiško jezero. Za ljubitelje naravnih prežitkov pa je še posebej dragocen rastlinski in živalski svet močvirnatega sveta ob mrtvem rokavu Mure in svojstven gozdni pas Orlovšček.

KAMOVCI

Naselje Kamovci leži med Genterovci in Žitkovci, na meji lendavske in dobrovniške občine. Hiše in gospodarska poslopja so razporejene ob glavni cesti, drugih večjih ulic v vasi ni. Naselje spada v etnografsko enoto Hetés, polovica od 113 prebivalcev je bila leta 2002 madžarske, polovica pa slovenske narodnosti. Predniki slovenskega prebivalstva so prišli v Kamovce med kolonizacijo v času zemljiške reforme. V vasi je za etnografsko pokrajino značilen zvonik.

KAPCA

Kapca, ki jo zgodovinski viri prvič omenjajo leta 1291 (Capcha), leži na robu narodnostno mešanega območja lendavske občine. Prebivalstvo se čedalje manj ukvarja s kmetijstvom, precej dolgo pa se je v naselju ohranilo tradicionalno tkanje in pletenje košar. V vasi je bila od srede 19. stol. šola, ki so jo obiskovali tudi otroci iz okoliških naselij. Danes se šolarji vozijo v lendavsko dvojezično osnovno šolo. Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 živi v vasi 450 ljudi, večina se jih opredeljuje za pripadnike madžarske narodnosti. V vasi stoji več križev iz srede 19. stoletja. V tem času je bila zgrajena tudi kapela sv. Jakoba.

láláskor a faluban 777 ember élt, körülbelül hetvennel kevesebb, mint tíz évvel korábban. A falu nevezetességei közé tartozik a Szent Péter és Pál nevét viselő római katolikus templom, mely 1926-ban épült, a murai komp, valamint az emlékmű, amely Halász Dániel meggyilkolt velika polanai plébánosnak állít emléket. De érdemes ellátogatni az úgynevezett Hotizai-tóhoz is. A természetkedvelők számára különösen értékes és érdekes a Mura holtágának növény- és állatvilága, valamint az Orlovšček nevet viselő különleges erdőszáv.

KÁMAHÁZA

Kámaháza Göntérháza és Zsitkóc között fekszik és két községgel, a lendvaival és Dobronakival határos. A lakóházak és a gazdasági épületek a főúton mentén találhatók, a falu lényegében együttes település. Néprajzilag Hetés része, a 113 lakos fele magyar, fele szlovénnek vallotta magát a 2002-es népszámláláson. A szlovének elődeit a földreform idején telepítették a faluba. A településen a vidékre jellemző hangulatot találunk.

KAPCA

Kapca, melyet a történelmi források 1291-ben említenek először (Capcha), a lendvai község nemzetiségileg vegyesen lakott területének a peremén fekszik. A lakosság egyre kevesebbet foglalkozik földműveléssel, de a településen nagyon sokáig fennmaradt a hagyományos szövés és kosárfonás. A faluban a 19. század közepétől működött iskola, ide jártak a környékbeli gyerekek is. A mai iskolások a lendvai kétnyelvű iskolában tanulnak. A 2002-es népszámlálási adatok szerint a falunak 450 lakosa van, többségében magyar nemzetiségűek. A faluban több fészület is található a 19. század közepéből. E korból származik a Szent Jakab kápolna is.

wed 777 people in Hotiza, which was seven times less than ten years before. The village is famous for the Roman Catholic Church Sv. Peter in Pavel from 1926, the ferry on the Mura, a monument at the place where Daniel Halas, a parish priest from Velika Polana was murdered, the so called Hotiško jezero etc. Nature lovers will find a rich plant and wild life in the wetlands along the Mura and a special forest zone Orlovšček.

KAMOVCI

The settlement Kamovci lies between Genterovci and Žitkovci, at the boundary between the Dobrovnik commune and the Lendava commune. Houses and outbuildings are placed along the main road; there are no bigger streets in the village. The settlement belongs to the ethnographic unit Hetés. Half of the 113 inhabitants is Hungarian and half Slovenian nationality. The Slovenian predecessors came to Kamovci during the colonisation in the time of the Land reform. The village has a church tower, characteristic for the ethnographic unit.

KAPCA

Kapca, first mentioned by the historic sources in 1291 as Capcha, lies at the edge of the ethnically mixed area of the Lendava commune. Fewer and fewer inhabitants make a living from farming however they have kept the traditional weaving and basket wadding. Until the middle of the 19th century the village had a school, which was attended by children not only from Kapca but also from neighbouring villages. The census in 2002 showed 450 inhabitants, the majority belonging to Hungarian nationality. There are many crosses in the village, dating from the 19th century. The Chapel of Sv. Jakob was built in that time as well.

KOT

Je eno manjših naselij v lendavski občini. Arheologi domnevajo, da je prav to v 1. stol. n. št. rimska cesta prečkala Muro. Naselje leži neposredno pri mrtvih rokavih Mure. Vaščani se ukvarjajo s kmetovanjem in drugimi dejavnostmi, tudi z ribištvom. Izjemen je rastlinski in živalski svet Murinih mrtvic (na primer lokvanj), nekraj značilnih vodnih mlinov pa danes ni več. Leta 2002 je v Kotu živel 136 ljudi, večinoma madžarske narodnosti.

LENDAVSKE IN DOLGOVAŠKE GORICE

Na gričih, ki se razprostirajo nad Lendavo in Dolgo vasjo, ter v okoliških dolinah ležita statistično samostojni naselja, združeni v eno krajevno skupnost. Na gričevnatih predelih so že od 18. stoletja naprej nastajali manjši zaselki. Takrat je namreč na tem vinorodnem območju postala značilna stalna naselitev viničarjev in druge delovne sile, ki so opravljali dela v vinogradih. Po narodnosti so bili večinoma Slovenci, saj so Esterházyji in drugi dolnjelendavski posestniki radi zaposlovali pridne viničarje iz bližnjih slovenskih naselij. Narodnostna delitev je še danes zgovorna in izkazuje tričetrtinsko slovensko večino. Ti zaselki so ostali vse do danes, vendar ne tvorijo povezane celote. Še danes uporabljana imena zaselkov so Belsőhegy, Bükkhegy, Cserhegy, Dolac, Hidegkút, Kövecses, Szénégető, Újhegy, Kurtahegy, Újtamás, Szentháromság, Bakó, Bömhéc itn. Tudi vinogradniška tradicija tega območja se je ohranila in se danes še krepí. Vinogradniki iz celotne lendavske občine in tudi širše okolice tod širijo ne le vinarsko, ampak tudi značilno stavbno kutluro, ki se kaže na številnih kleteh in vikendih, razmeščenih med vinogradi. Po podatkih iz popisa prebivalstva je leta 2002 živel v Lendavskih goricah 586 oseb, v Dolgovaških goricah pa 277 ljudi. Največja kulturnozgodovinska znamenitost je vsekakor kapela sv. Trojice, ki je bila zgrajena v letih 1727/28 in je danes pod spomeniškim varstvom. V kapeli je v stekleni »krsti« mumija leta 1733 umrlega stotnika Mihaela Hadika, ki je bil mecen pri gradnji kapelice in je oč

KÓT

A falu Lendva község kisebb települései közé tartozik. A régészek feltételezése szerint Kr. u. az 1. században itt haladt át a római út a Murán. A település a Mura holtágainak közelében fekszik. A falusiak mezőgazdasággal foglalkoznak, de vannak közöttük halászok is. Rendkívül vonzó a Mura holtágainak növény- és állatvilága (pl. a tavirózsa), de a valamikori a vízimalmok mára, sajnos, eltűntek. 2002-ben 136-an éltek a faluban, többségében magyarok.

LENDAVAHEGY ÉS HOSSZÚFALUHEGY

A Lendva és Hosszúfalu felett elhelyezkedő dombokon, illetve a környező völgyekben két statisztikailag önálló település található, amelyek egy helyi közösséghez tartoznak. A dombokon már a 18. században keletkeztek kisebb házcsoportok, telepek. E bortermelő vidéken ekkor alakultak ki a szőlőmunkások jellegzetes települései. Ők többnyire szlovénok voltak, hiszen úgy az Esterházyak, mint más alsólendvai földesurak szívesen foglalkoztattak szorgalmas szlovén szőlőmunkásokat a közeli szlovén településekről. Ezt még ma is jól mutatja a terület nemzetiségi összetétele, az itt élők háromnegyede még ma is szlovén nemzetiségű. E házcsoportok, telepek a mai napig fennmaradtak, de nem alkotnak szerves egységet. Még ma is használatos az egyes telepek neve: Belsőhegy, Bükkhegy, Cserhegy, Dolac, Hidegkút, Kövecses, Szénégető, Újhegy, Kurtahegy, Újtamás, Szentháromság, Bakó, Bömhéc. A terület szőlészeti, borászati hagyományai is fennmaradtak, sőt napjainkban egyre nagyobb jelentőséget kapnak. A lendvai község, sőt a szélesebb térség szőlőtermelői nem csupán a borkultúrát terjesztik, hanem jellegzetes építészeti kultúrát is teremtettek, melyet számos pincén és a szőlők között elhelyezkedő hétvégi házban is megcsodálhatunk. A 2002-es népszámlálás adatai szerint Lendvahegyen 586, Hosszúfaluhegyen pedig 277 ember élt. A terület legjellegzetesebb kultúrtörténeti nevezetessége a Szentháromság kápolna, melyet 1727–28-ban építettek. Ma műemlék. A kápolnában üvegkoporsóban látható az

KOT

Kot is one of the smaller settlements in the Lendava commune. The archaeologists assume that it was here that a Roman road crossed the Mura in the first century AD. It lies at »mrtvice«, the lagoons formed in the remains of the original bed of the Mura. The majority of villagers make a living from farming.

Visitors will enjoy the flora and fauna of the »mrtvice« unfortunately they will not see any of the characteristic water mills on the Mura anymore. Kot is mostly Hungarian with 136 people (census of 2002).

LENDAVSKE IN DOLGOVAŠKE GORICE

The statistically independent settlements, united into one local community, spreading on the hills above Lendava and Dolga vas, and in the valleys in the vicinity, are called Lendavske and Dolgovaške gorice. The hilly parts were settled in the 18th century with vinedressers and other work force for this viniferous region. They were mostly Slovenians because the Esterházy and other landowners preferred to employ the diligent vinedressers from the neighbouring Slovenian settlements. Still today the nationality of the inhabitants is mostly Slovenian. The names of the settlements: Belsőhegy, Bükkhegy, Cserhegy, Dolac, Hidegkút, Kövecses, Szénégető, Újhegy, Kurtahegy, Újtamás, Szentháromság, Bakó, Bömhéc are still used, however, they do not form a linked up whole. The viticulture tradition of this region has been kept and is growing stronger. The winegrowers from the Lendava commune do not only spread the viticulture but also the characteristic architecture, which is shown in numerous cellars and weekend houses placed among the vineyards. The census from 2002 shows 286 people in Lendavske gorice and 277 in Dolgovaške gorice. The most famous historical monument is undoubtedly the Chapel of Sv. Trojica (The Holy Trinity) which was built in 1727 and 1728 and is today under preservation of monuments. Inside the chapel the mummy of the captain Mihael Hadik, who died in 1733, lies in the glass coffin. He was the Maecenas for the chapel and father of the famous army leader.

znanega vojskovodje grofa Andrása Hadika. Na najvišji točki gorice je t. i. Lármafa, od koder so nekoč stražarji dolnjelendavsko civilno prebivalstvo in vojaštvo obveščali o bližajočem se sovražniku.

MOSTJE

Naselje Mostje leži med Dolgo vasjo in Genterovci ob glavni cesti Lendava-Dobrovnik. Sestavljata ga dva predela: tisti z dolgim nizom hiš ob glavni cesti, ki je nastal s kolonizacijo med obema vojnama in v njem živijo pretežno Slovenci, ter t. i. Staro Mostje, ki je nekoliko bližje Lendavi in v njem živijo pretežno Madžari. Nekdanja šolska zgradba na ravnici med obema deloma naselja je bila zgrajena leta 1921, danes pa je v njej vaški dom. Večina otrok iz vasi obiskuje dvojezično osnovno šolo v Genterovcih. Naselje večkrat omenjajo že urbarji iz 16. stoletja. V vasi je baza in steza lendavskega društva zmajarjev Mavrica. Število prebivalcev po ljudskem štetju iz leta 2002 je 363.

PETIŠOVCI

Petišovci so največje vaško naselje v lendavski občini. Ležijo v bližini Lendave in reke Mure. Vas je sestavljena iz dveh delov: iz starejšega zaselka, katerega prebivalstvo je še danes večinoma madžarske narodnosti, in iz t. i. kolonizskega dela, kjer živijo priseljenci iz Primorja in Istre. Kot nekatere druge kraje v okolici Lendave tudi naselje Petišovci pisni viri prvič omenjajo leta 1322. Od leta 1865 je bila v naselju tudi osnovna šola, ki je dobila primerno šolsko zgradbo leta 1906 (v uporabi je še danes). V 50. letih 20. stol. so v okolici Petišovec našli in začeli črpati nafto, zemeljski plin in pozneje termalno vodo, zato je bilo največ delavcev v podjetju Nafta prav iz Petišovec. Do 90. let dvajsetega stoletja je bilo v Petišovcih tudi edino kopalništvo v širši okolici, t. i. Terme. Na koncu naselja v smeri proti Hrvaški je od leta 1991 mednarodni mejni prehod Petišovci-Mursko Središče. Mrtvi rokavi Mure so

1733-ban elhunyt Hadik Mihály múmiája, aki a kápolna mecénása volt és a jeles hadvezér gróf Hadik András édesapja. A szőlőhegy legmagasabb pontján található az úgynevezett Lármafa, mely az alsólendvai polgári lakosság őrzésére szolgált valaha, hisz innen riasztották a település katonaságát, ha ellenség közeledett.

HÍDVÉG

Hídvég Hosszúfalu és Göntérháza között fekszik a Lendva-Dobronak főútvonal mellett. A településnek két része van: a főút mellett elhelyezkedő hosszú házsor, mely a két háború közötti betelepítéssel keletkezett és többnyire szlovének lakják, valamint a Lendvához közelebb eső rész, az úgynevezett Öreg Hídvég, melynek lakói többségében magyarok. A két falurész közötti sík területen áll a valamikori iskolaépület, melyet 1921-ben építettek, s amely ma faluházként működik. A faluban élő gyerekek többsége a göntérházi kétnyelvű általános iskolába jár. Az urbáriumokban a települést már a 16. században megemlítik. A településen található a lendvai Mavrica/Szivárvány sárkányrepülő egyesület telephelye és pályája. A falunak 2002-ben 363 lakosa volt.

PETESHÁZA

Petesháza a lendvai község legnagyobb falva. Lendva és a Mura folyó közelében fekszik. A falunak két része van: a régebbi településrész, melynek lakói többségükben ma is magyarok, valamint az újabb, az úgynevezett kolónia, ahol szlovének élnek, akiket a Szlovén Tengeremlékről és Isztriából telepítettek ide. Több más Lendva környéki településsel együtt Petesházát is 1322-ben említik először az írásos források. A faluban 1865-től működött iskola, amely 1906-ban kapott megfelelő iskolaépületet (még ma is használgják). A 20. század ötvenes éveiben Petesháza környékén kőolajat és földgázt, majd termálvizet találtak, s megkezdték a kitermelést. Így a Nafta Vállalat legtöbb munkása petesházi volt. A 20. század kilencvenes éveiiig a tágabb környék egyetlen fürdője is Petesházán volt. A falu Horvátország felőli határában 1991 óta működik a Petesháza-Mursko Središče nemzetközi határátkelő. A Mura holt-

der András Hadik. At the highest point of the gorice is the so called Lármafa, the place where there used to be a watch. They used to inform the civilians and the military from Dolnja Lendava if the enemy was approaching.

MOSTJE

The settlement lies between Dolga vas and Genterovci at the main road Lendava – Dobrovnik. It was first mentioned in the 16th century. In 2002 it had 363 inhabitants. It consists of two parts. One part is a long string of houses along the main road, which was established with the colonisation between World War I and World War II and is inhabited with the majority Slovenian population. The other, the so called Staro Mostje is a bit closer to Lendava and is mostly populated with Hungarian nationality. The building that used to be school on the flat land between both parts of the settlement was built in 1921; today it is used as community centre. The children attend the bi-lingual school in Genterovci. Mostje is the base of Lendava hang-glider pilots association called Mavrica (Rainbow).

PETIŠOVCI

Petišovci is the biggest village in the Lendava commune. It lies between Lendava and the Mura. It was first mentioned in 1322.

The census from 2002 showed 843 inhabitants, 300 of them being Hungarian nationality. The village consists of two parts. One part was established with the colonisation between World War I and World War II and is inhabited with the immigrants from Primorje and Istra, the other part is mostly populated with Hungarian nationality. There has been a school in Petišovci since 1865. In 1906 the school got an appropriate building, which is still used today. In the 1950s oil, natural gas and thermal water were found in the vicinity of Petišovci. The biggest number of employees in Nafta was from Petišovci. Until 1990s the village had the only baths in the area. They are called Terme. At the end of the settlement

danés pravi raj za ribiče, ogledati pa si velja tudi cerkev sv. Rozalije, baročni kip sv. Ane iz leta 1800, muzejski prikaz črpanja nafte z vrtnim stolpom in označena spominska mesta črpanja nafte, spidvejski stadion ter na pokopališču spominsko ploščo, postavljeno v spomin padlim krajanom v 1. in 2. svetovni vojni. Po podatkih popisa prebivalstva je leta 2002 v Petišovcih živel 843 ljudi, med njimi okoli 300 pripadnikov madžarske narodnosti.

PINCE

Obmejno naselje Pince ima od leta 1992 mejni prehod (sosednje madžarsko naselje je Tornyiszentmiklós). Leži na vzhodu pod Lendavskimi goricami. Na hribih nad vasjo najdemo še nekaj tipičnih zidanic in zidanih družinskih hiš z značilno arhitekturo iz prve polovice 20. stoletja. Med 1929 in 1947 so imeli v vasi šolo. Danes otroci obiskujejo dvojezično osnovno šolo v Lendavi. Od leta 1980 imajo v vasi kapelo. Pisni viri naselje prvič omenjajo leta 1322 kot Pyche. Zanimiv je zvonik, ki je bolj odprt in manjši od tistega v Hetésu, ter kamniti križ iz leta 1811. Leta 2002 je v naselju živel 205 prebivalcev, od tega okoli tri četrtine pripadnikov madžarske narodnosti.

PINCEMAROF

Naselje je nastalo po migracijah v času zemljiške reforme po 1. svetovni vojni. Pod vladavino Esterházyjev je bila tu pristava, od tod tudi ime kraja (marof = pristava), samostojno naselje pa je nastalo po priselitvi ljudi iz Primorske in Istre. Vas je praktično navezana na naselje Benica. Ločuje ju reka Ledava, tako da Pincemarof leži na levem bregu, južno od Pinc. Manjši del vaščanov se še danes ukvarja s kmetijstvom. Na pročelju vaškega doma je spominska plošča v spomin tistim, ki so bili med 2. svetovno vojno internirani v Sárvár. Po podatkih iz leta 2002 je takrat v vasi živel 115 ljudi. Med njimi jih je približno polovica slovenske narodnosti,

ágai ma igazi horgászparadicsomként ismertek, de az idelátogatóknak illik megnéznie a Szent Rozália templomot, Szent Anna barokk szobrát, mely 1800-ból származik, valamint az olajkitermelést bemutató kiállítást a fűrotoronnyal és a valamikori fűrások helyét jelölő emléktáblákat. De itt van még a speedway pálya, sőt az I. és II. világháborúban elesettek emléktábláját se feledjük el, melyet a temetőben találunk. A 2002-es népszámlálási adatok szerint a településen 843 ember élt, ebből közel 300 magyar nemzetiségű.

PINCE

Pince határ menti falu, 1992 óta rendelkezik nemzetközi határátkelővel (a szomszédos magyar település Tornyiszentmiklós). A település Lendvahegytől keletre helyezkedik el. A falu feletti dombokon találunk még néhány régi pincét és lakóházat, melyek a 20. század első felének jellegzetes stílusában épültek. A településen 1929 és 1947 között működött iskola. Ma a gyerekek a lendvai kétnyelvű általános iskolába járnak. A település kápolnája az 1980-as években épült. Az írásos források 1322-ben említik először a falut Pyche néven. Érdekes a település haranglába, amely kisebb a hetési haranglábaknál, valamint az 1811-ből származó kőkereszt. A falunak 2002-ben 205 lakosa volt, háromnegyedük magyar nemzetiségű.

PINCEMAJOR

A település a I. világháborút követő földreform nyomán keletkezett. Az Esterházyak idejében major volt, innen a település elnevezése is, amely önálló faluvá a betelepítések során vált. Az emberek a Szlovén Tengeremlékről és Iztriából érkeztek. A falu gyakorlatilag összeér Benicával. A Ledava folyó választja el őket oly módon, hogy Pincemajor a folyó bal partján Pincétől délre fekszik. A falu lakóinak kisebb hányada még ma is mezőgazdasággal foglalkozik. A faluház homlokzatán emléktábla őrzi azok emlékét, akiket a II. világháború idején Sárvárra internáltak. A 2002-es népszámlálási adatok szerint a faluban 115 ember élt. Az itt élők fe-

there has been an international border crossing with Croatia since 1991. It is called Petišovci-Mursko Središče. »Mrtrvice« of the Mura are the paradise for anglers. History lovers should see the church of Sv. Rozalija, the baroque statue of Sv. Ana from 1800, and a museum of oil extraction by means of derricks. There is a commemorative tablet at the cemetery, for villagers, killed in World War I and World War II. Another attraction of Petišovci may be the speedway stadium.

PINCE

The border settlement Pince lies in the East at the foot of Lendavske gorice. It has had an International border crossing since 1992. The first settlement on the Hungarian side is called Tornyiszentmiklós. On the hills above the village there are a few typical wine dressers' cottages and some houses with the typical architecture from the beginning of the 20th century. There was a school in the village between 1929 and 1947. Today the village children go to bi-lingual school in Lendava. The village has had a chapel since 1980. Its tower is interesting, because it is more open and smaller than the one in Hetés. Another attraction is the stone cross dating from 1811. The village was first mentioned 1322 as Pyche. According to the census from 2002 there were 205 inhabitants that year, three quarters of them Hungarian nationality.

PINCEMAROF

The settlement was founded after the migrations in the time of the land reform after World War I. Under the Esterházy's there was a dairy farm here; that is where the name Major (dairy farm) comes from. The settlement was founded with the immigration of people from Primorska and Istra. The village is connected to the settlement Benica. It is the river Ledava that separates them, so Pincemarof lies on the left side, south from Pince. A small number of people still make a living from farming. There is a commemorative tablet on the walls of the Community Centre, for people who were interned to Sarvar during World War II.

preostalo polovico pa sestavljajo pripadniki drugih južnoslovanskih narodov, predvsem Hrvati, nekaj jih je tudi madžarske narodnosti.

RADMOŽANCI

Vas leži ob cesti med Genterovci in Turniščem. Ima več ulic, od katerih se nekatere raztezajo vse do Črnega loga. Različni viri naselje omenjajo že v 13. stoletju. Večina vaščanov se še danes preživlja s kmetijstvom, mlajše generacije pa si služijo kruh tudi z opravljanjem storitev in drugimi zaposlitvami. V vasi je bila nekoč šola, otroci pa danes obiskujejo dvojezično osnovno šolo v Genterovcih. Zanimiva je kapela sredi vasi, etnografska zbirka v vaškem domu, Marijino drevo v Črnem logu, ki je postalo znano zaradi videnj nekaterih krajanov in vse bolj postaja romarsko mesto. Na mrliški veži je spominska plošča padlim v 1. in 2. svetovni vojni. Število prebivalcev po podatkih iz leta 2002 je 254.

TRIMLINI

Vas leži jugovzhodno od Lendave. Kot samostojno naselje je omenjena sredi 18. stoletja, sicer pa je bila pozneje vedno del lendavske krajevne skupnosti. Nekoč je sodila k t. i. »zunANJI Lendavi«, kjer so bili – po nekaterih navedbah – »na Črncu trije mlini.« Zanimiv je kip sv. Ane iz leta 1856 in spominska plošča padlim žrtvam 1. in 2. svetovne vojne na pročelju vaškega doma. Število prebivalcev po štetju iz leta 2002 je 330, približno polovica jih je madžarske narodnosti.

le szlovén nemzetiségű, a lakosság másik felét egyéb délszláv nemzetiségűek, elsősorban horvátok, valamint magyarok alkotják.

RADAMOS

A falu a Göntérházáról Turniščére vezető út mellett található. Több utcája van, némelyik egészen Črni logig (Fekete liget) ér. A települést már a 13. században említik különböző források. A falusiak többsége még ma is a mezőgazdaságból él, de a fiatalok többnyire a szolgáltatási szektorban vagy más területen dolgoznak. A településen valaha volt iskola, a gyerekek ma a göntérházi kétnyelvű általános iskolába járnak. Érdekes a falu közepén álló kápolna, a faluotthonban található néprajzi gyűjtemény, a Črni logban (Fekete liget) lévő Mária fa, amely ezt a nevet egyes falusiak látomása nyomán kapta, s egyre inkább zárandokhellyé válik. A ravatalozó épületén található az I. és II. világháborúban elesettek emléktáblája. A faluban 2002-ben 254-en laktak.

HÁRMASMALOM

A falu Lendvától délkeletre fekszik. Önálló településként a 18. században említik, később a lendvai helyi közösséghez tartozott. Valaha az úgynevezett »külső Lendvához« tartozott, mert – egyes elmondások szerint – »a Črnc (Csörnóc) patakon három malom volt«. Érdemes megnézni az 1856-ból származó Szent Anna szobrot, valamint az I. és II. világháborúban elesettek emléktábláját a faluotthon homlokzatán. A 2002-es népszámlálás szerint a falu lakóinak száma 330, a lakosság fele magyar nemzetiségű.

At the time of the census in 2002, 115 people lived in the village. Half of them are Slovenian nationality; the other half is composed of South Slavic nationalities; mostly Croatian and some Hungarian.

RADMOŽANCI

The village, that showed 254 inhabitants in 2002, lies between Genterovci and Turnišče. It has many streets, some of them spread as far as Črni log. Different sources mention the village already in the 13th century. Most villagers make a living out of farming, younger generations do other jobs. There used to be a school in the village, today however, the school children go to bilingual school in Genterovci. In the middle of the village is a chapel and there is an interesting ethnographic collection in the Community Centre. Črni log is a place near the village, which has become famous because of the sightings that some villagers have had. The place is becoming a place of pilgrimage. Commemorable tablet on the mortuary walls shows the names of the villagers, who were killed in World War I and World War II.

TRIMLINI

Trimlini lies southeast from Lendava. As a settlement it was mentioned in the middle of the 18th century. Later on it has always been a part of Lendava local community. It used to belong to the so called outer Lendava, where according to some information, there were three mills on Črnc. (the words »tri mlini« mean three mills). There is a commemorative tablet for the victims of World War I and World War II on the walls of the Community Centre. The census from 2002 showed 330 inhabitants, half of them are Hungarian nationality.

Kazalo / Tartalom / Contents

mag. Anton Balažek

- 10 Predgovor
- 12 Előszó
- 14 Foreword

dr. Lajos Bence

- 18 Mesto v objemu meja
- 22 Város a határok ölelésében
- 26 A Town Embraced by Borders

dr. László Göncz

- 32 Čas Lendave
- 40 Lendva múltja
- 48 The Time of Lendava

Tanja Šimonka, dr. Lajos Bence

- 56 Duh Lendave
- 64 Lendvai impressziók
- 72 The Spirit of Lendava

dr. Lajos Bence, Boštjan Hac, Alenka Galič, dr. László Göncz, Ivan Koncut, Sonja Kreslin, Tanja Šimonka, Rozalija Vajdič

Utrip Lendave / Lendvai szívdobbanások / The pulse of Lendava

- 81 Grad / A vár / The Castle
- 83 Kapela sv. Trojice / Szenháromság kápolna / The Chapel of Sv. Trojica
Postilla / Postilla / Postilla
- 85 Sinagoga / A zsinagóga / Synagogue
- 87 Župnijska cerkev sv. Katarine / A Szent Katalin plébániatemplom /
The Parish Church of Sv. Katarina
Evangelíčanska cerkev / Az evangélikus templom / Protestant Church
- 89 Gledališka in koncertna dvorana / A Színház és Koncertterem /
Theatre and Concert Hall
Pokopališča / Temetők / Cemeteries
- 91 Secesija / Szecesszió / Secession
- 93 Vila notarja Oskarja Laubheimerja / Laubheimer Oszkár jegyző villája /
The notary Oskar Laubheimer's villa
Hotel Krona / Korona szálloda / Hotel Krona
- 95 Meščanska arhitektura / Épületek a polgárosodás korából / Bourgeois Architecture
- 97 Znamenja / Jeles szobrok / Wayside Shrines
Oloris / Oloris / Oloris
Genius loci likovnih ustvarjalcev / A képzőművészek és hely szelleme / Artist's Genius Loci
- 99 György Zala / Zala György / György Zala
- 101 Galičev atelje / A Gálícs-műterem / Galič's Studio
Knjižnica Lendava / A lendvai könyvtár / Lendava Library
- 103 Narodnostna pisanost / Nemzetiségi sokszínűség / Variety of Nationalities
- 105 Hetés / Hetés / Hetés
Turistična ponudba / Idegenforgalmi kínálat / Tourist Attractions
- 107 Vinogradništvo in Lendavska trgateg / A szőlőtermelés és a lendvai szüret /
Viticulture and Lendava Grape Harvest
- 109 Mrtvice / Holtágok / Mrtvice

- 112 Dolinski pašnik / A völgyifalui legelő / Lowland Pastureland
»Pragozd« v Muraskem gozdu / »Őserdő« a Murai erdőben / Virgin Forest in Muraski gozd
- 113 Fosilni hrast iz gramoznice Petišovci / A petesházi kavicsbánya megkövesedett tölgye /
Fossil oak from gravel pit in Petišovci
Podjetja na globalnem trgu / Vállalatok a globális piacon /
Enterprises on the Global Market
- 115 Obrt in storitve s pridihom tradicije / A kisipar és a szolgáltatások a hagyomány jegyében /
Trade and services with a touch of tradition
- 117 Spidvej v Lendavi / A speedway Lendván / Speedway in Lendava
Nogometni klub Nafta / Nafta Labdarúgó Klub / Football Club Nafta
- 118 Aeroklub Mavrica Lendava / Mavrica/Szivárvány aeroklub Lendva / Aeroclub Mavrica Lendava
Kolesarstvo / Kerékpározás / Cycling
- 119 Športno društvo »Dokonca« / A »Dokonca« sportegyesület / Sporting Club »Dokonca«

dr. László Göncz

Okolica Lendave / Lendva környéke / The Vicinity of Lendava

- 123 Banuta / Bánuta / Banuta
Benica / Benica / Benica
Čentiba / Csente / Čentiba
- 125 Dolga vas / Hosszúfalu / Dolga vas
- 127 Dolina / Völgyifalu / Dolina
Gaberje / Gyertyános / Gaberje
Genterovci / Göntérháza / Genterovci
- 129 Gornji Lakoš / Felsőlakos / Gornji Lakoš
Dolnji Lakoš / Alsólakos / Dolnji Lakoš
Hotiza / Hotiza / Hotiza
- 131 Kamovci / Kámaháza / Kamovci
Kapca / Kapca / Kapca
- 133 Kot / Kót / Kot
Lendavske in Dolgovaške Gorice / Lendvahegy és Hosszúfaluhegy /
Lendavske and Dolgovaške Gorice
- 135 Mostje / Hídvég / Mostje
Petišovci / Petesháza / Petišovci
- 137 Pince / Pince / Pince
Pincemarof / Pincemajor / Pincemarof
- 139 Radmožanci / Radamos / Radmožanci
Trimlini / Hármasmalom / Trimlini

Zbirka Monografije
OBČINA LENDA VA

Uredila
Franci Just
Feri Lainšček

Pripravili
Anton Balážek
Lajos Bence
Alenka Galič
László Göncz
Boštjan Hac
Ivan Koncut
Sonja Kreslin
Tanja Šimonka
Rozalija Vajdič

Prevod v madžarščino
Andreja Kovač
Marijana Sukič

Prevod v angleščino
Liana Miholič

Prevod iz madžarščine v slovenščino
Gabriella Gáal

Fotografije
Jože Suhadolnik
Arhiv Galerije – Muzeja Lendava

Oblikovanje
Ignac Meden

Grafična priprava
Atelje za črko in sliko

Izdalo
Podjetje za promocijo kulture FRANC-FRANC d.o.o., zanj Franci Just

Tisk
Eurotrade print d.o.o. Murska Sobota

Murska Sobota, 2005